

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YUNANİSTAN'IN TÜRKİYE VE
BALKANLAR ÜZERİNDEKİ STRATEJİK
HEDEFLERİ**

**Ertan KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2005**

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YUNANİSTAN'IN TÜRKİYE VE
BALKANLAR ÜZERİNDEKİ STRATEJİK
HEDEFLERİ

Ertan KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

GEBZE
2005

ÖZET

Yunanistan tarihi boyunca batılı güçlerin bir piyonu olarak kullanılmıştır. Doğu Sorunu'nun çözümü kapsamında, başlangıç safhasında Rusya, daha sonraları ise batılı devletler tarafından kullanılan rumlar, Osmanlı imparatorluğu bünyesinde çıkarılan isyan ile bağımsızlığını kazanmış bir topluluktur.

Türk düşmanlığı bu topluluğu bütünleştirici bir etki yapmış ve millet oluşumunda ciddi bir etken olmuştur. Yunanistan bağımsızlığını Türklerden kazanmış; yeni kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti de İstiklal Savaşı'nı Yunanistan'a karşı vermiş olduğu mücadele sonucu kazanmıştır.

Yunanistan kurulduğu tarihten itibaren -batının desteğiyle- hiç çaba sarf etmeden Türk topraklarını bünyesine katarak sürekli olarak büyümüştür. Bu genişlemenin altında yatan temel faktör olarak karşımıza " Megali İdea " çıkmaktadır. Megali İdea, Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit eden hedefleri bünyesinde barındırdığı için sonuçları itibarı ile ülkemiz için hayati önemi haizdir.

Özellikle SSCB'nin çöküşünden sonra aktif bir dış politika izleyen ve bölgesinde etkin bir güç olarak ortaya çıkan Türkiye'yi sınırlama arayışlarına giren Yunanistan, ilk aşamada Avrupa Birliği üyeliğinin kendisine sağladığı katkıları kullanarak Balkanlar'da bir etki alanı oluşturmak, bir sonraki aşamada ise kendisine düşman olarak kabul ettiği Türkiye'nin çevresinde yer alan ülkeler ile ikili ilişkilerini geliştirerek Türkiye'yi kuşatmak ve sonuç olarak bölgesel bir güç olmak çabası içerisine girmiş bulunmaktadır.

Bu durum Yunanistan'ın Beyaz Kitabında şu şekilde belirtilmiştir: ¹

1 Yunanistan Savunma Bakanlığı WEB Sitesi.

- Ülkenin, aşamalı bir şekilde Avrupa Birliği'nin Balkanlar kapısı olarak şekillenebilmesi için Balkanlar'daki konumunun güçlendirilmesi,
- Doğu Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde Yunanistan'ın aktif bir biçimde var olması ,
- Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Balkanlar bölgelerinde işbirliği, barış, siyasi güvenlik hedefleri istikametinde dinamik bir askeri diplomasinin geliştirilmesi,
- Yunanistan'ın, bulunduğumuz dönem içerisinde uluslararası siyasi konjonktürün yeni verilerine uyum gösteren tüm uluslararası organizasyonlara aktif bir şekilde iştirak etmesi,
- Yurt dışında yaşayan Yunanlıların hareketlerinin sağladığı gerekli girişimlerle Helenizmin merkezi metropolü olarak ülkenin etkili bir biçimde faaliyet göstermesi,”
- Jeopolitik ilgi sahasına giren Avrupa, Adriyatik, Balkanlar, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da işbirliği, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi, gerekmektedir. ²

Bu çalışmada, öncelikle Yunanistan'a ilişkin genel bilgilere yer verilmiş, Yunanistan'ı ortaya çıkaran unsurlar üzerinde durulmuş, Megali İdea'nın ortaya çıkışı, Türkiye ve Balkanlar üzerindeki stratejik hedefleri bu kapsamda Balkan ülkeleri ile ilişkileri ve bölgeye müdahil dış güçlerin politikaları her biri ayrı ayrı bir durum olarak detaylı bir şekilde ele alınmış, ayrıca Türkiye tarafından geliştirilmesi gereken stratejiler belirlenmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

During the history, Greece has been used as a pawn by Russia and western powers. At the beginning Greeks were revolutionized by Russia and then western states for the solution of the “East Problem”. The Greek state was born of a revolt against Ottoman rule and for much of the next 80 years it expanded by lopping of parts of Ottoman territory without any efforts but with the help of western powers.

Malignity of Turks and Megali Idea –the desire to unite Greeks in a common Greek state– are driving forces behind Greek policy up until the early 21st century. These two factors have unity of sentiment effect on process of nation-building or state-building of Greece and then transformed Greek community into a Greek nation. Megali Idea may have had vitally important consequences for Turkey because of accommodating the threats very dangerous to Turkey’s unity and future as seen in history .³

Ironically, Greece have gained their sovereignty from Turks, and similarly the birth of the modern Turkey was closely associated with the campaign against Greece.

Especially after the collapse of SSCB, Greece has begun to seek ways of taking measures to restrain Turkey for her being active on foreign policy and emerging as an regional actor. At first, with the advantages of the membership of the European Union, Greece have begun to organize an interest area in Balkans, then have planned to build up bilateral relations with the countries around Turkey to surround her historical enemy Turkey, at last to have been a regional power instead of Turkey.

The situation stated above is classified in Greece’s White Book as seen below : ⁴

³ LESSER, Ian,O, LARRABEE, F. Stephen, *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*,RAND,s.72, 2003

⁴ Yunanistan Savunma Bakanlığı WEB Sitesi.

- Greece have to consolidate and deepen his position in the Balkans, gradually to be a Balkan's door of the EU
- Greece have to fashion a more active role in the Eastern Mediterranean and Black sea
- Developing a dynamic military diplomacy for cooperation, peace, and political security aims in Eastern Mediterranean, Black sea and Balkans regions,
- In the recent days, to ensure Greece's integrations actively into the all key western institutions which were adapted to new datas of international policy conjuncture,
- With outcome of the activities of the The Greeks living abroad, Greece have to play efficient role as a Helenism center ,
- Greece have to be in vicinity, good fellowship and cooperation with European, Adriatic, Balkans, Black Sea, East Mediterranean, Middle East and Northern African countries and develop bilateral relationship with those countries.⁵

In this study, first of all, the main factors of emergence of Greece, the emergence of Megali İdea, the Megali İdea's main strategic goals related Turkey, Greece's strategic goals about Balkans, in this scope, Greece's relations with Balkans countries and the foreign powers having interests in Balkans have been examined seperately and detailed and necessary strategies that have to be developed by Turkey are indicated as a conclusion.

TEŞEKKÜR

Öncelikle Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde Strateji Ana Bilim Dalı'nı kurarak Türkiye'de büyük bir boşluğu doldurma gayreti içerisinde olan değerli büyüklerime, tez konumu belirlememde, çalışmalarım öncesinde, esnasında ve devamında her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen, tecrübeleriyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN'e, yüksek lisans öğrenimim boyunca derslerinden istifade etme şansına ulaştığım ve kendilerinden çok şeyler öğrendiğim sayın hocam Prof. Dr. Turan YAZGAN'a, Doç. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN'a ve Dr. Bnb. Rasim ÜNLÜ'ye, ayrıca bugüne gelene kadar benden desteğini esirgemeyen değerli aileme, özellikle de anne-babama bana kattıkları tüm değerlerden ötürü şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	IV
SUMMARY	VI
TEŞEKKÜR	VIII
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XVI
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Yeni Uluslararası Düzen	1
1.2. Yunanistan'ın Jeostratejik Konumu ve Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'daki Rolü	4
2. YUNANİSTAN'IN COĞRAFİ KONUMU, NÜFUSU, TARİHİ, SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI	6
2.1. Coğrafi Konumu ve Yeryüzü Şekilleri	6
2.2. Nüfusu	7
2.3. Tarihi	9
2.3.1. Yunan Ulusu'nun Kökeni ve Helenizm	9
2.3.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	11
2.3.3. 1821 Mora İsyanı ve Bağımsızlık	12
2.3.4. Bağımsızlık Sonrası Yayılımacı Dönem	15
2.3.5. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem	20
2.4. Siyasi Yapı	23
2.5. Ekonomi	25
2.5.1. Genel	25
2.5.2. Tarım	26
2.5.3. Sanayi	27
2.5.4. Madencilik	27
2.5.5. Ticaret	27

3. YUNANİSTAN'IN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ STRATEJİK HEDEFLERİ	29
3.1. Yunanistan'ı Ortaya Çıkaran Etkenler	29
3.1.1. Rus Etkisi	30
3.1.2. Megali İdea	31
3.1.2.1. Filiki Eteryaya	35
3.1.2.2. Etniki Eteryaya	37
3.2. Yunanistan'ın Megali İdea'yı Gerçekleştirme Girişimleri	41
3.2.1. Yunan İsyanı ve Bağımsızlığı	41
3.2.2. Girit	42
3.2.3. Ege Adaları'nın Ele Geçirilmesi ve Balkan Savaşları	49
3.2.4. Anadolu'yu İstila Girişimi Ve Alınan Ders	53
3.3. Megali İdea'nın Günümüzdeki Uygulamaları	55
3.3.1. Yunanistan'ın Ege'de Mevcut Durumu Değiştirme Hedefi	63
3.3.1.1. Karasuları Sorunu	66
3.3.1.2. Kıta Sahaneliği Sorunu	71
3.3.1.3. Hava Sahası Sorunları	75
3.3.1.4. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması	77
3.3.1.5. Gri Bölgeler Sorunu	79
3.3.1.6. Sonuç	81
3.3.2. Batı Trakya Türklerine Uygulanan Politikalar	85
3.3.3. Yunanistan'ın PKK Terör Örgütünü Desteklemesi	91
3.3.4. Pontus Sorunu	95
3.3.4.1. Giriş	95
3.3.4.2. Doğu Karadeniz'in Tarihi ve Etnik Yapısı	95
3.3.4.3. Pontus Sorunu'nun Kökeni ve Tarihi Gelişimi	97
3.3.4.4. Sonuç	109
3.3.5. Kıbrıs Sorunu	110
3.3.5.1. Kıbrıs'ın Coğrafi Özellikleri	110
3.3.5.2. Tarihi Gelişimi	111

3.3.5.2.1. Eski Çağ-Osmanlı Dönemi	111
3.3.5.2.2. Osmanlı Dönemi	111
3.3.5.2.3. İngiliz Dönemi	112
3.3.5.2.4. 1950-60 Dönemi	115
3.3.5.2.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması	119
3.3.5.2.6. 1960-74 Dönemi	120
3.3.5.2.7. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı	125
3.3.5.2.8. Cenevre Görüşmeleri	129
3.3.5.2.9. Görüşmeler Süreci	132
3.3.5.3. Annan Planı	137
3.3.5.4. Referandum Süreci	148
3.3.5.5. Kıbrıs ve AB	152
3.3.5.5.1. Türkiye-AB Zirvesi ve Kıbrıs	156
3.3.5.5.2. Annan Planı'nın Yeni Versiyonu	157
3.3.5.6. Sonuç	160
3.3.6. Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi	166
3.3.6.1. Tarihi gelişim Sürecinde Fener Rum Patrikhanesi	166
3.3.6.1.1. Osmanlı Döneminde Patrikhane	166
3.3.6.1.2. Patrikhane'nin Anadolu'nun İşgalindeki Rolü	172
3.3.6.1.3. Lozan Görüşmelerinde Patrikhane	176
3.3.6.1.4. Cumhuriyet Döneminde Patrikhane ve Faaliyetleri	178
3.3.6.2. Ekümenik Kavramı ve Patrikhane'nin Ekümenikliği	183
3.3.6.3. Patrikhane'nin Bugünkü Faaliyetleri	189
3.3.6.3.1. Patrikhane'nin Ekümenikliği Yolunda Yapılan Faaliyetler	190
3.3.6.3.2. Patriğin Seçilme Sisteminin Değiştirilmesi Çabaları	199
3.3.6.3.3. Heybeliada Ruhban Okulu'nu Yeniden Açma Çabaları	202

3.3.6.4. Yunanistan'ın Patrikhane Politikası ve Patrikhane'nin Yunan Kilisesi İle İlişkileri	216
3.3.6.5. Sonuç	219
3.3.7. Yunanistan'ın Türkiye'yi Kuşatma Politikası	222
3.3.7.1 Yunanistan'ın Kafkas Ülkeleri ile İlişkileri	223
3.3.7.1.1. Bölgenin Stratejik Önemi ve Yunanistan'ın Bölgeye Genel Yaklaşımı	223
3.3.7.1.2. Rusya Federasyonu ile İlişkiler	225
3.3.7.1.3. Azerbaycan ile İlişkiler	227
3.3.7.1.4. Gürcistan ile İlişkiler	227
3.3.7.1.5. Ermenistan ile İlişkiler	229
3.3.7.2. Yunanistan'ın Ortadoğu Ülkeleri İle İlişkileri	230
3.3.7.2.1. Bölgenin Stratejik Önemi ve Yunanistan'ın Bölgeye Genel Yaklaşımı	230
3.3.7.2.2. İsrail ile İlişkiler	232
3.3.7.2.3. Suriye ile İlişkiler	232
3.3.7.2.4. İran ile İlişkiler	234
3.3.8. Türkiye, Yunanistan ve AB	235
3.3.8.1. Türkiye-AB İlişkileri	235
3.3.8.1.1. Gümrük Birliği ve AB-Türkiye Ortaklık İlişkisi	241
3.3.8.1.2. Lüksemburg Zirvesi ve Sonrası	242
3.3.8.1.3. Adaylık Süreci	244
3.3.8.2. Türkiye'nin AB için Önemi	246
3.3.8.3. AB'nin, Yunanistan'dan Kaynaklanan Sorunlara Yaklaşımı	248
4. YUNANİSTAN'IN BALKANLAR ÜZERİNDEKİ STRATEJİK HEDEFLERİ	252
4.1. Balkanların Tarihi, Jeostratejik Önemi, Politik ve Ekonomik Yapısı	252
4.1.1. Balkanlar'ın Tarihi	252
4.1.2. Balkanlar'ın Jeostratejik Önemi	262
4.1.3. Balkanlar'ın Politik Yapısı	265

4.1.4. Balkanlar'ın Ekonomik Yapısı	269
4.2. Bölge Dışı Devlet ve Kurumların Balkan Politikaları	271
4.2.1. A.B.D.'nin Balkanlar Politikası	271
4.2.2. AB'nin Balkanlar Politikası	274
4.2.3. Rusya'nın Balkanlar Politikası	279
4.3. Yunanistan'ın Balkanlar Üzerindeki Stratejik Hedefleri	284
4.3.1. Yunanistan'ın Genel Balkan Politikası	284
4.3.1.1. Genel Politika	284
4.3.1.2. Yunanistan'ın Balkanlar'da Uygulamaya Çalıştığı Politikalar	287
4.3.1.3. Balkanlar'da, Yunanistan'ın Önündeki En Önemli Engeller	289
4.3.2. Yunanistan'ın Balkanlar'a Yönelik Ekonomi Politikası	290
4.3.2.1. Yunan Ekonomisinin Genel Yapısı	290
4.3.2.2. Yunanistan'ın Balkanlar'a Yönelik Ekonomik Yaklaşımı	291
4.3.2.3. Yunanistan'ın Balkanlar'a Yönelik Ekonomik Faaliyetleri	293
4.3.2.3.1. Yunan Telekomünikasyon Şirketi'nin Faaliyetleri	293
4.3.2.3.2. Yunanistan Milli Bankası'nın Faaliyetleri	294
4.3.2.3.3. Yunanistan'ın Enerji Alanındaki Faaliyetleri	295
4.3.2.3.4. Yunanistan'ın Diğer Sahalardaki Yatırımları	295
4.4. Yunanistan'ın Balkan Ülkeleri İle İlişkileri	296
4.4.1. Yunanistan ve Arnavutluk Arasındaki İlişkiler	296
4.4.2. Yunanistan Ve Makedonya Arasındaki İlişkiler	304
4.4.3. Yunanistan ve Bulgaristan Arasındaki ilişkiler	311
4.4.4. Yunanistan ve YFC Arasındaki İlişkiler	317
4.4.5. Yunanistan ve Romanya Arasındaki ilişkiler	321

5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE VE TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKA HEDEF VE PRENSİPLERİ İLE YUNANİSTAN’LA İLGİLİ POLİTİKASI	324
5.1. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye	324
5.2. Türkiye’nin Dış Politika Hedef ve Prensipleri İle Yunanistan’la İlgili Politikası	326
5.2.1. Türk Dış Politikasının Dayandığı Esaslar	326
5.2.2. Türkiye’nin Dış Politika Hedef ve Prensipleri	326
5.2.3. Yunanistan ile İlgili Politikası	327
6. TÜRKİYE-YUNANİSTAN STRATEJİ MODELİ	332
6.1. İyimser Senaryolar	335
6.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar	335
6.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar	340
6.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar	343
6.2. Kötümser Senaryolar	344
6.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar	344
6.2.2. Orta Vadede Kötümser Senaryolar	349
6.2.3. Uzun Vadede Kötümser Senaryolar	352
6.3. Senaryoların Değerlendirilmesi	354
7. SONUÇ ve GELECEK İÇİN ÖNERİLER	356
7.1. Sonuç	358
7.2. Gelecek İçin Öneriler	359
7.2.1. Kısa Vadeli Çözüm Önerileri	359
7.2.2. Orta Vadeli Çözüm Önerileri	361
7.2.3. Uzun Vadeli Çözüm Önerileri	363
KAYNAKLAR	365
ÖZGEÇMİŞ	378
EKLER	
EK-1.Patrikhanenin Yetki Alanlarındaki Nüfus ve Piskopos Sayısı	
EK-2.Uluslararası Adalet Divanı	
EK-3.Balkan Ülkeleri İle İlgili Temel Veriler	
EK-4.Yunanistan’daki Türkiye Aleyhtarı Yıkıcı-Bölücü Terör Örgütleri	
EK-5.Yunanistan’daki Kıbrıs’la İlgili Dernekler	

EK-6. Yunanistan'daki Ermeni Dernekleri

EK-7. Yunanistan'ın Kurduğu Pontus Dernekleri

EK-8. Türkiye'den Toprak Talep Eden Yunan Örgüt ve Dernekleri

SİMGELER - KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Anlamı</u>	:
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	:
AB	Avrupa Birliği	:
BALKANLAR⁶	Avrupa'nın güneyindeki üç büyük yarımadanın en doğuda yer alan ve bu yarımada da yer alan ülkeler.	:
İP	Balkan İstikrar Paketi	:
BM	Birleşmiş Milletler	:
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Konseyi	:
DEİK	Türk Eximbank ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu	:
DİE	T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü	:
DPT	T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı	:
EOKA	Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıs Savaşçıları için Elen Örgütü)	:
GAÖ	Güven Artırıcı Önlemler	:
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla	:
ICAO	Uluslar Arası Sivil Havacılık Örgütü (International Civil Aviation Organization)	:
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü	:
KAFKASYA⁷	Batıda Karadeniz ve Azak Denizi, doğuda Hazar Denizi ile çevrili Rusya'nın güney bölgesindeki dağ sistemi ve bölgenin adı.	:
KEİÖ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	:
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi	:
MEGALİ İDEA⁸	Kurtarılmamış Yunan topraklarının (Batı Anadolu da dahil) Yunan Krallığına katılması düşüncesi.	:
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	:

6 Anabritannica Cilt 3. Sayfa 257

7 Anabritannica Cilt 12. Sayfa 385

8 UYSAL Mehmet, Aldatma ile Örtülen Yunan Yayılması, Harp Akademileri Yayını, Sayfa 13, İstanbul, 1996

NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
OECD	:	Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Cooperation and Development)
ORTADOĞU⁹	:	Akdeniz'in güneydoğu ve doğu kıyılarında, Fas'tan İran ve bir kabule göre de onun da ötesine kadar, Karadeniz'de Türkiye'den Arap Yarımadasına kadar uzanan topraklar.
TPAO	:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TÜSİAD	:	Türkiye Sanayi ve İş Adamları Derneği
UAD	:	Uluslararası Adalet Divanı
UNEP	:	BM Çevre Programı (United Nations Environment Program)
WEM	:	Doğu-Batı Otoyolu Projesi (West-East Motorway)

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Girit Adası Uzaydan Görünümü	42
3.2. Ege Denizi'nin Uzaydan Görünümü	63
3.3. Ege Denizi Haritası (6 mil)	67
3.4. Ege Denizi Haritası (12 mil)	67
3.5. Ege Denizi'nde Bulunan Anadolu Kıyılarına Yakın Adalar	78
3.6. Lazcılık Politikası Kapsamında Yayımlanan Kitaplar	106
4.1. Günümüzde Balkanlar	262

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Yunanistan'ın Nüfus Yapısı	8
2.2. Yunanistan Ekonomisine Dair İstatistiki Bilgiler	26
2.3. Yunanistan İç-Dış Ticaretine İlişkin Bilgiler	28
3.1. Ege Denizi'nde Türkiye Ve Yunanistan Tarafından Sorun Olarak Kabul Edilen Konular	65

1. GİRİŞ

1.1. Yeni Uluslararası Düzen

Dünya, 1989 yılından beri uluslararası ilişkilerde hızlı ve köklü bir değişim ve yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Söz konusu tarihi değişimler sonucu, soğuk savaş ortamının kutuplarından birini teşkil eden Sovyet sistemi çökmüş, demokrasi ve komünizm gibi karşıt sistemler arasında iki kutuplu, iki bloklu, nükleer dengeye dayanan derin ideolojik kamplaşma şimdilik sona ermiştir.

Varşova Paktı ve COMECON dağılmış, bu hadiseler, soğuk savaş dönemindeki dünya düzeninin bir değişim süreci içine girmesinin de başlangıcını oluşturmuştur.¹⁰

Bunu takip eden dönemde iki Almanya birleşirken, Sovyetler birliği ve Yugoslavya gerek ekonomik, gerekse toprak olarak dağılmış, bunun sonucunda, merkezi ve Doğu Avrupa'da, Balkanlarda, Kafkaslarda ve Orta Asya'da yeni bağımsız devletler meydana gelmiş ve ortaya Avrasya olgusunu da ihtiva eden yeni bir siyasi coğrafya çıkmıştır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, dünyadaki siyasi, askeri ve ekonomik gelişmelere ABD başta olmak üzere; Avrupa Birliği (AB), Rusya Federasyonu (RF), Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Japonya gibi diğer ana güç merkezlerinin şekil verdiği müşahede edilmektedir.¹¹ Böylece Doğu-Batı dengesinin, yerini, çok kutuplu ve çok boyutlu dengelere bırakmakta olduğu gözlemlenmektedir. Yakın gelecekte Hindistan'ın da bu güç merkezlerinden biri olacağı tahmin edilmektedir.

10 Touraine, Marisol, Alt Üst Olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, S.78

11 G-7 Hareketi ve Geleceği, Silahlı Kuvvetler Dergisi Ocak 2001, S.42

Avrupa'da Doğu-Batı kavramı ardındaki bölünmüşlüğü, geride kalması Merkezi ve Doğu Avrupa yanında Baltık ülkelerine demokrasinin yeniden geri dönüşü sonucu bu kıtaya yönelik Varşova Paktı tehdidi, global çatışma tehlikesi ve Sovyet yayılcılığı ortadan kalkmış, ancak bu defa kontrol altında tutulamayan bölgesel ve yerel çatışmalar ve potansiyel ihtilaflar, belirsizlikler, politik, askeri ve ekonomik istikrarsızlıklar, tarihi etnik ve milliyetçi gerginlikler, artan bir silahlanma yarışı, kitle tahrip silahlarının yayılması, dini fanatizm, terörizm, uluslar arası uyuşturucu ticareti, organize suçlar gibi yeni sorunlar gündeme gelmiştir.¹²

Bu durum, ülkeler ve toplumlar arasında güvensizlik ve gerilim yaratan bir takım eğilimlere sahne olmaktadır. Bosna-Hersek'te bir anlaşmaya varılmasına rağmen devam eden tehlikeler, Yugoslavya'da meydana gelen iç ayaklanma, Körfez harbi sona ermesinin ardından ABD'nin Irak'ı işgali sonucu bölgede hüküm süren gerginlik, Ermeni-Azeri ihtilafı, Rusya'daki transformasyon sürecinin yönü, Orta Doğu barışı sürecindeki tikanlıklar, Afganistan'da hüküm süren iç savaş, Afrika'daki yaygın savaşlar ve çatışmalar dünyayı meşgul eden ve tehlikeli kılan sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.

Nitekim; Soğuk Savaş döneminin temel özelliği olan iki bloktan birinin ortadan kalkması, diğer blok olan NATO'nun-stratejisinde, kuvvet ve komuta yapısında önemli değişiklikler yapmasına yol açmıştır.¹³ NATO bünyesindeki silahsızlanma ve silahların kontrolü konusundaki anlaşmalar ise askeri kuvvetlerin varlık ve kullanılmalarını geniş bir ölçüde kontrol altına almıştır. Bu kapsamda; Rusya Federasyonu'nun ekonomik istikrarsızlığa rağmen, kıtasal bir güç olarak tekrar iddialı bir dış ve güvenlik politikası içine girmek için "Yakın Kuşak" olarak adlandırılan yayılcı bir siyaset içinde Kafkaslar ve Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetleri üzerinde yeniden hegemonya oluşturmaya çalışmakta olduğu gözlenmektedir.¹⁴

¹² ARIBOĞAN, Deniz Ülke, Kableden Küreselleşmeye, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998, S.84

¹³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. ERDOĞDU, Hikmet Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve Nato İttifakı, IQ Yayınları, İstanbul, 2003, s.1,2

¹⁴ TOURAINE, Marisol Alt Üst Olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, S.104

Orta Doğu'da barış, istikrar ve güvenliği sağlamaya yönelik barış süreci, İsrail-Filistin ve İsrail-Suriye kanallarında tıkanmış bir manzara göstermektedir.¹⁵

Çok kutuplu yeni dünyada, siyasi ekonomik teknik ve askeri gücün dağılmış olması sonucu olarak evvelce askeri bakımından büyük önem taşımayan devletler, önceden tahmin edilmeyen şekilde barışı tehdit eder duruma gelmektedir.

Mevcut kontrolsüz denebilecek bir ortam içinde kitle imha silahlarına sahip ülkelerin sayıca artması önlenememektedir. Terörizm ve fundamentalizm ülkelerin, kendi çıkarlarını elde etme ve hedef ülkeleri istikrarsız duruma getirmek için yaygın olarak kullandıkları araçlar haline gelmektedir.

Hızla artan dünya nüfusunun ekonomik ve hammadde kaynakları üzerinde yarattığı baskı, sıcak, bölgesel çatışma risklerini de beraberinde getirmektedir.¹⁶

Kültürel çeşitlilik, farklı ulusların ve halkların birleştirici bir faktör olarak temel ahlaki ve insani değerler üzerinde mutabakata varmalarını zorunlu kılmaktadır.

Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu, önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz havzası, tarihi önemini her zaman sürdürmüş olan Karadeniz havzası ve boğazlar, SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar, etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyada, büyük güçler nüfuz alanları oluşturmak için yoğun bir rekabet halinde olup dikkatlerini jeo-ekonomik konular üzerinde odaklamışlardır.¹⁷

¹⁵ Yeni ABD Yönetimine Tavsiyeler, RAND Corp.

¹⁶ Huntington, Samuel, Üçüncü Dalga, İstanbul, Söylem Yayıncılık, 1996, S.46

¹⁷ Yeni ABD Yönetimine Tavsiyeler, RAND Corp. www.rand.org

21'nci yüzyılda güç mücadelesi, enerji kaynaklarının önemli bir kısmını elinde tutan Hazar Havzası, Orta Asya, Kafkaslar ve Ortadoğu üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁸ Önümüzdeki dönemde bu mücadelenin artarak süreceği ve Balkanların da bu enerjinin Batı'ya ulaştırılması açısından taşıdığı rol gereği bu mücadelenin odağında olacağı değerlendirilmektedir.

1.2. Yunanistan'ın Jeostratejik Konumu ve Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'daki Rolü

Jeostratejik konumuna, tarihsel ve coğrafi açılarından bakıldığında Yunanistan'ın; Doğu Akdeniz'de geniş bir deniz alanına sahip olduğu görülmektedir.

Yunanistan, ayrıca, Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinde AB, NATO ve BAB'a üye olan tek ülke durumundadır. Söz konusu bölge, sürekli olarak çatışma ve gerginliklerin yaşandığı bir bölgedir¹⁹. Jeostratejik açıdan Ege Denizi Yunanistan'a, Karadeniz'den Akdeniz'e oradan da Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'ya kadar olan deniz ulaşım hatlarını kontrol imkanı sağlamaktadır.

Tüm bu deniz ulaşım hatları, Batı'ya yönelik birer stratejik kapı durumundadır. Üç kıtanın kesiştiği bir noktada ve önemli su yolları üzerinde bulunan Yunanistan ve içinde bulunduğu coğrafya, dünya ölçeğinde stratejik değeri bulunan ilgi sahalarından bir tanesidir.²⁰

Doğu Akdeniz'de merkezi bir konumda bulunan Girit adası, deniz ve hava tesisleri sayesinde Doğu Akdeniz bölgesinde bütün yönlerde doğru icra edilecek hareketler için özel bir deniz-hava üssü konumunda olup²¹, Süveyş Kanalı'na kadar olan mesafedeki tüm deniz ulaşım hatlarını kontrol edebilme imkanı sunmaktadır.

18 YERGİN Daniel, Petrol, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, S.214

19 LESSER, Ian O. New Challenges and Opportunities RAND

20 Türkiye ile Batı İlişkilerinin Geleceği, RAND

21 Yunanistan'ın Jeostratejik Konumu, Yunan Savunma Bakanlığı WEB Sayfası

Yunanistan'ın, milli menfaatlerinin arasında güvenliğini garanti altına alabilmek ve Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya bölgelerinde ortaya çıkan yeni durumun sağladığı ekonomik avantajlardan istifade edilebilmek amacıyla, kendi ulusal gücünün yanı sıra, bu konuda menfaat birliğine sahip olduğu ülkelerle, ortak tehdit unsurlarına karşı dayanışma ve ittifak sistemi oluşturmaktadır.

Öte yandan Yunanistan ve Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, enerji kaynaklarının Batı'ya ulaşması için kilit bölge olarak gösterilmektedir.²²

2. YUNANİSTAN'IN COĞRAFI KONUMU, NÜFUSU, TARİHİ VE SİYASİ YAPISI

2.1. Coğrafi Konumu ve Yeryüzü Şekilleri

Güneydoğu Avrupa'da Balkanlar'ın güneyinde Doğu Akdeniz'e doğru uzanan Kıta Yunanistan'ı ile 169'u meskun olmak üzere irili ufaklı çok sayıda adalar manzumesinden meydana gelmiştir. Doğuda Türkiye ve Ege Denizi, kuzeyde Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk, batıda Adriyatik Denizi, güneyde Akdeniz ile çevrilidir.

Dağlık bir ülke olan Yunanistan'da ülkenin en yüksek noktası batıdaki 2917 metreye ulaşan Olimpos dağıdır. Ülkenin güneyinde ise üç parmak şeklinde Akdeniz'e doğru sokulan Mora yarımadası yer alır. Buradaki dağ sıraları Pelopones adını alır. Kıyıları çok girintili çıkıntılıdır. Kuzeydoğuda yine Ege denizine doğru sokulan Halkidiki yarımadası yer alır. Mora yarımadası ile ülkenin ana gövdesini birbirinden ayıran Korint Kanalı ile Ege denizine bağlanmıştır. Önemli ova ve tarım alanlarını, ülkenin orta bölümündeki Tesalya Ovası ile Selanik yakınındaki Vardar ve Meriç delta ovaları oluşturur.

Yunanistan'ın Ege denizinde bulunan başlıca büyük adaları, Eğriboz, Girit, Rodos, Midilli, Limni, Sakız ve Güneybatı Anadolu kıyısı açıklarındaki On iki Ada'dır. Yunanistan'ın en büyük akarsuyu, Makedonya'dan doğarak Selanik Körfezi'nde Ege denizine dökülen Varna'dır. Diğer önemli bir akarsu ise Bulgaristan'da doğduktan sonra, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırı çizerek Ege'ye kavuşan Meriç'tir.²³

²³ TEZCAN Yılmaz, Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994,s.1

Yunanistan, Ege Denizi'ni Kuzey- Güney istikametini ve Doğu Akdeniz'i Doğu-Batı istikametinde kontrol eden kritik bir mevkiye sahiptir. Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkeler açık denizlere çıkarken, açık denizdeki ülkeler bu kıyı devletlerine gelirken Türkiye ve Yunanistan tarafından kontrol edilen bu bölgeden geçmek zorundadır.

Yunanistan'ın toplam yüzölçümü 131.944 km²'dir.²⁴ Bu yüzölçümünün 106.788km²'sini Kıta Yunanistan'ı, 25.166km²'sini adalar teşkil eder. Kıta Yunanistan'ı şekil itibarıyla bir ters 'L' harfini andırmaktadır. Yunanistan'ın komşuları ile olan hudutları toplamı 1170.21 km olup, bunun 928.4 km'si kara, 216.8 km'si nehir, 25 km'si göl hudududur. Deniz sınırlarının toplamı ise 17.223 km dir.

2.2. Nüfusu

Balkanların yerleşik halkları ile buraya göç eden ilk Yunanlıların yaşam tarzlarının karışması, klasik Yunan kültürünün ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Klasik Yunan kültürünün, günümüzdeki Batı anlayış ve kültürünün temelini oluşturduğu kabul edilmektedir. Balkanlarda meydana gelen nüfus hareketleri çevresinde MS 600-800 yılları arasında Slavların bölgeye gelmesiyle baş gösteren etnik ihtilaflar, bugün de etkisini sürdürmektedir.²⁵

Resmi verilere göre, Yunanistan'ın, günümüzdeki nüfusu 10,665,989'dur.²⁶ Nüfusa ilişkin bilgiler çizelge.2.1'de gösterilmiştir.

24 CIA - The World Factbook –Greece, 01 Ağustos 2004

25 TEZCAN Yılmaz Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994 s.1

26 CIA - The World Factbook –Greece, 01 Ağustos 2004

Çizelge.2.1 Yunanistan'ın Nüfus Yapısı²⁷

YAŞ GRUBU	ERKEK	BAYAN	GENEL NÜFUSA ORANI
0-14 YAŞ ARASI	811.080	761.728	%14,7
15-64 YAŞ ARASI	3.578.320	3.557.800	%67
65 YAŞ VE ÜZERİ	866.425	1.090.636	%18.3
TOPLAM	5.255.825	5.410.174	%100

Nüfus artış oranı %0.19'dur. Ülke çapında doğum oranı %0.097, ölüm oranı ise % 0.098 kişidir. Bebek doğumlarında ölüm oranı ise % 0.061'dir. Ortalama yaşam süresi ise genel olarak 78,89 yıl, erkekler için 76,32 yıl ve bayanlar için ise 81,65 yıldır.

Genel nüfusun resmi verilere göre %1'ini oluşturan Müslümanların yanı sıra ülkede, az sayıda Katolik ve Umat (Fener Patrikhanesini devreden çıkartarak dini problemlerini Roma görüşüyle çözüme ulaştırmayı savunan Ortodokslar) inancına sahip Yunan vatandaşı yaşamaktadır.

Yunan asıllıların yanında, ülkede çok sayıda Türk, Arnavut, Makedon, Pomak, Ulah ve Çingene soyundan gelen etnik azınlık yaşamaktadır. Bu nüfus yapısından ötürü Atina, ülkede asimilasyon veya göçe zorlama esaslarına dayanan katı bir nüfus siyaseti izlemektedir. Buna mukabil, komşu ülke veya müşterek sınırı bulunmayan ülke ayrımı yapmaksızın, toprakları haricinde yaşayan bütün Yunan asıllılara, hatta bütün Ortodokslara, "Yunanistan'ın Dünya Helenizm'inin merkezi" olduğu iddiasıyla sahip çıkmayı dış siyasetinin milli hedeflerinden biri halini getirmiştir.²⁸

27 CIA - The World Factbook –Greece,01 Ağustos 2004

28 TEZCAN Yılmaz Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994 s.12

2.3 Tarihi

Tarih, ulusların oluşum süreçlerindeki altyapıyı bizlere aksettirdiği gibi bu süreçlerin içerisinde yer alan dinamiklerde toplumların hedeflerini anlamamızı sağlayacak donelere ulaşmamızı sağlayan yegane kaynaktır. Bu bakımdan Yunanistan'ı tarihi gelişimi içerisinde incelediğimizde bugünkü hedefleri açıkça ortaya çıkacaktır.

2.3.1 Yunan Ulusu'nun Kökeni ve Helenizm

Günümüzdeki Yunan topraklarının ilk sakinleri, Batı Anadolu'dan göç eden Lelekler, Karlar ve Pelasklar'dır. M.Ö 3000 – 1000 yılları arasında da yöreye Kuzey ve Orta Avrupa ile Ukrayna dolaylarından Akalar ve Dorlar gelmiş ve bölgede yaşayan Traklar ve İlliryalılar'la karışarak Grek halkını oluşturmuşlardır.²⁹

Antik kültürün sahipleri olan ve Batı Anadolu'da yaşayan İyonların ise ne dil ve ne de ırk bakımından Greklerle bir ilgisi yoktur. İyon sözcüğü Farmlar tarafından Yunan şeklinde söyleyişe uğratılmış ve bu sözcük Türklerce Greklere de yaygınlaştırılarak kullanılmıştır. Bu kavimlerden sonra Persler, Latinler, Romalılar, Slav ve Türkler'de Yunan yarımadasını ele geçirmişler ve dolayısıyla bölgede Grek yada sonradan kendilerine yakıştırdıkları Helen isminde saf ırk kalmamıştır.³⁰

Bugünkü "melezleşmiş Yunanlılar ile eski" Grek Medeniyetinin insanları arasında hiçbir kan bağı yoktur ve aynı etnik kökenden geldiklerini söylemek yanlıştır.³¹ Yunanlı tarihçi Papparigopulos, Yunanlıların yeryüzünden silinmelerini ve yeni Yunanlılığın doğuşunu şu şekilde ifade etmektedir : " Safkan yunanlılar MS 146'da, Romalıların Korint'i işgal ve tahrip etmeleriyle yeryüzünden silinmişlerdir."

29 KALPAKÇIOĞLU Özdemir, Yunan'dan Dost Olmaz, İstanbul, 1994, s.61-63

30 ÖZKAN Cemal Tarihte Türk –Yunan İlişkileri, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 1985, sayı. 297

31 BAŞAR Cem, Türk-Yunan İlişkilerinin Gerçek Yüzü, İstanbul, 1988,s. 27-30,38

Yunanlılar, milli, bir birlik olmaktan ziyade kültür birliği şeklinde Helen Birliği olarak anılmaktadır. Zamanla şimdiki Makedonların ataları olan İskender imparatorluğunun bir parçası haline gelmişler, daha sonra Romalıların bilahare ise Bizans İmparatorluğunun bir vilayeti olmuşlardır. Bu vilayet hem Slavların, hem de doğudan ve güneyden gelen sayısız göçmenin istilasına uğramıştır. 1024'te haçlı ordusu bu toprakları parçalara bölmüş ve iki buçuk asır boyunca Avrupalı feodal kontlar ve baronlar tarafından yönetilmişlerdir. İstanbul'un Osmanlı tarafından fethinden sonra ise 400 yıl boyunca Türkler tarafından yönetilmişlerdir. Yunanistan topraklarında yaşayan bu değişik kökenli insanlar kendilerini hiçbir zaman, bir milletin ferdi olarak hissedememişler³² ve de eski Grek medeniyetinin varolduğu topraklarda yaşadıkları için kendilerini Yunanlı olarak kabul etmişlerdir.³³

Helenizm ise XIX ncu yüzyılda Alman tarihçi J. G. Droysen tarafından ortaya atılmıştır. Tarih literatüründeki anlamı "Büyük İskender'in Doğu'yu zaptı sonucu meydana gelen medeniyet şeklinde ifade edilmektedir. M.Ö IV ncü yüzyılın ortasından, Roma İmparatorluğu'nun kuruluşuna kadar olan devreye "Helenistik Devre", ve Doğu – Batı kültürlerinin kaynaşmasına da "Helenizm" denilmektedir.

Helenizm, özellikle Fatih Sultan Mehmet'in Bizans'ı ele geçirmesinden günümüze kadar devam eden tarih kesitinde Yunanlılar tarafından Megali İdea gibi siyasal amaçlarının bir aracı yapılmış ve 1453'te Padişah fermanıyla yeniden kurularak imtiyazlı duruma sokulan İstanbul Patriği'nin şemsiyesi altında, onunla birlikte gelişmiştir.

Fenerli Rumların ele geçirdikleri önemli mevkiilerde Osmanlı Devleti'ne yaptıkları ihanetler, Patrikhane'nin entrika, azınlıkları kışkırtma, casusluk vb. faaliyetleri Megali İdea ve Helenizm'in güçlenip Ortadoğu ve Balkanlar'ın tamamında hızla kök salmasını sağlamıştır.

32 BAŞAR Cem, Türk-Yunan İlişkilerinin Gerçek Yüzü, İstanbul, 1988, s.20

33 AKLAR, Yılmaz Yunanistan Gerçeği, Stratejik Analiz Dergisi, Ekim 2003, C. 4 , S.42, s.23

Hellas sözcüğü ise Tesalya'nın merkezini anlatmaktadır. Yunanlıların Ege'de, Batı Anadolu'da ve İtalya'da koloniler kurmalarından sonra Yunan etkisi buralara da egemen olmuştur. M.Ö VI ncı yüzyılda bu memleketler için "Büyük Yunanistan" anlamında "Megalo Hallas" adı kullanılıyordu.³⁴

2.3.2 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun en büyük hakanlarından olan Alparslan'ın 1071 yılında Romanes Diyojen'e karşı kazandığı Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun Türk topraklarına katılmasını sağlamış, gerek Anadolu Selçuklu Devleti gerekse de Osmanlı Devleti ile batılılar arası ilişkiler ve çatışmalar devam etmiştir. Selçukluların 1071 yılından itibaren Anadolu'yu Türk boylarına açmalarından sonra Türklerin batılı kavimlerle ilişki ve çatışmaları fiilen başlamış ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile daha da artmıştır.

1395 Niğbolu Savaşı'ndan sonra Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezıt, 1397'de Atina'yı ele geçirmiş ve Mora Yarımadası'nı tamamen işgal etmiştir. Fakat 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesiyle Osmanlı Devleti'nin 11 yıl süren "Fetret Dönemi" başlamıştır. Bunun sonucunda Yunan Yarımadası'ndaki Sırp ve Bulgar ayaklanmaları ile birlikte Selanik, Tesalya, Atina ve Mora tekrar eski derebeylerinin kontrolüne geçmiştir. II'nci Murat döneminde Avrupa'da kaybedilen topraklarla birlikte 10 Aralık 1446'da Korent ve Patras alınarak Mora Yarımadası vergiye bağlanmıştır.

Fatih Sultan Mehmet, Mora'da başlayan karışıklıklar üzerine ilki 1458 ve ikincisi 1460'ta olmak üzere Mora'ya iki kez sefer düzenleyerek bölgeyi tamamen Osmanlı Devleti'ne bağlamış ve bir yıl sonra da Trabzon Grek egemenliğini ortadan kaldırmıştır. 1460'tan önce Mora ve Tesalya, Yunanlıların değil Frenk, Venedik ve Cenevizlilerin elindeydi.

³⁴ ERENDİL Muzaffer, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Ankara, 1986, s.107

Bu suretle Mora'da bağımsız küçük devlet oluşuncaya kadar Yunanlılar, 433 yıl Osmanlı egemenliği altında yaşamışlar, kendilerine tanınan çok büyük serbestlik bir yana, dağılmak üzere olan Ortodoks Kilisesi Katolıklere karşı güçlendirilmiş, Yunan dilinin resmi dil olarak aralarında kullanılması için ferman çıkarılmış, nüfus ve ekonomik yönden gelişmelerine fırsat verilmiş ve bu suretle önceleri diğer milletlerin köleleri olarak çobanlıkla geçinirken efendi haline sokulmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun o döneme göre fazla uygar yönetim anlayışı, büyük devletlerin Türklere karşı kendilerinden başka yeni bir ezeli düşman daha yaratmalarına imkan vermiştir.⁶⁵ 1460'tan itibaren Türk hakimiyetinde bulunan Yunanistan'da Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başlamasından sonra milli hareketler artmaya başlamıştır.⁶⁶

2.3.3 1821 Mora İsyanı ve Bağımsızlık

1814 yılında Odesa'da amacı bir Yunan devleti kurmak olan Filiki Eterya Örgütü kurulmuştu.³⁵ Filiki Eterya'nın ilk düşüncesi, Bulgarların ve Miloş Obreniviç önderliğindeki Sırp'ların da desteğini alarak harekete geçmektir. İstanbul'da isyan başlatılacak ve Osmanlı Donanması ele geçirilecekti. 1820 Kasım'ında Mora ve İstanbul'da eş zamanlı birer ayaklanma planlanıyordu. Ancak, 1820 yazında II'nci Mahmut, artık gücünü kırmağa karar verdiği Tepedelenli Ali Paşa'nın üzerine asker yollayınca, Osmanlı askeri kuvvetinin başka bir uğraşta bulunduğu sırada ayaklanma başlatmak, Yunan ulusçularının işine geldi. Buğdan ve Eflak'ta İpsilanti topladığı kuvvetlerle harekete geçti. Yoksul köylüler ayaklanmayı Fenerli beylerin topraklarına el koymak hevesiyle desteklediler. Ancak İpsilanti Osmanlı güçleri tarafından bozguna uğratıldı ve beklediği Rus desteği de gelmeyince çareyi kaçmakta buldu.⁶⁷

65 ÖZKAN Cemal, Tarihte Türk Yunan İlişkileri, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 1985, sayı.297

66 M5 Savunma ve Silah Sistemleri Dergisi, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1985, sayı.12 s.35

35 Bu örgütte ilgili ayrıntılı açıklama bu çalışmanın içerisinde Megali İdea başlığı altında yer almaktadır.

67 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1993, s.28

Mora'da bu sırada çıkan ayaklanma ise Osmanlı yöneticilerinin sert tepkilerine neden oldu. Kayseri, Edremit, Edirne ve Tarabya Piskoposlarıyla beraber İstanbul'da Patrik Grigorios Dikoeos Flessas ve önde gelen bazı Metropolitler suçlu bulunarak dini kıyafetleri üzerinde olduğu halde Patrikhane'nin orta kapısında idam edildiler.

Göğsünde yaftası 3 gün süreyle teşhirde bırakılan Patriğin asılması Avrupa Devletleri'nin ve kamuoyunun Osmanlı Devleti aleyhine dönmesine sebep olmuştur. Patrikhane'nin bu kapısı hala kapalıdır.⁶⁸

Yunan ayaklanması ilk anda toprak meselesi yüzünden; fakir köylülerin, onların doğal lideri olan taşradaki papazların ve fakir gemicilerin katılımıyla başlayıp büyüdü.⁶⁹ Mora'daki ayaklanmayla Filiki Eteryaya dış destek aramaya başladı. Ancak ayaklanmacılara destek vermesi umulan Rusya, 1815 Viyana Kongresi ve onu izleyen uluslar arası kongrelerde Avrupa'daki statükoyu bozacak ulusçu hareketlere engel olma kararını çıkartanların başında geliyordu.

1812-1824 döneminde Avrupalı devletler ayaklanmaya karışmamayı yeğlediler. Fakat Avrupa kamuoyu gittikçe daha yakından ilgilenmeye başladığı yunan ayaklanmasına hükümetlerin de kayıtsız kalmasını güçleştiriyordu. Batı devletlerinden gönüllüler Rumlara katılmaya, İngiliz şairi Lord Byron gibi bütün batıda tanınmış aydınlar ayaklanmaya destek vermeye başlayınca, batılı devletlerin de tutum değiştirmesi kaçınılmaz oldu.

Osmanlı devleti, ayaklanmanın bastırılması işini Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya ihale etti. Kendisine Girit, oğlu İbrahim Paşa'ya da Mora Valilikleri'nin verilmesi karşılığında gönderilen ordu sayesinde isyan 1824 – 1827 yılları arasında üç yıllık bir sürede bastırıldı.⁷⁰

68 APATAY Çetinkaya, Yaşadıklarım ve Ege'de Olup Bitenler, İstanbul, 1995, s.361

69 ORTAYLI İlber, Tanzimat Döneminde Yunanistan, İllincü Askeri tarih Semineri, Ankara, 1986, s.162

70 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1993, s.28

Rusya ve İngiltere, 4 Nisan 1826'da imzaladıkları Petersburg Protokolü ile özerk bir Yunanistan kurulması konusunda anlaşmaya vardılar. Bu protokol, şu koşulları içeriyordu: "Yunanistan içişlerinde bağımsız bir devlet olacak. Yunanistan'da ki Türk-Osmanlı uyrukları, Yunanistan'dan çıkarılacak". Bu tutanak, Fransa, Prusya ve Avusturya devletlerine bildirildi. Türk-Osmanlı devleti, bu protokolü geçerli saymadı.

6 Temmuz 1827'de Londra'da; Rusya, İngiltere, Fransa arasında "Petersburg Protokolü"nü doğrulayan ve onayan "1. Londra Protokolü" imzalandı. Üç devlet, Londra Protokolü'nü Türk-Osmanlı devletine sundu. Osmanlı Devleti bu koşulları reddedince, İngiliz, Rus ve Fransız donanması Mora'yı ve Çanakkale Boğazını ablukaya aldı. Oysa bu sırada Osmanlı kuvvetleri Yunan anakarasındaki ayaklanmayı iyice denetim altına almış; hatta isyancıların ellerinde tutabildikleri son noktalardan biri olan Atina'daki Akropolis'e de 1827 Haziran'ında girmişti. Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır birleşik donanması, Osmanlı Devleti'nin anlaşma hükümlerini reddetmesi nedeniyle 20 Ekim 1827'de İngiliz-Rus-Fransız birleşik donanması tarafından yakılarak yok edildi. Bu olayın ardından, üç devlet büyükelçilerini İstanbul'dan çekerek Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini de kestiler.

Osmanlı Devleti üzerindeki emellerinden vazgeçmeyen Rus Çarı Nikola, Navarin Olayı ve ablukayla yetinmedi. Baskıların giderek daha da ağırlaştırılması gerektiğini İngiltere'ye bildirdi. Londra'ya bildirilen 6 Ocak 1828 tarihli Rus notası; Eflak ve Buğdan'ın işgali, İstanbul ve İskenderiye'nin abluka altına alınması, Mora'nın kurtarılması ve savunulması, Yunan sorununun üç devlet arasında görüşülmesi konularını kapsıyordu.⁷¹

Emellerini kendi başına gerçekleştirmek isteyen Rusya, 26 Nisan 1828'de Türk-Osmanlı devletine savaş açtı. Savaş, Osmanlı devletinin yenilmesiyle sonuçlandı. 16 Kasım 1828'de Londra'da; Rusya, İngiltere, Fransa, 2. Londra Protokolü'nü imzaladılar.

71 YILMAZ Veli, Siyasi Tarih, HAK Yayınları, İstanbul, 1998, s.109

Bu protokol gereğince bu devletler, "Mora" yarımadasının tümünü ve Ege-Adalar denizinin ortalarına kadar uzanan Kiklad adalar grubunu korumaları altına aldılar. Bir süre sonra Yunanistan sınırlarını saptayacak olan Rusya, İngiltere, Fransa tarafından "Mora" yarımadası ile birlikte "Kiklad" adalar grubu Yunanistan'a verilecekti.

14 Eylül 1829'da Türk-Osmanlı devleti ve Rusya devleti arasında "Edirne Andlaşması" imzalandı. Bu anlaşmaya göre Türk-Osmanlı devleti, "Petersburg Protokolü"nü onayladı.

13 Şubat 1830'da Londra'da; Rusya, İngiltere, Fransa "Protecting Powers" (Koruyucu Güçler" olarak "3. Londra Protokolü"nü imzaladılar. Bu protokol uyarınca; Yunanistan, Türk-Osmanlı devletinden ayrı bağımsız bir devlet oldu ve Yunanistan devletinin ulusal sınırları saptandı. 24 Nisan 1830'da Türk-Osmanlı devleti, yayılmacı ve zorba devletler olan Rusya, İngiltere ve Fransa'nın "3. Londra Protokolü" ile yarattığı bağımsız Yunanistan devletinin varlığını zorunlu olarak onadı.⁷³

Böylece Yunanlılara 18 Grek kent devletinin kurulduğu bölgede özerklik verilmiş ve yüzölçümü 47.516 kilometrekare olan Grek devleti kurulmuştur.⁷² 1789 Fransız İhtilalinin kaçınılmaz etkisiyle Yunanistan Osmanlı Devleti'nden istiklalini alıp tarih sahnesine çıkmıştır.⁷⁵

2.3.4 Bağımsızlık Sonrası Yayılmacı Dönem

Batılı devletler Yunan bağımsızlığında aktif rol oynadıkları gibi, yeni devletin yönetim yapısının ve muhalif oluşumların şekillerin belirlenmesinde de belirleyici oldular. Öncelikle kendi aralarındaki çıkar çatışmalarının sonucu olarak ülkenin bağımsız bir kral tarafından yönetilmesini uygun buldular ve 1832 yılında Bavyera Kralı Louis'in oğlu Otto'yu Yunan Krallığına getirdiler.³⁶

73 BELEN, Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, HAK Yayınları, İstanbul, 1995, s.127

72 Avrasya Dosyası, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1998, sayı.1-2, s.52

75 HATİBOĞLU M.Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, Ankara, 1997, s.1

36 KARAL Enver Z., Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri, Cilt IV, Ankara, TTK Yay., 4. Baskı, 1998, s. 79.

Alman bir krala razı olan üç büyük devlet zamanla krala karşı oluşan muhalefeti de kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çaba harcamışlardır. Yunanistan'a Ortodoks bir kral getirme çabasında olan Rusya, Mora'da halk ve rahipler arasında taraftar bulan Napiste Partisini, bir anayasanın yürürlüğe girmesinden yana olan Fransa ve İngiltere'den, Fransa; Orta Yunanistan'dan çokluk teşkil eden Celetti partisini, İngiltere ise, adalarda güçlü olan Mavrokadarto Partisini desteklemekteydi. Sonuçta bu üç oluşum sırasıyla; Rusya Partisi, Fransız Partisi ve İngiliz Partisi olarak anılmaya başladılar.³⁷

1844'te krallık Yunanistan'ında ilk kez seçim yapıldı. Seçime adları; "Rus Partisi", "İngiliz Partisi", "Fransız Partisi" olan Yunan siyasi partileri katıldı. Seçimi Fransız Partisi kazandı. Fransız Partisi Başkanı İoannis Kolettis (1788-1847) Yunan Anayasası yapılırken Meclis'te şu konuşmayı yaptı.

"Yunanistan krallığı, tüm Yunanistan değildir. Şimdiki sınırlarımız içinde bulunan topraklarımız, Yunanistan'ın en küçük ve en fakir bir bölümüdür. Yunanlı; yalnız krallık sınırları içinde yaşayan Yunanlılar değildir. Yanya'da, Selanik'te, Serez'de, Edirne'de, Konstantinopolis'te(İstanbul'da), Trabzon'da, Girit'te, Sisam'da yaşayan ve tarihin çeşitli dönemlerinde, değişik topraklarda yaşamış Yunan ırkına ilişkin herkes Yunanlıdır.

Hellenizm'in iki büyük başkenti vardır. Atina ve Konstantinopolis.³⁸ Atina yalnız krallığımızın başkentidir. Konstantinopolis; bütün Hellenlerin umudu, kıvancı, coşkusu ve sonsuz (ebedi) başkentidir." Kolettis "Enosis" ve "Hellenizm" ilkeleri doğrultusunda, Türklerin yerleşik olduğu toprakların Türklerden geri alınmasına ilişkin "Yunan Yayılmacılığı" nı açıkça belirtmişti.

37 CLOGG, Richard Modern Yunanistan Tarihi, İletişim Yayınları, 1997, s. 70

38 GÜREL, Şükrü Sina Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, Ümit Yay. 1993 s. 30

Kurulduğu 1830 yılından itibaren Megali İdea olarak adlandırılan ve bütün zamanlar için geçerlilik gösteren bir felsefeyle yönetilen Yunanistan'da hangi görüşte kişi kadro veya partiler iş başına gelirse gelsin, bunlar bölge ve dünya konjonktürünü de kullanarak Megali İdea'nın öngördüğü "Büyük Yunanistan" hedefine ulaşmak için çaba harcamışlardır.

İki kıtalı Büyük Yunanistan'ın kurulabilmesi için tasarlanan bu yayılma politikasına göre Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Denizini gören ve Yunanistan Anakarası ile Anadolu'yu içeren "Büyük Yunanistan" projesinin bir hamlede gerçekleşmesi mümkün olamayacağından, bu yolda adım adım Enosis (birleşme/ilhak) hamleleri öngörülmüş ve Enosis Yunanlıların toprak kazanma yöntemlerinin adı olmuştur.³⁹

1864'te İngiltere; Adriyatik Denizi'nde Türk-Osmanlı devleti toprakları içinde bulunan, fakat İngiliz işgalinde olan, yüzölçümü 2260 km kare olan "Yedi Ada"yı Yunanistan'ın isteğine uyarak Yunanistan'a armağan etti.

1877 Türk-Rus savaşından sonra 1878'de toplanan "Berlin Kongresi"ne, Rusya'nın isteğine uyularak davet edilen Yunanistan, kongreye katılan devletlerden; Türk-Osmanlı toprakları olan Taselya, Epir ve Girit adasını istedi. Kongre, Yunanistan'a 1881'de Girit Adası dışında 13.500 km kare Türk-Osmanlı toprağı verdi.1897 Türk-Yunan savaşı sonunda Yunanistan ağır bir yenilgiye uğradı. Rus Çarı II. Nikola'nın (1868-1918) karışması sonucu II. Abdülhamit (1842-1918) savaşı durdurdu. Türk-Yunan "Barış Anlaşması", Rusya'nın baskısı sonucu Yunanistan çıkarına sınır düzeltmeleri yapılarak imzalandı. Yunan Yayılmacılığı Rusya'nın özendirilmesi sonucu; Bulgar, Sırp Karadağ devletleri ile birlikte başlattığı 1912-1913 "Balkan Savaşı" bitiminde, Türk-Osmanlı devletinden yüzölçümü 55.000 km kare olan toprak aldı. Girit Adası ve tüm Ege Denizi adaları, Yunanistan devletinin oldu.

39 LÜTEM Ö.E. - ÇOŞKUN B.Demirtaş, Balkan Diplomasisi ASAM Yayınları,Ankara, 2001, s 35

Balkan savaşı, Osmanlı devleti'nin en kötü zamanında yakaladı ve Megali İdeacı Venizelos'un önüne yeni fırsatlar çıkardı. Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ittifakı savaş sonucunda, Osmanlı Devleti'ni ağır bir yenilgiye uğrattı ve I. Balkan Savaşı sonunda Selanik, Güney Makedonya, Güney Epir ve On İki Ada dışındaki hemen hemen tüm Ege Adaları Yunanistan'ın eline geçti.⁴⁰

XIX Yüzyılda başlayan Yunan ayaklanmasıyla ateşlenen Balkan uluslarının Osmanlı idaresine karşı verdikleri mücadele, Birinci ve İkinci Balkan savaşlarının bitiminde Balkan devletlerinin çoğunun dünya siyaset sahnesinde yerlerini almasıyla sonuçlanmıştır. Balkan savaşları sonrası ile İkinci Dünya Savaşının sona erdiği 1945 arası, Balkan ülkelerinin kabul edilebilir sınırlarının belirlendiği ve devlet teşkilatlarının şekil aldığı dönemi oluşturur.

Yunanistan'ın son genişleme olayı 1914 yılında patlayan I. Dünya Savaşı ile gerçekleşti. Venizelos, 1915 Mart'ında Çanakkale'ye asker gönderilmesi konusunda kralla anlaşmazlığa düşerek istifa etmek zorunda kaldı; ancak kendisini destekleyen subaylar; Fransa ve İngiltere'nin de isteğiyle olaya müdahale ettiler.

Baskılar karşısında kral 1917 yılında tahttan çekilmek zorunda kaldı. Ve Venizelos tekrar başbakan oldu. Savaş sonrasında kazanan devletlerin paylaşma pazarlıkları yaptıkları Paris Barış Konferansı sırasında, Venizelos, İngiltere'nin yardımıyla Anadolu'dan pay alabilmek için ciddi çabalar harcadı ve özellikle Ege adalarındaki Rum nüfusun Batı Anadolu Rumları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürerek Anadolu'dan hak iddia etti.⁴¹ Yunanistan, böylelikle Batılı ülkelerin yardımları ile Megali İdea hayalini gerçekleştirmek amacı doğrultusunda Anadolu seferine teşebbüs etmiştir. Karşılaştığı direniş sonucunda, hayalini gerçekleştirmek bir yana, Türk topraklarını mağlup ve perişan bir halde terk eden Yunanistan, kendisini iç siyasi gelişmeler açısından çok zor bir dönemin ortasında bulmuştur.

40 Şükrü Sina GÜREL, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, Ümit Yay. 1993 s. 33

41 ALKAN, Haluk, Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar. ASAM Yay. Ankara, 2002 s. 64

Yunan toplumu bağımsızlıktan hemen sonra, iki militan kampa bölünmüştü: Monarşi yanlısı güçler ve Venizelos yanlısı cumhuriyetçiler. Büyük bozgun bu kutuplaşma eksenleri arasındaki çatışmayı keskinleştirdi. Türkiye'den kaynaklanan göçmen akını da doğal olarak Yunanistan'ın ekonomik ve sosyal yapısını etkiledi .⁴²

Anadolu'da yaşanan bozgun sonrasında Venizelos yanlısı askerlerin gerçekleştirdiği bir darbe ile I. Konstantin tahttan indirildi ve yerine II. Georgios getirildi. 1924 yılında ülkede cumhuriyet ilan edildi.

Venizelos'un Türkiye ile yakınlaşma politikaları ve 1929 ekonomik bunalımının etkileri sonucu Yunanistan'da yaşanan rahatsızlıklar, 1935'de yaşanan bir askeri darbe ile monarşiyi tekrar geri getirdi.

Mart 1935'de Venizelos'un kışkırtması ile yapılan darbe başarısızlığa uğradı ve Metaksas Diktatörlüğü diye adlandırılan dönem başladı. Bu diktatörlük 1936'dan Almanların Yunanistan'ı işgal yılı olan 1941'e kadar sürmüştür.⁴³

1940-41 yılları arasında Yunan-İtalyan Savaşı yaşanmıştır. 28 Ekim 1940 tarihinde İtalyan faşist lider Mussolini Yunanistan'a savaş ilan etti. İtalyanlar bu savaşta yenilince Mussolini'nin yakın arkadaşı olan Hitler İtalyan Ordusunu desteklemek için 6 Nisan 1941'de Yunanistan'a taarruza geçti.⁴⁴

Alman işgali ile birlikte Metaksas'ın diktatörlük rejimi de yıkıldıktan sonra rejimin hapisanelerde sürdüğü Komünist Partisi'nin kadroları hapisanelerden kaçmak ve ülkeyi örgütlemek fırsatını ele geçirdiler.

Bu komünist yapı ülke içerisinde mücadele örgütlerinin kurulmasını sağladı. Kısa süre içerisinde bu örgütün üye sayısı 1,5 milyona ulaşmıştır. Aynı tarihte Yunanistan'ın nüfusunun 7 milyon olduğu göz önüne alındığında örgütlenmenin ne denli başarılı olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁴² ALKAN, Haluk, Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar. ASAM Yay. Ankara, 2002 s. 69

⁴³ TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s. 249

⁴⁴ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

Tabii bu komünist partinin savaşın sonunda Yunanistan'a hakim olacak siyasi ortam içinde beklentileri vardı. Komünist Parti savaştan sonra iktidarı ele geçirmek, krallığa ve faşist yönetime son vermeyi amaçlıyorlardı. ⁴⁵

Bu yapılanmayı gören İngilizler ve ülkeyi savaştan sonra komünistlere bırakmak istemeyen Yunanlılar da karşı bir oluşum içerisine girerek farklı örgütler kurmaya başladılar. Bu iki farklı anlayışa sahip örgütler birbirlerine saldırır duruma gelmişlerdir. ⁴⁶

2.3.5 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya ve Almanya'nın işgaline uğrayan Yunanistan, coğrafi konumunun sağladığı avantaj dolayısıyla yanlarında yer aldığı Müttefik Devletlerden büyük yardım görmüştür. Kuzey Yunanistan ve Ege Adalarından bazıları, savaşın sonlarına doğru sert çatışmalara sahne olmuştur.

Churchill ve Stalin savaş sonrası Ekim 1944'te Moskova'da buluştular ve yaptıkları " yüzdeler " anlaşması ile İngiltere'nin Yunanistan üzerindeki egemenliği kesinleşmiş oldu. Bu anlaşma ile Balkanlardaki Sovyet siyaseti birdenbire değişmiş ve Rus desteğinden yoksun kalan komünistler İngilizlerin önüne yem olarak atılmış oldular. Yunan oyununun kahramanları böylesine üst düzey bir pazarlıktan habersizdiler. ⁴⁷

İngilizler ve komünist karşıtı Yunanlılar ile komünist örgütler arasında büyüyen anlaşmazlıkların, 12 Şubat 1945'te komünistlerle yapılan Varkiza Antlaşması ile giderileceği zannedilirken anlaşma maddeleri üzerindeki uyuşmazlıklar ve özellikle de Sovyet politikasında ki değişimler iç savaşın ortaya çıkmasını sağladı. Ruslar 1945 Postdam Konferansı sırasında İngilizlere verdikleri bir muhtıra ile Yunanistan'da Dedeagaç veya Selanik'in üs olarak kendilerine verilmesini istedi.

⁴⁵ TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.252-3

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987 s. 252-295

⁴⁷ CLOGG, Richard, Modern Yunanistan Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.163,

Stalin 1944 yılında Churchill'le yaptığı pazarlık sonucunda Balkanları ele geçirmesine karşılık Yunanistan'ı İngilizlere bırakmıştı; 1946'da ise tam aksine faaliyetleri ile Yunanistan'da iç savaşı kışkırtıyordu. Yunan komünist partisi Şubat 1946'da savaşa başlamak kararı aldı. İç savaşta resmi rakamlara göre 40.000 kişi tahminlere göre 160.000 kişi hayatını kaybetti. 1922'den 1952'ye kadar 30 yıl askerlerin ve siyasal generallerin idare ettiği Yunanistan, Mareşal Papagos'un 1953-55 diktatörlük döneminde iç savaşın yaraları sarılmıştır.⁴⁸

Yunanistan, iç savaş sonrasında, Akdeniz'in güvenliğine atfedilen önemin artmasını göz önünde tutan ve eski Yunan medeniyetine büyük sempati duyan Batılı Müttefiklerin verdikleri ekonomik ve askeri yardımlar sayesinde kendisini toparlamıştır. Savaş sonrası yıllarda, Müttefiklerinin ve yer aldığı BM, NATO, OECD, Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası gibi uluslar arası kuruluşların desteği ile ekonomisini ve siyasi hayatını düzene sokmak gayreti içine giren Yunanistan, komşularıyla ilişkilerinde gelişme kaydetmeyi başarmıştır.

1950'li yıllarda İngilizlerin, Kıbrıs Adasından kısmen çekilme kararlarını açıklamalarıyla, adanın gelecekteki statüsü hususunda Türkiye ile Yunanistan arasında baş gösteren ciddi ihtilafın çözüme bağlanması ise günümüze kadar mümkün olmamıştır.

21 Nisan 1967 tarihinde 12 ihtilalci subay, politikalarından rahatsızlık duydukları İhtiyar Papandreou'yu darbe ile devirdiler ve yönetime el koydular. Askeri cunta Yunanistan'ı korkunç bir polis devletine dönüştürdü.

1967'ye kadar monarşik bir demokrasi olan Yunanistan, 21 Nisan 1967 Albaylar Darbesi üzerine Kral Konstantin'in ülkeyi terletmesiyle, fiilen Askeri Cunta tarafından yönetilmeye başlamıştır. Ancak şeklen rejimde değişiklik yapılması yoluna gidilmemiş ve Kral yerine, cunta tarafından seçilen bir Naip, Devlet Başkanlığı makamında bulunmuştur.

48 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987 s. 270

Yunanistan'ı demokrasiye kavuşturan 1974 Kıbrıs Müdahalesi ile ezeli düşmanı olarak gördüğü Türkiye olmuştur. 1974'deki Kıbrıs Barış Harekatını müteakip, Aralık 1974'de yapılan referandum ile Krallık ortadan kaldırılmış, çok partili demokratik-parlamentar sistemle bağı cumhuriyet rejimi kabul olmuştur.

Yunanistan'ın Avrupa Topluluğuna üyeliği 1981'de kabul edilmiş ve Atina Hükümetleri, Topluluğun, daha sonra Avrupa Birliği adını almasıyla birliğin, sağladığı imkanları gayet planlı ve bilinçli bir şekilde kullanmak suretiyle, AB'ne üye olmak isteyen Balkan ülkeleri ile Birlik arasında bir nevi koordinatör rolü üstlenmek gayreti içine girmişlerdir.

01 Ocak 2001'de Avrupa Para Birliğine de dahil olmak suretiyle Avrupa İlişkilerini daha ileri düzeye çıkaran Yunanistan, komşuları ile olan ihtilaflarını, gündemden düşürmek için gayret sarf etmeye başlamıştır. Türkiye'nin AB üyeliğine ve AB fonlarından yararlanmasına da uzun süre karşı çıkmıştır.

Türkiye'nin AB'ne adaylığının Aralık 1999'da Helsinki'de onaylanması ve Helsinki Nihai Bildirisi, Türkiye'nin Birliğe Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hükümleri ve 2002 yılında Kopenhag Kriterleri'nin açıklanmasının ardından, ülkemizin 17 Aralık 2004 tarihinde AB ile imzalamış olduğu anlaşma ile Türk-Yunan ihtilaflarının (özellikle Kıbrıs Sorunu) NATO ve Birleşmiş Milletler gibi önemli uluslararası kuruluşlardan sonra, AB'ni de tüm derinliğiyle konunun tarafı durumuna getirmiştir.

Özellikle 1 Mayıs 2004 tarihinde Kıbrıs Rum Kesimi'nin de AB üyesi olması ile, AB'nin ikili ilişkilerde oynayacağı rol şimdi daha da artmış durumdadır.

2.4 Siyasi Yapı

Yunanistan, 13 bölge, toplam 51 idari bölge ve bir otonom (Dini kimliğinden dolayı Otonom bölge olan; Agion Oros ⁴⁹) bölgeden oluşmaktadır. İdari Bölgeler; Achaia, Aitolia kai Akarmania, Argolis, Arkadia, Arta, Attiki, Chalkidiki, Chanion, Chios, Dodekanisos, Drama, Evros, Evrytania, Evvoia, Florina, Fokidos, Fthiotis, Grevena, Ileia, Imathia, Ioannina, Irakleion, Karditsa, Kastoria, Kavala, Kefallinia, Kerkyra, Kilkis, Korinthia, Kozani, Kyklades, Lakonia, Larisa, Lasithi, Lefkas, Lesvos, Magnisia, Messinia, Pella, Pieria, Preveza, Rethynnis, Rodopi, Samos, Serrai, Thesprotia, Thessaloniki, Trikala, Voiotia, Xanthi, Zakynthos'tur.

Yunanistan'da günümüzde geçerli olan anayasa 11 Haziran 1975'te kabul edildi. Mart 1986 ve Nisan 2001'de bu anayasa üzerine yeni düzenlemeler yapıldı. ⁵⁰ Yunanistan'ın Adli Sistemi Roma hukukuna dayanmaktadır. Yargı, Sivil Mahkemeler, Ceza Mahkemeleri ve İdari Mahkemeler olmak üzere üçe bölünmüştür. Ülkede 18 yaşını dolduran herkesin oy hakkı bulunmaktadır.

Yunanistan'da mevcut önemli Politik Partiler ve Liderleri aşağıda olduğu gibidir.

- İlerici ve Sol Koalisyonu (Nikolaos KONSTANDOPOULOS);
- Yunanistan Komünist Partisi (Aleka PAPANIGA);
- Yeni Demokrasi (Konstandinos KARAMANLIS);
- Panhelenik Sosyalist Hareketi - PASOK (Yorgo PAPANDREOU)

⁴⁹ Türkçe bilimsel yayınlarda Aynaroz olarak yer almaktadır.

⁵⁰ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

Cumhurbaşkanı 5 yıllık bir süre için parlamento tarafından seçilir. 8 Şubat 2000'de görev süresi 5 yıl uzatılan Konstantin Stefanopolos'un yerine, 8 Şubat 2005 tarihinde yapılan seçim sonucu eskiden dışişleri bakanlığı yapmış olan Karolas Papulias, 300 sandalyeli meclisin 280 oyunu alarak cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁵¹

Başbakan Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Yürütme, 1981 yılından bu yana Panhelenik Sosyalist Partisi (PASOK)'nin elinde idi. Partinin karizmatik lideri Andreas Papandreu'nun yerine, 1995 yılında Başbakanlığa, akademisyen kökenli Kostas Simitis seçilmiştir. Simitis, 9 NİSAN 2000'de yapılan parlamento seçimlerinde Kostas Karamanlis'in liderliğindeki ana muhalefeti temsil eden Yeni Demokrasi Partisini çok az oy farkıyla geride bırakarak iktidarda kalmayı başarmıştır.

7 Mart 2004 tarihinde Yunanistan'da yapılan genel seçimlerde Kostas Karamanlis'in liderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi oyların % 45,36'sını alarak mecliste 165 sandalye kazanmıştır.⁵² Yunan parlamentosu 300 sandalyeden oluşmaktadır. Bakanlar kurulu Başbakanın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

Ülkenin en genç başbakanı unvanını taşıyan Kostas Karamanlis'in, daha önce seçimle iş başına gelip bir görevde bulunmaması en büyük dezavantajı olarak kabul edilmektedir.

Yunanistan'da siyasal kurumlaşmada rol oynayan başlıca aktörler; ordu, kilise, kraliyet ailesi, kral karşıtı sağ ve ılımlı ve aşırı sol oluşumlardır. Yunan siyasal yaşamı tam bir kutuplaşma, çatışma ve darbeler tarihi olarak gelişme göstermiş, siyasal iktidar bu güçler arasında uzun yıllar sağlanamamıştır. Dış belirleyicilik olgusu da ülkedeki siyasal farklılaşma üzerinde etkinliğini korumuş, bunun sonucunda Yunan ordusu taraflar arasındaki çekişmede belirleyici bir güç olmuş ve siyasal rejimin gelişim evrelerinde belirleyici bir aktör olarak rol oynamıştır.

51 Sabah Gazetesi, 09 Şubat 2005

52 Yunan Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi

Yunanistan Cumhuriyetinde, sistemin bütün kuruluşları anayasal düzen içinde mevcut bulunmakta ve işlevlerini yerine getirmektedir. Ancak Ortodoks kilisesinin başını çektiği, silahlı kuvvetleri, güvenlik kuruluşlarının tamamını ve eğitim kurumlarını içine alan anayasa dışı bir eğilim, ülkenin dış siyasetinin öncelikleri ve uygulamalarına yön verebilmektedir. Bu durum siyasi partiler ile toplum kuruluşları üzerinde de etkili olduğundan, halkın eğilimlerini ve dolayısıyla siyasi hayatı kontrolü altında tutmayı başaramamaktadır. İktidarda hangi hükümet bulunursa bulunsun, Anayasal siyasi güç, tarihin kalıntılarından kuvvet alan ve politikacıların zaaflarından istifade eden bu tutucu ve aşırı milliyetçi eğilimi kontrol altına almakta başarılı olamamaktadır.

2.5 Ekonomi ⁵³

2.5.1 Genel

Ülkede geleneksel olarak sürdürülen tarım ve diğer ekonomik faaliyetler son yıllarda köklü değişime uğramıştır. Özellikle Avrupa Birliği'ne girmesiyle ekonomisinde önemli bir canlanma başlamıştır. 20 yıl kadar önce yiyecek sıkıntısı çeken Yunanistan'a Arnavutluk'tan çalışmak için binlerce işçi gelmektedir.

Ülke ekonomisi kapitalist bir sistemle yönetilmektedir. Turizm, getirdiği dövizle gayrisafi milli hasılasının büyük bir bölümünü (%15) sağlayarak ülke ekonomisinin temelini teşkil etmektedir. Yunanistan'a AB'den gayri safi milli hasılasının % 3.3'ü kadar ekonomik yardım gelmektedir.

Son birkaç yıldır hükümetin uyguladığı sıkı ekonomik politikalar ve Ocak 2001'de AB Ekonomi ve Para Birliğine girişi ile ülke ekonomisi iyiyeye gitmeye başlamıştır. Ülke işsizliği azaltmaya, ekonomiyi yeniden yapılandırmaya, bazı devlet teşebbüslerini özelleştirmeye, sosyal güvenlik reformlarını yapmaya, vergi sistemini yeniden elden geçirmeye ve bürokratik engelleri azaltmaya çalışmaktadır.

53 Yunan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi.

2003'deki ekonomik büyüme % 4 olmuş ve 2004 yılı oranı ise % 4.2 civarında tahmin edilmektedir. Ülke ekonomisine ilişkin bazı istatistikler⁵⁴ çizelge 2.2'de yer almaktadır.

Çizelge.2.2 Yunanistan Ekonomisine Dair İstatistik Bilgiler

Gayri Safi Milli Hasıla	213.6 milyar \$ (2004)
GSMH Gerçek Büyüme Oranı	% 4.7, (2004)
GSMH Kişi Başına Düşen Milli Gelir	20.000 \$ (2004)
GSMH Sektörlere Dağılımı	Endüstri : % 22, Hizmetler : % 71.2 Tarım : % 6.7 (2004)
Enflasyon Oranı (tüketici fiyatları)	% 3.6 (2004)
İş Gücü	4.39 milyon (2004)
İş Gücünün Sektörlere Dağılımı	Tarım : % 20, Endüstri : % 20, Hizmetler : % 60 (2004)
İşsizlik Oranı	% 9.4 (2004)
Bütçe	Gelirler : 79.48 milyar \$,

2.5.2 Tarım⁵⁵

Ülkenin üçte birinden azında tarım yapılır; başlıca tarım ürünleri buğday ve arpadır. Akdeniz ikliminin etkisinden dolayı bol miktarda zeytin, tütün, turunçgiller ve üzüm yetiştirilir. Girit ve Sisam adasında yetiştirilen Sultaniye üzümünün bir bölümü ihraç edilir. Kuzeyde dut ağaçlarının yetiştirildiği Makedonya ve Batı Trakya'da ipek böceği beslenir ve ipekli dokuma ürünler üretilir. Ayrıca burada tütün yetiştirilir. Makedonya ve Tesalya ovalarında şeker pancarı, Meriç ve Varna deltasında çeltik üretilir.

54 CIA World Factbook Country Profiles-Greece,2004

55 Yunan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi.

Ülkede yetiştirilen başlıca tarım ürünleri; buğday, mısır, arpa, şeker pancarı, zeytin, domates, üzüm, tütün ve patatestir. Ayrıca ülkede dağlık alanlarda keçi ve koyun, ahırlarda büyükbaş hayvan beslenir ve mandıracılık gelişmiştir. Balıkçılık pek fazla gelişmemiştir. Sulanabilir arazi 14 220 km²'dir.

2.5.3 Sanayi⁵⁶

Ülkede son yıllarda sanayileşme alanında gelişme başlamıştır. Başlıca sanayi dalları; besin ve tütün işleme, tekstil, çeşitli kimyasallar, metal işleme, madencilik ve petroldür. Yunanistan'ın 2004 yılı sanayi üretimi büyüme oranı % 0.7 olarak hesaplanmıştır.

2.5.4 Madencilik⁵⁷

Önemli maden yataklarını; pirit, manganez, kurşun, çinko, linyit, gümüş, mermer, petrol ve boksit yatakları oluşturur. Elektrik enerjisi, termal ve hidroelektrik santrallerden sağlanır.

2.5.5 Ticaret⁵⁸

Türkiye, Yunanistan'dan sıvılaştırılmış doğal gaz, demir-çelik çubukları, portland çimento, nafta, konserve kutuları, pamuk ve kimyasal madde almaktadır. Karşılığında ağır fueloil, bakır tel, nohut, elma, sentetik elyaf, amonyak, fındık, deniz taşıtları ve alaşımsız alüminyum satmaktadır, ayrıca iki ülke arasında karşılıklı turistik turlar düzenlenmektedir.

Yunanistan'ın ticari yapısına dair istatistiki bilgiler çizelge.2.3'te sunulmuştur.

56 Yunan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi.

57 Yunan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi.

58 Yunan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi.

Çizelge .2.3. Yunanistan İç-Dış Ticaretine İlişkin Bilgiler⁵⁹

İhracat	5.899 milyar \$ (2004)
İhraç Malları	Çeşitli gıda maddeleri ve meşrubatlar, mamül maddeler, petrol ve petrol ürünleri, tekstil, ve kimyasal maddeler.
İhracat Yaptığı Ülkeler	Türkiye %4, Avrupa Birliği % 44, (Almanya % 12.6, İtalya % 10.5, İngiltere %7, Fransa % 4.2), ABD % 6.5, Bulgaristan %6.2, GKRY %4.8, (2004).
İthalat	33.27 milyar \$ (2004)
İthal Malları	Makina ve ekipman, taşımacılıkta kullanılan ekipmanlar, yakıtlar ve kimyasal maddeler.
İthalat Yaptığı Ülkeler	Avrupa Birliği % 30.7 (Almanya % 12.5, İtalya % 12.2, Fransa % 6.6, Hollanda % 5.2, İngiltere % 4.2), ABD % 5.2, Güney Kore % 5.4, Rusya %6.1, Japonya % 4.3 (2004).
Dış Borcu	65.51 milyar \$ (2004)
Para Birimi:	1 Ocak 2001 tarihinden itibaren Avrupa Para birliğine katılmıştır.

3. YUNANİSTAN'IN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ STRATEJİK HEDEFLERİ

Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki stratejik hedeflerinin oluşumunun altyapısında, tarihi gelişimi içerisinde etkili olan yapıtaşları bulunmaktadır. Aşağıda bu altyapıyı oluşturan nedenler üzerinde durulmuştur.

3.1. Yunanistan'ı Ortaya Çıkaran Etkenler

Yunanistan'ın doğuşu kendiliğinden oluşan bir olgu değildir. Yunanistan, bilinçli, organize ve tarihi bir süreç içine yayılmış bir çok girişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1830'larda Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazandığı sırada Yunanistan'ın nüfusu, içinde Grek, Arnavut, Slav, Ulah, Bulgar, Sırp, Makedonyalı gibi birçok ulusun bulunduğu 750.000 kişiden meydana geliyordu. Bugünkü Yunan ulusunun ortaya çıkmasında tarihsel sürecin çeşitli etkenleri mevcuttur.

Bu etkenlerden birincisi ve en etkili güç Çarlık Rusya'sıdır. Bu devlete sonradan İngiltere ve Fransa da katılmış ve Yunan devletini kurmak için birbirleriyle yarış etmişlerdir.

İkinci etken Megali İdea'dır. Çok karışık ırklardan oluşmuş ve çoğu çobanlıkla geçinen birkaç yüz bin kişilik bir etnik gruptan bir ulus ortaya çıkarabilmek için bir ülkü yaratılmış ve bu amaç doğrultusunda Yunanistan olgusu meydana getirilmiştir.⁶⁰

Üçüncü etken ise başta kiliseden kaynaklanan Türk düşmanlığıdır.⁶¹

60 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.23

61 Bu konu ile ayrıntılı bilgi için bkz. Bu çalışmanın 3. bölümü, s. 172-176

3.1.1. Rus Etkisi

Amaçları, Bizans İmparatorluğu'nu kurarak başına bir Rus Prensi geçirmek yoluyla İstanbul ve Boğazlara yerleşmek olan Ruslar'ın çabaları 1472 yılına dayanmaktadır. Moskova Knezi III'ncü İvan, Bizans İmparatoru II nci Konstantin'in yeğeni prenses Sofia Paleolog ile Vatikan'da evlenmişti.

Bizans devletinin arması olan iki başlı kartal sembolünü de kendilerine arma olarak alan Rus Çarları, Korkunç İvan IV'ten başlayarak soylarının Bizans tahtının varisi ve halefi olduklarını iddia etmişlerdir.⁶²Bu ve benzeri çabalar XVII nci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü iyice kaybetmesi ile yoğunlaşmaya başlamıştır.

Bu kapsamda Panislavizm ve Panortodoks fikirleri ile Rusya'nın öncülüğünde Grek Projesi ortaya çıkarılmıştır. Yunanistan'ın temellerini atan "Grek Projesi" Doğu Sorunu'na ait planın ustaca hazırlanmış ve uygulanmış bir bölümüdür. 1789 yılında, Rus Çarıçesi II nci Katerina, Avusturya-Macaristan İmparatoru II nci Jozef'i Kırım'da Keson mülakatına davet etmiştir. Jozef üzerinde "Konstantinapolis Yolu" tören taklarının altından geçirilmiş ve kendisi ile Grek Projesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu projeye göre;

"Osmanlı Türkleri Avrupa'dan çıkarılacak, İstanbul Türklerden alınarak Ortodoks toplumuna hediye edilecek, Ortodoks toplumunun kuracağı Grek İmparatorluğunun başına da II nci Katerina'nın torunu Konstantin getirilecekti."⁶³

Yukarıdaki örneklere benzer şekilde, 1867 yılında dönemin Rusya Başbakanı Gorçakov tarafından hazırlanan ve aşağıda sunulan muhtıra, Yunan İsyanı'nın çıkarılmasında etkin olan gücü ortaya koymaktadır ;

62 TÜRŞAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.31

63 TÜRŞAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.26

“Rus Hükümeti'nin görüşüne nazaran, Boğazlar meselesinin milli menfaatlerine uygun bir hal tarzına varması için Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıflatmak gereklidir. Bu hedefe varmanın en iyi yolu, tabii milliyetleri Türk Hükümeti'ne karşı kayırmak ve onları isyana teşvik etmektir.”⁶⁴

Daha sonra da Rus çarları ve yöneticileri bu politikalar doğrultusunda faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Bu oluşumların desteklenmesinde asıl amaç yukarıda da belirtildiği gibi, “ mazlum Ortodoks halkını Osmanlı boyunduruğundan kurtarmak yerine, çıkarılacak Yunan İsyanı'nı basamak olarak kullanmak sureti ile yüzyıllardır Rusların en büyük hedefi olan Türk Boğazlarına sahip olmak ve Akdeniz'e çıkmaktı.

3.1.2 Megali İdea

Kelime olarak "Büyük Fikir (Ülkü)" anlamına gelen Megalo İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak, Bizans İmparatorluğuna son verdiği günden beri yürürlükte olan bir ülküdür. Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra Patrikhaneye ayrıcalıklar vermesi onu Bizans'ın mirasçısı haline getirmiştir. Patrik Ortodokslar için Bizans İmparatorunun yerini almış, imparatorun kıyafeti dahil imparatorluk alameti olan çift başlı kartalı taşımaya başlamıştır.

Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, "Megalo İdea" adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek, "Konstantinopolis" diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmayı hayal etmektedirler. Bu hayalleri moral açısından destekleyici mahiyette Yunanlılarda yaygın olan bir inanışa göre;

- “I'nci Konstantin Konstantinopolis'i kurmuştur.
- II'nci Konstantin Dragezos, Konstantinopolis'i Türkler'e verirken kahramanca ölmüştür.

64 ERKİN Feridun Cemal, Türk-Sovyet ilişkileri ve Boğazlar Meselesi, Başnur Matbaası, 1.B.,1968,ANKARA,s.33

- Yeni bir Konstantin gelecek ve İstanbul'u tekrar ele geçirerek Grek devletini tekrar kuracaktır.”⁶⁵

Diğer bir inanişaya göre ise, Bizans İmparatoru Konstantin Paleologus ölmeyerek bir mermere dönüşmüş haliyle melekler tarafından bir mağarada saklanmaktadır. Uykuda olan İmparator, kılıcını getiren melekler tarafından uyandırılacak ve İstanbul'u Türkler'den geri alacaktır.⁶⁶

Megali İdea çerçevesinde; önce Yunanistan'ın bağımsızlığı elde edilecek, ardından Ege adaları, Batı Anadolu, Karadeniz bölgesi, Rodos, Girit, Bozcaada, Kıbrıs, Epir, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya ele geçirilecek ve nihayet İstanbul, Helen İmparatorluğunun başkenti olacaktır. Bu ülküyü besleyen, yayan esas örgütlü güç, Osmanlı Devleti içinde çok geniş imtiyazlar elde eden Ortodoks kilisesiydi.

Kilisenin kuşaktan kuşağa aktardığı bu ülkü ile yoğrulan Yunan aydınları, Osmanlı imparatorluğunu parçalamak isteyen İngiltere, Rusya ve Fransa tarafından verilen destekle, zaman içinde etkili bir hareket yaratmayı başarmışlardır. Bölge halkı, 1789 Fransız İhtilalinin oluşturduğu fikir akımlarından faydalanarak başlangıçta Yunan milliyetçiliği ve Megali İdea konusunda sistemli bir eğitimden geçirilmişlerdir. Fenerli Beyler denilen Rumlar, yabancı dil öğrenerek saray tercümanlıklarını, Avrupa ilişkileri ele geçirmişler ve Türklere nazaran daha aydın bir kitle haline gelmişlerdir.

Örneğin, 1714 doğumlu Yunan şairi Kosmos Etolios, 1750'li yıllarda bütün adaları dolaşarak en etkili Megalo İdea'cı örgüt olan Filiki Eterya'dan 100 yıl önce Megalo İdea fikirlerini yaymış ve geniş destek bulmuştu. Bu ülkü doğrultusunda en fazla çalışan ve ilk Megalo İdea haritasını yayınlayan kişi, Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahramanı Velestin'li Rigas Ferreros'tur (1757-1798). Ferreros, 1791 yılında Bükreş'te bulunduğu sırada ilk haritayı çizmiş ve daha sonra 1797 yılında bu haritayı Viyana'da bastırarak Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıttırıştır.

65 KUMKALE Tamer , Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Problemler, İstanbul, 1984, s.49

66 ÇÖREKÇİ Ahmet, Türkiye Yunanistan İlişkileri, İstanbul, 2000, s.1

Bu haritada; Balkanların büyük bölümü, Anadolu'nun yarından fazlası, Ege adaları ile Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprakları olarak gösterilmiştir.⁶⁷ Ferreros, bu haritadaki hedeflere ulaşmak için bir ihtilal programı ve bir de anayasa hazırlamış ve bunları da 1797 yılında yayınlamıştır. Buna göre; Osmanlı topraklarını ve eskiden Yunanca konuşulan tüm yerleri kapsayacak olan bu devletin adı "Helen Cumhuriyeti" olacaktır.

Anayasasının 53. Maddesine göre de; resmi dili yine Yunanca olacaktır.⁶⁸ Şair Rigas'ın, daha 18'nci yüzyılda içerde ve dışarıda kurduğu dernekler, idam edilmesiyle başarıya ulaşmadan kapatılmıştır. Oysa Ferreros'un hayalindeki cumhuriyette 1798'lerde yaşayan Yunanlı sayısı ancak 150 bin kadardı. Ve sadece İstanbul'da yaşayan Türk nüfusundan azdı. Yine sadece, Balkanlarda yaşayan Türk nüfusu 5 milyondan fazlaydı. Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine genişleme emelleri besleyen İngiltere, Rusya ve Fransa, Yunan milliyetçiliğine yoğun destek veriyorlardı.

Yunan milliyetçilerinin Megalo İdea ülküsü ile, bu fikri destekleyen İngiltere, Rusya ve Fransa'nın Balkanlar, Ege, Akdeniz ve Anadolu'daki yayılma hedefi çakışıyordu. Bu nedenle Megalo İdea'ı desteklemek, kendi yayılmacı emelleri açısından çıkarlarına uygun geliyordu. Bu destek hem imparatorluğu yıpratıyor, hem de Osmanlı devleti üzerinde bir baskı oluşturuyordu. Bundan da öte, kendi denetimlerinde olacak yayılmacı bir Yunanistan'ı kendi sömürgeci emelleri için kullanabileceklerdi.⁶⁹ Yunan başbakanlarından Yoannis Kolettis (1774-1847); 1844 Ocak ayında, krallık ile diğer bölgedeki Rumlar arasında bağ kurarak, Yunan dünyasını şöyle tanımlıyordu: " Yunanistan Krallığı, bütün Yunanistan değildir.

67 EGELİ S, Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi, 1978, s. 28-29.

68 Dimitri Kitsikis, I. Singritiki İstoratis Elladoske Turkiastan, 20 Atina, 1978'den özet çeviri. Abdürrahim Dede, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 8, Ekim 1980, s. 97-144.

69 İsmail, Sabahattin-; Kıbrıs Sorununun Kökleri (İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2000, s. 5-12.

O, Yunanistan'ın sadece küçük ve en fakir parçasıdır. Yunanlı da sadece kraliyet sınırları içinde yaşayan Yunanlı değildir. Yanya'da, Selanik'te, Serez'de, Edirne'de, Konstantinopolis (İstanbul)'te, Trabzon'da, Girit'te, Sisam'da yaşayan ve tarihin herhangi bir döneminde ve hangi topraklarda yaşamış olursa olsun, Yunan ırkına mensup olan herkes Yunanlıdır. Helenizm'in başlıca iki büyük merkezi vardır : Atina ve Konstantinopolis. Atina sadece kraliyetin başşehridir. Konstantinopolis ise bütün "Helenlerin sevinci ve ümidi olan büyük başkenttir."

Yunan krallığının kuruluşundan beri, bu devlete Kolettis gibi politikacılar yön verdiler. Devleti yönetmek için yarışanlar başlıca amaç olarak Osmanlı Devleti'nden toprak koparmanın zamanlama hesaplarında çekişiyorlardı. Yunanistan'ın politikasının temelini "Megali İdea" düşüncesi oluşturmaktadır.⁷⁰ 1798 tarihinden beri "Megali İdea" peşinde koşan rumlar⁷¹ siyasal ve kültürel hayatlarının temeli haline gelen bu yayılcı politikalarıyla topraklarını genişletmek için her fırsatta Türklerin saldıracaklarını ileri sürmüş, daima batılı ülkelerin yardımlarıyla silahlanarak sınırlarda yığınaklar yapmış, buralarda çeşitli bahanelerle kargaşa çıkarıp Türkiye'ye saldırmak için fırsat kollamıştır. Her seferinde, Türk tehlikesini bahane ettiği halde, aşırı silahlanan ve huduttaki basit olayları büyüten taraf olmuştur. Genellikle de bu şikayetlerinden dolayı batılı ülkelere destek almış ve açtığı cepheyi genişletmiştir.⁷²

Megali İdea hedeflerine ulaşabilmek maksadı ile örgütler kurulmuştur. Bunların en önemlileri Filiki Eteryası ve bu oluşumun devamı niteliğinde olan Etniki Eteryası örgütleridir.

70 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1993, s.30-31

71 Genelkurmay ATASE Bşk.lığı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1985, s.11

72 YALÇINKAYA Alaeddin, Türk Yunan İlişkileri, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü,1997, s.3

3.1.2.1 Filiki Eterya (Dostluk Derneği) (1814 – 1876)

Yunan bağımsızlık hareketinin örgütü 1814'te Odesa'da kurulan Filiki Eterya (Philike Hetaria) derneği oldu. Bu derneğin Karadeniz'de Odesa'da kurulması tesadüfü değildir. XVIII nci yüzyıl gelişmelerine göz atıldığında 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Karadeniz'in ticaret gemilerine serbest hale geldiği görülmektedir. Rusya'nın büyüyen tahıl ticaretinde Rum tüccarlar ve armatörler büyük rant sahibi olmuşlardı. Filiki Eterya'nın üyeleri, eski düzeni değiştirmek için, güç kazanan bir sınıfı temsil ediyordu. Bunların amacı yalnızca Osmanlı Devleti'ne direnmek değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti içindeki Rum Toplumunun kökleşmiş önderlik yapısına da meydan okumaktı.

Filiki Eterya saflarında, yalnızca yeni yükselen Karadeniz tüccarları değil, en başarısız Fenerli tüccarlar da yer aldı. Eterya'nın bağımsızlıktan sonra nasıl bir toplumsal düzen kurulacağına ilişkin bir ideolojisi de yoktu. Belirgin bir düşünsel hareket olmaması, beklenilenin tersine, her kesimden, her düşünceden Rum'u bu örgüte çekebildiği için, bir başarısızlık değil, başarı ögesi oldu. Derneğin %54'ü tüccarlar, %13'ü doktor, avukat gibi profesyoneller, %12'si eşraf, %10'u papazlar, %9'u eşkıya veya kolcu, %2'si ise köylü ve zanaatkarlardan oluşuyordu.⁷³

Filiki Eterya'nın amacı; Megali İdea'yı uygulamak ve ilk aşamada Yunanistan'a bağımsızlık kazandırmaktır. Odesa'da birisi Bulgar Arnaş Çakalof, diğer ikisi Rum Patras'lı Emanuel Ksantos ve Narda'lı Nikalaos Skufas adlı üç tüccar tarafından kurulmuştur. Örgüt faaliyetlerine gizli olarak devam etmiştir. Örgütte en üst rütbelere, çıkarılacak Yunan ihtilalinde savaşıcak liderlere ve kilise mensuplarına ayrılmıştı. Nitekim 1821'de Mora'da çıkan isyanda başrolü kilise temsilcisi oynadı. O gün bugündür Yunanistan'da papazın duası olmadan hiçbir kurum, hiçbir okul, fabrika, ordu garnizonu çalışmaya açılmaz.

73 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1993, s.27

Filiki Eteryâ'nın üç kurucusu, Rusya'da epey dolaştıktan ve Rusya Dışişleri Bakanına derneğin başkanlığını kabul ettirmedikten sonra, nihayet Rum asıllı Eflak Beylerinden Konstantin İpsilanti'nin oğlu Rus Generali Aleksandır İpsilanti'yi kendilerine lider seçmişlerdir. İpsilanti, küçük yaşta Rusya'ya gitmiş, askeri okullarda okumuş, Rus harp Akademisi'ni bitirmiş, Napolyan'a karşı Çar Ordusunda savaşarak yaralanmış ve hızla yükselerek Çar İnci Aleksandır'ın yaveri olmuştur.

Aleksandır İpsilanti 1820'de Filiki Eteryâ'nın başkanlığını ve savaş liderliğini sevinçle kabul etmiştir. Çar İnci Aleksandır'ı kandırarak, ondan uzunca bir süre için izin aldı ve yanına aldığı 200 kadar Grek asker ve subayı ile, sırtında Rus Generali üniformasıyla Odesa'dan Buğdan'a geçerek Yaş kentine geldi. Amacı; Eflak ve Buğdan'ı ayaklandırarak orada bir ordu kurmak, sonra Mora'ya inerek, böylece bütün balkanları Grekleştirmekti. İpsilanti 24 Şubat 1821'de düzenlenen dinsel bir törende bir bildiri ile "Yunan İhtilali"nin başladığını bildirmiştir. Buğdan beylerinin hemen ona uymamaları ve beklediği Rus yardımının gelmemesi, ihtilalin genişlemesini engelledi. Bu sırada Çar I. Aleksandır, Leimbach toplantısında, Avusturya Dışişleri Bakanı Metternich'in ikazı üzerine Balkanlardaki milliyetçilik ve ayaklanma hareketlerinin Rusya'ya yayılması tehlikesini görerek, İpsilanti'yi ordusundan kovdu. Avusturya'ya kaçan İpsilanti orada öldü.⁷⁴

Filiki Eteryâ'nın Megali İdea düşüncesi şöyle özetlenebilir:

- Türklerin tarihten sildiği eski Bizans İmparatorluğu'nu ve Fatih'ten önceki Büyük Hristiyan Ortodoks Devleti'ni kurmak,
- Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
- Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Oniki Adalar'ın Yunanistan'a ilhakı,

74 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.36-37

- Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- Karadeniz kıyılarında Pontus Rum Devleti'nin kurulması,
- Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Gökçeada ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- İstanbul'un işgali ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve Konstantinopolis'in ele geçirilerek Megali İdea'nın gerçekleştirilmesidir.⁷⁵

Filiki Eterya bu programı uygulamak için önce Mora Yarımadası'nda, sonra Ege Adaları'nda, daha sonra Girit'te ve Kıbrıs'ta ayaklanmalar düzenledi. Bu ayaklanmaların çoğunda Yunan Kuvvetleri ezilmiş olmakla beraber, 1830'da bir milyondan az nüfusu ve 50.000 km. kareyi bulmayan toprağı ile bağımsız bir devlet olan küçük Yunanistan, yüz yıldan az sürede bugünkü topraklarını ele geçirerek aşağı yukarı üç kat büyümüştür.⁷⁶

3.1.2.2 Etniki Eterya (Mayıs 1894 – 1919)

Girit'in ele geçirilmesi, Trakya ve Batı Anadolu'nun istilası amacı ile Atina'da kurulmuştur. 1919 – 1922 yılları arasında İstanbul'da Patrikhaneye bağlı olarak çalışan ve açık adı "Rum Göçmenleri Merkez Komitesi" olan Kordus Derneği, Etniki Eterya'nın gizli bir kolu olarak faaliyet göstermiştir.

⁷⁵ BELEN, Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, HAK Yayınları, İstanbul, 1995, s.93

⁷⁶ TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.41

Filiki Eterya'nın varisi olarak kurulan Etniki Eterya derneğinin 1896 yılı Nisan ayında yayınladığı bildiri çok ibret vericidir. Bu bildiriadaki tutum, Megali İdea'nın gerçekleşmesi gayesinin asla kaybedilmediğini ve bu yolda yürünmesini amaçlamaktadır.⁷⁷

Bu politikanın en büyük takipçisi kilise ve ordu olmuştur.⁷⁸ Yayımlanan bildiri aşağıdaki hususları kapsamaktaydı :

- Ezeli ve ebedi düşmanımız Türklerdir.
- Yunan ulusu, bağımsızlığını kazanmakla önemli bir kazanç sağlayamadı. Ulusunun büyük kısmı Türklerin boyunduruğu altında kaldı. Bu vatandaşlarımızı kurtarmak hepimizin görevidir.
- Megali İdea'yı gerçekleştirmek için savaş esastır.
- Gayeye varmak için, gizliliğe olağanüstü dikkat etmek gerekir.
- Yunanistan'da parti mücadeleleri ve fikir ayrılıkları kesin olarak terk edilmelidir.
- Bütün Grek ulusunun Etniki Eterya Bayrağı altında toplanması, yüksek çıkarlarımızın gereğidir.
- Megali İdea'nın gerçekleşmesi için her türlü araca başvurulacaktır.
- Etniki Eterya, Rum halkını bütünüyle silahlandıracaktır.
- Mukadder olan vaktin gelmesinden sonra, ezeli ve ebedi düşmanımız olan Türklere taarruz edilecektir.

⁷⁷ Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Ankara, 1985, s.72

⁷⁸ İNAN Kamran, Türk Yunan İlişkilerinde Dinamikler, Üçüncü Askeri Tarih semineri, Ankara, 1986, s.93

- Ezeli ve ebedi düşmanımız olan Türklere karşı, Yunanistan dışardan hiçbir yardım beklemeyecek ve yalnız kendisine güvенеcektir.
- Etniki Eterya, Doğu'da birçok karışıklıklar çıkaracaktır. Bu takdirde, hükümet ilgisiz kalır ve tarafsız olursa Etniki Eterya hükümete görevini bildirecektir.
- Politik fırsatlarda yararlanmak Etniki Eterya'nın baş görevidir.
- Etniki Eterya bütün Rum zenginlerini örgüte yardıma davet eder.
- Sonsuz bir güce sahip olan Helenizm'in gücüne inanarak, eski ve ebedi düşmanımız Türklere karşı büyük düşmanlık hareketlerine başlamak gerekir...
- Etniki Eterya hiçbir siyasal partiye tabi olmadığı gibi, hiçbir siyasal partinin emrinde de değildir.
- Tanrı'nın yardımı ile Megali İdea kesin olarak gerçekleşecektir....”

Yukarıda belirtilen iki örgüt dışında Megali İdea yolunda ciddi faaliyet göstermiş olan gruplar da vardır. Bunların birincisi, 1919-1922 yılları arasında Anadolu'nun istilas ve zaptı, Pontus Rum Devleti'nin kurulması, Grek – İngiliz ve Grek – Ermeni işbirliğinin sağlanması amacıyla İstanbul'da kurulan Mavri Mira örgütüdür. Diğer ise Kıbrıs'ın Enosis'ini amaç edinen ve 1954-1977 tarihleri arasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması için faaliyet gösteren EOKA (Kıbrıs Savaşçıları için Elen) Örgütü'dür.⁷⁹

Şüphesiz ki Megali İdea'nın hedeflerinin bazılarında başarıya ulaşılmasında dış güçlerin verdikleri desteğin yanında Venizelos'un çabalarının ve de liderliğinin de büyük katkısı olmuştur.

79 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.36

Venizelos, 1909 ihtilali sonucu 18 Ekim 1910'da iktidara geçti ve Liberal Partiyi kurdu. Venizelos'un programı şöyleydi: Ege Denizi, Yunan Denizi olacak ve iki kıtaya uzanan Yunanistan gerçekleştirilecektir. Yunanistan'ın bir ayağı Asya'da, bir ayağı Avrupa'da olacak, Bizans Grek İmparatorluğu yeniden yaratılacaktır.

İktidara geçtikten iki yıl sonra, 1912-1913 Balkan Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu; Balkanlar'daki son toprakları, Arnavutluk, Makedonya, Trakya ve Doğu Rumeli'yi kaybedince; Venizelos, Yunanistan'ı Balkan Savaşı'ndan çok kazançlı çıkarmanın yolunu bulmuştu.

1830'dan 1913'e kadar ancak 63.000 kilometrekare olan Yunan topraklarını 1913 Bükreş Antlaşması ile tam bir kat büyülterek, 120.000 km. kareye çıkardı. Avrupa'daki en büyük Türk kenti olan Selanik'i ele geçirdi. Böylece, Yunan ulusu 4,5 milyonluk bir halklar karışımı olmuştu.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, mağlup olmasına kesin gözüyle bakılan Osmanlı Devleti topraklarına doğru yayılma isteği Venizelos'u heyecanlandırıyordu. Bu karşı konulmaz isteğini ise şu şekilde ifade etmekteydi : "Yunanistan, en iyimser olanımızın bile hayalinden geçmeyecek derecede büyük ve kudretli bir devlet haline gelecektir. Bütün Trakya'yı alacağız ve büyük devletlerle birlikte İstanbul'unda ortak hakimi olacağız. Öyle ümit ediyorum ki, içinde Rumların yaşadığı bütün illere girmemize izin verilecektir. Oniki adalar ve Kıbrıs için neticeden henüz emin değilim; ama Yunanistan'ın beş denizle yıkanan ve kendi penceresinden Karadeniz'i seyreden bir memleket olacağını temin edebilirim."⁸⁰

Sonuç olarak, 1832'de 18.350 kilometrekare olan Yunan toprakları 132.000 kilometrekareye çıkmıştır. Savaşları kaybetse bile dış güçlerin destekleriyle sürekli toprak kazanmıştır. Ancak kazanılan topraklar yeterli değildir.

80 UYSAL .Mehmet, Aldatma İle Örtülen Yunan Yayılması, HAK Yayınları, İstanbul, 1996, s.16

Megali İdea'nın gerçekleşmesi için gidilmesi gereken daha çok yol bulunmaktadır. Sırada öncelikle Kıbrıs ve Ege ve Akdeniz'de tam egemenlik; daha sonra da Trakya'nın kalan kısmı ile Anadolu'nun Yunan topraklarına katılması vardır. Günümüzde Yunanistan için öncelikli hedef; Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması yolu ile Türkiye'nin güneyden kuşatılmasıdır. Böylelikle de Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve askeri yönden boğazının sıkılması sağlanmış olacaktır.

3.2. Yunanistan'ın Megali İdea'yı Gerçekleştirme Girişimleri

3.2.1 Yunan İsyanı ve Bağımsızlığı

Megali İdea'nın birinci aşamasını, Yunan isyanı ve bağımsızlığı oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki ayaklanmaların en planlı olanı Yunan ayaklanmasıdır. Bunun böyle olmasında en büyük etken sözde Yunan medeniyetine hayranlık duyan batı'nın Osmanlı Devletini parçalamak ve yıkmak arzusu ile , Yunanlıları kayıtsız şartsız desteklemeleridir.

Tepedenli Ali Paşa'nın, 1820 yılında İngiltere ve Fransa'nın destek ve kışkırtmaları sonucu Osmanlı İmparatorluğuna isyanı ile bekledikleri ortamı bulan Yunanlılar, batılı devletlerin (Avusturya Macaristan İmp., Prusya, İngiltere, Rusya ve Fransa) de desteğiyle Eflak ve Boğdan'da ayaklandılar. Ve diğer devletlerin özellikle de Rusya'nın girişimleri ile bağımsızlığa yol açan süreç ivme kazanmıştır. Bu sürece ilişkin bilgiler bu çalışmanın birinci bölümünde “ Yunanistan'ın Tarihi “ başlığı altında yer almaktadır.

Yunan isyanı ile amaçlanan bu hedefe ulaşıldıktan sonra Megali İdea doğrultusunda harcanan çabalar ve ulaşılan hedefler aşağıda belirtilmiştir.

3.2.2. Girit

Girit Adası Ege'yi güneyden kapatan ve Akdeniz'i kuzeyden kontrol eden durumuyla önemli bir stratejik konuma sahiptir. Venediklilerin elinde bulunan Girit'in Malta korsanlarına yataklık yapması ve İskenderiye-İstanbul ile Hac yollarının tam güvence altına alınması için bu adaya da sahip olunması gerekiyordu.⁸¹

5 Eylül 1669'da Girit Osmanlı topraklarına katılmıştır. Böylelikle 1669 tarihinden itibaren Ege Denizi'nin tamamen bir Türk gölü haline geldiğini söylemek mümkündür. Görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğu, adaları Yunanistan veya Bizans'tan değil Venediklilerden, Cenevizlilerden ve Rodos Şövalyeleri'nden almıştır.

Şekil 3.1 Girit Adası'nın Uzaydan Görünümü

1821'de Yunan isyanını hazırlayanlar ellerini buraya da atmış, Rumların ayaklanması sağlanmış ve Türklerin can ve mal emniyeti son bulmuştu. Açık göz Rumlar, bunu Avrupa basınına kendi lehlerine ulaştırmayı başarmışlar ve Türklerin katliama giriştiği propagandasını yaymışlardı. Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra bu adayı ilhak etmek için devamlı kışkırtmalarda bulunmuş ve bunun sonucunda ayaklanmalar çıkartmıştır.

İngiltere 1809 yılında işgal ettiği ve 1815 Viyana Kongresi kararları ile hukuken ele geçirdiği Yedi Ada'yı 1864 yılında Yunanlılara terk etmiştir.

81 BELEN Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, HAK Yay, İstanbul, 1995, S.101

Bu durumdan cesaretlenen Girit halkı da ayaklanmış, 1866'da birçok Avrupa devletinden para ve silâh yardımı sağlayan bir ihtilâl hareketi meydana getirmişlerdi. Ayaklanma bahanesi ile Avrupa devletleri meseleye dahil olmuşlardır. Osmanlı Devleti Rumların Yunanistan'a katılma isteklerini kabul etmemekle beraber Avrupalı devletlerin baskısı sonucunda 1868'de Girit için bir muhtariyet planı ilan etti.

Rumlar bu planı başlangıçta kabul etmediler, ancak Avrupalı devletlerin araya girmesiyle plan uygulamaya konuldu. Bu yeni idare bugün Kıbrıs'ta olduğu gibi, Rumların gelişip teşkilâtlanmasına yardım etti.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu, Girit üzerinde bir İngiliz-Rus mücadelesi ortaya çıktı. İngilizler Girit'i elde etmeye karar verdi. İngilizler, Ayestefenos Antlaşması ile ortaya çıkan Rus tehlikesine karşı nasıl Kıbrıs'a yerleşmiş ise; Doğu Akdeniz'deki durumunu daha da güçlendirmek için Girit'e yerleşmeye karar vermiştir. Bu amaçla adadaki Rumlara destek vermeye başlamıştır. Yunanistan, İngiltere'nin Rumları desteklediğini görünce ve savaş yenilgisi sonucu Osmanlı Devleti'nin zayıflığından da yararlanarak 1878'de Girit'te ayaklanmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İsyanların ve şikâyetlerin önü alınmayınca da Avrupalılar, Babiâli'yi aralıksız sıkıştırmakta olduğundan II. Abdülhamid olayı yerinde incelemek üzere Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı adaya gönderdi. Paşa, Hanya yakınındaki Halepa köyünde isyancı başlarıyla bir anlaşma yaptı. Osmanlı Devleti bu zayıf anında meselenin büyümesini istemediğinden Rumlarla Halepa Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmanın sonucunda Girit Rumlarının imtiyazları genişletilmiştir. Antlaşmaya göre adanın valisi Rumlardan, yardımcısı Türklerden seçilecek; meclisin 80 üyesinin 49'u Rum, 31'i Türk olacak; memurlar tercihen Rumlardan alınacak; Türkçe'nin yanında resmi dil Rumca olacaktır.⁸²

82 Kıbrıs'ta süregelen süreç Girit tarihi ile örtüşmektedir. Londra ve Zürih Antlaşmaları sonucunda da benzer şekilde Bakanlar Kurulu 7 Rum, 3 Türk; Temsilciler Meclisi 35 Rum, 15 Türk üyeden oluşmaktaydı. Memur kadroları 70-30 oranında Rumlar lehineydi.

Bu sözleşme ile Girit Adası Yunanistan'ın adeta bir vilayeti haline gelmiştir. Antlaşmaya rağmen Atina ve Patrikhane, buradaki fesat tohumunu aralıksız geliştiriyordu, ilk patlak Hanya'da ortaya çıktı. İleri gelen birkaç Türk, Rumlar tarafından öldürüldü. Ordu ve valinin şiddet tedbirleri bir fayda sağlayamadı. İlave olarak 1889 Ağustosunda Yunanistan'ın kışkırtmalarıyla Giritli Rumlar Sebrona'da genel bir ayaklanma çıkararak birçok Türk'ün kanına girdiler.

Rum ileri gelenler köy köy dolaşarak cahil halkı ayaklandırıdılar. Dini inançlarından faydalandılar. Köylerde, şehirlerde silâhlanan Rumlar, binlerce Türk'ü öldürüp, evlerini yaktılar, yiyeceklerini yağma ettiler.⁸³

Bu durum üzerine adaya vali olarak atanan *Şâkir Paşa*'nın aldığı tedbirler, kısa zamanda Rumları sindirdi, adaya düzen hakim oldu. 1889 yılının Aralık ayında Osmanlı devleti çıkardığı bir fermanla da 1878 Halepa Fermanı'nın Rumlara tanıdığı imtiyazların çoğunu geri aldığını açıkladı. Girit meclisini de kapattı.

Bu olaylardan altı yıl sonra 1895 ilkbaharında İstanbul ve diğer illerde meydana gelen Ermeni Ayaklanması sonucunda, Avrupa'da Osmanlı Devleti aleyhine bir kampanya başlatılmasını fırsat bilen Rumlar 1895 yılı sonlarında yeniden ayaklandılar. Rumların Türklere saldırması sonucu çatışma tüm adaya yayıldı. İmtiyazlar iade edildiyse de Rumlar yatışmadı. Avrupa'nın da araya girmesiyle bir konferans toplandı. Antlaşma sonucunda Halepa Antlaşması'nın tanıdığı tüm imtiyazlar aynen iade ediliyordu.

Yunanlıların hem silâhla, hem de propaganda yönüyle çalışmaları boşa gitmiyordu. Koruyucuları olan Avrupalılar işe burunlarını sokarak Osmanlı Devleti ile 1896 yılı 25 Ağustosunda büyükelçiler seviyesindeki toplantıda şu karara vardılar:

83 Kıbrıs'ta yaşanan katliamlar Girit'tekinden farklı değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ARMAOĞLU Fahir, 20 Y.Y. Siyasi Tarihi, Kıbrıs Sorunu, Ankara, 1986

- Girit valisi Hıristiyan olacak, devletlerin tasdiki ile Babıâli'ce beş yıl için atanacak,
- Vali, genel meclis tarafından kabul edilen kanunları reddetmek yetkisini taşıyacak,
- Adada bir karışıklık çıkması hâlinde silâh ve asker yardımı isteyebilecek,
- Memurların üçte biri Hıristiyanlardan seçilecek
- Avrupalı hukukçuların yöneteceği bir adli ıslahat komisyonu teşkil edilecek,
- Bingazili Araplar, valinin izini olmadıkça Adaya yerleştirilemeyecek, vali, asayiş yönünden bulunmalarını istemediği kişileri adadan çıkarabilecekti.

Buna rağmen Atina bu durumu kendi çıkarlarını baltalamış kabul ederek kolları sıvamaya, ajanlarını sokarak, papazlar yoluyla Giritli rum örgütlerini harekete geçirmeye başladı.

Yayınlanan bir tebliğde: insanlık, medeniyet âlemi!... Biçâre Giritlilere yardım elinizi uzatınız!... O zavallıların mal ve can emniyeti tehlikeler altındadır. Her gün binlerce Hıristiyan öldürülüyor. Eğer Girit Hıristiyanlarının nasıl bir sefalet, nasıl bir felâket içinde bulunduğunu görürseniz, merhametli kalbiniz kanlanır, göz yaşlarınız damlar. Şimdi, türlü işkence altında can çekişen ve hayatlarını feda ile hepimiz için kutsal olan Yunanlılığın vefalı kucağına can atmak isteyen Hıristiyan kardeşlerimize imdat ve yardım edelim! deniyordu.⁸⁴

Olayları tamamen ters aksettiriyorlardı. Oysa ölen, öldürülen Türkler, öldüren, mal ve cana el uzatan Rumlardı. Propaganda ile, Hıristiyanlık dâvasının altında yavuz hırsız, ev sahibini bastırıyordu.

1760 yılı itibariyle nüfusu 260 bin olan Girit'te yaklaşık 200 bin Türk yaşıyor, Ortodoks Hıristiyanların sayısı 60 bini geçmiyordu.

84 İlgar İhsan, Hayat Tarih Mecmuası - 1969

Bugün Girit'te yaşayan Müslümanların sayısının parmakla gösterilecek kadar az olduğunu düşünürsek o günlerde başlayan etnik kıyımın boyutlarını daha iyi anlamış olabiliriz. Avrupalılar güya bu olayları önlemek üzere Girit sularına donanma göndermişlerdi. Bu donanma, asayişe yardım edeceği yerde, başta Ruslar olmak üzere gizli gizli Rumlara yardım ederek bir ihanet filosu haline gelmişti. Bu durumu yaratan Yunanlılar, savaş gemileriyle adaya asker göndermeye, güya oradaki asayişsizliği önlemeye de kalkıştılar.

Bu arada ada halkının, sözde toplanarak Yunanistan'a katılma yolunda müracaat ettiği ve Yunan Kralı Yorgi'yi, adayı işgale davet ettiği öğrenildi. Yunanlılar bu kararı Avrupa'ya bildirerek büyük devletlerin yardımını istedi, gizli gizli temaslar yapmak üzere Yunan devlet adamlarını Avrupa başkentlerine gönderdiler.

1897 şubatında Girit Rumları ayaklanıp kendilerini Yunanistan'a kattıklarını ilan ettiler. Ermeni Meselesi'nin almış olduğu durumdan yararlanmak isteyen Yunan Kralı, ikinci oğlu Prens Yorgi'yi altı torpido ile Girit'e yolladı.

Yunan gazeteleri: “ Bunca yıldır beklenen şafak söktü, emellerimize kavuştuk, Girit'e ulaştık “ diye yazmaktaydı. Atina'da düzenledikleri törenlerle Girit adasının kendilerine katıldığını yaymaktaydılar.

Avrupa devletleri bu müdahalenin sonucunda ortaya çıkabilecek olayların Balkanlar'ı karıştıracığından çekindikleri için Yunanistan'ın adadan çekilmesini sağladılar.⁸⁵ 2 Martta Atina'ya verdikleri notada şunları istemişlerdi:

- Girit, hiç bir suretle Yunanistan'a verilmeyecektir.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun mülki bütünlüğü Avrupalılarca garanti edilmiştir. Girit için özel bir idare kurulacaktır.

- Yunanlılar, Girit'ten deniz ve kara birliklerini çekeceklerdir.

Adada barış ve güvenliği sağlama amacıyla Avrupa devletlerinin her biri altı yüzer kişilik barış gücünü adaya gönderdiler. Adadan geri çekilmeyi bir türlü kendine yediremeyen Yunanistan Etniki Eterya Cemiyeti'nin güdümüyle Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.

Yunan ordusu, 1897 yılı 3 nisanında sınırlarımızı aşmak cesaretini gösterdi. Bu büyük şımarıklığa, Ethem Paşa kumandasındaki Türk orduları Dömeke'de gereken dersi verdi. Kuvvetlerinin çoğunu kaybeden kral, çemberden zor kurtuldu.

Büyük Devletler, savaşın başlarında çatışmalara son vermeleri için taraflar arasına girmeye pek niyetli değillerdi. Savaşan taraflardan birinin er geç kendilerine başvuracakları görüşündeydiler.⁸⁶

32 gün süren savaşta Osmanlı Devleti Gazi Ethem Paşa komutasındaki kuvvetlerle Yunanlıları sırasıyla Pınar, Lofsaki ve Dömeke'de ağır bir şekilde yenilgiye uğratarak Larissa'yı ele geçirdi. Osmanlı Ordusu ünlü Termopil Geçidi'ne vardığında artık Atina'ya sadece 150 Km. kalmıştı. Bu mesafeden sonra orduyu durduracak hiçbir kuvvetleri görülüyordu. Bu hezimet üzerine Yunanistan'da hükümet devrildi. Yeni kurulan hükümet büyük devletlere başvurarak onların tayin edecekleri koşullarda barışa razı olduklarını bildirdi.

Güç durumlarında Yunanistan'ın sürekli yardımına yetişen Avrupa yine tam zamanında yetişti. Avrupa devletlerinin müdahalesi Yunan tarafını ağır barış şartlarından kurtarmış; Osmanlı'yı ise kesin zafer kazandıkları bir savaşta büyük kazançlardan mahrum etmiştir. Rus Çarı telgraf çekerek Padişah Abdülhamit'ten savaşı durdurmasını rica etti. Osmanlı Devleti 10 milyon altın savaş tazminatı ve Tesalya'nın iadesi koşullarıyla savaşı durduracağını ve Atina'ya girmeyeceğini bildirdi.

⁸⁶ SÜRGEVİL Sabri, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir, İllncü Askeri Tarih Semineri, 1986, s.296

19 Mayıs 1897 günü ateşkes yapılmasını müteakip Barış Konferansı 3 Haziran 1897 günü İstanbul'da toplanarak 4 Aralık 1897'de İstanbul Barış Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre Tesalya Osmanlılarca boşaltılıyor, Osmanlı hükümeti savaş tazminatı olarak 4.100.000 altınla yetiniyordu.

Cephede savaşın galibi Osmanlı Devleti yine masa başında kaybediyor, savaşta kaybeden Yunanistan ise masa başından yine zaferle ayrılıyordu.

Savaş az bir tazminat, ufak bir sınır değişikliğiyle son bulunca Yunanlılar gözlerini tekrar Girit'e çevirdiler. Girit'te çıkan bir karışıklıkta Etniki Etery'a'nın bir oyunu ile Türk askerleriyle İngilizler çarpışmak zorunda kaldılar. Bunun üzerine de Bu durumu bahane eden İngiltere 1897 ekiminde Osmanlı Devleti'ne adadaki askerlerini çekmesi yönünde ultimatom verdi.⁸⁷ Esasen maksatları da buydu, oyunu iyi hazırlamışlardı. Güya şimdi devletler adayı koruyacaklardı. Osmanlı Devleti ülkenin içinde bulunduğu durumdan dolayı bu durumu kabul etmek durumunda kaldı ve adadaki tüm askerlerini çekti.

Ada İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya'nın askeri işgaline bırakıldı. Buraya bir muhtariyet verilmesi esasen kabul edilmişti. Yalnız bir vali bulmak mesele oluyordu. Etniki Etery'a bunda da başarı kazanarak, Rusların yardımıyla Prens Yorgi'yi vali yaptı. 21 Kasım'da prens Yorgi'nin valiliğe başlamasını Osmanlı protesto ettiyse de hiç bir sonuç alınamadı. Artık Osmanlı'nın hukuki bir sahiplikten başka ada ile fiili hiçbir bağı kalmıyordu. 1908 yılında Girit Milli Meclisi Ada'nın Yunanistan'a katıldığını ilan etti.

Prens Yorgi vali olduktan sonra Avrupa devletlerinin adaya olan ilgileri bir anda tamamen kesildi. İngiltere, Rusya Fransa ve İtalya 1909 Temmuz'unda 1897'den beri adada tuttıkları askerlerini, Osmanlı'nın bütün itirazlarına rağmen, geri çekmeye karar verdi. Sadece Suda limanında Türk ahalisini korumak için Osmanlı Devleti bu limana 4 tane küçük savaş gemisi gönderecekti. Böylelikle dört devletin kararı ile Girit her türlü kontrolden kurtulmuş oluyordu.

⁸⁷ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne Türkiye'siz girmesi durumunda aynı durumun yaşanmayacağını düşünmek art niyetli bir davranış olacaktır.

26 Temmuz 1909'da Hanya Kalesi'ne Yunan bayrağı çekildi.13 Ekim 1912'de Balkan Savaşı'nın başlaması ile birlikte, Ege adalarını birer birer eline geçiren Yunanistan, Girit'e asker çıkararak kararını fiilen gerçekleştirdi. 14 Kasım 1913'te yapılan Atina Antlaşması ile Girit Yunanistan'a terk edildi.⁸⁸ Böylece Megali İdea'nın hedeflerinden biri olan Girit'te de Enosis gerçekleşmiş oluyordu.

3.2.3 Ege Adaları'nın Ele Geçirilmesi ve Balkan Savaşları

Edirne Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Yunanistan Devleti'nin kurulmasıyla beraber, anlaşma gereği Eğriboz Adası, Skiros Adası, Kiklat Adaları ve Kuzey Sporadlar'ın Yunanistan'a bırakılması kararlaştırıldı. Osmanlı İmparatorluğu 300 yıldır sahibi bulunduğu irili ufaklı birçok adayı kaybetmiş oldu. Düzenlenen protokole göre kurulan Yunanistan'ın kuzey sınırı Asprotamos Nehri'nin ağzından Spercheyos Nehri'nin ağzına kadar çekilen bir hat olmuştu.⁸⁹

Bundan sonraki aşamada Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı Ege'deki ilk toprak kazanımlarını savaşmadan elde etti.⁹⁰ Osmanlı Devleti'nin koruması ve Rusya'nın garantörlüğü altında 21 Mart 1800'de kurulan Osmanlıca ismiyle Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti (Yedi Ada), her yıl Osmanlı Devleti'ne 75.000 kuruş vergi ödemekteydi. İki devletin anlaştığı bir bayrakta bu Cumhuriyetin simgesiydi.

Rusya 1807 yılında Fransa ile anlaşarak adalar üzerinde Osmanlı egemenliğine son verdiğini açıkladı ve adaların korumacılığını Fransa'ya bıraktığını bildirdi. Fransa'da adaların korumacılığını daha sonra İngiltere'ye bıraktı.

88 Askeri Tarih Bülteni, Gnkur. Basımevi Ağustos,1985, s.46,

89 Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Ankara, 1985, s.16

90 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1993, s.31

1864 yılına kadar iç kargaşanın yaşandığı ve krallık mücadelelerinin yoğunlaştığı⁹¹ bir dönemde İngiltere; 9 Kasım 1815 Paris Antlaşması'ndan beri "İyonyen Adaları Birleşik Devletleri" adı altında himayesinde bulundurduğu Yedi Ada'yı, Avusturya, Prusya, Fransa ve Rusya'nın da tasvip etmesiyle⁹² 29 Mayıs 1864'te Yunanistan'a hediye olarak vermiştir. İngiltere'nin bu adaları Yunanistan'a bırakması, Yunanistan'da iç karışıklıkların unutulmasını sağlamış ve Megali İdea tekrar ivme kazanmıştır.

93 Harbi'ne katılmakta geciken ve kararsızlık geçiren Yunanistan , Avrupalı Devletler tarafından bu savaş sonucunda elde edilen pastanın dağılımında unutulmadı ve ödüllendirildi. Tarafsız kalmasının ödülü 1881 yılında Berlin Konferansının bir sonucu olarak Tesalya'nın bütünü ile Epir'in Narda yöresi Yunanistan'a verildi. Bu da Yunanistan'a, Türklerle sorunlarında ikili ilişkiler ve görüşmeler yerine, sorunun uluslar arası alana kaydırılmasının, çözümlerin uluslar arası platformlarda aranmasının kendisi için daha yararlı olacağını ve lehine sonuç alınabileceğini bir defa daha göstermiştir.

Meşrutiyetin ilanı ile başlayan iç karışıklık, büyük devletlerin neden olduğu oldu bittiler, büyük devletler arasında yerini almak isteyen İtalyanların açmış olduğu savaşlar Osmanlı devletini siyasi, ekonomik ve askeri açıdan oldukça sıkıntılı duruma düşürmüştü.

Balkan Harbi, İtalya ile barış görüşmelerinin henüz sonuçlanmadığı günlerde başlamıştır. Dolayısıyla bu yeni savaş, İtalyanlara işgal ettikleri Rodos ve Menteşe Adalarını Türkiye'ye geri vermemeleri için büyük bir fırsat vermiştir. Diğer taraftan, söz konusu adaların Yunanistan tarafından işgal edileceğinden çekinen Osmanlı Devleti ve adalardaki Türkler, ileride geri verileceği umuduyla Rodos ve Menteşe adalarının bir süre için İtalyanların elinde kalmasını tercih etmişlerdi.⁹³

91 Avrasya Dosyası, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1998, sayı.1-2, s.52

92 APATAY Çetinkaya, Ege'de Yaşadıklarım ve Olup Bitenler, İstanbul, 1995, s.395

93 BELEN Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, HAK Yayınları, İstanbul, 1995, s.119

Osmanlı'nın İtalyanlarla savaş içinde olması durumundan yararlanmak ve Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli topraklarını paylaşmak isteyen (Yunanlar, Bulgarlar, Sırlar ve Karadağlılar) Osmanlı imparatorluğuna karşı savaş açtılar.

1912 –1913 Balkan Harbi'ne 18 Ekim 1912 tarihinde savaşa katılan Yunanistan, Osmanlı'nın zayıf olmasından faydalanarak; Boğazönü Adaları'nı işgale karar verdi. Yunan donanması Osmanlılardan tam muhtariyetini 28 Kasım 1897'de koparmış olan Girit Adası'nı 13 Ekim 1912'de işgal etti.⁹⁴ Ardından 20 Ekim 1912'de Bozcaada'yı, 21 Ekim'de Limni'yi, 30 Ekim'de Taşoz ve Gökçeada'yı, 31 Ekim'de Bozbaba Adası'nı, 17 Kasım'da Ahikerya'yı, 3 Aralık'ta Sakız'ı, 20 Aralık'ta Midilli'yi ele geçirdi. 15 Mart 1913'de Sisam Adası'nın ele geçirilmesi ile Trablusgarp Harbi sırasında İtalya tarafından işgal edilen Menteşe Adaları bölgesindeki 16 adadan sonra Ege Denizi'ndeki adaların büyük bölümü Türk hakimiyetinden çıkmış oldu.

Birinci Balkan Savaşı sonunda Girit'le birlikte, Selanik dahil Güney Makedonya, Güney Epir ve İtalya'nın elindeki Oniki Ada dışındaki neredeyse bütün Ege Adaları Yunanistan'ın eline geçti.⁹⁵ Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması'nın 5.nci maddesi ile Girit hariç, Ege Adaları'nın geleceğini tayin hakkını Büyük Devletlere (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İtalya) bırakmıştır.

Birinci Balkan Savaşı sonucu imzalanan anlaşma Yunanistan dışındaki Balkan devletlerini tatmin etmemiş ve yeni sorunlar doğurmuştu. Hepsi aslan payının Yunanistan'a verildiği görüşündeydi. Bu yüzden aralarında çıkan savaştan yararlanan Osmanlı Devleti ilk savaşta elden çıkan Edirne'yi ikinci balkan savaşı ile geri almıştır. Savaş sonucunda 14 Kasım 1913'te Yunanistan ile Atina Antlaşması imzalanmıştır.

94 Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Ankara, 1985, s.20

95 GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ankara 1993, s.33

Balkan Savaşları yarımadanın tüm devletleri için yıkıcı olmuş, oluşturduğu kinler ve zulüm suçlamaları ile etkisini yıllarca sürdürmüştür.⁹⁶ Bu savaşlar, politik alanda da yaklaşmakta olan dünya savaşının bir bakıma öncüsü olmuştur.

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'ne Avrupa topraklarının büyük bir kısmını kaybettiği gibi, Ege Denizi'nin fiilen Yunanistan'ın egemen olduğu bir deniz haline gelmesi açısından tarihimizde müstesna bir yer işgal edecek, bugünkü Türk – Yunan sorunlarının oluşmasında ve büyümesinde ağırlıklı etkili olacaktır.

Büyük Devletler, Ege Adaları konusundaki ortak kararlarını, 13 Şubat 1914'de Yunanistan'a ve 14 Şubat 1914'de de Osmanlı Devleti'ne bir nota ile bildirdiler. Büyük Devlerin aldıkları karara göre, Gökçeada, Bozcaada ve Meis haricinde Yunanistan'ın işgali altındaki diğer adalar silahlandırılmamak ve askeri amaçlarla kullanılmamak şartıyla Yunanistan'a veriliyordu. Yunanistan'a adaların egemenliği değil sadece kullanma hakkı tanınıyordu.

Osmanlı Devleti, Gökçeada, Bozcaada ve Meis'in Osmanlı Devleti'ne iade edilmiş olmasını senet kabul ederek, diğer adalar hakkındaki haklı taleplerini elde etmek için gayret sarf edeceğini beyan etti. Yunanistan ise 21 Şubat 1914'de alınan kararı kabul ettiğini bildirdi. Soruna çözüm aramak için doğrudan Yunanistan ile ikili görüşme yollarını arama çabaları sürerken Birinci Dünya Harbinin başlaması nedeniyle yapılan çalışmalar bir sonuca ulaştırılamamıştır. Büyük devletlerin aldıkları bu karar uygulanamadığı gibi harp zamanında Boğaz önündeki adalar Yunanistan'ın elinde kalmaya devam etmiştir.

Venizelos "Ben gençliğimden beri Skyros Adasını Helenizmin merkezi saymışımdır" diyordu.⁹⁷

96 APATAY (E) Amiral Çetinkaya, Yaşadıklarım ve Ege'de Olup Bitenler, İstanbul, 1995, s.496

97 RANDOLPH Bernard, Ege Takımadaları Arşipelago, İstanbul, 1998, s.55

Balkan Savaşı sonunda Skyros'un merkezinden çok uzaklardaki adaların da Yunanistan'a geçmesi Venizelos'u kamçulamaya başlamıştı. Bükreş antlaşmasından sonra İçişleri Bakanı Emanuel Repulis'e; "Şimdi artık gözlerimizi Doğu'ya çevirme zamanı geldi" demişti.⁹⁸

3.2.4 Anadolu'yu İstila Girişimi ve Alınan Ders

1918 yılında Venizelos'un, Lloyd George'a 2 Kasım 1918 tarihli mektubu Yunanlılar'ın niyetini açıklamakta ve Türkler aleyhine düzenlenen senaryoyu gözler önüne sermektedir. Mektup kısaca şöyledir⁹⁹ :

"Küçük Asya'nın Yunan olan batı kısmı Yunanistan'a ilhak edilirse, Yunanistan kendi sınırlarını hayli genişletebilecektir. Yunanistan Küçük Asya doğrultusunda yayılmazsa sınırlarını Trakya'ya doğru ve Karadeniz'e kadar genişletme fırsatı aramak zorunda kalacaktır. Bu hareket tarzı, Batı Anadolu'ya oranla daha büyük engellerle karşılaşacaktır. Türkiye'ye ait olan bu bölgelerin Yunanistan'a ilhakı, İtilaf Devletleri'nin uğrunda savaştığı ilkeler nedeniyle gereklidir."

Benzer şekilde I'nci Dünya Savaşı'nı sona erdirecek antlaşmaların hazırlık döneminde Venizelos'un Paris Barış Konferansı'na gönderdiği muhtıradaki ise gerekçeleriyle belirtilen Megali İdea istekleri şöyle sıralanmıştı:¹⁰⁰

- Yunanistan'ın kuzey batısında, Kuzey Epir (Güney Arnavutluk)
- Trakya (Batı ve Doğu Takya'nın tamamı),
- Batı Anadolu ve Pontus,
- Boğazönü Adaları'ndan Gökçeada ve Bozcaada,

98 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.45

99 Avrasya Dosyası, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1998, sayı.1-2, s.53

100 UYSAL .Mehmet, Aldatma ile Örtülen Yunan Yayılması, HAK Yayınları, İstanbul, 1996, s.19

- Menteşe Adaları, Rodos ve Meis
- Kıbrıs

İnci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalardan 27 Kasım 1919 tarihli Bulgaristan'la olan antlaşmada Batı Trakya Yunanistan'a verilmiştir. Hediye olarak Megali İdea'nın diğer geri kalan kısımlarını elde edemeyen Yunanistan'a 10 Ağustos 1920' de imzalanan Sevr Antlaşması gerekli fırsatı yaratıyordu. İngiltere'nin de teşvikiyle isteklerini kendisi tahsil etmek maksadıyla 15 Mayıs 1919'da kendi deyimleriyle Anadolu'da Küçük Asya topraklarına; İzmir'e çıkmaya başlıyorlardı.

Aynı tarihlerde Yunanistan'ın Oniki Ada'ya ilişkin gizli planları da devam etmekteydi. Bu konuda 29 Haziran'da Paris'te İtalya ve Yunanistan arasında gizli görüşmeler yapılmış ve Tittoni ile Venizelos arasında Doğu Akdeniz ve Balkan Yarımadası'nı ilgilendiren konularda antlaşmaya varılmıştır. Bu antlaşma ile İtalya Ege Denizinde işgal ettiği adaları Yunanistan'a terk etmişti. Yalnız Rodos Adası, bu adanın muhtariyetinin muhafazası şartıyla İtalyanlar'da kalıyordu. İtalya yine imzalanan başka bir antlaşma ile Rodos halkı arasında bir plesibit hazırlamayı kabul ediyor ve İngiltere Kıbrıs Adası'nı Yunanlılara terk ettiği gün, bu plesibitle Rodoslular'ın hangi devlete ait olacaklarını kararlaştıracaklarını taahhüt ediyordu.

Venizelos'un İtalyanlar tarafından takip edilen siyaset sebebiyle belgenin geçersiz olduğunu ileri sürmesi sonucu, konu ile ilgili bu kez İtalya adına senatör Bonin ile Venizelos arasında antlaşma düzenlenmiştir. Bu antlaşmada farklı olarak Osmanlı Devleti ile imzalanan 10 Ağustos 1920 tarihli antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber Yunanistan'a terk edilen adaların Osmanlı uyruğundaki halkının da Yunan vatandaşlığına ithal olunacağı belirtilmekteydi.¹⁰¹

101 SAKA Mehmet, Ege Denizi'nde Türk Hakları, İstanbul, 1974, s.57-59

10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması ile Avrupalı devletler tarafından kağıt üzerinde kendisine verilen topraklarla gözü dönen Yunanistan'ı Anadolu'da büyük bir bozgun bekliyordu. Bu onlar için çok büyük bir yıkım olacaktı. Çünkü, o zamana kadar koruyucu devletlerinin yardımıyla hiç yorulmadan Megali İdea'yı gerçekleştirmeye devam ediyorlardı.

Yunanistan ile tarihteki birebir ikinci karşılaşma olan İstiklal Savaşı, Megali İdea'nın müteakip gelişimi için bir set teşkil etmektedir. İzmir'de başlayan Yunanistan'ın bu macerası yine İzmir'de 9 Eylül 1922'de son bulmuştur. Ulu Önder Atatürk'ün deyimiyle "Vatanın harimi ismetinde boğulmuşlardır."

Yunanistan'ın yukarıda bahsedilen Anadolu'yu işgal girişiminde yaptığı insanlık dışı vahşetler burada üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu 15 Mayıs 1919 tarihinden itibaren eşine az rastlanır vahşetlere şahit olmuştur. Yunan mezalimi İzmir'de başladı; ailesinin gözleri önünde tecavüze uğrayan hanımlar, işkence gören erkekler, yakılan yıkılan köyler vb. zalimlikler sonucu 1922 Eylül'ünde yine İzmir'de sona ermiştir.¹⁰²

3.3 Megali İdea'nın Günümüzdeki Uygulamaları

Jeopolitik konum ve öneminden dolayı Türkiye, her dönemde çeşitli "tehdit"lere maruz kalmıştır. Kimi zaman ortaya çıkan "mahalli tehditler" de Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Türkiye'nin yakın komşusu olması dolayısıyla Yunanistan, özellikle 1919'lardan sonra bir "mahalli tehdit merkezi" olmuştur.

Yunanistan'dan Türkiye'ye yönelen tehdit, birbirleriyle ilişkili iki etkenden kaynaklanmaktadır. Bunların birincisi Türkiye'nin "Megalo İdea" veya "Yunan yayılma sahası" içinde bulunmasıdır. İkinci önemli etken de Türkiye'nin bölgedeki varlığı ve önemli bir bölge ülkesi olarak gelişmesidir. Sosyo-psikolojik nedenlere dayanan bu ikinci etken sonucu Yunanistan, "tehdit algılaması" sıralamasında Türkiye'yi birinci sıraya koymaktadır.

102 Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZCAN Murat, Tarihin Işığında Yunan Mezalimi, IQ Yay. İstanbul, 2003

Bu iki temel nedenden hareket eden Yunanistan; Türkiye ve Kıbrıs Rumlarını kışkırtarak ¹⁰³, Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütlerini destekleyerek ¹⁰⁴, Türkiye aleyhine çalışmalar yaparak amaçlarına ulaşmak istemektedir. ¹⁰⁵ Yunan politikacıların uluslar arası toplantılarda zaman zaman ortamı gerginleştirmek için ileri sürdüğü "Biz Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak için 500 yıl bekledik, İstanbul'u almak için de 500 yıl bekleriz" gibi ifadeleri içlerindeki Megali İdea aşkından kaynaklanmaktadır.

Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi özellikle 1974 yılından sonra Türkiye'ye karşı yeni bir strateji uygulamaya başlamışlardır. Bu stratejiyi, 1974 yılı sonbaharında Selanik Fuarı'nın açılışında bir konuşma yapan Konstantin Karamanlis şu sözleriyle çok öz ve veciz bir şekilde ifade etmiştir:

"Bugünkü gücümüzle, Türkleri savaşıarak yenmemize imkan yok. Mücadelemiz her çareye başvurarak sürdüreceğiz. Türklerin yaralarını kaşıyıp kanatacağız. ¹⁰⁶

Yunanistan devlet adamları ve Yunan-Rum basını, son yıllarda Megali İdea'ya yeni bir yorum getirmişlerdir. Bu yorumun içerisinde; başta Güney Kıbrıs Rum kesimi olmak üzere, Türkiye'yi çevreleyen üçüncü ülkelerle yapılan "savunma ve askeri işbirliği" antlaşmaları, Balkanlar'da Sırp ve Rusya ile oluşturulan "Ortodoks İttifakı", Pontus meselesini canlı tutma gayretleri ve bölücü terör örgütüne (PKK/KONGRA-GEL) verilen destek konuları girmektedir. ¹⁰⁷

103 Yunanistan'ın Birinci Dünya Harbi'nin hemen sonrasında Anadolu'yu işgal etmek için yürüttüğü "teşkilatlanma" ve bu bakımdan Rumlarla olan ilişkisi için bkz: GÜLER A., İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank., 1988.

104 1967 yılından itibaren Yunanistan'ın özellikle Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerine verdiği destek belgeleriyle birlikte şu çalışmadan incelenmiştir: Başar Cem, Terör Dosyası ve Yunanistan, C: I-II. İst., 1993.

105 Güler, Ali, Düünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ocak Yayınları, Ankara 1999.s.34

106 Başar, a.g.e., s. 48.

107 GÜLER Ali, Düünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ankara, 1999, Ocak Yayınları, s. 14

1990'dan sonra Yunanistan, Megali İdea'yı üç ana ayak üzerine oturtmuştur. Zamanın Başbakanı Mitçotakis 1991 Noel mesajında, Kıbrıs sorununu birinci ulusal dava olarak nitelemiş; ikinci ulusal davayı ise Ege sorunu olarak ifade etmiştir. Kuzey Epir sorunu (Güney Arnavutluk) da üçüncü ulusal dava olarak ortaya konmuştur.

Dönemin ana muhalefet Partisi Başkanı Andreas Papandreu, 1993 yılında bu üç "ulusal dava"ya bir de "Makedonya"yı eklemiştir.

Yunan yayılcılığını veya modern Megali İdea'yı anlamak bakımından ortaya koymasının gereken bir başka konu da; Andreas Papandreu'nun partisi PASOK'un seçimlerde kullandığı şu slogandır:

" Ege Savaşı Kürdistan dağlarından başlar. " ¹⁰⁸

Bu sloganla ifade edilen yeni strateji Papandreu'nun tekrar işbaşına gelmesiyle canlanmış ve Yunan devlet politikası olarak uygulamaya konulmuştur. Öte yandan, Türkiye'nin etrafındaki üçüncü ülkelerle askeri ve ekonomik işbirliği 1990'dan itibaren hem Yunanistan, hem de Rum yönetiminin öncelikli olarak ele aldığı bir konu olmuştur.

Papandreu, iktidara geldikten sonra Türkiye'ye karşı gerginlik politikası izlemeye başlamış ve "Tek Elen Savunma Sahası" adı altında bir askeri doktrin ilan etmiştir. Makedonya, Kuzey Epir (Arnavutluk), Trakya, Ege ve Kıbrıs'ı kapsayan bu doktrin, diğer egemen ülkelerin toprakları ve Ege denizindeki uluslar arası deniz ve hava sahaları üzerinde hak iddia etmiştir.¹⁰⁹ Bu doktrin gereği Papandreu, önce Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile bir savunma ve askeri işbirliği anlaşması yapmıştır. Kıbrıs'ın güneyinin silah deposuna çevrilmesinde büyük rol oynayan Yunanistan, Rum Mili Muhafız Ordusu'nun yönetiminde Yunan subayları görevlendirmiştir.¹¹⁰

108 MEGOLAMMATIS A., Sabah Gazetesi, 18 Mart 1995

109 ELEKDAĞ Şükrü, Kardak Krizi'nin Sorumluları, Milliyet Gazetesi, 14 Şubat 1996

110 Akşam, 25 Temmuz 1995.

Güney Kıbrıs'ta hava ve deniz üsleri kurma hazırlığına başlayan Yunanistan¹¹¹, Rum yönetimi ile ortak askeri tatbikatlar yapmıştır. 17 Kasım 1993 günü Başbakan Papandreu ile görüşen Rum yönetimi lideri Klerides, "Trakya'dan Kıbrıs'a kadar savunma planlaması"ndan söz etmiştir.

Yunanistan Ana Muhalefet Partisi lideri Miltiades Evert ise 1994'ün başında ulusal davalarını "Kıbrıs, Kuzey Epir ve Üsküp Sorunları" olarak değerlendirmiştir.

30 Haziran 1990'da işbirliği protokolü imzalamak için Suriye'ye giden Rum Yönetimi Lideri Vasiliu'nun görevini değerlendiren Simerini Gazetesi, "Türk yayılmacılığının direkt tehdidi karşısında bulunan ve Türkiye tarafından ezilen halklar(?) arasında, ortak bir cephe kurulması gereğinden" söz etmiş ve "Kıbrıs, Yunanistan, Bulgaristan, Suriye ile Ermeniler ve Kürtlerin Turancılığa karşı birleşmel zamanının geldiğini" öne sürmüştür.

1995 yılında bu hedefe ulaşılmış, Yunanistan önce Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ve ardından da sırasıyla Bulgaristan, Suriye, Arnavutluk nihayet Ermenistan ile savunma ve askeri işbirliği antlaşmaları yapmıştır.

Yunanistan ve Rum Kesimi 1990 yılından başlayarak bu sonucun alt yapısını adım adım oluşturmuştur. Öncelikle "Pan-Etnik Bir Birlik" veya "Pan-Etnik Bir Konferans" adı ile çalışmalara başlanmıştır. ardından "Benzer Kültürlere Sahip Halklar Konferansı" ile faaliyet yürütülmüştür.

Yunanistan'ın Türkiye'yi çevrelemek amacıyla üçüncü ülkelerle yaptığı savunma ve askeri işbirliği anlaşmalarından önce bu çerçevede gerçekleşen önemli bir organizasyon da Eylül 1993'te Belgrad'ta toplanan "Benzer Kültürlere Sahip Halklar Konferansı" dır. Bu konferansa Rusya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Ermenistan, Yugoslavya ve farklı 7 ülkeden temsilciler katılmıştır."

111 ELEKDAĞ, Ş., a.g.m.

"Rum Yönetiminin Araştırmalar Merkezi (KIKEM) yetkilileri Tonis Tunaris ve Stelyo Drunyatis tarafından temsil edildiği toplantıya eski hükümet başkanları, milletvekilleri, akademisyenler, üst düzey din adamları, siyasi ve diğer şahsiyetler katıldı.

KIKEM tarafından yapılan açıklamaya göre, Rum heyeti büyük heyecanla kabul edilmiş ve bütün delegeleri Rumların mücadelesine dayanışma beyan ederek "Türk işgali" aleyhine tutum takınarak "işgal ordusu ve sömürgecilerin adadan ayrılmasını" istemişlerdir. Rum heyeti Belgrad'ta bulunduğu sırada, Sırbistan Patriği, Yugoslav Federasyon Hükümeti Başkan Yardımcısı ve Sırbistan Meclis Başkanı tarafından kabul edilmiştir .¹¹²

Türk-Yunan ilişkileri tarih boyunca Yunanlıların Türklere karşı beslediği düşmanlığın etkisinde kalmıştır. Yunanlıların Türklere karşı beslediği düşmanlık hiçbir zaman azalmamış aksine giderek çoğalmıştır. Çünkü bu düşmanlığın kaynağı Megali İdeadır. Yunanistan'ın kurulduğu günlerde Yunan halkının dudaklarından dökülen;

"Ne Mora'da ne bütün dünyada

Tek bir Türk bırakmayın ayakta!"

dizeleri günümüze kadar gelmiştir. Nitekim aşağıda yer alan örnekler Megali İdea'nın ve Türk düşmanlığının hiçbir zaman bitmediğini bütün güncelliğiyle yaşadığını göstermektedir :

- Yunanlıların 25 Mart yemininin bir bölümü olan "hürriyet ya da ölüm! Mora'da ve yeryüzünde tek Türk kalmayınca kadar savaş!" Cümleleri, 1979 ders yılında okutulan ilkokul son sınıf kitabının 46 ncı sayfasında yer almaktadır.

- 1994 Yılından itibaren sözde soykırım iddiaları ile Türkiye'yi uluslararası kamuoyunda suçlayıcı kampanyalar uygulamaya başlayan Yunanistan'da parlamento; 24 Şubat 1994 tarihinde, 19 Mayıs gününü, sözde "Pontus soykırımını anma", 25 Nisan 1996 tarihinde, 24 Nisan gününü, sözde "Ermeni soykırımını anma günü", olarak kabul ve ilan etmiştir.
- 24 Eylül 1998 tarihinde, 14 Eylül günü, Küçük Asya soykırımında ölenleri anma günü olarak kabul edilmiştir.
- Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostas Stefanopoulos, Ağustos 1999'da Sisam'da yaptığı konuşmada; "Ege'de Yunanlı olmayan hiçbir şey yoktur" demiştir.
- Yunanistan'da Stohos gazetesinin baş sayfasında 1997 yılında yayınlanan harita, Megali Idea hayalinin hala canlı tutulduğunu göstermektedir. Aynı gazetenin Ocak 1999 sayısının ek'inde verdiği 1999 yılı takviminde; İtalya, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Türkiye'nin bir kısmı ile Sicilya ve Kıbrıs'ın tamamı Yunan toprağı olarak gösterilmekte ve "yalnızca Yunanistan'ın olanları istiyoruz" ifadesi yer almaktadır.
- Yunan Milli Savunma Bakanı, Ocak 2000 ayı içinde yaptığı "Ege'de çözümlenecek hiçbir sorun bulunmamaktadır" açıklamasından hareketle, Ege'de düzenlenmesi gereken hiçbir konu bulunmadığını savunarak, "Ege'de başka bir konuyla ilgili her türlü düşünce ne gereklidir, ne de akıllıcadır" beyanatında bulunmuştur.
- Yunanistan'da her yılın mart ayının ilk haftasında yapılan ve ülke savunma politikasını tespit eden " Hükümet Dışışleri ve Savunma Konseyi" toplantısı sonrasında Türkiye ile ilgili olarak; iki ülke arasında olumlu gelişmelere rağmen Yunanistan'ın egemenlik hakları üzerinde Türkiye'nin siyasi taleplerinin değişmediğı ve bu nedenle de Yunanistan'ın yeterli, caydırıcı ve güvenilir bir kuvveti elinde bulundurmak mecburiyetinde olduğu ifade edilmiştir.

- 2005 yılı GKRY'nde EOKA yılı olarak ilan edilmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı'na başladığı 20 Temmuz tarihinde eski Eoka'cılarını anma töreni yapılacağı rum makamları tarafından ifade edilmektedir.
- Yunanistan halihazırda AB ülkeleri arasında savunma harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı yönünden birinci sırada bulunmaktadır. Kişi başına düşen savunma harcaması Türkiye'de 164 dolar iken, Yunanistan'da 709 dolardır. 1997- 2003 yılları arasında Yunanistan'ın silahlanma ve modernizasyon harcamaları yaklaşık 16 milyar dolar olarak ifade edilmektedir.
- Güven artırıcı önlemler kapsamında 2005 Kasım ve Mart aylarında Türkiye'ye gelen iki Yunan askeri öğrenci heyetinin ziyareti sonrası, Yunanistan'ın daveti üzerine Nisan ayında anılan ülkeyi ziyarete giden askeri öğrencilerimizin kaldığı odaya tahrip edilmiş Türk bayrağı atılmıştır.¹¹³
- 2005 yılında Yunanistan Genelkurmay başkanı devir-teslim töreninde Türkiye tehdit olarak nitelendirilmiş ve " Uluslararası adalete, uluslararası anlaşmaların temeline aykırı olarak, doğu komşumuzdan bize yönelik tehdit ve hukuk dışı istekler yasa dışı temel karakteristikleri oluşturmaktadır." İfadesi kullanılmıştır.
- Ulusal çıkarların elde edilmesinde yegane tehdit olarak Türkiye gösterilmektedir.
- Yunan savunma stratejisi, Türkiye'nin gücünü zayıflatmaya yönelik tutum ve uygulamalara dayandırılmıştır.
- Kıbrıs'ta kuvvetlerin denk olması sağlanmalıdır. Doğu Akdeniz ülkeleri ile ikili savunma işbirliği anlaşmaları tesis edilmelidir.

113 Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök 20 Nisan 2005 tarihinde Harp Akademileri Komutanlığı'nda basına açık yaptığı konuşmasında bu konu üzerinde vurgu yapmıştır. Hürriyet, 21 Nisan 2005.

- Türkiye'ye karşı Kürt kartı oynanmalı, Balkanlar ve Orta Asya'daki etkinliği azaltılmalıdır. Yunanistan'ın Karadeniz ve Kafkaslarda gücü ve etkinliği artırılmalıdır.
- Kıbrıs'ta Türkiye'nin garantörlük hakkı ortadan kaldırılmalıdır.
- Dünyada dağılmış tüm Yunanlılarla işbirliği sağlanmalı ve uluslararası kamuoyunda Yunanistan'ın sesi duyurulmalıdır.
- Yunanistan hedeflerine ulaşmak maksadıyla, 1980'li yıllarda "Türkiye ne kadar güçsüz ve istikrarsız olursa, bu, Yunan çıkarları için o kadar iyi olur" hedefini benimsemiş ve "düşmanımın düşmanı dostumdur" prensibinden hareketle PKK'yı desteklemiş, İran, Ermenistan ve Suriye ile müttefik olma girişimlerinde bulunmuştur. Müteakiben, 1990'lı yıllarda; Mısır, İsrail, Ermenistan, İran, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk ve Suriye ile ilişkilerini daha da geliştirmeye çalışmıştır.
- Yunanistan; Mısır, Makedonya, Arnavutluk, Ukrayna ve İsrail gibi ülkelerle askeri işbirliği antlaşmaları imzalamıştır.
- Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile iyi ilişkiler tesis etmesini müteakip, Yunanistan da, bu hedefleri doğrultusunda aktif bir politika izleme gayreti içine girmiştir. Bu kapsamda; özellikle Balkan ülkelerine yönelik işbirliği faaliyetlerini geliştirme yönünden çabalarını artırmıştır.
- Karadeniz'de tekrar bir Pontus Devleti yaratma düşünceleri ve bunun için yöre gençlerine önemli maddi imkanların yanında Yunanistan'da verdikleri eğitim uygulamaları artarak devam etmektedir. Bu gençlerin aldıkları eğitim ve aşılandıkları hayali fikirlerle gelecekte bölgede ayrılıkçı teşkilatlanmaya girişebilecekleri ihtimal dahilindedir.

- Patrikhane, günümüzde uluslar arası bir kilise olarak tanınma peşindedir. Böyle bir statü kazanması halinde Türkiye'ye karşı bağımsızlığını gerçekleştirecek ve Vatikan benzeri bir devlet olarak ortaya çıkacaktır.
- Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politika ve stratejileri, çok yönlü olarak oluşturulmaktadır. Yunanistan günümüzde, özellikle Türkiye'yi zayıflatmayı düşünmekte bu kapsamda Türkiye'nin etrafındaki ülkelerle iyi ilişkiler geliştirerek, Türkiye'yi adeta "kuşatmayı" hedeflemektedir.¹¹⁴

3.3.1 Yunanistan'ın Ege'de Mevcut Durumu Değişirme Hedefi

Ege Denizi'ne ilişkin sorunların temelinde, Yunanistan'ın Türkiye'nin Ege'deki hak ve çıkarlarını tamamen gözardı ederek Ege'nin tamamını bir "Yunan Denizi" haline dönüştürme isteği yatmaktadır. Türkiye ise Ege'nin, iki devletin ortak denizi olduğunu ve Ege'deki yaşamsal çıkarlarından vazgeçmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir.

Şekil 3.2 Ege Denizi'nin Uzaydan Görünümü

Ege Denizi'nde şu anki coğrafi durum ile siyasi harita büyük bir tezat teşkil etmektedir. Şöyle ki Türkiye'nin 2-5 mil açığında bulunan bir kısım ada ve adacık, anakarası 100-140 mil uzaklıkta bulunan Yunanistan'ın egemenliği altına verilmiştir. Türk anakarasının uzantısı olan bahse konu adalar Türkiye'nin karasuları, kıta sahanlığı ve diğer deniz alanlarının oluşmasını engellemekte ve bu durum iki ülke arasında askeri ve diplomatik gerginliklere neden olmaktadır.

114 Güler, Ali Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ocak Yayınları, Ankara 1999.

Yunanistan, 1923 Lozan Anlaşması ile 1947 Paris Anlaşması'nın yaratmış olduğu statükoyu, özellikle 10 Aralık 1982 tarihinde imzaya açılan Deniz Hukukuna Dair Birleşmiş Milletler Konvansiyonu'na ¹¹⁵ dayanarak kendi lehine değiştirmek için revizyonist politikalar izlemektedir.

Bu arada Türkiye'nin devamlı olarak Yunanistan'ın egemeliğine ve egemenlik haklarına karşı taleplerde bulunduğunu iddia etmektedir. ¹¹⁶ Bu nedenle iki devleti ilgilendiren hemen hemen her konu kendiliğinden bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Sorunların temeline inildiğinde, Lozan Antlaşmasının iki ülke arasında güveni sağlamada yetersiz kaldığı ve tartışmalı konuların çözümü sonrasında Ege'de kurulacak olan yeni denge sisteminde her iki ülkenin de avantajlı bir konum edinme isteğinin büyük bir engel teşkil ettiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Daha uzlaşmazlık konularının neler olduğu konusunda bile ortak bir sonuca varılamamıştır. Yunanistan sadece kıta sahanlığı sorunu olduğunu iddia ederken, Türkiye 7 ayrı konunun sorun olduğunu belirtmektedir.

Yunanistan sorunların çözümü için La Haye Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Türkiye ise, uzlaşmazlık konularının iki ülke arasında olduğu ve çözümün de yine ikili anlaşmalar yolu ile olması gereği üzerinde duruyordu. Ancak Türkiye, AB ile imzaladığı Helsinki zirvesi kararları ile, Ege'deki sorunlar 2004 yılı sonuna kadar çözülemezse La Haye Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi şartını kabul etmesi ile yukarıda belirtilen ve uzun süre takip etmiş olduğu politikadan uzaklaşmıştır. ¹¹⁷

115 Third United Nations Conference on the Law of the Sea, A/CONF.62/122, 7 October 1982. Bu anlaşma, hükümleri uyarınca, 9 Aralık 1984 tarihine kadar imzaya açık tutulacak ve altmışıncı onay ve katılma belgesinin sunulduğu tarihten itibaren 12 ay sonra yürürlüğe girecektir (md. 305-308). 31 Aralık 1986 tarihine kadar anlaşma 155 devlet tarafından imzalanmış, bu devletlerden ancak 31'i ki, İzlanda ve Yugoslavya dışında bu devletler Latin Amerika, Asya ve Afrika devletleridir, onaylayarak anlaşmaya bağlanmıştır.

116 Bkz. Hellenic Ministry of Foreign Affairs <http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/agreen.htm>. (Unilateral Turkish Claims in the Aegean).

117 Ancak gelinen son noktada Yunanistan sorunları La Haye Adalet Divanına götürmek yerine, AB üyesi kimliği ile ve AB'nin desteğini alarak, AB'ye girmek isteyen ve taviz verebilecek Türkiye ile kendi lehine daha kazançlı çözebileceğini düşünmüş olsa gerek ki 2004 yılı sonunda bu hakkından feragat etmiştir.

Ege'deki sorunların 1974'te patlak vermesinin en önemli sebebi Kıbrıs Sorunu'nun ulaştığı boyutlardır. Kıbrıs, Ege'deki sorunların ortaya çıkmasında adeta katalizör görevi ifa etmiştir. Bir diğer önemli sebebi ise yukarıda da bahsedilen, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) çalışmalarının karasuları genişliğini 12 mil olarak saptayan ve 1982 yılında imzalanan III. BMDHS'nin kabulü oluşturmuştur.

Çizelge 3.1 Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan Tarafından Sorun Olarak Kabul Edilen Konular¹¹⁸

SIRA NO	TÜRKİYE'NİN SORUN OLARAK GÖRDÜĞÜ KONULAR	YUNANİSTAN'IN SORUN OLARAK GÖRDÜĞÜ KONULAR
1	Karasularının 6 Milin Üzerinde Genişletilmesi	
2	Kıta Sahaneliğinin (ve Münhasır Ekonomik Bölgenin) Sınırlanılması	Kıta Sahaneliğinin (ve Münhasır Ekonomik Bölgenin) Sınırlanılması
3	Yunanistan'ın 10 Millik Hava Sahası İddiaları
	FIR (Uçuş Bilgi Bölgesi)
4	Egemenliğı Tartışmalı Adalar	Egemenliğı Tartışmalı Adalar
5	Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması
6	SAR (Arama ve Kurtarma)
7	Komuta-Kontrol Sorumluluk Sahaları	Komuta-Kontrol Sorumluluk Sahaları
8	Ege Ordusunun Varlığı

118 KURUMAHMUT ALI, Ege'de Temel Sorun, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, EK-22

3.3.1.1 Karasuları Sorunu

Yunanistan'dan kaynaklanan ve uyuşmazlık konuları içerisinde, ilişkileri bir anda tırmandırabilecek konulardan birini, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde, ulusal karasuları sınırını 6 milden 12 mile genişletme çabaları oluşturmaktadır.

Ege'de çok sayıda Yunan adası¹¹⁹ olduğu ve adaların da karasularının bulunduğu dikkate alındığında, bu artırım neticesinde Ege Denizi'nin çok büyük bir kesimi Yunanistan'ın egemenliğine girmiş olacaktır.¹²⁰

Türkiye ve Yunanistan arasında, Ege Denizi'ndeki ulusal sınırların saptanmasında, geleneksel deniz hukuku ilkeleri göz önünde bulundurularak, 3 millik kural temel kabul edilmiş ve Lozan Barış Antlaşması sırasında iki ülke arasındaki denge ve sınır, bu 3 millik kurala göre saptanmıştır.¹²¹

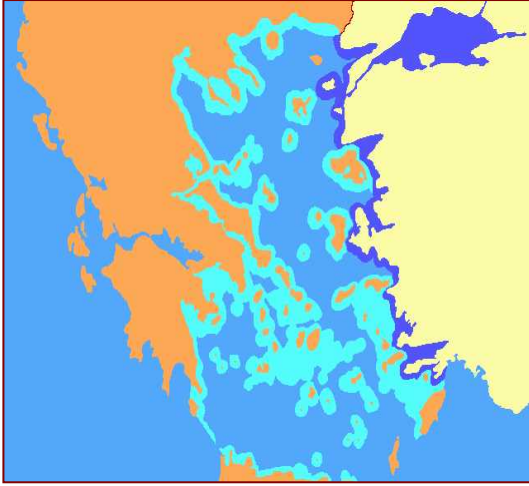
Türkiye ve Yunanistan arasında fiili olarak saptanan 3 millik ulusal karasuları sınırı, 1930'ların ikinci yarısından itibaren değişmiştir. Yunanistan, 1936 yılında almış olduğu bir kararla ulusal karasuları sınırını 6 mil olarak saptamıştır.¹²²

119 Bazı Yunan kaynaklarına göre Ege'deki ada sayısı 2000-3000 arasında değişmektedir. Ancak Türk kaynaklarınca yapılan çalışmalar neticesinde, bu sayının 1800 civarında olduğu ve bunların yaklaşık 100'ünde insanların yaşadığı öğrenilmiştir.

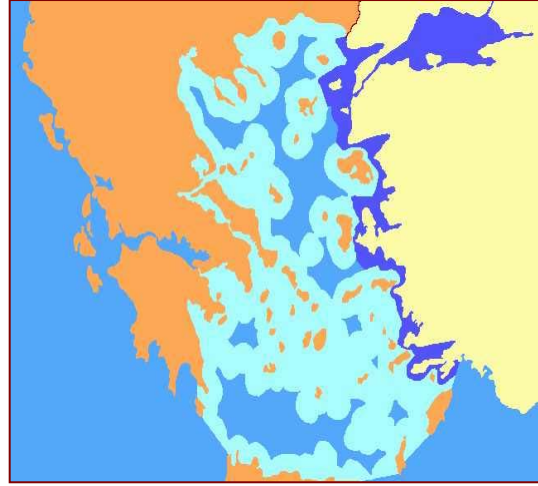
120 Ege Denizi'nin alanı 213.016 km2 olup, bu alanda adaların alanı 22.894 km2 dir. 6 mil karasularına göre Türk karasuları alanı %7,5, Yunan karasuları alanı %41,5, açık deniz alanı ise %51'dir. Yunanistan'ın karasularını 12 deniz miline çıkarması halinde bu oranlar sırasıyla %9,6 , % 61,3 ve %29.1 olacaktır. Başka kaynaklarda bu oranlar biraz farklı olarak verilse de, bu manevra ile Yunanistan'ın çok karlı olacağı sonucu açıkça ortaya çıkmaktadır.

121 Lozan Antlaşması'nın 12 nci maddesinde "Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adaların" Türkiye egemenliği altında kalacağına dair hükmünden başka karasularının genişliği ile ilgili açık bir hüküm bulunmamakla beraber konferans zabıtlarından karasularının 3 mil genişlikte olması anlayışıyla hareket ettiklerini doğrulayan belirtiler vardır. Toluner,Sevin Milletlerarası Hukuk Dersleri, İstanbul, 1996, s.97-105) .

122 Bu konuda bkz; Kurumahmut Ali , Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara: TTK Yayınları, 1998, ek: 23. 13 / 10 / 1936 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında 230/1936 Sayılı (Mecburi Kanun)'a göre, "Bazı özel hallerde, karasuları bölgesini 6 deniz milinden az veya fazla tespit eden yürürlükteki hükümler baki kalmak üzere, karasuları bölgesinin genişliği kıyıdan 6 deniz mili olarak tespit olunmaktadır".

Şekil 3.3 Ege Denizi Haritası (6 mil)

Şekil 3.4 Ege Denizi Haritası (12 mil)

Türkiye ve Yunanistan arasında fiili olarak saptanan 3 millik ulusal karasuları sınırı, 1930'ların ikinci yarısından itibaren değişmiştir. Yunanistan, 1936 yılında almış olduğu bir kararla ulusal karasuları sınırını 6 mil olarak saptamıştır.¹²³

Yunanistan'ın bu kararı, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın dorukta olduğu ve İtalya'nın Akdeniz'de bir tehlike olarak belirdiği dönemde, pek fazla önemsenmemiştir¹²⁴.

Türkiye açısından ulusal karasularının 6 mile genişletilmesi durumu ise, ancak 1964 yılında gerçekleşebilmiştir. 1964 yılında kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu ile Türk karasularının genişliği 6 mil olarak saptanmış, ayrıca karşılıklılık esası kabul edilmiştir. Ancak, karşılıklılık ilkesinin, karasularını genişletme girişimi inisiyatifini diğer devletlere bırakması nedeniyle ortaya çıkan sakıncalar neticesinde 1964 tarihli kanun, 1982 tarih ve 2674 sayılı "Karasuları Kanunu"¹²⁵ ile yürürlükten kaldırılmıştır.

123 Bu konuda bkz; KURUMAHMUT Ali , Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara: TTK Yayınları, 1998, ek: 23. 13 / 10 / 1936 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında 230/1936 Sayılı (Mecburi Kanun)'a göre, "Bazı özel hallerde, karasuları bölgesini 6 deniz milinden az veya fazla tespit eden yürürlükteki hükümler baki kalmak üzere, karasuları bölgesinin genişliği kıyıda 6 deniz mili olarak tespit olunmaktadır".

124 Atatürk'ün Dış Politikası I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1994; Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara:SBF Yayınları, 1982, s. 115-120.

125 Resmi Gazete., 29 Mayıs 1982, S.17708.

Yeni kanunun çıkarılmasının diğ er bir amacı da; Türkiye'nin BMDHS sonrasında, karasularının genişliğ i konusundaki tutumunu kuş kuya yer bırakmayacak şekilde açıklamak isteğ idir.¹²⁶ 1982 tarihli Karasuları Kanunu'nun 1 nci maddesi; "Türk karasularının genişliğ i 6 deniz milidir" hükmünü getirmiş ve "belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, 6 deniz mili üzerinde karasuları genişliğ i tespit etmek üzere" Bakanlar Kurulu'nu yetkili kılmıştır.

Bahse konu yetkiyi kullanan Bakanlar Kurulu, 29 Mayıs 1982 tarih ve 8/4742 sayılı kararıyla, 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, karasularının genişliğ i ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürülmesini; başka bir deyiş le, karasularının 12 deniz mili olarak kalmasını kabul etmiş ve böylece Türk karasularının genişliğ i Ege'de 6 deniz mili, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 deniz mili olarak belirlenmiştir.

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda Türkiye'nin, özellikle Ege'nin özel şartları olan bir deniz olduğ unu belirterek itiraz etmesine rağ men, devletlere karasularını 12 deniz miline kadar artırma hakkının verilmesi yeni bir sorunun başlangıcını teşkil etmiştir.

1982 BM III. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlanması ile Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi karasuları ve kıta sahanlığı sorunu yeniden gündeme gelmiş ve Yunanistan, bu sözleşmeye dayanarak, ulusal karasuları sınırını 12 mil olarak belirleme hakkına sahip olduğ unu ve bu hakkı zamanı geldiğinde kullanacağını açıklamıştır. Yunanistan'a göre, 12 millik karasuları sınırı, artık bütün devletler tarafından benimsenen bir teamül, devletler genel hukuku kuralı durumundadır.

¹²⁶ KURUMAHMUT, Ali, Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 19.

İlave olarak Yunanistan Ege Denizi'ndeki adaları egemenliğinin ve ülkesel bütünlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiği için, bu adaların da 12 millik karasuları sınırına sahip olduğu tezini ileri sürmektedir.¹²⁷

Yunanistan Parlamentosu 31 Mayıs 1995 tarihinde, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin ve Sözleşme'nin 11'nci Bölümünün Uygulanmasıyla İlgili Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Kanun" çıkararak sözleşmeyi onaylama işlemini tamamlamıştır.¹²⁸ Bu kanuna göre; Yunanistan'ın, herhangi bir zamanda karasularını 12 deniz mili mesafeye kadar genişletme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Yunanistan'ın yönelebileceği, Türkiye'yi kendi karasularından açık denize çıkamaz hale getirecek olan böyle eşitsiz hak kullanımı Ankara tarafından haklı olarak "kabul edilemez" hatta bir "savaş nedeni- casus belli - olarak görülmektedir.¹²⁹ Ege Denizi'nde karasuları sınırınının 12 mile genişletilmesi durumunda ;

- Türkiye açısından ulusal kıta sahanlığı olarak kabul edilen bölgeler Yunan karasuları içerisinde kalacak ve Türkiye bu bölgelerde hak iddia edemeyecektir;
- 12 mil genişliği ile Ege Denizi'nin büyük bir bölümünün Yunan ulusal karasularını oluşturacak olması ve uluslararası sular sayılabilecek bölgelerin Yunan karasuları ile çevrili olması, Türkiye'nin olduğu kadar bu sulardan yararlanan diğer devletlerin de uluslararası sulardan yararlanma haklarını "zararsız geçiş" hakkına dönüştürecektir,
- Karasularınının 12 mil olarak belirlenmesi durumunda Ege Denizi'nin ulusal hava sahası da buna bağlı olarak genişleyeceğinden Türkiye'nin Ege üzerindeki askeri uçuşları ve tatbikatları (hava-deniz) gerçekleşemeyecektir,

127 PAZARCI H., "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü," Türk-Yunan Uyuşmazlığı, s. 106-127;

128 SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler, Der Yayınları, İstanbul, 2000 , s.321.

129 TBMM oybirliği ile aldığı 8 Haziran 1995 tarihli karar ile bu tutumunu dünyaya ilan etmiştir.

- Ulusal karasularının 12 mil olarak saptanmasıyla Türkiye, Ege Denizi balıkçılığında ekonomik, ticari kayıplara uğrayacaktır.
- Böyle bir durumda Türk donanması Çanakkale boğazından Akdeniz'e çıkabilmek için Yunanistan'dan izin almak durumunda kalacaktır ki bu durum asla kabul edilemez.
- Yunanistan'ın ulusal karasularını 12 mile çıkarmakta kararlı olduğunu ve zamanı geldiğinde bu hakkını kullanacağını dile getirmekte oluşu, Türkiye'nin de bu konudaki kararlı tutumunu sıklıkla dile getirmesine neden olmaktadır.¹³⁰

TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın, 2005 Nisan ayının ilk haftasında yaptığı zamansız açıklama ile karasuları sorunu tekrar gündeme gelmiştir. Meclis Başkanı'nın Ege'de "casus belli"nin kaldırılması gerektiğini söylemesi Türkiye'de gündeme oturmuş ve ciddi tartışmalara neden olmuştur.¹³¹ Açıklama Yunanistan kamuoyunda büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve Arınç'ın sözleri Yunan basınında manşetlere konu olmuştur.¹³² Arınç 14 Nisan 2005 tarihinde yaptığı açıklama ile yanlış anlaşıldığını ifade etmiş ve devlet politikasında bir değişiklik olmadığını vurgulamıştır.¹³³ Ancak, Arınç'ın açıklamaları üzerine Yunanlı parlamenter Beglitis konuyu Avrupa Parlamentosu (AP) genel kurul oturumuna getirmiş ve başkan Joseph Borrell'den, AP'nun bu duruma son verilmesi için inisiyatif almasını talep etmiştir.¹³⁴

Yunanistan'ın AB'ye tam üye olmasının sağlamış olduğu avantaj ile Ege'de karasuları yüzünden çıkabilecek bir sıcak çatışmada Türkiye'nin tepkisini AB'den sağlayacağını düşündüğü destekle karşılama ve çatışmayı AB'nin sınırlarına yönelik gibi gösterme çabası söz konusudur.

130 AYMAN Gülden, "Türk – Yunan İlişkilerinde Güç ve Tehdit", Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s. 543-546.

131 Milliyet, 10 Nisan 2005

132 Radikal, 10 Nisan 2005

133 Milliyet, 14 Nisan 2005

134 Milliyet, 12 Nisan 2005

Türkiye'nin tam üye olarak içerisinde yer almadığı AB ile olan sınırlar çerçevesinde düşünüldüğünde, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi'ndeki sınırlar aynı zamanda AB'nin dış sınırlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Ege'de karasularının 12 mile genişletilmesi, aynı zamanda Birliğin sınırlarının da genişlemesini doğuracaktır. Ancak, Türkiye'nin bu yöndeki bir uygulamayı "casus belli" saymakta oluşu, bu olasılığın gerçekleşmesi durumunda Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getireceği gibi, AB'yi de sıcak bir çatışmanın/bunalımın içerisine sürükleyebilecek niteliktedir.

3.3.1.2 Kıta Sahaneliği Sorunu

Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu yakın bir geçmişte sahiptir. Ege Denizi'nde 1960'ların başlarından itibaren Yunanistan'ın sismografik araştırmalar ve petrol arama faaliyetleri yürütmesine karşın, Türkiye'nin 1973 Petrol Krizi paralelinde, 1 Kasım 1973 tarihinde, Ege Denizi'nin 27 bölgesinde TPAO'ya petrol arama izni vermesi, Türk - Yunan ilişkilerinde yeni bir uyuşmazlığa yol açmıştır. TPAO'ya arama ruhsatı verilmesi ve bu ruhsatın da haritasıyla birlikte Resmi Gazete'de¹³⁵ yayınlanması ile sorun büyümüştür. Söz konusu saha; Ege'de Semadirek, Limni, Midilli ve Sakız Adaları arasında ve adaların karasuları dışında kalan sahadır. Olay iki ülke arasında nota değişimlerine neden olmuştur.

29 Mayıs 1974 tarihinde, Türkiye'nin, Çandarlı adlı araştırma gemisine Türk savaş gemileri eşliğinde Ege Denizi'nde manyetometrik araştırmalarda bulunmak için izin vermesi ilişkilerin yeniden gerilmesine neden olmuş ve yeni bir nota değişimine sebebiyet vermiştir. Bu nota değişiminden kısa bir süre sonra Türkiye, 18 Temmuz 1974 tarihinde, TPAO'ya yeni araştırma izinleri vererek araştırma sahalarını genişletmiştir.

¹³⁵ Türkiye'nin TPAO'ya Ege Denizi'nin çeşitli bölgelerinde vermiş olduğu petrol arama ruhsatnamelerine ilişkin olarak bkz; Resmi Gazete, 18 /10 /1973; Resmi Gazete, 18 / 7 /1974. s 2-3.

22 Ağustos'ta Yunanistan Türkiye'ye yeni bir nota vererek Türkiye'nin arama bölgesini genişletmesini protesto etmiştir.¹³⁶

16 Eylül 1974 tarihinde Türkiye, Yunanistan'ın notasını geri çevirmiş, TPAO'nun Ege Denizi'nde araştırma yapacağı bölgeleri Türk kıta sahanlığı olarak nitelendirmiş ve bu nedenle, Yunanistan'ın söz konusu bölgeler üzerindeki iddialarının yasal dayanağının olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Türk Hükümeti'nin karşılıklı kıyıları iki ülkenin paylaştığı Ege Denizi'nde söz konusu deniz alanlarında kıta sahanlığı sınırlarının saptanması sorununun, kabul edilebilir ortak bir çözüme kavuşturulmasının doğrudan görüşmeler yoluyla sağlanabileceğine olan inancını yinelemiştir.

19 Mayıs 1975 tarihinde, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları arasında Roma'da, 31 Mayıs 1975 tarihinde ise Türkiye Başbakanı Demirel ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis arasında Brüksel'de yapılan görüşmelerde, meselenin Adalet Divanı'na götürülmesi için prensip anlaşmasına varılmış, fakat, müracaatı hazırlamak amacıyla iki taraf hukukçularının yaptıkları tek toplantıda bir netice alınamamıştır.¹³⁷

Türkiye 1976 Nisan ve Mayıs aylarında Piri Reis ve MTA-Sismik-1 gemilerini savaş gemileri eşliğinde Ege'ye yollamıştır. Yunan savaş gemilerinin yakın takibine karşın sıcak çatışma son anda engellenmiştir.¹³⁸ 1976 yılında ortaya çıkan gerginliğin ardından Yunanistan tek tarafı olarak 7 Ağustos 1976 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuş, Divan, 1979 Ocak ayında verdiği kararda, kendisinin Türk-Yunan kıta sahanlığı anlaşmazlığına bakmaya yetkili olmadığına karar vererek Yunan başvurusunu reddetmiştir.¹³⁹

136 Türkiye 18 / 7 / 1974 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile 1 Kasım 1973 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren petrol arama ruhsatnamelerine ek olarak 4 yeni alanda blok halinde arama ruhsatı vermiş ve söz konusu bölgeleri gösteren haritalar üzerindeki ibareyi Türkiye Petrolleri A.O.'na Ege Denizi Türk Kıta Sahanlığı'nda Verilen Petrol Arama Ruhsat Sahalarını Gösterir Kroki olarak değiştirmiştir.

137 Sevin Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri, İstanbul, 1996, s.247-249.

138 Yenigün Cemal, " 12 Mil Karasuları Meselesi ve Ege Sorunu" Değişen Dünya ve Türkiye, İstanbul, 1996, s.138

139 Sevin Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri, İstanbul, 1996, s.249-255.

Bunun üzerine, iki tarafın uzmanları 02-11 Kasım 1976 tarihleri arasında Bern’de bir araya gelerek kısaca “Bern Deklerasyonu”¹⁴⁰ adı verilen 10 maddelik belge, 11 Kasım 1976’da imzalanmış¹⁴¹ ve 20 Kasım 1976’da Ankara ve Atina’da açıklanmıştır.

Bern Deklerasyonu, kıta sahanlığının iki taraf arasındaki sınırların çizilmesi müzakerelerinde, her iki tarafça da uyulacak esasları tespit etmektedir. Buna göre; müzakereler samimiyet içinde ve iyi niyetle ayrıntılı bir şekilde yürütülecek, gizli tutulacak ve hiçbir şekilde basına açıklanmayacaktı. Taraflar müzakereler boyunca, Ege kıta sahanlığında hiçbir faaliyette bulunmayacaklar, ikili ilişkilerde birbirini kötüleyici her türlü girişim ve eylemde bulunmaktan kaçınacaklardı.

Anlaşmanın 6 ncı maddesi, Yunanistan’ın karasularını genişletmesini, Türkiye’nin de Ege’de araştırma yapmasını durdurmuştur.¹⁴² Böylece, Ege kıta sahanlığı meselesine bir çözüm bulununcaya kadar, kıta sahanlığı konusundaki faaliyetlere bir moratoryum getirilmiştir.

1981 seçimlerinde, Yunanistan’da PASOK lideri Papandreu’nun hükümeti kurması, bu ülkenin Türkiye’ye ilişkin dış politikasında önemli değişimlere yol açmıştır. Gerçekten de, PASOK döneminde, Türk - Yunan diyalogunun sürdürülmesi güçleşmiş ve taraflar karşılıklı olarak sert suçlamalarda bulunmaya başlamışlardır. 1987 yılında beklenen olmuş Yunanistan’da, bu ülkenin de ortağı bulunduğu Kuzey Ege Petrol Şirketi’nin Taşoz Adası’nın 10 mil doğusundaki bir bölgede petrol bulunmasının ardından¹⁴³, Yunanistan’ın bu şirketi ulusallaştırmak istemesi, ulusal karasuları sınırları dışında petrol arama ve sondaj çalışmalarına gidilmesini yasaklayan 1976 Bern Anlaşması’na aykırı bir davranış oluşturmuştur.

140 Açık adıyla “Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında İzlenecek Usullere İlişkin Zabıt” olan ancak “Bern Deklerasyonu” olarak anılan belgenin metni için bkz. Bağçeli Tözün, Greek-Turkish Relations Since 1955, 1990, s.195.

141 Deklerasyon, Türk heyeti adına Bern Büyükelçisi A.Suat Bilge, Yunanistan heyeti adına J.Cunis tarafından imzalanmıştır.

142 Bilge, A.Suat, Büyük Düş Türk Yunan Siyasi İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, s. 238.

143 O dönemde 1 günde 27-28000 varil petrol çıkarılmaktaydı. Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü, 5-6 Mart 1987 Ege Bunalımı, s.1

Türkiye, bu duruma karşı çıkmış ve Bern Anlaşması'na aykırı düşen bu gibi davranışlara izin vermeyeceğini açıklamıştır.¹⁴⁴

Türkiye'nin bu görüşlerine karşılık, Yunanistan tarafından yapılan açıklamada; "Yunanistan'ın görüşlerinde herhangi bir değişikliğin olmadığı belirtildikten sonra, Yunan kıta sahanlığında nerede, nasıl ve ne zaman petrol araştırması veya sondaj yapılacağına ilişkin kararın sadece Yunanistan tarafından alınabileceği," ifade edilmiştir.¹⁴⁵

Yapılan karşılıklı girişimler ve açıklamalar sonucunda savaşın eşiğine gelinmiş ancak NATO ve ABD'nin girişimleriyle sorunun çözümü ileri bir tarihe ertelenmiştir. Kıta sahanlığı konusunda iki ülkenin de "şimdilik" kaydıyla uluslararası sularda petrol arama faaliyetlerine girişmeyeceklerini açıklamalarından sonra, iki ülke arasındaki olası savaş riski geçici olarak ertelenmiş bulunmaktadır. Gerçi gerginlik atlatılmıştır, ancak, taraflar arasında sorunun özüne ilişkin görüş ayrılıklarının yanı sıra sorunun hukuki mi yoksa siyasi bir sorun mu olduğuna ilişkin yaklaşım farklılıkları da gündemde varlığını sürdürmektedir.

2004 yılı sonu itibarıyla Yunanistan sorunu, UAD 'ye götürme hakkı olduğu halde götürmemiş ve AB çerçevesinde çözümünü tercih etmiştir. AB'ye üye olmak isteyen Türkiye karşısında AB üyesi Yunanistan'ın kendi lehine çözüm için daha avantajlı konumda olacağı ortadadır.

144 Türkiye'nin bu konudaki yaklaşımını Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Eralp; "Yunanistan'ın karasularının ötesinde petrol arama faaliyetlerinde bulunacak olması, iki ülke arasında kıta sahanlığı konusunda anlaşma yapılana kadar, bu tip davranışlardan kaçınmalarını öngören 1976 Bern Anlaşması'nın ihlali niteliğindedir. Türkiye, şimdiye kadar azami hassasiyetle Bern Anlaşması'na uydu, kıta sahanlığı ile ilgili faaliyetlerden kaçındı. Yunanistan da bu çerçevede hemen ihlalleri durdurmalıdır. Aksi takdirde Türkiye, Ege'deki haklarını ve çıkarlarını korumak için gerekli olan her şeyi yapacaktır." diyerek açıklamıştır. Reuters, 5 Mart 1987.

145 Dışişleri Bakanlığı Basın Yayın Enformasyon Bülteni , 5-6 Mart 1987.

3.3.1.3 Hava Sahası Sorunları

Yunanistan, 1931 yılında yayınladığı bir kraliyet kararnamesiyle Ege'deki hava sahasını 10 mile çıkarmıştır.¹⁴⁶ Yunanistan bu ulusal düzenlemesini, 44 yıl sonra 1975 yılında havacılık bilgi yayını ile dünyaya ilan etmiş ve uyulmasını talep etmiştir. Yunanistan, halihazırda karasularını 6 mil olarak belirlerken, hava sahasının 10 mil olduğunu iddia etmektedir.¹⁴⁷ Dünyada bir benzeri olmayan, hiçbir uluslararası hukuk kuralı ile de bağdaşmayan bu farklı uygulamaya, doğal olarak hiçbir devlet ve Türkiye uymamaktadır.¹⁴⁸

Ege'deki diğer bir hava sahası sorunu olarak nitelendirilen "Uçuş Bilgi Bölgesi" (FIR-Flight Information Region) sorunu 1974 yılında ortaya çıkmıştır. Sivil hava nakil vasıtalarına tatbik edilen 7 Aralık 1944 tarihli "Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi"¹⁴⁹ ve ekleri çerçevesinde belirlenen uçuş bilgi bölgeleri ve rapor verme hatları, uçuş bilgi ve uyarı hizmetlerinin verildiği bir bölge veya hat olup, bu hizmetleri veren devlete bir egemenlik hakkı sağlamamaktadır. Uçuş bilgi hizmetleri özellikle, önemli meteorolojik bilgileri, ulaşım kolaylıklarını, havaalanlarının durumunu ve bölgede bulunan tehlikeleri bildirmeyi içermektedir.

1946 yılında Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (International Civil Aviation Organization-ICAO) Türkiye'ye Yunan ulusal hava sahasını da içine alan ve merkezi Ankara'da bulunan bir FIR Hattı önerdiği halde, Türkiye bu öneriyi o zamanki teknik güçlükler nedeniyle kabul etmemiştir.

146 Yunanistan, 1936 yılında karasularını 10 milden 6 mile düşürmüştü, ancak hava sahasında herhangi bir değişikliğe gitmemiştir. Yunanistan bu iddiasını, uçakların süratinin havada denizden daha geniş bir egemenlik alanına ihtiyaç gösterdiğini ifade ederek bir güvenlik gerekçesine dayandırmaktadır.

147 1944 Chicago Sivil Havacılık Sözleşmesine göre, bir ülkenin hava sahası ülkenin kara parçaları ile bunlara bitişik karasularının üzerindeki sahadır.

148 Yunanistan tarafından yapılan bir yazılı soruya cevaben Aralık 1996'da ABD, Yunan hava sahasını 6 NM genişlikte tanımakta olduğunu resmen açıklamıştır.

149 Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin metni için bkz. Düstür, T.III, C.26, s.1034; R.G., 12 Haziran 1945, S.6029; 15 UNTS 295.

Ege'deki FIR hattı, ICAO üyesi Ortadoğu bölgesi devletlerin, 18 Ekim-4 Kasım 1950 tarihleri arasında İstanbul'da yaptıkları toplantıda kabul edilen belge¹⁵⁰ ile belirlenmiştir.

1950-1952 yılları arasında yapılan Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü toplantısında kararlaştırılan FIR sorumluluklarına göre; Türkiye'nin kontrolüne verilen hava sahası Türk kara sularının dış sınırı civarında¹⁵¹ biterken, bunun dışındaki hemen hemen tüm Ege'nin hava sahası Yunanistan'ın kontrolüne bırakılmıştır. Konu, o dönemlerde Türk yetkililer tarafından tamamen bir teknik sorumluluk paylaşımı olarak algılanmıştır.

Yunanistan başta NATO ve IMO olmak üzere çeşitli uluslararası platformlardaki girişimlerinde İstanbul-Atina FIR hattını Yunanistan'ın doğu sınırı olduğunu iddia etmektedir. Bunun üzerine, bu hattın değiştirilmesi için Türkiye, bir çok kez ICAO nezdinde girişimlerde bulunmuş, ancak herhangi bir sonuç elde edememiştir.

İstanbul-Atina FIR hattı günümüzde, Türkiye'nin de kabul ettiği bir uygulamadır. Ancak aynı hattın Türk-Yunan sınırı gibi gösterilmesi hiçbir zaman kabul edilemez.¹⁵² Çünkü devletler arasındaki bir siyasi sınırın, birinin karasularının içinden geçmesi siyasi sınır kavramının niteliğine ters düşer.¹⁵³

1974 yılında yaşanan Kıbrıs krizi sırasında Türkiye, Ege'nin ortalarından geçen bir hattı NOTAM 714 ile Türkiye'nin FIR hattı olarak belirleyip ICAO'ya iletmiştir. Buna karşılık Yunanistan, Eylül 1974'te NOTAM 1157'yi yayınlarak Ege'deki tüm hava koridorlarını tehlikeli ilan etmiştir. Bu

150 ICAO'nun "Final report of the rules of the air and air traffic control committee" adlı ve Şubat 1951 tarihli belgesi

151 FIR hattı bazı bölgelerde 6 millik karasularının dışından açık deniz kesiminden geçerken (örneğin Bozcaada güneybatısında 22 mil , Marmaris güneydoğusunda 18 mil), bazı bölgelerde ise Türk karasuları içinden (örneğin Karaburun kuzeybatısında 2 mil) geçmektedir.

152 İNAN, Yüksel, BAŞEREN Sertaç H., Status of İközce Rocks / İközce Kayalıklarının Statüsü, Ankara, 1997, s.16.

153 KURUMAHMUT, Ali, Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s.27.

uygulama 1980 yılına kadar devam etmiş, 22-23 Şubat 1980 tarihlerinde her iki NOTAM iptal edilmiştir.

Böylece Ege'de 1974 öncesi duruma dönülmüş gibi görünse de, Türkiye bu tarihten itibaren daha önceki uygulamalarının aksine, ICAO kurallarına uygun olarak, askeri uçaklarının uçuş planlarını Atina'ya bildirmemeye başlamıştır.

3.3.1.4 Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde gerginliğe ve güvensizliğe yol açan bir diğer önemli sorunu ise, Yunanistan'ın egemenliği altında yer alan, ancak, uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırma yükümlülüğüne girmiş olduğu adaları, önce gizli daha sonra açıktan, silahlandırmaya başlaması oluşturmaktadır.

Yunanistan kendisine, 1923 Lozan Anlaşması ve 1947 Paris Anlaşması ile silahsızlandırılmış olmak şartı ile devredilen Doğu Ege adalarına 1953'ten sonra silah, 1964 yılından sonra da asker yığmaya başlamıştır. Yunanistan, adaları silahlandırırken bir yandan bu adaların uluslararası statüsünü düzenleyen antlaşmaların geçerliliğini tartışma konusu haline getirmiş, diğer yandan ise, uluslararası sistemdeki değişimlerin bu antlaşmaların kurmuş olduğu statüyü geçersiz kıldığını savunmaya başlamıştır.

Antlaşmaların hukuksal geçerliliği açısından iki ülke arasındaki tartışmalar sürerken, Yunanistan, NATO savunma sistemi çerçevesinde sorunu ele alarak, öncelikle Limni olmak üzere Yunanistan'a ait olan adaların NATO savunma planları içerisine alınmasını, bu yolla silahlandırma girişimlerine meşruluk ve destek sağlamaya çalışmaktadır. Fiili olarak silahlandırılmış bulunan bu adaların NATO savunma planlarına dahil edilmesi yolundaki Yunan çabaları büyük ölçüde bu çabalara siyasal-hukuksal dayanak sağlayabilmek endişesine yöneliktir.

Türkiye ve Yunanistan arasında ilişkilerde gündeme ağırlığını koyan sorunlara, barışçıl, adil ve kalıcı bir çözüm yolunun bulunamaması, güvensizliği artırmakla kalmamış, beraberinde iki ülke arasındaki sorunların ancak olası bir savaşla çözümlenebileceği kanısını yaygınlaştırmıştır.

Şekil 3.5 Ege Denizi'nde Bulunan Anadolu Kıyılarına Yakın Adalar

Türkiye'nin 1964 ve 1969 tarihli notalarına karşılık, Yunanistan her iki notaya da " adalarda böyle bir faaliyet olmadığı" nı söylemiştir. 1974 Kıbrıs Çıkarması sonucu ise "meşru savunma hakkı" kapsamında adaların silahlandırılmasının normal olduğu PASOK hükümeti tarafından 1981 yılında ifade edilmiştir. Türkiye'nin 1982 ve 1985 'de silahlandırılan ve askerle doldurulan bu adaların boşaltılmasını ve Lozan ve Paris Anlaşmalarına uygun hale getirilmesini notalamasına rağmen, Yunanistan bu çağrılara halen daha uymamıştır.

Yunanistan'ın adaları anlaşmalara aykırı olarak silahlandırmaya devam etmesine tepki olarak, Türkiye, NATO'ya tahsis etmiş olduğu silahlı kuvvetlerinin dışında, yeni bir silahlı kuvvet oluşturmuş ve Ege Ordusu

(Dördüncü Ordu) ¹⁵⁴ olarak adlandırılan bu kuvvetler, Ege Bölgesi'nde konuşlandırılmışlardır.

Amfibi deniz hareketlerini yapabilecek yetenekte olan bu kuvvetler, Yunanistan'da Türkiye'nin kendisine yakın olan Yunan adaları üzerinde hak iddiasında bulunduğu ve bu adaları elde edebilmek için uygun zamanı beklemekte olduğu spekülasyonlarının yaygınlaşmasına yol açmıştır

Sonuç olarak Ege Denizi'ndeki Yunan adalarının çokluğu ve dağınıklığı, Türk kıyılarına yakınlığı, bu adalara stratejik bir önem kazandırmakta ve Türkiye açısından ulusal güvenlik ve toprak bütünlüğü yönünden sürekli olarak göz önünde bulundurulması gereken bir faktör olarak kalmaktadır. ¹⁵⁵

3.3.1.5 Gri Bölgeler (Egemenliği Uluslararası Anlaşmalar ile Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK)) Sorunu

Bu konu Lozan'dan beri varolmasına rağmen çatışma konusu olarak ortaya çıkması 1995 Aralık ayına rastlar. Figen Akad isimli Türk ticaret gemisinin 25 Aralık 1995 tarihinde İkizce (Kardak) Kayalıkları'nda ¹⁵⁶ karaya oturması ile başlayan süreç, Ege'de yeni bir sorunun daha ortaya çıkmasına

¹⁵⁴ Ege Ordusu'nun Yunanistan üzerinde oluşturduğu tehdit algılamaları çerçevesinde bu ordunun bir başka bölgeye taşınması konusu sıklıkla gündeme getirilmiştir. Bkz; Hasan Cemal, "Ege Planına Asker Sıcak", Milliyet, 23 Mayıs 2000; Önder Yılmaz, "Ege'de Barış Atağı", Milliyet, 23 Mayıs 2000, s. 20. Ertuğrul Özkök, "Gürel'in Ege Ordusu Cevabı", Hürriyet, 23 Mayıs 2000, s. 19. Genelkurmay Başkanlığı ise, yapmış olduğu açıklamada Ege Ordusu'nun kaldırılmasına sıcak baktıklarına ilişkin açıklamaların gerçeği yansıtmadığını vurgulayarak Ege Ordusu'nu kaldırmayı düşünmediklerini belirtmiştir. Yapılan yazılı açıklamaya göre, "Son günlerde bazı basın – yayın organlarında, Ege Ordusu'nun kaldırılması ile ilgili olarak 'Genelkurmay Başkanlığı'nın konuya sıcak baktığı' yönünde haber ve yorumların yer aldığı görülmektedir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Ege Ordusu'nun kaldırılması konusunda hiçbir kimse ile görüş alışverişinde bulunmamış ve hiçbir ortamda bu yorumları destekleyecek bir beyanı veya iması olmamıştır. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığı'nın gündeminde Ege Ordusu'nun kaldırılması ile ilgili herhangi bir konu yer almamaktadır. Basın ve yayın organlarında Ege Ordusu hakkında yer alan haber ve yorumlar, yazarların kendi düşüncelerini ve değerlendirmelerini yansıtmaktadır"; "Ege Ordusu Kalıyor", Milliyet, 24 Mayıs 2000, s. 20.

¹⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. KURUMAHMUT, Ali, Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s 27-32.

¹⁵⁶ İkizce Kayalıkları, Anadolu'dan (Dönmez Burnu) 3.6 ve 3.9 deniz mili mesafedeki iki kayalıktan oluşur (Doğu ve Batı İkizce). Yine bir Türk adası olan Çavuş Adası'ndan mesafeleri ise 2.2 ve 2.4 deniz milidir. Öte yandan, kayalıkların en yakınındaki Yunan adası olan Kalolimnos'tan mesafe 5.4 ve 5.65 deniz milidir.

neden olmuştur. Olayla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Yunanistan Büyükelçiliği arasında teati edilen notalardan¹⁵⁷ sonra İkizce Kayalıkları'nın egemenliği konusundaki anlaşmazlık resmiyet kazanmıştır.¹⁵⁸

Gemi, "Ömür Kurtarma" isimli bir Türk şirketi tarafından kurtarılmış, kurtarma esnasında Türk bayrağı çeken bir Yunan gemisinin hizmetinden yararlanılmıştır. Kurtarma çalışmalarına Yunan tarafının da ortak edilmesine göz yumulması bu kayalıklar üzerinde Türkiye'nin net bir tavra sahip olmadığı kanısını uyandırmıştır.¹⁵⁹ Daha sonra, kayalıklara karşılıklı olarak bayrak dikilmesi gerilimi artırmış, Yunanistan 29 Ocak 1996 günü öğle saatlerinde İkizce Kayalıklarının doğusuna 12 kişilik bir askeri tim çıkarmış ve her iki kayalığa Yunan bayrağı dikmiştir.

Kayalıklara asker çıkarma olayına Türkiye çok sert tepki göstermiş ve yapılan diplomatik girişimlere rağmen sonuç alınamamıştır. Yunanistan'da Başbakanlık görevine henüz başlayan Kostas Simitis yaptığı bir açıklamada "ellerindeki mevcut tüm imkanları Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmeyeceklerini" ileri sürmüştür.

Bunun üzerine, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı yüzer ve uçar birlikler ile Sualtı Taarruz (SAT) Timleri tarafından 31 Ocak 1996'nın ilk saatlerinde başlatılan harekat ile İkizce Kayalıklarına bir SAT timi çıkarılmış ve kayalığıdaki Yunan bayrağı indirilerek yerine Türk bayrağı dikilmiştir. İki NATO üyesi devlet arasında meydana gelen olaya ABD arabulucu olarak müdahale etmiş, bunun üzerine sağlanan mutabakat gereği sabah saatlerinde her iki devlet askerlerini ve gemilerini bölgeden çekme kararı almıştır.

İkizce krizi beraberinde benzer durumdaki coğrafi formasyonların da egemenlik durumlarının tartışılmasını sağlamıştır. Ege'de hangi adaların

157 Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nin Türk Dışişleri Bakanlığı'na 29 Aralık 1995 günü verdiği 26 Aralık 1995 tarihli notaya Türk Dışişleri Bakanlığı aynı gün cevap vererek, Yunan iddialarını reddetmiştir. Yunanistan 9 Ocak 1996 tarihli ikinci notada, 1932 düzenlemelerine (Sözleşme ve teknisyenler zaptı) atfen, İkizce Kayalıklarının 1947 Paris Barış Anlaşması çerçevesinde halefiyet yolu ile kendilerine devredildiğini iddia etmiştir.

158 KURUMAHMUT, Ali, Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s.13

159 DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslar Arası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

Yunanistan'a ait olduğunu tespit edebilmek için öncelikle hangi adaların Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye Cumhuriyeti hakimiyetinden Yunanistan'a devredildiğini belirlemek gerekmektedir. Bu da Ege adalarının hukuki statüsünü belirleyen anlaşmaları incelemekle mümkün olabilecektir.¹⁶⁰

Bu arada Avrupa Parlamentosu, 15 Şubat 1996 tarihinde almış olduğu karar ile "Türkiye'nin Yunanistan'ın egemenlik haklarına yönelik tehlikeli tehditlerini kınamış ve Türkiye'yi uluslar arası andlaşmalara saygı göstermeye çağırmıştır. Gerçekte Avrupa Parlamentosu'nun almış olduğu bu karar, İkizce bunalımını Yunanistan ile Türkiye arasında bir sorun olmaktan çıkarıp, bir anda Türkiye ile Avrupa Birliği arasında bir sorun haline getirmiştir. Alınan kararda Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olduğu, Ege Denizi'nde askeri gerilimin Türkiye tarafından tımandırıldığı ve Yunanistan'ın sınırlarının AB'nin dış sınırları olduğu vurgulandıktan sonra, AB üyelerinin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzeltilmesinde etkin rol oynamaları, Türkiye'nin AGİT çerçevesindeki yükümlülüklerine sadık olması çağrısında bulunulmuştur. Türkiye ise, Avrupa Parlamentosu'nun almış olduğu bu kararı Yunanistan yanlısı bir karar olarak değerlendirmiştir.

.İki devlet arasında bir krize neden olan İkizce Kayalıkları, ekonomik ve jeopolitik yönden çok önemli görülmeyebilir. Ancak, kayalıkların gemenliğinin kime ait olduğunun tescil edilmesi ile iki devletin elde edeceği siyasi ve hukuki avantajlar çok önemlidir. İkizce Kayalıkları bu nedenle bir semboldür.

3.3.1.6 Sonuç

160 - 18 Ekim 1912 tarihli Uşi Barış Anlaşması,

- 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Anlaşması,
- 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşması,
- 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan Hükümeti'ne tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı,
- 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Anlaşması,
- 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Anlaşması'dır.

Sonuç olarak Ege Denizi'ne yönelik politikalarında geçmişten beri uzlaşıcı ve gerçekçi bir tavır izlemeyi ilke olarak belirleyen Türkiye, bu denizde Yunanistan'dan kaynaklanan sorunların başta müzakere olmak üzere BM Şartının 33 ncü maddesine kayıtlı, "üzerinde karşılıklı olarak mutabık kalınacak barışçıl çözüm yollarıyla" çözümlenmesi taraftarıdır. Bu sorunların en kısa zamanda çözümlenmesi, bölgesel barış ve istikrarın güçlenmesine önemli katkı sağlayacaktır. Bahse konu sorunlar hukuki nitelikte olmaktan çok siyasi özelliktedir.

Bu durumun temel sebebiyse, dayanağını Megali İdea'dan alan yayılcı Yunan siyasetidir. Sorunların çözümü kapsamında yapılması gerekenlere ilişkin teklifler aşağıda sunulmuştur.

- Türkiye, Ege sorunlarının tamamını içerecek şekilde ikili müzakerelere dayalı diyalog yoluyla çözüm yöntemini benimsemelidir. Türkiye için en kötü sonuç; "bu denizdeki statükoyu idame ettirebilmek, en azından gerisine düşmemek" olmalıdır.
- Kıta sahanlığı ve karasuları sorunlarının mevcut haliyle muhafaza edilmesi Türkiye'nin aleyhine bir durum oluşturmamaktadır.
- Gri bölgeler sorunu çözümlenmeden, deniz yetki alanları ve hava sahasına ilişkin sorunların önceden çözümü anlamlı olmayacaktır.
- Türkiye, gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılmasına yönelik faaliyetlere engel olmalı en azından silahlandırma faaliyetlerinin durdurulmasını sağlamalıdır.
- Kara suları meselesi'nde , Ege Denizi'nde menfaatleri bulunan üçüncü ülkeler ile ortak çaba sarfedilmelidir. Şöyle ki bir an için kara sularının Yunanistan tarafından on iki deniz miline çıkarıldığını düşünürsek, Rusya başta olmak üzere diğer Karadeniz ülkeleri, Karadeniz ülkeleri ile deniz ticareti bulunan AB haricindeki ülkeler ve özellikle denizlerde azami serbestiyi savunan ABD'nin Ege Denizi'nde serbest olarak

kullanabileceği uluslar arası deniz ve hava sahası oldukça daralacaktır. Bu nedenle Türkiye kendi tezine bahse konu ülkeler nezdinde destek aramalı, üçüncü ülkelerin çıkarları ile kendi tezleri arasında paralellik kurmalıdır.

- Kara suları kapsamında Türkiye'nin ilan ettiği "savaş nedeni (Casus Belli)" Ege'de statükonun korunmasında en önemli caydırıcı faktör durumundadır. Bugünkü durumda "Casus Belli" Ege'de barışı sağlayan bir tedbirdir.
- Batı Anadolu'nun hemen yanı başındaki adalarla ekonomik, sosyal ve kültürel alanda işbirliğinin artırılması, gelecekte bu adaları Türkiye'ye bağımlı hale getirebilecektir. Özellikle, tabii kaynaklardan ve zenginliklerden mahrum olduğundan, asırlar boyunca topraklarının fakirliğiyle tanınan Oniki Adaların Türkiye'nin yörüngesine sokulması mümkün olabilecektir.
- Yunanistan, ulusal hava sahası ve adaların silahsızlandırılması sorunlarına yönelik uygulama ve iddialarının uluslararası hukuk, antlaşma ve sözleşmelere aykırılığının farkındadır.
- Yunanistan, FIR konusunu kendi yorumlarına dayanarak ve bir egemenlik hakkını kullanıyormuş gibi göstererek uygulamaktadır. Oysa ki uluslar arası sözleşmeler FIR konusunda devletlere yalnız teknik sorumluluk yüklemektedir.
- Yunanistan, EGAYDAAK'lar konusunda dayanağını uluslar arası hukuk ve antlaşmalardan almayan devlet uygulamalarına başvurmaktadır. Ancak diğer yandan, Yunanistan'ın söz konusu adalar üzerindeki devlet uygulamaları ve 1996 yılına kadar Türkiye'nin de bu faaliyetlere herhangi bir itirazının olmaması aleyhimize bir durum oluşturmaktadır.

- Halihazırda, EGAYDAAK'lar kendi ülkemizde dahi Yunanistan'a aitmiş gibi kabul görmektedir. Bununla birlikte, mevcut statüye göre Türkiye, EGAYDAAK'dan herhangi bir şekilde istifade edemezken, Yunanistan kendi egemenliğini yansıtarak fiili durumlar oluşturmaktadır.
- Ege sorunlarına gerçekçi bir çözüme AB içinde ulaşılabileceği tezi gündeme getirilmelidir. Bu kapsamda, güçlü bir siyasi iradenin varlığı, örgütlü ve bilinçli bir toplum karşı taraf için caydırıcı olurken Türkiye'nin haklılığı için de ikna edici bir güç olacaktır.
- Türkiye'nin, egemenlik iddialarını zayıflatacak ya da ortadan kaldıracak stratejik hatalardan kaçınılmalıdır. Bunun bir örneği Kardak krizinde yaşanmıştı. 1995 yılının Aralık ayında Kardak Kayalığına çarpan Türk bandıralı "Figen AKAD" isimli geminin kurtarma çalışmalarına Yunan tarafının da ortak edilmesine göz yumulması bu kayalıklar üzerinde Türkiye'nin net bir tavra sahip olmadığı kanısını uyandırmıştır.¹⁶¹
- Sorunların UAD'na götürülmesinden kaçınılmasının, bugünkü mevcut durumun devamı yönünde politika izlenmesinin, olabilecek diplomatik ya da siyasi baskılar karşısında, sorunların UAD'na, ancak AB içinde götürülebileceği tezinin benimsenmesinin uygun olacağı kıymetlendirilmektedir.
- UAD'de çözüm kaçınılmaz olursa, kıta sahanlığı uyuşmazlığını tek başına Divan'a götürmek yerine, hukuken güçlü olduğumuz sorunlarla (Gayri askeri statüdeki adaların silahsızlandırılması, ulusal hava sahası, FIR hattı ve Gri bölgeler) beraber paket olarak götürülmesinin Türkiye için en az risk faktörü taşıyan hareket tarzı olacağı ortadadır. Ayrıca, hangi şekilde olursa olsun, uluslar arası yargı kapsamındaki çözüm arayışlarında kara sularının altı milde dondurulmasının ön şart olarak öne sürülmesi en uygun hareket tarzı olarak ortaya çıkmaktadır.

161 DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslar Arası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

- Türkiye'nin Ege'deki pozisyonunu güçlendirmek amacıyla; Türk tezleri uluslar arası alanda yoğun bir şekilde tanıtılmalı, bu yöndeki faaliyetler, Türk tezlerini savunan uluslar arası akademik yayın ve konferanslarla desteklenmelidir. Bu nedenle, devlete ait kurumlarla birlikte, üniversitelere ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.

3.3.2 Batı Trakya Türkleri'ne Uygulanan Politikalar

1363 yılından itibaren Türk egemenliğine geçen Batı Trakya zamanla tamamen Türkleşmiş, 1912-1913 Balkan Harbi'ne kadar 549 yıl Türk toprağı olmuştur. Günümüzde de soydaşlarımızın üzerinde yaşaması dolayısı ile bir nevi Türk toprağıdır. Aşağıdaki anekdot bu bakımdan ilginçtir.

İşini gördürmek için gittiğı vilayetteki katip Yorgo'nun "Vre Salih Ağa, bu yaşa gelmişsin, bir kelime Rumza öğrenmeyezeksin!" diye kendisine çıkışması üzerine Gümülcine'li 90'lık Salih Ağa'nın cevabı gerçekten dikkat çekicidir: "Ben ne bilem be Yorgo, ne bilem bu kadar kalceğnizi! Ben sizi hemen gitçek sandım!"¹⁶²

Toplam 8.578 kilometre karelik bir yüzölçüme sahip olan Batı Trakya, dar bir şerit halinde kıyı boyunca uzanmakta ve başlıca üç ilden oluşmaktadır; doğuda Evros (merkezi:Dedeağaç-Aleksandropolis), ortada Rodop (merkezi:Gümülcine-Komotini), batıda Ksanthi (merkezi:İskeçe-Ksanthi).

Yunan hükümeti, Batı Trakya Türk azınlığı ile ilgili olarak bir dizi uluslararası yükümlülüğü olmasına rağmen, bunlara uygun davranmamaktadır. Yunanistan için yükümlülük doğuran uluslararası

¹⁶² Oran, Baskın, Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Bilgi Yayınevi, Güncelleştirilmiş II. Baskı, Ankara, Ekim 1991, s.306.

düzenlemeler arasında, başta 1923 Lozan Barış Anlaşması olmak üzere, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Aralık 1968 Protokolü, İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerinin Korunması için Avrupa Konvansiyonu, 1975 Helsinki Nihai Senedi ve 1989 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Viyana İzleme Toplantısı Sonuç Belgesi bulunmaktadır.¹⁶³

Aslında Lozan Barış Anlaşması öncesinde Türk yetkilileri Batı Trakya Türklerini orada bırakmayı planlamamışlardır. Türkiye'nin Batı Trakya'da plebisit yapılması isteğinin Batılı devletler tarafından reddedilmesi, görüşmeler esnasında nüfus değişimi sözleşmesinin gündeme gelmesi ve İstanbul Rumlarının bunun dışında bırakılması üzerine Türkiye, buna karşılık olarak Batı Trakya Türklerinin orada bırakılmasını istemiştir.

Lozan Barış Anlaşması'nın "Azınlıkların Korunması" na ilişkin maddeleri incelendiğinde, son madde haricindeki tüm maddelerde detaylı olarak Türkiye'nin, ülkesinde yaşayan müslüman olmayan azınlıklar için yapması gerekenlerin belirtildiği, buna karşılık sadece 45'nci maddede, Türkiye'nin müslüman olmayan azınlıklara tanıdığı hakların, Yunanistan tarafından da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanındığı belirtilmekle yetinilmiştir. Buradan sözleşmenin aslında tamamen İstanbul'daki Rumlara yönelik hazırlandığı ve sonradan Batı Trakya Türklerinin eklendiği anlaşılmaktadır.

Ancak 45nci maddede geçen "..Yunanistan'ın kendi ülkesindeki müslüman azınlık ..." ifadesinden Yunanlı yetkililer, Batı Trakya'da yaşayan azınlığın Türk değil müslüman olduğunu, bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin bu azınlık için girişimde bulunamayacağını savunarak, Türk ulusal kimliğini tanımamıştır. Oysa, iki ülkedeki karşılıklı azınlıkların zorunlu değişime tabi tutulmasını öngören ve 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmış olan sözleşme

163 Avrasya Dosyası, Yunanistan Özel Sayısı, Cilt:4, s.1-2, s.69.

açık bir şekilde “Türk” ve “Rum” ifadelerini kullanmaktadır. (Türk-Rum Ahalinin Mübadelesi Ahitnamesi) ¹⁶⁴

Lozan Antlaşmasından sonra Yunanistan'ın egemenliğini pekiştirmek isteği duyduğu bölgelerin başında Batı Trakya gelmekteydi. Bunun içinde en uygun yol, bu bölgedeki ağırlıklı Türk nüfusunun ve topraklarının Yunanlılar lehine değiştirilmesi olarak tercih edilmişti. Nitekim 1922'de bölgede %85 oranında olan Türk nüfusu ve gayri menkulleri, Aralık 1924'de %45'e düşürülmüştür.

Yunanistan hem Türk sınırına yakın olması, hem de bölgenin hemen hemen tamamının Türk olması sebebiyle bu bölgedeki Türkleri daima potansiyel tehlike olarak görmüştür.¹⁶⁵ Ayrıca Yunanistan bölgedeki Türkleri Türkiye ile ilişkilerinde baskı unsuru olarak kullanmaya çalışmıştır.

Batı Trakya, Yunanistan'ın en verimli bölgesidir. Bol su kaynakları sayesinde, bölgede yılda iki-üç defa tütün, zeytin, pamuk, buğday gibi ürün alınmaktadır. Akdeniz ikliminin hakim olduğu bölgede Türkler, özellikle tarım, hayvancılık ve avcılıkla uğraşmaktadır. 1923 yılında bölge topraklarının % 84'lük kısmı Türkler tarafından ekilirken, günümüzde Türkler'in ektiği toprak oranı % 34'e düşmüştür. Bölgede halen 150.000 Türk yaşamaktadır.¹⁶⁶

Benzer şekilde, bölge nüfusunun ve gayri menkullerinin yaklaşık %85'i 1922'de Türkler'e ait iken, iki yıl sonra 1924 yılında bölgeye yerleştirilen çok sayıdaki Rum göçmen nedeniyle bu oran %40-45'lere düşmüştür.¹⁶⁷

Yunanistan'ın Batı Trakya politikasının esasını, Türk toplumuna çeşitli baskı politikaları uygulayarak Türkiye'ye göçe zorlamak veya göç etmeyenleri asimile etmeye çalışarak bölgedeki Türk nüfusu kademeli olarak azaltmak oluşturmaktadır.

¹⁶⁴ ORAN, Baskın, Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Bilgi Yayınevi, Güncelleştirilmiş II. Baskı, Ankara, Ekim 1991,s.135

¹⁶⁵ FULLER Graham, LESSER, Ian o. Turkey's New Geopolitics From The Balkans to China,1993, s.114

¹⁶⁶ BÖLÜKBAŞI, Süha, Türkiye'nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri: Türk-Yunan Sorunları, Avrasya Dosyası, Cilt:4, S.1-2, s.35.

¹⁶⁷ ORAN, Baskın, Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Bilgi Yayınevi, Güncelleştirilmiş II. Baskı, Ankara, Ekim 1991, s.277-279.

Bu politika gereği Yunanistan, Türk azınlık üzerinde sosyal, siyasal, hukuki ve ekonomik hak mahrumiyetleri uygulamaktadır. Batı Trakya'da taşınmaz mal edinme özel izne tabidir ve Türklerin mal edinimine bugüne kadar izin verilmemiştir. Bunun yanı sıra Türk halkı siyasal seçilme hakkından da dolaylı olarak mahrum bırakılmaktadır. Ayrıca çeşitli kanun ve kararlarla Türk azınlığın yerel yönetimlerde de söz sahibi olması engellenmektedir. Türklerin haberi bile olmadan Yunan vatandaşlıkları elinden alınmaktadır. Bugüne kadar 70.000 Türk bu şekilde vatandaşlıktan çıkarılmıştır.

Türklerin yaşadığı bölgenin büyük bir kısmı “ yasak bölge “ ilan edilmiştir. Bu sayede bölge giriş çıkışlara yasaklanmıştır. Türk azınlığın kendi müftüsünü seçme hakkı bile elinden alınmıştır.¹⁶⁸

Özellikle son 20-25 yıl içinde Yunan hükümetleri Batı Trakya'da Türk azınlığın sayısını azaltmak amacıyla her türlü yolu denemektedir. Bunlar arasında, bölgede yerleşmek ve toprak edinmek isteyen Yunanlıları teşvik için sunulan çok elverişli banka kredileri gibi üstü örtülü tedbirler bulunmaktadır. Kredi kolaylığı nedeniyle Yunanlılar Türk azınlığın arazilerini yüksek fiyatlarla alabilmekte ve Türklerin bölgedeki çoğunluğu azalmaktadır.

Ayrıca, Yunan hükümeti sık sık üniversite inşa etmek gibi bahanelerle Türklerin arazilerini kamulaştırmakta ve sonuçta Türkler Türkiye'ye göçe mecbur bırakılmaktadır.¹⁶⁹ Anlaşmalar gereğince bölgeye Türkiye'den getirilmesi gereken kitap ve öğretmenler kısıtlanmakta, Türkçesi yetersiz öğretmenler işe alınmakta, yıl sonu sınavları Yunanca yaptırılmakta ve Türkiye'den alınan diplomalar geçersiz sayılmaktadır. Aynı şekilde Lozan Anlaşması gereğince Türklerin müftülerini kendileri seçmesi gerekirken, müftüler atama yolu ile görevlendirilmektedir.¹⁷⁰

168 Yunanistan'da bulunan Türk azınlığın sorunları hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet, Sadık, " Batı Trakya'da Yaşayan Türk Toplumunun Şikayetleri "Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt. 15, Sayı. 1-2,1995, s.1-9

169 Bölükbaşı, Süha, Türkiye'nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri: Türk-Yunan Sorunları, Avrasya Dosyası, Cilt:4, S.1-2, s.35.

170 A.g.m., s.36.

Yunanistan'ın Patrikhane'ye ilişkin politikasına karşılık olarak Türkiye'nin de Batı Trakya Türk azınlığının müftülük kurumu ile dengeyi sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Yunanistan Dışişleri Bakanı G. Papandreu'nun İstanbul'u ziyareti sırasında Patrikhaneyi ziyaretine karşılık olarak, Türkiye Dışişleri bakanı İ. Cem de Yunanistan ziyareti sırasında, Batı Trakya Türk azınlığının seçilmiş müftülerini ziyaret ederek bu karşılıklılığı sağladığı görülmüştür.

Yunanistan'da Türk azınlığa uygulanan baskılardan birisi de "yasak bölge" uygulamasıdır. 2 nci Dünya savaşı sonrasında karşı tarafta yer alan Bulgaristan ile sınır oluşturması ve Yunanistan'daki iç savaş sırasında gerillaların yoğun faaliyet gösterdiği bir alan olması nedeniyle, Batı Trakya'nın hemen hemen tamamen Türk nüfusunun yaşadığı dağlık kuzey bölgesi, 1953 yılında "yasak bölge" kapsamına alınmıştır. Bölgeye giriş çıkış izine ve bazı kurallara bağlı olduğundan yöre halkı oldukça izole biçimde yaşamaktadır.¹⁷¹

Batı Trakya Türkleri, 1927 ve 1928 yılları arasında örgütlenme çabaları içine girmişler ve bu amaçla İskeçe ve Gümülcine'de Türk Birlik Dernekleri kurmuşlardır.

Bu dernekler, milli birlik ve beraberliği geliştirici ve pekiştirici çeşitli kültürel ve sportif faaliyetler düzenlemiştir. Ancak bu Türk birlikleri 1971 yılında çıkarılan bir dernekler kanunu ile 1972 yılında yasal olarak, 1984 yılında ise fiilen kapatılmıştır.¹⁷²

1988 yılında, Yunan Yüksek Mahkemesi'nin Trakya İstinaf Mahkemesi tarafından Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği hakkında almış olduğu bir kararı onaylamasıyla bu birlik kapatılmıştır. Mahkeme, vermiş olduğu

171 Sönmezoğlu, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler, Der Yayınları, 2000, İstanbul, s.347.

172 Börklü, Meşkure Yılmaz, Lozan Sonrası Batı Trakya Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri, Avrasya Dosyası, Cilt:4, S.1-2, s.97.

kararda “Türk” sözcüğünün Türkiye yurttaşlarını çağrıştırdığını, Yunan yurttaşlarını tanımlamakta kullanılmayacağını belirttikten sonra, “Yunan Müslümanları”nı tanımlarken “Türk” sözcüğünü kullanmanın kamu düzeni açısından tehlikeli bir davranış olacağını hükme bağlamıştır.¹⁷³ 1989-90 döneminde Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde uygulanan baskıların yol açmış olduğu gerginlik bu konuda ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

Yunan Mahkemelerinin vermiş olduğu bu karar karşısında, Batı Trakya Türk azınlık toplumu üyeleri, kararı protesto etmek amacıyla bir gösteri düzenlemişlerdir. Bu gösteri, Türk azınlığın ilk kez sokaklara inışı olarak yorumlanmıştır. Polis ise, bu gösteri sırasında göstericilere karşı kuvvet kullanmış ve pek çok gösterici çıkan olaylar sırasında yaralanmış ve bazı göstericiler tutuklanmışlardır. Bu olaylardan kısa bir süre sonra, “Batı Trakya Türk Gençler Birliği”nin adı polis yoluyla değiştirilerek “Batı Trakya Müslüman Gençler Birliği”ne dönüştürülmüştür.

24 Temmuz 1995 tarihinde nasıl olduğu hala tam olarak anlaşılamayan “şüpheli” bir trafik kazası sonucunda ölen Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türklerinin adını ve çektikleri zorlukları dünyaya duyurmaya çalışan bir lider olarak anılmaktadır. Rodop’tan milletvekili seçilerek Yunan Parlamentosu’nda görev yapan S.Ahmet Türk azınlığa haklı mücadelesinde yol gösterici olmuştur.

Batı Trakya sorunu özellikle 1990’dan sonra dünya çapında duyulmaya başlanmıştır. 1983’de Yunanistan Avrupa Konseyi’ne şikayet edilmiş, 1986’da 5 Amerikalı parlamenterden oluşan bir heyet bölgeye gelmiş, İslam ülkeleri dışişleri bakanları Yunanistan’a nota göndermiş, Helsinki Watch Yunanistan’ı suçlayan bir rapor yayınlamış, 1999’da AIHM Yunanistan’ı İbrahim Şerif Davası’nda oybirliğiyle suçlu bulmuş, Alman ve Türk parlamenterler de soruna müdahil olmuşlardır. AB, Batı Trakya’da adalet

173 Bu konuda bkz; Helsinki Watch, Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece, August 1990, A Helsinki Watch Report; Ayrıca dönemin Türk ve Yunan basınında da bu konuda yazı ve yorumlar çıkmıştır.

sınavı vermektedir. Batı Trakya sorununun azınlık hakları lehine çözümü durumunda bu sonuç önce Avrupa daha sonra dünya için örnek teşkil edecektir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki yumuşama süreci kapsamında Batı Trakya'da yaşayan Türklerin ulusal kimlikleri tanınmaya başlamakla beraber, bölgede birçok önemli sorunun halen devam ettiği bilinmektedir.

Sorunun çözümü için Yunan hükümetlerinin Batı Trakya'daki etnik Türk kimliğini tanıması ve bugüne kadar Türk toplumundan aşama aşama gasp edilen hakların iadesi gerekmektedir.¹⁷⁴

3.3.3 Yunanistan'ın PKK Terör Örgütünü Desteklemesi

Türkiye ve Yunanistan aynı savunma teşkilatına üyedirler. Buna rağmen, geçen on yıl boyunca Yunanistan ısrarla PKK terör örgütünü desteklemiştir. Yunanlılar, PKK'ya büyük ümitlerle bağlanmışlardı. "Büyük Yunanistan"ın kapılarını kendilerine Öcalan'ın açacağını inaniyorlardı. Hatta onu milli kahramanları Kolokotronis'e benzetiyorlardı. Öcalan ise Yunan gazetecilerine verdiği mülakatlarında birçok kez "Benim damarlarımda soylu kahraman Yunan kanı dolaşüyor." diyecek kadar Yunanlılara olan hayranlığını açığa vurmuştur.¹⁷⁵

Yunan milletvekilleri Lefteris Veryvakis ve Michailis Galenianos, PKK Terör Örgütünün başıyla birlikte görülmüştür. İngiltere'de yayımlanan "Observer" gazetesinin 28 Eylül 1997 tarihli nüshasında, Seydo Hazar isimli bir teröristin, Türk halkına karşı kundakçılık eylemleri düzenlemek ve kimyasal madde saldırılarında bulunmak üzere, Yunanistan tarafından eğitildiğini itiraf etmesi olayı kapak konusu yapmıştır.

Yunanistan'da terör kampları bulunmaktadır. Yunan resmi görevlileri, terörist örgüt olarak tanınan PKK'nın Atina'da bir irtibat bürosu açtığını itiraf

¹⁷⁴ Yunanistan, Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği'nin kuruluşunu, içinde "Türk" kelimesi geçtiği için Yunan kamu düzenine aykırı nitelik taşıdığı gerekçesi ile engellemiştir. Milliyet, Posta 12 Nisan 2005.

¹⁷⁵ Yunanistan...Kürdistan, INAF Özel Dosya, Aralık 1998

etmiştir. 22 aralık 1998'de zamanın Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos, Atina yakınlarındaki Lavrion Kampına bir törene katılmak üzere giderek, terörist başı Abdullah Öcalan'ın resmi ve pankartları altında, ülkemize yönelik ve toprak bütünlüğümüzü hedef alan suçlamalar yönelmiştir.

Şubat 1999'da T.C. Cumhurbaşkanı DEMİREL, Filipinler'e yaptığı gezi sırasında televizyona verdiği bir mülakatta, Yunanistan'ı PKK terörizminin kanlı cinayetlerinin öteden beri işbirlikçisi olduğunun artık somut biçimde ortaya çıktığını belirterek, bu ülkeyi dünyaya terörü politik amaçla destekleyen "yasadışı bir ülke" olarak tanıttı ve şu ifadelerle Atina'yı aklını başına almaya davet etti:

"Terörizmle işbirliği halinde yakalanmasıyla Yunanistan, medeni ülkeler topluluğuna ait olmadığını gözler önüne sermiştir. Binaenaleyh, Yunanistan, terörizmi destekleyen ve teröristlere yataklık eden ülkeler listesine dahil edilmelidir. Böyle bir ülke ancak "yasadışı bir devlet" olarak tanımlanabilir. Yine de, Yunanistan'a bir şans daha vermek istiyoruz. Bu çerçevede Yunanlı yetkilileri bir kere daha medeni ve hukuka saygılı her ülkenin yapması gerektiği gibi uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerine uymaya davet ediyorum. Bununla birlikte, şayet yasadışı davranışlarını sürdürmeyi tercih ederlerse uluslararası hukuktan doğan meşru müdafaaya dönük gerekli tedbirleri alma hakkımızı saklı tutuyoruz."

TC.'nin en üst seviyedeki siyasi makamını tarafından ifade edilen bu sözler, esasında, 1976'da Türkiye'nin, Yunanistan'a, kara sularını altı milin ötesinde genişletmesinin "**casus belli**" (**savaş nedeni**) sayılacağı yolunda verdiği ultimatomdan bu yana, Ankara tarafından Atina'ya yönelik olarak kullanılan en sert ifadeler olarak basında yankı bulmuştur.

Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in 16 Eylül'de Suriye sınırı yakınında Suriye'ye verdiği gözdağı ile, teröristbaşı Öcalan 9 Ekim 1998 günü Şam/SURİYE'den ayrılmıştır. Orgeneral Ateş, 16 Eylül

1998'de ziyaret ettiği Hatay Reyhanlı'daki Hudut Bölük Komutanlığı'nda Suriye'ye şu tarihi sert uyarıyı yapmıştı; "Suriye gibi komşular iyi niyetimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denen eşkiyayı destekleyerek, Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar.

Türkiye, iyi ilişkiler konusunda gerekli çabayı gösterdi. PKK destekçisi Suriye, sabrımızı taşırmaya başladı. Suriye iyi niyetimizi suiistimal ediyor ve PKK'yı topraklarında besliyor. Gerektiğinde bu halk sorumlulara dersini verecektir."¹⁷⁶

Bu sert açıklamadan sonra Suriye'den Rusya'ya geçen, Rusya'da barınamayacağını anlayıp kendisine kalacak yer aramaya başlayan teröristbaşının yardımına yine Yunanlı parlamenterler koşmuştur. 12 Kasım 1998 tarihinde İtalya'da ortaya çıkan teröristbaşı 15 Kasım'da Yunan Meclisinde toplanan 109 milletvekilinin daveti üzerine Atina'ya gelmiştir. Yunan gizli servisinde Atina'dan uçağa bindirilen Apo ve beraberindeki üç terörist kadın, Türkiye'de casusluktan 4 yıl hüküm giyen Yunanlı istihbaratçı Binbaşı Savas Kalenderidis'in refakatinde kendisine verilen rum pasaportu ile Kenya'ya doğru yola çıkmıştır.¹⁷⁷ Apo 2 Şubat'ta geldiği ülkede -15 Şubat'ta Türk timlerinin eline geçene kadar olan süre zarfında- Yunan büyükelçisinin konutunda misafir edilmiştir.

Terörist başı Abdullah Öcalan'ın, Türkiye'deki yargılanma süresinde verdiği ifadelerden Yunanistan'la ilgili olarak;

"1998 yılında Yunanistan'ın eski generallerinden Nega Zakis ile görüşmelerimiz oldu. Ayrıca emekli Albay Mastaski 7 kişilik heyetle Bekaa'da yanıma geldi. Kendilerinden siyasi ve askeri yardımda bulunmalarını istedim. Bu görüşmede Lavrion Kampı'nın kullanılmasını ve Yunanistan'da ERNK temsilciliklerinin kurulmasını kararlaştırdık. Yunanistan bunun karşılığında bizden Türkiye'de metropollerde eylemlere ağırlık verilmesini istedi. Biz de

176 Türk Basını, 17 Eylül 1998

177 Türk Basını, 16 Şubat 1998

eylemlerimizi şehirlere kaydırdık. Ayrıca sabotaj ve orman yangınları eğitimi konusunda Yunanistan'daki kamplarda örgüt üyelerine eğitim verildi. Yunanistan'dan Türkiye'deki turizm gibi ekonomik hedeflere yönelmemiz konusunda da istek geldi. Yunanistan'ın amacı, PKK ve Türkiye'yi çatıştırıp, zayıflayan bir Türkiye'den istifade etmektir. Bunu Yunanistan'a gittiğim zaman, bana ilgi göstermedikleri zaman daha iyi anladım.

Yunanistan Şemdin Sakık'ı bana alternatif olarak kullanmayı amaçlıyordu. Şemdin Sakık'ı yargılarken bize "şayet onu vuracaksınız bize gönderin" diye teklif geldi. Yunanistan'ın beni Türkiye'ye vermesi diplomatik başarısızlıktır. Bu durum Kürt nüfus ve kadroları tarafından değerlendirilecektir. Yunanistan'da bomba eğitimi başta olmak üzere Türkiye'ye yönelik eylemler için birçok alanda eğitim görülmektedir. Beni ülkelerine kabul etmeyen Yunan yetkililere, Kürt-Türk savaşının Kürt-Yunan savaşına dönüşebileceğini belirttim.¹⁷⁸

Yunanistan'ın PKK teröristleri için Güney Kıbrıs kaynaklı sahte pasaport ve silah sağlama, topraklarında eğitim kampları tahsis etmesi ve bir çok uluslararası andlaşmalara bağlı yükümlülüklerini çiğnemesi gibi Türkiye karşıtı hareketleri aynı organizasyondaki bir müttefikin davranışları ile tezat teşkil etmiştir. Türkiye'nin toprak bütünlüğünü hedef alan bir terörist örgüte destek veren ve onu topraklarında barındıran Yunanistan, bu tutumuyla ülkemiz için bir tehdit oluşturmaktan da öteye filen ve hukuken saldırıda bulunmuştur.

Yunanistan'ın, günümüzde elebaşının yakalanması ile etkisini önemli ölçüde kaybeden PKK-Kongra-Gel'in yerine, Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda Pontus Sorunu ortaya çıkarmak suretiyle Türkiye'nin başına yeni bir çorap örme hazırlığı içinde olduğu değerlendirilmektedir.

3.3.4 Pontus Sorunu

3.3.4.1 Giriş

"Pontus" veya "Pontos" kelimesi, "etnik" bir isim değil, "coğrafi" bir ifadedir. "Pontus" veya "Pontos" kelimesi eski çağlarda Karadeniz'in güneydoğu kısımlarına (Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Amasya ve Sivas'ın bir bölümünü kapsayan toprak parçası¹⁷⁹), bu arada Karadeniz'e de verilmiş coğrafi bir addır. Bölge sakinlerine de Pontuslu denmiştir.¹⁸⁰

"Karadeniz", kuzey ve doğu yönlerinden Türklerle çevrili olduğundan bu deniz ve bölge daha erken zamanlarda "Karadeniz" diye Türkçe adlandırılmıştır. Bu adlandırmada "Karadeniz'in hırçınlığı ile bölge ikliminin sert ve soğuk oluşu rol oynamıştır" denilebilir. Türklerin Anadolu'ya girişinden itibaren bütün yazılı belgelerde "Karadeniz" adı yaygın olarak kullanılmıştır. Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar zamanında "Pontus" adı hiçbir şekilde geçmemiştir.

3.3.4.2 Doğu Karadeniz'in Tarihi ve Etnik Yapısı

İskender İmparatorluğu'nun parçalanması sonrasında tarihi Pontus Krallığı, M.Ö. 301'de İran asıllı Pers Satrapı'nın oğlu I. Mithridates tarafından kurulmuş ve M.Ö. 64 veya 63'te yıkılmıştır.¹⁸¹ Pontus Krallığı yaşadığı çağda doğuda Roma İmparatorluğu'nun rakibi olacak güce erişmişti. Bu devletin yıkılmasından sonra Anadolu'da hakimiyet Romalılara geçmiş ve Hıristiyanlık

179 KURT, Yılmaz, Pontus Meselesi, TBMM Basımevi, Ankara, 1995, s.60.

180 PEHLİVANLI, Hamit, Tarih Perspektifi İçerisinde Pontus Olayı: Yakın Tarihimize ve Günümüze Etkileri, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s. 79.

181 Encyclopedia Britannica

da yayılmaya başlamıştır. İmparatorluk ikiye bölününce "Pontus bölgesi" Doğu Roma toprakları içinde kalmıştır.

Bölge halkı, Roma hakimiyetine girmesine paralel olarak Hıristiyanlaştırılmaya başlanmış, bölgenin bu karışık sosyal yapısından dolayı Hıristiyanlığı kabul eden Ortodoksların tamamının Grek asıllı olduklarını söylemek mümkün değildir¹⁸².

Daha sonra Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Doğu Roma'nın zayıflaması ile Trabzon Devleti (1207-1461) kurulmuştur. Trabzon Devleti döneminde buraya Doğu Roma soyundan gelen bir kısım aileler yerleştirilmiştir.¹⁸³ Doğu Roma Prensi Alexy Komnen tarafından kurulan bu devlet ile önceki Pontus Krallığı arasında herhangi bir ilişki mevcut değildir.¹⁸⁴ Günümüzde Yunanlıların "Megalo İdea" çerçevesinde diriltmeye çalıştıkları bu Pontus Krallığı'nın, hem kurucusu ve yöneticileri; hem de halkı bakımından "Yunanlılık"la bir ilişkisi yoktur. İpsos Savaşı'ndan birkaç yıl sonra devleti kurarak, Kurupedion Savaşı'ndan sonra da Selefkos I'e karşı bir zafer kazanarak "Kral" unvanını alan Mitridates, İran asıllıydı. Devletin vatandaşları ise, büyük çapta Anadolu'lu yerli halk ile İranlılardan; çok az da koloni oluşturmak suretiyle bölgeye yerleşen rumlardan oluşuyordu.

Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar göstermiştir ki; bölgenin "ilk yerleşik sakinleri" olmayan rumlar, buraya daha sonra "koloni" oluşturmuşlar bu arada bölge halkı da Anadolu'nun içlerinden gelerek buraya yerleşmiştir.¹⁸⁵ Orta Karadeniz Bölgesi kıyılarında görülen "yığma tepeler" in, İç Anadolu'ya doğru takip edilebilmeleri, bu yerleşimin yönünü

182 SARINAY Yusuf - SÜNBÜL Tahir, Emperyalizm ve Büyük Hayal, Günce Yay. Ankara, 1999, s.87.

183 YERASİMOS Stefanos, "Pontus Meselesi (1912-1923)", Toplum ve Bilim, Sayı:43/44, (Güz 1988-Kış 1989), s.34.

184 GOLOĞLU Mahmut, Anadolu'nun Milli Devleti Pontus, Ankara, 1973, s.149.

185 Bir başka görüşe göre ise Karadeniz bölgesindeki Türk varlığı şu sırayı takip etmektedir. Kuman Türkleri (M.Ö. 1800), Sakalar (M.Ö. 600), Hunlar (M.Ö.395), Bulgar Türkleri (M.Ö. 530), Türkmenler (1057), Kumanlar (40.000 aile 12.y.y.) ayrıntılı bilgi için bkz.

MÜMTAZ, Hüseyin, Karadeniz'in Kitabı, Kuşak Ofset Yayınları, İstanbul, 2000, s. 76-149

göstermektedir. ¹⁸⁶ Ayrıca Türk Tarihi Kurumu tarafından 1940 ve 1941 yıllarında Samsun bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar, bölgede Rum yerleşime ait olmayan "yerli bir kültür"ün varlığını ortaya koymuştur. ¹⁸⁷

Malazgirt Savaşı, Anadolu'nun Türkleşmesinde bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten itibaren gelişen siyasi, askeri ve sosyal olaylar sonucunda Anadolu hem yoğun bir Türk göçüne sahne olmuş; hem de yapılan fetihlerle kısa sürede Türk vatani haline gelmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Türkleşmesi Anadolu'nun top yekûn Türkleşmesi sürecinde değerlendirilmelidir. Karadeniz'in siyasi bakımdan tamamen Türklerin eline geçişi ve bir "Türk gölü" haline gelişi Fatih Sultan Mehmet zamanında gerçekleşmiştir. Fatih, 15 Ağustos 1461'de Trabzon'u barış yoluyla fethederek bölgede Türk hakimiyetini kurmuştur. Bundan sonraki süreçte, Samsun, Bafra, Niksar bölgesinden getirilen Türk boyları Trabzon'a yerleştirilmiştir. ¹⁸⁸

3.3.4.3 Pontus Sorunu'nun Kökeni ve Tarihi Gelişimi

Pontus meselesi, tanzimatın gayri müslimlerle ilgili hükümlerinden faydalanılarak ortaya atılmıştır. Pontuşçuluk, 19'ncü yüzyıl sonlarında özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD tarafından destek bulan, Yunan Megali İdeası'nın bir uzantısı olarak Doğu Karadeniz kıyılarında kurulması planlanan bir devletin doğuşunu hazırlamak için başvurulmuş her türlü faaliyet (siyasi, askeri, dini, kültürel vs.) olarak tanımlanmaktadır. ¹⁸⁹ Bağımsız Yunanistan'ın kurulduğu 1830'lu yıllardan sonra Megali İdea kapsamında Doğu Karadeniz bölgesine karşı ilgi artmıştır. 1870'ten sonra da özellikle

186 YAZICI N., a.g.e., s. 15.

187 "1940 ve 1941 Yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor", Belleten, C: IX, s. 35

188 MİROĞLU İ., "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çay Yayınları, C: X, İst., 1989, s. 231-232.

189 TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987, s.28-54; Selahattin Salışık, Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eteryaya, Kastaş Yay. İstanbul, 1968, s.143-164.

Yunanistan'dan bölgeye gelen Rumlar'ın sayısı artmış, Atina'da yerleşmiş siyasi kişiler, Samsun'u merkez yaparak çalışmaya başlamışlardır.¹⁹⁰

Bölgede merkezi Samsun ya da Trabzon olacak bağımsız bir Pontus Devleti kurmak ve bunu ileride Büyük Yunanistan'la birleştirmek amaçtı.¹⁹¹ Pontuşçuluk konusunda siyasi bir hareketin mümkün olabileceği fikri de 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilânından sonra açıkça ortaya atılmaya başlamıştır.

Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzere, Etnik-i Eterya'dan Mavri Mira'ya kadar kurdurduğu bir çok cemiyete paralel olarak Türkiye'de Pontus Cemiyetleri de kurulmuştur. Bu Pontus cemiyetlerinin temeli Merzifon Amerikan Koleji'nde atılmıştır.¹⁹² 1904 yılında Merzifon Amerikan Koleji Müdürü Amerikalı White'in destek ve gayretleriyle okulda okuyan Rumlar tarafından "Pontus Cemiyeti" adı altında gizli bir cemiyet kurulmuştur. Merzifon Amerikan Koleji sonraki dönemde 100'e yakın Rum gencini yetiştirmiştir. 1908 yılında Müdafaa-i Meşruta adında bir "ihtilal örgütü" kuran gençler, 1910'da "Pontus" adlı bir mektup yayımlamışlardır.¹⁹³

Pontus fikrinin Anadolu'da yayılmasında önemli katkıları olan Merzifon Amerikan Koleji, eylemlerini Mondros Mütarekesi'nden sonra da sürdürmüştür. 1920 yılı sonlarında okula yapılan baskında pek çok Pontus Örgütü yayını, kitap ve haritalar ele geçirilmiştir.

"Hıristiyanlara şimdiye kadar görmüş oldukları zulümlere karşı, onların zekatını ödeyecek bir ruh aşılmalıyız; biz bunu şimdiye kadar yaptık ve muvaffak olduk" diyen White, kolejin faaliyetlerinin öğretim işlerinden çok politika ve çeteciler ile uğraşmak olduğunu ortaya koyuyordu.¹⁹⁴ Okulun

190 SARINAY, a.g.e., s.6.

191 Pontus İddiaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Web Sitesi

192 Kurt, a.g.e., s.141; Salışık, a.g.e., s.44.

193 Bu cemiyetin gelişme safhası için genel olarak bkz: Pontus Meselesi, s. 40-51; Tansel, I., s. 90-91;

194 Tansel, I., s. 91.

hizmet araçları olan otomobiller ve hatta özel arabalarla silah ve cephane taşınıyordu.¹⁹⁵

Bölgede ilk silahlı çeteyi Amasya Metropolidi Germanos 1908 yılında Samsun'da kurmuştur.¹⁹⁶ Trabzon'daki Yunanistan Konsolosluğu da 18 Ekim 1912'de Trabzon Metropolitine bir tezkere yazarak, Yunanistan Kralı I. Yorgi'nin isim günü olan 23 Nisan'da Aya Gregorios Kilisesi'nde tören yapılmasını istemiş ve böylece konu tamamen bir Yunanlılık konusu haline gelmeye başlamıştır.¹⁹⁷

Birinci Dünya Savaşı esnasında Rusya'nın Giresun sınırlarına kadar Doğu Karadeniz'i işgal etmesi Rumları cesaretlendirmiş ve Rusların da göz yummaları ile Türk halkına saldırmışlardır

Rusların 1917 Bolşevik İhtilaliyle dağınık biçimde işgal ettiği toprakları terk etmesi sonucu bölge yeniden Türklerin kontrolüne girmiştir.¹⁹⁸ Ancak, bu dönemde Pontusçuluk faaliyetleri de uluslararası bir boyut kazanmıştır. Nitekim 5 Mayıs 1917'de Tiflis'te "Yunanistan Kafkaslar Kongresi" yapılmış, 1917 Ekim ayı ortalarında Atina'da, Karadeniz kıyı şehirlerinde yaşayan Pontuslular'ın temsilcilerinin katıldığı, bölgedeki Rumlar'ı bağımsız bir devletin çatısı altında toplamayı amaçlayan önemli bir kongre gerçekleştirmişlerdir. Ekim 1917'de Paris'te "Pontus Milli Merkezi" kurulmuş, ayrıca ABD'de de aynı amaçla özel bir komite meydana getirilmiştir.¹⁹⁹

Avrupa ve Amerika'daki rumlar 4 Şubat 1918'de Marsilya'da düzenlenen Pontus Kongresi'nde biraraya gelmiştir. Temmuz 1918'de Pontus'un bağımsızlığının ve I. Dünya Savaşı'nda Kafkaslar'a giden Rumlar'ın tekrar eski vatanlarına dönme arzularının dile getirildiği bir başka

195 Bu okulun kuruluşu, öğrenci sayısı, okutulan dersler, gelişmesi ve kapatılması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Kocabaşoğlu U., Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, Misyoner Okulları, İst., 1989, s. 193-199.

196 Yerasimos, a.g.e., s.36.

197 Kurt, a.g.e., s.141-142; Sarıay, a.g.e., s.6-7.

198 Pontus İddiaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Web Sitesi

199 YERASİMOS, a.g.e., s.41; Sarıay, a.g.e., s.11.

Pontus Kongresi de Bakû'de toplanmıştır²⁰⁰ ve nihayet 1918 Ekiminde Batum'da Pontus Milli Merkezi kurulmuştur.²⁰¹

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, İstiklal Savaşı sürecinde Pontuşçuluk faaliyetleri ile ilgili olarak Büyük Nutuk'ta şöyle demektedir.

“ Bazı yabancı hükümetler, Pontus hükümetinin kurulması için Yunanistan'a yardımcı olacaklarına söz verdiler. Samsun ve dolaylarındaki Rum nüfusunu arttırmak için de, Rusya'daki Rum ve Ermenileri Batum'da topladılar. Onları, Türk Kafkas ordularından alınıp Batum'da depo edilen silâhlarla donatarak, sahillerimize çıkarmaya başladılar.

Çetecilik etmek üzere, sahillerimize çıkarılabilecek birkaç bin Rum'u Haralambos adında bir adamın emri altında topladılar. Batum'da toplananların da Haralambos'un etrafında toplananlara katılmaları sağlanıyordu.

Bunlar, memleketimiz içinde, Samsun'daki bazı yabancı devlet temsilcileri tarafından korunuyor ve silâhlandırılıyordu. Kıyılarımıza çıkan bu çeteler, göçmenleri besleme maskesi altında, yabancı hükümetler tarafından yedirilip giydiriliyordu.

Yabancıların Kızılhaç heyetleri arasında gelen subayların da örgüt kurmak, çetelerin askerî öğretim ve eğitimi ile uğraşmak ve gelecekteki Pontus hükümetinin temelini atmakla görevlendirildikleri anlaşılıyordu.²⁰² ”

Mustafa Kemal Atatürk'ün daha Erzurum Kongresi'nden başlamak üzere çalışmalarına dikkat çektiği Pontus Örgütü²⁰³ propaganda amacıyla İstanbul'da Pontus adlı bir gazete yayınlıyordu. 4 Mart 1919 tarihinde yayınlanmaya başlayan gazetenin başmakalesinde “Trabzon ilinde Rum

200 SARINAY-SÜNBL, a.g.e., s.98.

201 SARINAY-SÜNBL, a.g.e., s.13.

202 Atatürk, M.Kemal, NUTUK, Pontus Meselesi ,Kara Harp Okulu Web Sitesi/atasayfa/buynutuk/bolum13

203 Nutuk, C: III., 927, 944, 946, Belge: 38, 53, 54.

Cumhuriyeti'nin kurulmasına çalışmak maksadıyla yayınlandığı" ilan edilmiştir.²⁰⁴

Rum çetelerinin en iyi örgütlenenleri İstanbul'daki Pontus Terör Örgütü tarafından yönetiliyordu. Bu örgüt ve şubeleri durumundaki kuruluşların Birinci Dünya Savaşı sıralarında başlayan çalışmaları sonucunda, Çarşamba, Samsun ve Bafra civarındaki Rum köylerinde depolanan silahlar, gençlere ve askerden kaçan Rumlara dağıtılıp çeteler kurulmuştu.

Pontus Örgütü'ne bağlı çetelerin daha çok Bafra, Vezirköprü, Çarşamba, Terme, Amasya, Merzifon, Ladik, Havza, Tokat ve Erbaa çevresinde çalıştıkları bilinmektedir.²⁰⁵

Bu çeteler, Yunanistan'ın, Türk kuvvetlerini arkadan vurma stratejisi dahilinde, Yunanistan ordusu ile koordineli bir şekilde hareket etmişlerdir. Pontus Örgütü'ne girenlere şu şekilde "yemin" ettiriliyordu:

" Milli düşüncemizle ilgili olan herhangi bir görevin verilmesinde sadakat, itaat, mahrumiyet ve ketumiyetten hiçbir zaman ayrılmayacağıma, hariçten duyduklarımı tamamen amirlerime tebliğ ve haber vereceğime milletim, namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

Yunanistan Pontus sorununu, işgalin kolaylaşması kapsamında Türk ordusunun arkadan vurulması için bir araç olarak kullanmıştır. Atatürk Yunanistan'ın pontus faaliyetlerine Büyük Nutuk'ta " Venizelos, Pontus hükûmeti kurulması düşüncesini ortaya atmış ve İstanbul Patrikhanesi'ne buna göre talimat vermişti. Aynı zamanda, İstanbul'da gizli bir Yunan polis teşkilâtı kurmakla görevlendirilen Albay Alexandros Zimbrakakis tarafından Pontus jandarma teşkilâtını düzene sokmak üzere Eiffel (Eyfel) adlı Yunan torpidosuyla, bir subaylar hey'eti de gönderilmişti. Türkiye'de bu türlü işler

204 Nutuk, II. Cilt (1920-1927), s.425.

205 Pontus Çetelerinin faaliyetleri ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz: Pontus Meselesi, s. 1-159;

olurken Batum'da da 18 Aralık 1919'da Pontus Rum Hükümeti adıyla bir hükümet kurulmuş ve teşkilâtlanmaya başlamıştı.

19 Temmuz 1920'de de Batum'da, Karadeniz, Kafkas ve Güney Rusya Rumları tarafından Pontus meselesi ile ilgili bir kongre toplandı.

Bu kongrenin raporu üyelerden biri vasıtasıyla İstanbul'da Rum Patrikliği'ne gönderildi. Pontusçular 1920 yılının sonlarına doğru çalışmalarını büsbütün artırarak iyiden iyiye ortaya çıktılar. Bizi, ciddî tedbir almaya mecbur ettiler. Dağlarda kurulan Pontus teşkilâtı şöyleydi :

- Birtakım çete başlarının emrinde silâhlı ve savaşçı kuvvetler,
- Bunların beslenmesine hizmet eden üretici Pontus halkı,
- Yönetim ve güvenlik kuvvetleri ile şehirlerden ve köylerden yiyecek sağlamakla görevli ulaştırma kolları.

Çetelerin çalışma bölgeleri birbirinden ayrılmıştı. Pontus eşkiyasının kuvveti başlangıçta 6.000 - 7.000 silâhlı idi. Daha sonra her taraftan katılanlarla 25.000'e yaklaştı. Bu kuvvet yeterli küçük 'birliklere ayrılarak çeşitli yerlerde barınıyordu. Pontus çetelerinin bütün işleri, İslâm köylerini yakmak, Müslüman halka karşı akıl ve hayale sığmaz zulümler yapmak, cinayetler işlemek gibi kan içici bir sürünün yaptıklarından başka bir şey değildi. ”²⁰⁶ ifadeleri ile değinmiştir.

Pontus sorunu ile mücadele kapsamında 09 Aralık 1921'de Nurettin Paşa'nın emir ve komutasında olan Merkez Ordusu kurulmuştur. Ayrıca 5 Haziran 1919'da arkadaşları ile pontusçu Rumlar'ın Giresun'daki rum mektebine astıkları Yunan ve Pontus bayraklarını indirip yerine Türk bayrağını asan kahraman Topal Osman Ağa'nın, Atatürk'ün yönlendirmesi sonucu Giresun'da kurduğu 42. Gönüllü Alayı ile, Çorum-Merzifon-Tokat ve

Samsun havalisinde faaliyet gösteren Rum ve Ermeni çetelerinin tamamen ortadan kaldırılması konusunda ciddi başarılar gösterdiği bilinmektedir.²⁰⁷

1923 yılının ilk aylarına kadar sürdürülen mücadele neticesinde Pontus çetelerinin isyanı tamamen bastırılmıştır. TBMM tarafından Amasya'da kurulan İstiklal Mahkemesi, isyana kalkışan Rumların ileri gelenlerinden büyük bir kısmını yargılayarak gereken cezaya çarptırmıştır.

Bu olaylar sırasında Pontus çeteleri tarafından 1.814 Türk öldürülmüş, 3.713 ev yakılmış, 1.800 civarında gasp ve soygun olayı gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık bu mücadele sırasında 1.118 Rum çeteci öldürülmüştür.²⁰⁸,

Kurtuluş savaşı'nın ardından pontus sorunu oldukça uzun bir süre uygun şartlar oluşmadığı için Yunanistan tarafından rafa kaldırılmıştır. I. ve II. Dünya savaşları ve bu dönemler arası ve sonrasında Yunanistan'da ve dünyada yaşanan gelişmeler ve konjonktürel yapı Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı Pontusçuluk politikasını uygulamasını engellemiştir. Her zaman olduğu gibi Yunanistan Pontus konusunda megali idea fikrinin hortlatılması hususunda da yine batının yarattığı uygun ortam sayesinde hareket alanı bulmuş durumdadır.

Günümüzde özellikle Hazar Denizi'nde keşfedilen petrol ve doğal gaz kaynakları ve bu madenlerin uluslar arası piyasaya ulaştırılması kapsamında, enerji koridorunun güvenliğinin sağlanması konusunda Karadeniz'in yadsınamayacak önemde olması, batılı güçlerin –özellikle ABD- çıkarları gereği Karadeniz'de nüfuz mücadelesine girmelerine neden olmuştur. Bir yanda ABD'nin Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Bulgaristan ve Romanya'da askeri üsler kurması, “ Irak harekatı kapsamında Türkiye'den diğer üslerin yanında “Trabzon” limanını da istemesi, ABD'nin soğuk savaş sonrası politikalarını uygulayan en ünlü aktörü konumunda olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve

207 Topal Osman Ağa, BOZALIOĞLU İsmail,KTÜ Öğretim Görevlisi

208 KURT, a.g.e., s.X.

Kırgızistan'da yaşanan yönetim değişiklikleri²⁰⁹ ve diğer yanda ise Türkiye'de dozu gittikçe artırılan Pontus devleti kurma yolundaki faaliyetler gözle görülür bir paralellik arz etmektedir. Bölgede batı çıkarlarının sağlanması yolunda bir Pontus devletinin kurulmasına batı tarafından destek verilebileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle Osmanlı'nın son dönemlerinde piyon olarak ortaya sürülen Yunanistan tekrar sahneye çıkmakta ve Pontusçuluk faaliyetlerini el altından planlamaktadır.

Ayrıca 90'lı yılların başından itibaren Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı kullandığı en büyük kozu olan PKK/KONGRA GEL örgütünün 90'lı yılların sonrasında etkinliğini yitirmesi sonucu Pontus sorunu tarihin karanlık sayfalarından çıkarılarak tekrar gündeme gelmiş ve Batının desteğinin yanında megalî idea amacı, Yunanistan'ın Türkiye'nin doğu Karadeniz bölgesinde faaliyetlerini yoğunlaştırmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda yapılan faaliyetlerden örnekler aşağıda sunulmuştur :

- Yunanistan'da Sosyalist PASOK partisi, ilk kez 1981'de iktidara geldikten sonra Pontus konusu, partinin Türkiye'yi parçalama politikasının bir malzemesi olmuştur. Yunanistan Parlamentosu 24 Şubat 1994 tarihinde almış olduğu karar ile, "19 Mayıs"ı sözde "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak kabul ve ilan etmiştir.²¹⁰
- Atina'da Yunanca yayınlanan Kürdistan'ın Sesi dergisinin kapağında, bir PKK'lı teröristin lav silahıyla hedef aldığı bir Trabzon haritasının yer alması da ilginçtir²¹¹.
- "Pontus" hayalcisi Rumların Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yaptıkları maksatlı ziyaretler sonucunda, halk arasında bazı köylerin eskiden Rum köyü olduğu söylentileri yayılmaya çalışılmakta, böylece kafalar karıştırılmaktadır. "Pontus" faaliyetleri esnasında Türk-Yunan kardeşliği,

209 Project Democracy ve ABD'nin Türkiye'de desteklediği sivil toplum örgütleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, Mustafa Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004

210 Anma günü olarak Yunanistan tarafından 19 Mayıs gününün seçilmesi oldukça manidardır. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newsbul/thaber.htm> (21.05.1999).

211 Dergi kapağı için bkz. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/teror/171097/kapak.gif> (21.05.1999).

ortak kültür gibi temalar işlenmekte, ortak kültürün simgesi olarak “Horon” ve “Kemençe” ön plana çıkarılmakta, bu bölgeden üniversite özlemi ve iş beklentisi içinde olan gençlerin de kandırılarak Yunanistan’a götürüldüğü bilinmektedir. Söz konusu faaliyetler için Yunanistan tarafından 2003 yılı için 1 milyon dolar kaynak ayrıldığı ifade edilmiştir.²¹²

- Patrik Vartholomeos, hem Patrikhanenin varlığını gündemde tutmak hem ekümenikliğini “hatırlatmak” hem de Yunanistan’ın Pontus idealini desteklemek amacıyla, dünyada giderek yayılan çevrecilik hareketlerinin örtüsü altında Karadeniz’i Kurtaralım “ sloganı ile Din Bilim ve Çevre Sempozyumu tertiplenmiştir. Sempozyum, Giritli bir armatöre ait olan Yunanistan bandıralı El. (Eleferios) Venizelos Gemisi’nde gerçekleşmiş ve ilk durak olarak Trabzon Limanı seçilmiştir.
- 20 Eylül 1997’de başlayan “Din Bilim ve Çevre Sempozyumu” 28 Eylül 1997’ye kadar devam etmiş ve Batum, Novorossisk, Yalta, Odessa, Köstence, Varna, İstanbul ve Selanik limanlarında birer oturum gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, Avrupa Birliği’nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu’nun Başkanı Jacques Santer ve Fener Rum Patriği Bartholomeos’nun himayesinde gerçekleşmiştir.

Avrupa Komisyonu’nun yanı sıra, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Yunanistan Ticaret Bankası’nın da desteğini alan sempozyumda 300’ün üzerinde katılımcı ve 107 gazeteci yer almıştır.²¹³ Trabzon Limanı’nda başlayan sempozyuma katılan heyete yöre halkından bir grup tepki göstermiştir. Bu nedenle heyetin yapmayı plânladığı şehir gezisi iptal edilmiştir²¹⁴. Programa göre Trabzon’daki

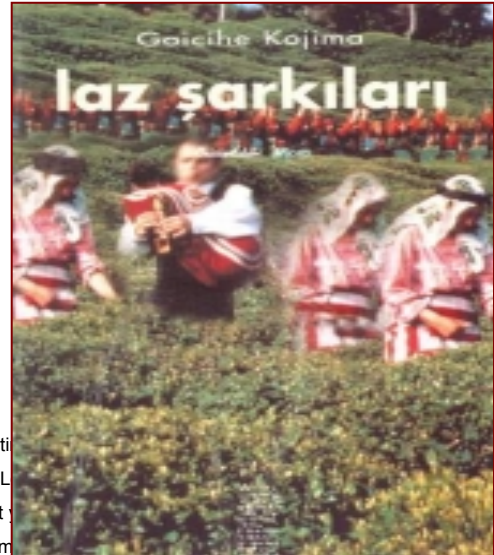
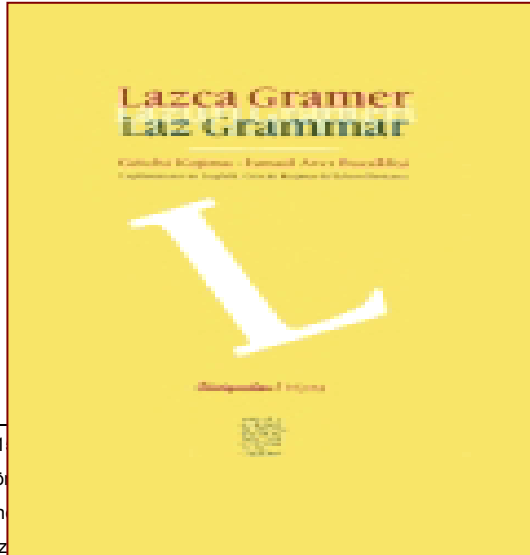
212 Türkiye Gazetesi 14.10.2002

213 Hürriyet, 21.09.1997, Milliyet, 20.09.1997, 21.09.1997, Ortadoğu, 21.09.1997, Sabah, 21.09.1997, Türkiye, 21.09.1997, Zaman, 21.09.1997.

214 Gemide sempozyuma katılan konuklara bir eğlence düzenlenmiş fakat eğlenceyi takip etmek isteyen Türk basın mensupları gemiye alınmamıştır. Türkiye, 22.09.1997.

akşam yemeğinde "Pontik dans" gösterisi yapmak için gemiye çıkması gereken folklor ekibi de "resmi izin" olmayınca gelememiştir.²¹⁵

- Yunanistan; turizm mevsimlerinde Doğu Karadeniz Bölgesi'ne "Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi" adı altında periyodik geziler de düzenleyerek konuyu gündemde tutmaya çalışmaktadır.²¹⁶
- Aynı zamanda bölgede Lazcılık politikası uygulanmaktadır. Lazcanın bölgede konuşulan bir dil olduğu, bölge insanının aslında rum olduğu ve tarihine sahip çıkarak dilinin yok olmasını engellemek için çaba sarf etmesi gerektiği basın ve yayın organlarında vurgulanmaktadır. Özellikle Ogni dergisi ve www.lazebura.net internet sitesi Lazcılık politikasının öncüleri konumundadır.²¹⁷
- Karadeniz bölgesinde yaşamakta olan toplumun çoğunluğunun anlamadığı lazca şarkılar ön plana çıkarılmakta, bir takım kendini bilmez insanlara yöre tarihi ve sosyal yapısı ile alakalı olduğu ileri sürülen " amacı belli " kitaplar yazdırılmakta ve kültür " mozaigi " örtüsü altında ayrılıkçı fikirler aşılarmaya çalışılmaktadır.

21
yö
ön
çiz

öneti
ve L
adet
gilem

Ortadoğu, 30.09.1997.

216 SARINAY, a.g.e., s.59.

217 www.lazebura.net sitesinde Ogni dergisi ile ilgili olarak; "Ogni Dergisi Lazuri Aylık Kültür Dergisi olarak ilk kez 1993 yılında İstanbul'da çıktı. Dergi beşinci sayısından sonra çıkarılmadı. Çünkü hakkında açılan dava sonucu bölücülük yaptığı gerekçesi ile toplatıldı. Dergi Karadeniz dili ve kültürünü anlatmak, Lazlarda Lazlık bilincini uyandırmak için yayın hayatına başladı. Dergi Türkçe ve Lazca metinler, yazılar içeriyordu. Derginin baskısı Yön matbaacılık tarafından yapılmış. Dergi toplatma kararından sonra bir sayı daha çıkarılmış ve sonra yayın hayatına zor koşullar nedeni ile son verilmiştir." denmektedir.

Şekil 3-6 Lazcılık Politikası Kapsamında Yayımlanan Kitaplar²¹⁸

- Yunanistan, yurt içi ve dışında toplam 200 civarında Pontus derneği kurduğunu belirtmiştir. Bu derneklerin, koordineli bir şekilde çalışmalarını sağlamak amacıyla da federasyon oluşturdukları dikkat çekmektedir.

Oluşturulan bu Pontus dernekleri federasyonları şunlardır²¹⁹ ;

- Güney Yunanistan Pontuslular Dernekleri Federasyonları,
- Rusya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Avustralya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Ukrayna Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Almanya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- ABD ve Kanada Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Gürcistan Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Pontuslular Dernekleri Pan-Helenik Federasyonu,
- Kazakistan Elen Cemaatleri Federasyonu,
- Ermenistan Pontuslular Birliği,
- Kıbrıs Pontuslular Birliği.

Yunanistan'da, bu dernek ve federasyonlar vasıtasıyla periyodik olarak ülke içinde ve dışında uluslararası "Pontus Helenizmi Kongreleri" düzenlenmektedir. Bu kongrelere Başbakan dahil üst düzey devlet

²¹⁸ Bu vb. kitaplara ait ayrıntılı bilgi için bkz. www.lazebura.net

²¹⁹ BAŞAR Cem, Terör Dosyası ve Yunanistan, INAF Yay. İstanbul, 1993, s.173-174.

görevlileri bizzat katılmakta ve teşvik etmektedirler. Yapılan bu kongrelerde ve yayınlanan kitap, makale ve bildirimlerde Türkler'in 350 bin Pontuslu'ya soykırım uyguladığı iddia edilmektedir. Bu soykırımın iki aşamada gerçekleştiği; birincisinin 1916-1918 yılları arasında I. Dünya Savaşı sırasında, ikincisinin de Türk Milli Mücadelesi döneminde 1919-1923 yılları arasında olduğu iddia edilmektedir.

Ayrıca, Türkiye'de yaşayan 700 bin Pontuslu'dan 350 bininin katliam ve sürgün metodlarıyla yok edildikleri ve ancak 180 bininin Yunanistan'a dönebildiği belirtilmektedir. Türkiye'nin bu soykırımı tanınması ve tazminat ödemesi talep edilmekte, bununla birlikte Türkiye'nin Pontus Soykırımı'nı tanımadığı müddetçe Avrupa Birliği'ne kabul edilmemesi için Avrupa ülkeleri nezdinde propagandalar yapılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili olarak Yunanistan içinde, Avrupa Parlamentosu merkezinde, İngiltere'de Almanya ve Moskova'da çeşitli sergiler düzenlenmektedir.²²⁰

Bu iddialara rağmen bilindiği üzere, Mütareke döneminde Doğu Karadeniz bölgesinde 250-260 bin civarında Rum yaşamaktaydı. Justin Mc. Carthy'e göre bu rakam 260 bin 313'tür.²²¹ Dolayısıyla 350 bin Rum'un yaşamadığı bir bölgede 350 bin kişinin soykırıma uğradığını iddia etmek hayal ürünü olmaktan ileriye gitmemektedir. Bununla birlikte mübadele yoluyla Yunanistan'a giden Pontuslular'ın sayısı 1928 Yunanistan Nüfus Sayımı istatistiklerine göre 182 bin 169'dur²²². Bu rakama 1922'den itibaren 1928'e kadar ölenlerin sayısı da eklendiğinde miktar 200 bin civarında olmaktadır.

Bununla birlikte 1922-1928 yılları arasında ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere göç edenler de eklendiğinde rakam 210 bin civarına ulaşmaktadır²²³. Yaklaşık 260 bin insandan 210 bini Yunanistan ve diğer ülkelere göç ettiğine göre kaç kişinin öldüğü veya kaybolduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bütün bu iddiaların yanında Türkler'in kaybı hiç hesaba

220 SARINAY, a.g.e., s.56.

221 MC. CARTHY Justin, Müslümanlar ve Azınlıklar, İnkılâp Yay., İstanbul, 1998, s.95.

222 MC. CARTHY, a.g.e., s.138

223 PEHLİVANLI, a.g.e., s.100.

katılmamaktadır. Pontus bölgesi olarak iddia edilen yerlerden Kastamonu ve Trabzon'daki savaşlar olmasaydı 1922 yılında yaşaması gereken nüfus ile yaşayan nüfus arasında büyük farklar bulunmaktadır. Türkler'in kaybı oldukça fazladır ²²⁴.

Bu kayıp Türk nüfusun önemli bir kısmının, "Pontuslu çeteler" in ellerinde hayatlarını yitirdikleri gerçeği inkâr edilemez bir olgu olarak önümüzde durmaktadır. ²²⁵

Özellikle son zamanlarda Ermeni Soykırım iddialarının dünya kamuoyunda toplamış olduğu ilgi, Rumları bu konuda daha ciddi çaba göstermeye sevk etmiş ve dünya kamuoyunu yanıltıcı biçimde yayınlara ağırlık verilmesini sağlamıştır.

3.3.4.4 Sonuç

Sonuç olarak;

- Özellikle Rum soykırımı safsatalarına karşı -Ermeni soykırım iddialarının almış olduğu biçimden ders çıkarılarak- Türkiye bilimsel gerçeklere dayalı argümanlarla uluslar arası ortamda gerçekleri gözler önüne sermek için yoğun faaliyetler icra etmelidir.
- Günümüzde Türkiye üzerinde yoğunlaşan misyonerlik faaliyetlerinden en fazla nasibini alan bölgelerimizden biri de Karadeniz bölgesidir.
- Yunanistan'ın ulusal hedeflerini gerçekleştirme yolunda kamuoyunun desteğini alması ve megali idea hedefini canlı tutma adına Pontus derneklerini örgütlemesi gayet normal bir davranıştır. Burada anormal olan Türkiye'nin kendisine yönelik bu girişimler karşısında aktif bir politika izlememesidir. Türkiye bu derneklerin faaliyetlerine son verilmesini

²²⁴ MC. CARTHY, a.g.e., s.145.

²²⁵ Savaşsız 1922'de olması gereken ve 1922'de gerçekte varolan rakamlar arasındaki fark, Kastamonu: 350.053, Trabzon: 204.130, MC. CARTHY, a.g.e., s.145.

Yunanistan'dan istemelidir. Alabileceği olumsuz bir cevap sonucunda ise Yunanistan'dan çok daha haklı sebeplerle öncelikle Batı Trakya olmak üzere Ege Adaları adına Pontus dernekleri ile benzer şekilde ve en az aynı sayıda derneklerin kurulması sağlanmalıdır.

- Karadeniz'de Pontus Devleti yaratma düşünceleri ve çabaları karşısında bölge halkına, milli kimlik ve birliğimize yönelen tehditler açıkça anlatılmalı ve bölgede milli bilinci pekiştirecek ve yapılan propagandaların tahripkar etkilerini yok edecek şekilde destek verilmelidir. Megali İdea'nın hedeflerinden biri olan Pontus Devleti'nin tarihin karanlık sayfalarından çıkma ihtimali dahi önlenmelidir.

3.3.5 Kıbrıs Sorunu

Güneyde, askeri bir tatbikat izleyen Atatürk etrafındaki subaylara “Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim, ikmal yollarımız ve imkanlarımız nelerdir?” diye sorar. Subaylar birçok görüş ve düşünceler ileri sürerler, Atatürk hepsini dikkatle ve sabırla dinler, sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs'ı işaret ederek: “Efendiler, Kıbrıs düşman elinde olduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmış demektir. Kıbrıs'a dikkat ediniz, bu ada bizim için önemlidir” der. Atatürk'ün Kıbrıs'a bakış açısı budur.²²⁶

3.3.5.1 Kıbrıs'ın Coğrafi Özellikleri

Kıbrıs, 9.251 km²lik alanı ile Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Bu yüzölçümün dağılışı şöyledir:

a. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC): 3242 km²

(Ada yüzölçümünün %35'i)

226 ÇİLOĞLU İlhan, Bir Askerden Makaleler, İstanbul, 2001, s.67

b. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Bölgesi: 5510 km²

(Ada yüzölçümünün %59.5'i)

c. İngiliz üsleri: 356 km²

(Ada yüzölçümünün %2.8'i)

d. BM Barış Gücü'nün sorumluluk sahası

(Ada yüzölçümünün %2.7'si)

Ada Türkiye'nin 64 km güneyinde, Suriye'nin 96 km batısında, Mısır'ın 400 km kuzeyinde ve Yunanistan anakarasının yaklaşık 770 km güneydoğusunda bulunur. İsrail'e uzaklığı 290 km'dir. Girit'e uzaklığı ise 800 km'yi bulur. Kıyılarının toplam uzunluğu 780 km'yi bulur.

3.3.5.2 Tarihi Gelişimi

3.3.5.2.1 Eski Çağ-Osmanlı Dönemi

Stratejik önemi Kıbrıs'ın, tarih boyunca birçok defa el değiştirmesine sebep olmuştur. M.Ö 300 dolaylarında Büyük İskender tarafından işgal edilen, M.Ö İnci yüzyılda Roma egemenliğini kabul eden Kıbrıs'ta, daha sonra M.S 395-654 arasında Bizans varlığı hüküm sürmüştür.

654-1191 yılları arasında Ada, Bizans, Emevî ve Abbasîler arasında bağımsız durumda kalmıştır. 1191 yılında yapılan Haçlı Seferi sırasında ise, Haçlılar tarafından ele geçirilen Kıbrıs, satılarak Frank Krallığı egemenliğine girmiş ve yaklaşık üç yüzyıl onların egemenliğinde kalmıştır. Ada üzerinde, 1489-1571 arasında Venedik, 1571'den sonra ise Osmanlı egemenliği bulunmaktadır.

3.3.5.2.2 Osmanlı Dönemi

16. y.y.'in sonlarına doğru Venedik ve Ceneviz donanmaları Osmanlı deniz ticaretini devamlı bir şekilde tehdit eder durumda bulunuyorlardı. Osmanlılar'ın doğu Akdeniz'de verdikleri ticaret kayıpları devamlı büyümekteydi. Nihayet Osmanlı Padişahı II. Selim Kıbrıs'ın alınmasını kararlaştırmış ve talimat vermiştir.

Kıbrıs, 1 Ağustos 1571'de Osmanlı Sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa tarafından ele geçirilmiştir. Sadrazam; Venedik Elçisi'ne “ Siz İnebahtı'da bizim donanmamızı ortadan kaldırmakla bizim sakalımızı kestiniz, biz ise Kıbrıs'ı alarak sizin kolunuzu kestik. Kesilen sakal çıkar ama, kesilen kol bir daha çıkmaz” diyerek Kıbrıs Adası'nın önemini vurgulamıştır.

Ada alındıktan sonra Kıbrıs Beylerbeyliği kurulmuş ve Lefkoşa kenti de merkez yapılmıştır. Kıbrıs'ın fethinden sonra Osmanlı iskan politikası gereği Anadolu'dan 8000 Türk aile adaya yerleştirilmiştir.²²⁷ Ayrıca Kıbrıs'ın alınması sırasında çarpışmalarda bulunan birkaç bin Osmanlı askeride adaya yerleşmiş ve bunların çoğuna Anadolu'dan eşler getirtilmiştir. Bu tarihten sonra da Anadolu'dan Kıbrıs'a gidip yerleşen Türkler olmuştur.

Osmanlı hakimiyeti sırasında Kıbrıs Adası'ndaki Hristiyanlara ve özellikle Rumlara iyi davranılmış, geniş bir özerklik tanınmış; Venedik egemenliği sırasında yasaklanmış olan Ortodoks kilisesi , yeniden bağımsızlığına kavuşturulmuştur.²²⁸ Kıbrıs'a yerleştirilmiş olan Anadolu Türkleri ve Adadaki Rumlar , dinleri ve dillerinin ayrı olmalarına rağmen, uzun zaman barış içinde yan yana yaşamışlardır.²²⁹

3.3.5.2.3 İngiliz Yönetimi Dönemi

Osmanlılar ile Ruslar arasında 1877 tarihinde yapılan savaşta Osmanlı kuvvetleri Ruslar karşısında zor durumda kalmıştı. Bu durumun neticesinde

227 SALIŞIK Selahattin;Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etniki Eterniya, s55-57.

228 Aynen İstanbul'un fethi ile dini yönetimin Katoliklerden alınıp Ortodokslara verilmesi gibi, Kıbrıs'ın fethi ile de yönetim Katoliklerden alınıp Ortodokslara verilmiştir.

229 Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea,s.26-27,Gnkur. Basımevi, Ankara,1985.

1878'de Ayastefanos antlaşması imzalanmış ve Ruslar Osmanlılar karşısında önemli başarılar elde etmişlerdi.

Rusya'nın bu başarılarından rahatsız olan İngiltere ve yandaşları bu anlaşmayı Osmanlı yararına biraz daha yumuşatmayı düşünmüşler ve böylece Berlin'de tarafları bir araya getirmeyi başarmışlardır.

İngilizler Osmanlıların yararından çok kendi çıkarlarını düşünmekteydiler. Yapılan görüşmelerde Ayastefanos antlaşmasının hükümleri yumuşatılmış bu arada Kıbrıs adasının da İngiltere'ye verilmesi kabul edilmiştir. Antlaşmaya göre Kıbrıs, İngiltere'ye şartlı ve geçici olmak üzere verilmiştir.

Osmanlıların İngilizlerle yaptıkları antlaşmaya göre Kıbrıs hukuken Osmanlı toprağı olarak kalacak ve İngiltere adada kiracı olacak ve her sene Osmanlı idaresine 92000 altın kira verecekti.

İngilizler adaya Rus ilerleyişine karşı yerleştiklerini söylemekteydiler, aslında İngilizlerin maksadı doğu Akdeniz'de stratejik önemi olan Kıbrıs'a devamlı yerleşmekti.

İngiltere ile yapılan anlaşmada " Rusya Kars ve Kars civarında ele geçirdiği yerleri Osmanlı'ya geri verirse, İngiltere'de derhal Kıbrıs'ı boşaltacak ve 4 Haziran 1878 Anlaşması hükümsüz kalacaktır." kaydı bulunmakta idi. İngiltere şartlar sağlandığı halde adayı geri vermemiştir.²³⁰ İngiliz uzmanlar İngiliz Hükümetinin 1878'de Osmanlı Hükümetini bile bile kandırdığını belirtmişlerdir.²³¹

1830 yılında kurulan bağımsız Yunan devletinin yaptığı propaganda sonucu Kıbrıs adası'nın rum halkı arasında Enosis fikri uyandırıldı. İngiltere kendisi ile mücadeleye girişen rumları memnun edebilmek için Kıbrıs Rumlarına büyük olanaklar tanıdı. Bununun sonucu adadaki Türklerle Rumlar birbirine düşman edildi. Bundan sonra adada artan Rum

230 SALIŞIK Selahattin;Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etniki Eterniya, s.129,130-132.

231 ÖYMEN Onur, Bir mücadele Sanatı olarak Diplomasi, ,İstanbul,2002.

baskısı ile adanın gerçek sahipleri olan Türkler Kıbrıs'ı terke başladılar. Buna karşılık Yunanistan'daki Rumlardan adaya göçmen gönderilerek Kıbrıs Adası'nın çoğunluğunun rum olması sağlanmaya başladı.

İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yanında Birinci Dünya savaşına girmesi üzerine 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı ilhak etti. Savaşın başlaması Kıbrıs Türkleri için tam bir felaket oldu.

Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin karşı karşıya savaştan taraflarda olmaları ada Türklerinin hem İngiliz hem de Rum baskısı altında ezilmelerine yol açtı. Özellikle bu dönemde ada Türklerinin önemli bir bölümü Anadolu'ya göç etmiştir.²³²

Türkiye, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakını tanıdığını bildirmiş; Kıbrıs üzerindeki haklarından Yunanistan veya ada Rumları lehine değil İngiltere lehine vazgeçmek zorunda kalmıştır.²³³

İngiltere idaresinde Kıbrıs'ta Rumlara hoşgörülü davranılmasına rağmen Rumlar elde etmiş oldukları hakları devamlı daha da arttırmayı amaçlamışlardır. Bu arada "Enosis" fikirleri ve Türklere baskı hareketleri de Rumlar arasında yayılmakta idi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının hemen ardından İngilizlerin baskısıyla pek çok sayıda Türk adayı terk etmek zorunda kalmış ve Türkiye veya İngiltere'ye göç ettirilmiştir.

Artan Rum taleplerinin İngilizler tarafından reddedilmesinin ardından Rumlar 1929 tarihinden itibaren İngiliz idaresiyle adada çekişmeye başlamışlardır. Adayı İngilizlerden kurtarmak isteyen Rumlar, 1931'de ayaklandılar. İngilizlerin bu başkaldırıcıyı kısa sürede bastırmasından sonra, 1950 yılına kadar adada önemli bir olay olmamıştır. Ancak bu arada İngiltere Kıbrıs'a 1947 yılından itibaren muhtariyet vermek istemiştir. Bu amaçla; Türk,

232 Türklerin adayı baskılar sonucu terk etmeleri hem baskıları daha da artırmış hem de adadaki nüfus çoğunluğunun ada Rumları lehine bozulmasına neden olmuştur.

233 TÜRK, Hikmet Sami;Tarih Boyunca Kıbrıs Sorunu,Özgür İnsan Dergisi,Eylül 1974.

Rum ve çeşitli meslek kuruluşlarından oluşan bir danışma meclisi kurmayı denemiş; fakat bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Savaşın sona ermesiyle birlikte, özellikle Kıbrıs Rum toplumu içerisinde İngiltere'den bağımsızlığın alınması ve Yunanistan'la birleşme yönünde tartışmalar yapılmıştır.

Ancak, 1946-49 yılları arasında Yunanistan'da yaşanan iç savaşın yaratmış olduğu karmaşa ve İngiltere'nin ekonomik, siyasi ve askeri yardımlarının Yunanistan üzerinde yaratmış olduğu bağımlılık ilişkisi, Yunanistan'ın bu tür ulusçu beklentileri desteklemesini engellemiştir.

Yunanistan Ada'da Megali İdea'yı kısa sürede gerçekleştiremeyeceğinin farkına vararak planlarını daha uzun süreye yaymayı tercih etmiştir.

3.3.5.2.4 1950-60 Dönemi

1950'de kilise önderliğinde Rumların gerçekleştirdiği plebisite (halk oylaması) Türkler katılmamış ve sonuçlarını İngilizlerle birlikte, kabul etmemişlerdir. Bu plebisit sonrası Türkiye ve Yunanistan, daha önce ilgisiz kaldıkları Kıbrıslı soydaşlarına sahip çıkmaya başlamışlardır. Bu kapsamda; 16 Ocak 1950 tarihinde İstanbul'da düzenlenen büyük gençlik mitinginde Rum plebisiti protesto edilmiştir.

Gerçekten de, Yunanistan, 1950 yılı başlarına kadar Kıbrıs Rum toplumu liderleri tarafından yöneltilen isteklere karşı soğuk davranmışlardır. Hatta, General Plastiras Hükümeti, 1950 yılında Kıbrıs'ta yapılan halkoylamasını kabullenmekten kaçınmış ve bu durumun Yunanistan ile İngiltere arasında yakınlaşmayı sekteye uğratacağından çekinmiştir.

1950 Haziranında ise, G. Papandreou, "Bugün Yunanistan biri İngiltere diğeri ABD olan iki ciğerle nefes almaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs konusu

yüzünden nefessiz kalarak boğulmaya dayanamaz” diyerek, benzer bir kaygıyı dile getirmiştir.²³⁴

Bu yaklaşım çerçevesinde, 1951 yılında Makarios’un Kıbrıs konusunu BM’e götürmek için yapmış olduğu girişimler²³⁵, Yunanistan tarafından hoş karşılanmamış ve Makarios’un ısrarlı tutumu karşısında Yunanistan, bu yöndeki bir girişimin başarısız kalacağı ve kendisinin de Kıbrıslılar ve diğer insanlar karşısında saygınlığını yitirebileceğini bildirmiştir.²³⁶

Diğer yandan, 1951 yılında Yunanistan’da Kıbrıs konusunda kamuoyu giderek artan bir ilgi ile hükümet üzerinde baskı yapmaya başlamış ve sonunda General Plastiras bu konuda bazı girişimler yapmak zorunda kalmıştır. Kıbrıs konusunun BM’e götürülmesi hazırlıkları sürerken, İngiltere’nin bu konuda görüşmelerde bulunmak istemesi ile, Yunanistan’ın Kıbrıs konusundaki girişimleri hızlanmaya başlamıştır.

Yunanistan’ın Kıbrıs’a ilişkin politikasının değişmesiyle birlikte bu ülke ile İngiltere arasında 1955'lere kadar süren bir görüşme süreci yaşanmıştır. Yunanistan’ın, Kıbrıs politikasında yaklaşımlarını etkileyen önemli bir faktör olarak , Türkiye’nin uzun süre bu sorunu İngiltere’nin bir iç sorunu olarak değerlendirmiş olmasının yaratmış olduğu cesaretlendirici ortam karşımıza çıkmaktadır.

1954 yılında Yunanistan’ın sorunu Birleşmiş Milletler’e getirme çabaları yoğunluk kazanmaya başladığında, Türkiye de sorunla resmen ilgilenmek gereğini duymuştur. Türkiye’nin Atina Büyükelçisi Yunan Hükümeti’ne, Türkiye’nin adadaki statünün korunmasından yana olduğunu, eğer adanın geleceğine ilişkin herhangi bir çaba göstereceklerse bu konuda Türkiye’nin

234 Pantazis Terlexis, *Greece’s Policy and Attitude Towards the Problem of Cyprus*, New York: N.Y. University, 1968, s. 91.

235 1950 tarihinde kilisenin öncülüğüyle adada sahte bir halk oylaması yapılmış ve oylama sonrasında adanın Yunanistan ile birleşmesinin istendiği iddia edilmiştir. Kıbrıs Rum halkını Başpiskopos Makarios kışkırtmakta idi.

236 TERLEXIS Pantazis, *Greece’s Policy ...*, s. 91

de bir taraf olarak görülmesi gerektiğini ve sorunu Birleşmiş Milletler'e götürmenin Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceğine inandığını iletmiştir.”²³⁷

Nitekim, Türkiye'nin görüşlerini açıklayan F. Köprülü'nün belirttiğine göre; “İngiliz egemenliği altındaki Kıbrıs konusunda Yunan liderleri ile asla görüşmeler yapılmadı ve konunun Yunanistan ile görüşülmesi uygunsuz bir davranış olacaktı. Türkiye için ‘Kıbrıs sorunu’ bulunmamaktadır; ancak günün birinde adanın geleceği İngiltere ile görüşülecek bir konu olarak ortaya çıkarsa, adada yaşayan büyük orandaki Türk azınlığın varlığı Türkiye'ye konu üzerindeki görüşlerini açıklama hakkı verecektir.

Bununla beraber Türk hükümetinin görüşüne göre adanın bugünkü statüsünde bir değişikliğin yapılması uygun değildir.”²³⁸

Yunanistan'ın, 16 Ağustos 1954 tarihinde, konuyu BM'e götürmesi ve ardından da istediği sonucu elde edememesi, Kıbrıs konusunun uluslararası boyutlarını ortaya çıkarırken, Kıbrıs ve Yunanistan'da İngiltere karşıtı bir kamuoyunun oluşmasına neden olmuştur.

Bu arada olayların Kıbrıs'ta buhran haline gelmesi üzerine İngiltere, 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da, adayla ilişkili olan üç ülkenin Dışişleri Bakanlarının katıldığı bir toplantı düzenlemiştir. Bu Konferansta Türk tarafını Fatih Rüştü Zorlu temsil etmiştir. Bu toplantıda Türk ve İngiliz Bakanların mevcut statüyü koruma; Yunan Bakanın ise, değiştirme yönünde görüş bildirmeleri üzerine bir anlaşma sağlanamamıştır. Tarafların resmi görüşlerinin belirginlik kazanmış olduğu bu toplantı sürerken Türk-Yunan ilişkileri açısından oldukça olumsuz etkiler yaratacak olan 6-7 Eylül olayları yaşanmıştır.

237 SÖNMEZOĞLU Faruk, “Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri,” Türk Dış Politikasında Sorunlar, der. Esat Çam, İst. Der Yay. 1989, s.

238 Terlexis P., Greece's Policy ..., ss. 159-160.

Bu gelişmelerin ardından adada terörün gittikçe tırmanması üzerine İngiliz Vali Harding, olayların sorumlusu olarak gördüğü Başpiskopos Makarios'u 9 Mart 1956'da Hint Okyanusundaki Sychelles Adalarına sürecek ve böylece adada bir Makarios efsanesi doğmasına yol açacaktır.

1955-60 süreci, bir yandan, taraflar arasında Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin görüşmelerin yapıldığı, diğer yandan ise, adadaki toplumlar arasında da görüş ayrılıklarının yaşanmaya başladığı bir olaylar zinciri oluşturmuştur. Yunanistan ne BM'den ne de İngiltere'den istediği cevabı alamayınca Makarios'un²³⁹ telkinlerine uyarak meseleyi silah zoru ile halletmek yoluna gitmiştir. Aynı yıl Rumlar adada iyice örgütlenmişler ve E.O.K.A.'yı kurmuşlardır. 1958 yılında E.O.K.A. militanları adada bulunan bir çok Türk köyüne saldırmışlar ve çok zarar vermişlerdir.

Bunun üzerine Türkler canlarını koruyabilmek için direniş gücü oluşturmayı düşünmüşler ve Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni kurmuşlardır. "Kıbrıs'ta yoğun gerginliğin sonucu olarak 1958 yılında meydana gelen kanlı rum saldırıları²⁴⁰, Kıbrıslı Rumların mücadelesinin amacı olan İngilizlerin Ada'dan çıkarılması amacını ikincil plana iterek Kıbrıs sorununun niteliğini sömürge sorunu halinden Türk-Yunan sorununa dönüştürülmesi sürecini tamamlamıştır."²⁴¹

Türkiye bu olaylardan sonra tepkisini Aralık 1956'da Başbakan Menderesin ağzından taksim tezi ile ortaya koydu. Daha sonra Türk kamuoyundan büyük destek gören bu tez, İstanbul Taksim meydanında 8 Haziran 1958'de yapılan gösterilerde, milletçe " Ya Taksim Ya Ölüm" şeklinde haykırılıyordu.

Kıbrıs'ta terör olaylarının bir türlü önlenememesi üzerine İngiltere, Vali Harding'i görevden aldı ve Makarios'u da adaya dönmemesi şartı ile (1 Mart

239 Kana susamış psikopos Makarios Heybeliada Ruhban Okulu mezunu bir din adamıdır.

240 Kıbrısta terörü 1958 yılında doruğa çıkırmış ve sadece Temmuz ayında 48 Türk katledilmiştir.

241 MAVROYIANNIS Andreas, "Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi," Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Der. Semih Vaner, İstanbul: Metis Yayınları, 1989, s. 131.

1959'da dönebildi) serbest bıraktı. Bu arada Yunanistan, Türkiye'nin taksim tezinde ısrarı üzerine, tekrar BM'e başvurarak Kıbrıs'a self-determinasyon hakkı tanınmasını istedi ancak sonuç alamadı.

3.3.5.2.5 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması

1959 yılında ise, uluslararası sistemdeki bölgesel olayların müttefikler arasındaki işbirliği ve dayanışma çabalarını gerektirmesi, ABD ve NATO'nun baskılarıyla²⁴²; "Türkiye ve Yunanistan ikili müzakerelere girişmişler ve iki devletin başbakanları arasında 5-11 Şubat 1959'da Zürih'te yapılan görüşmelerde bağımsız bir 'Kıbrıs Cumhuriyeti' kurulmasına karar verilmiştir.

Bu bağımsız devlet içinde 'Kıbrıs Türk Toplumunun' hürriyet ve yaşama haklarını garanti altına alan anayasa esasları ile, diğer ilgili anlaşmalar tespit edilmiştir. Bu anlaşmalar, 19 Şubat 1959'da Londra'da, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumları temsilcileri tarafından imzalanmıştır."²⁴³

Garanti Anlaşmasıyla, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyetinin gerektiğinde bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve güvenliği ile anayasal düzenini, bu üç devlet birden veya bunlardan birisi koruyacaktı. İttifak Anlaşmasıyla, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti, ortak savunma amaçlı işbirliği yapacak ve Kıbrıs Cumhuriyetinin bütünlüğünü tehdit edecek saldırılara karşı koyacaklardı. Bu maksatla kurulacak ortak karargahta Türkiye 650 ve Yunanistan 950 asker bulunduracaktı. Nisan 1960'da Anayasa şeklini alacak olan Kıbrıs Cumhuriyetinin temel yapısı, özet olarak şu hususları içermekteydi:

²⁴² NATO'nun baskısının nedeni, NATO'nun güneydoğu kanadının zayıflama ve Doğu Akdeniz'deki Sovyet nüfuzunu önleme çabasından kaynaklanmaktadır.

²⁴³ ARMAOĞLU Fahir, 20. yy Siyasi Tarihi, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983, s. 533.

- İki toplumun yapacakları ayrı seçimlerde Rumlar, Cumhurbaşkanı; Türkler ise, Yardımcısını seçecekti. Resmi dil; Rumca ve Türkçe olacak; tüm yasa ve resmi belgeler bu iki dilde yazılacaktı.
- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, 7 Rum ve 3 Türk bakandan oluşan bakanlar kurulu yardımı ile yürütme görevini yapacaklar ve kurulun kararlarını birlikte veya ayrı ayrı veto edebileceklerdi.
- Yasama yetkisi, 50 üyesinin %70'i Rum ve %30'u Türklerden oluşan ve iki ayrı toplumun kendi üyelerini seçtiği bir Temsilciler Meclisi ve iki toplumun kendi işlerinde yetkili iki ayrı Cemaat Meclisi tarafından kullanılacaktı. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının Temsilciler Meclisinden geçen yasaları birlikte veya ayrı ayrı veto yetkisi vardı.
- Beş büyük kente (Lefkoşe, Limasol, Magosa, Larnaka ve Baf), iki toplumun ayrı belediyeleri olacaktı.
- Her türlü kamu hizmetinde %70 Rum ve %30 Türkler görev yapacaktı (Polis ve Jandarma da dahil). 2000 kişilik silahlı gücün %60'ı Rum ve %40'ı Türklerden olacaktı. Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme Başkanlıklarına ada ile ilgisi olmayan milletlerden tarafsız birisi getirilecekti.

Mart 1959'da İngilizler, ada yönetimindeki yetkilerin önemli bir kısmını bağımsızlığa geçişi hazırlayacak ortak bir komisyona bıraktı.²⁴⁴ 13 Aralıkta iki toplum ayrı sandıklarda oy kullanarak, cumhurbaşkanlığına Makarios'u ve yardımcılığına ise, Dr. Fazıl Küçük'ü seçti.

3.3.5.2.6 1960-1974 Dönemi

Makarios, Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasından itibaren Türk toplumunun Rumlarla eşit şartlara sahip olmasını içine sindiremeyerek

²⁴⁴ İngiltere'nin, yönetimi adada kurulacak yeni bir devlete devretmeyi kabul etmesine, Orta Doğu'da etkin bir güç olma konumunu yitirmesi sonucu Batının, çıkarlarını koruma görevini süper güç olarak ortaya çıkan ABD'ye devretmesi büyük ölçüde neden olmuştur.

bunları geri alma planları yapmaya başlamıştır. Ancak Yunanistan'dan gerekli desteği görememeleri ve Türkiye'nin de mevcut düzeni korumadaki kararlılığından ötürü Kıbrıs'taki Rumların Türklere karşı saldırıları, Aralık 1963'e kadar ertelenmiştir.

1963 ve 1964 yıllarında, adadaki rum baskısı artmış ve giderek Türk azınlığın yok edilmesi çabalarına dönüşmüştür. Türk toplumuna yönelik saldırıların artması ve anayasal düzenin getirmiş olduğu hakların uygulanmaması, Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur.

Bu tarihte Rumların özlemleri beklediği şartlar : Türkiye'de İnönü'nün istifası ile koalisyon hükümetinin yıkılması ve Yunanistan'da ise, Karamanlis'in istifası ile yerine Zürih ve Londra Anlaşmalarına muhalif Papandreu'nun yeni hükümeti kurması ile oluşuyordu. Bu şartlardan istifade etmeyi amaçlayan Makarios, bir oldu bitti ile Türkler ile Rumların eşit statüsünü bozacak 13 maddelik bir anayasa değişikliği gündeme getirdi.

Böylece Türklere karşı Rumların başlatacağı kanlı saldırıların işareti veriliyordu. 20 Aralıkta Rum polisinin Lefkoşe'de Türklere ateş açması ile başlayan bu saldırılar, kısa zamanda adaya yayıldı. Türkler, bu saldırılara kısıtlı imkan ve silah gücü ile karşı koymaya çalışıyor ve zaman zaman da çok kanlı çatışmalar oluyordu.²⁴⁵

Rumların, 24 Aralıkta, Türk Alayı doktorlarından Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğunu katletmesiyle doruğa çıkan vahşet üzerine (Kanlı Noel) Türk savaş uçakları, 25 Aralıkta Lefkoşe semalarında uyarı uçuşu yaptılar.²⁴⁶ Kısa bir süre için duruluyor gibi görünen Rum saldırıları, 6 Şubat 1964'te tekrar başladı ve tüm hızıyla bütün adaya yayıldı. Bunun üzerine 60'tan fazla Türk savaş uçağı, Rum mevzilerini bombaladı ve önemli kayıplar verdi. Bu müdahaleye rağmen Rum saldırılarının durmaması üzerine, Türk Hava

245 Kıbrıs Rum Kesimi'nin ana muhalefetteki DİSİ milletvekili Hristos Burgurudis , Rumların 1964 ve 1965'te Kıbrıslı Türklere yönelik alaycı ve düşmanca tutumunu " suç" olarak nitelendirdiğini ifade ederek " Kıbrıslı Türklere karşı o zamanki tutumumdan ve tüm yaptıklarımın dolaylı çok utanıyorum dedi. Milliyet. 06 Aralık 2004

246 Rumlar Türklere karşı saldırılara geçerek 103 Türk köyünü basmış ve pek çok karış masum insanımızı toplu mezarlara gömmüşlerdir Atlılar, Muratağa, Sandallar gibi köylerde yapılan vahşet ve 1963 sonundaki Kanlı Noel gibi olaylar belleklerden hiçbir zaman silinmemiştir

Kuvvetleri 8-9 Ağustos günlerinde daha büyük bir operasyon yaptı. Kıbrıs'ta sıcak savaşın eşiğinden dönülürken, çatışmalar bu olayla birlikte yerini Rumların Türklere karşı uygulamaya koydukları ekonomik ablukaya bıraktı.²⁴⁷

Gelişmeler üzerine Kıbrıs'ta bir NATO Barış Gücü görevlendirmek istenilmişse de, SSCB ve Makarios'un muhalefeti ile konu 4 Mart 1964 tarih ve 186 sayılı karar ile BM Barış Gücü şekline dönüşmüştür ve yeşil hat çizilmiştir.²⁴⁸ BM Barış Gücünün Kıbrıs'ta göreve başlamasından sonra da Rum saldırılarının sürmesi üzerine Türkiye, adaya müdahale etmek istemişse de BM Güvenlik Konseyinin 13 Mart 1964'te aldığı bir kararla engellenmiştir. Bu kararın alındığı tarihten üç gün sonra Türkiye, adaya askeri müdahalede bulunma kararı almak zorunluluğunu duymuştur.

Ancak, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs nedeniyle çıkabilecek bir savaş sonucunda, bu durumun genelde Batı-NATO, özelde ABD çıkarları üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerden çekinen ABD, Türkiye'nin bu kararını oldukça sert bir tepki göstererek engellemiştir. ABD Başkanı Johnson'un, 5 Haziran 1964 tarihli, ultiimat mahiyetindeki meşhur mektubu ile Türkiye'nin müdahalesi önlenmiştir.²⁴⁹ Tarihe ünlü "Johnson Mektubu" olarak geçen ABD'nin Türk müdahalesini engelleme girişimi, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemekle beraber, Türk-ABD ilişkilerinde oldukça önemli bir güvensizliğin ve hayal kırıklığının yaşanmasına ve Türk dış politikasında yön değişikliğine gidilmesine yol açmıştır.²⁵⁰

ABD'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemesinden sonra Türkiye ve Yunanistan arasında ikili ilişkilerde yeni bir yaklaşım havası belirmiştir. Kıbrıs, 1965 - 66 yıllarında, EOKA'nın küçük eylemleri dışında kısmen de

247 FIRAT, Mehmet, 1960-1980 "Görelî Özerklik-III", Türk Dış Politikası, Cilt I, İletişim Yayınları, 2001 s.729

248 ÜLGER, İsmail, "Türkiye Yunanistan Arasındaki Temel sorunlar", "Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi", Ahsen Yayınları, 2002, s. 202

249 SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler, Der Yayınları, 2002, s. 90

250 Kıbrıs taki 1964 olayları sırasında Başkan Johnson "verdiğimiz silahları Kıbrıs ta kullanamazsınız; Kıbrıs yüzünden Sovyet saldırısına uğrarsanız seyirci kalınız " demiştir. Kıbrıslı Türk lider Sayın Rauf Denktaş "Başkan Johnson un küstahça yazılmış mektubu zannedirim o günün görevlilerini tüm engelleri aşacak bir hazırlığa götürdü." şeklinde demec vermiştir.

olsa sakindi. Ancak konu uluslararası alanda güncelliğini korudu ve yoğun diplomatik temaslar sürdü. Bu diplomatik temaslar çerçevesinde Türk ve Yunan Başbakanları, ayrı ayrı ABD'yi ziyaret etmişler ve temaslarda bulunmuşlardır. Bu görüşmeleri takiben ABD, eski Dışişleri Bakanlarından Acheson'u Kıbrıs sorununa çözüm bulmakla görevlendirmiştir.

Daha sonra Acheson tarafından hazırlanan plana göre: Kıbrıs Yunanistan'a verilmekte, Türkiye'ye Karpaz Yarımadasında bir üs ile Meis adası verilmekte, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ait olacak bölgelerindeki Türkler için mahalli otonomi sağlanmakta ve azınlık statüsü tanınmaktadır.

Bu planın, bazı küçük değişikliklerle Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmesine rağmen Makarios'un reddetmesi üzerine uygulamaya konamamıştır. Yunanistan'daki iktidar değişikliğinin de etkilemiş olduğu bu durum kısa sürmüş ve 1967 yılı geldiğinde Kıbrıs'ta Türk toplumuna karşı yürütülen katliamlar ve baskılar yeniden başlamıştır.

1964 yılından itibaren Makarios yönetimi ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Enosis'e yönelik dayanışma ve işbirliğini artırmış olması, Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından hızla silahlandırılması sonucunu doğurmuştur. Nitekim, bu işbirliğinin bir gereği olarak Yunanistan, General Grivas komutasında 20.000 Yunan askerini gizlice Kıbrıs'a göndermiş, ayrıca Kıbrıs Rum Muhafız Ordusunu silah ve askeri gereksinimler açısından güçlendirmiştir.

1967 yılında Yunanistan'da askeri cuntanın iktidara gelmesiyle birlikte, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs konusunda görüşmelere yeniden başlanmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında, 9 Eylül'de Keşan'da, 10 Eylül'de Dedeoğaç'da yapılan görüşmeler sırasında Türkiye, kararlı tutumunu koruyarak Yunanistan'ın Enosis isteklerine karşı çıkmıştır.

Bu arada Ankara'da sürgün olan Rauf Denktaş ve arkadaşlarının Kıbrıs'a dönmeleri üzerine Rumlar tarafından tutuklanmaları, tansiyonu

tekrar yükseltmiştir. Türkiye'nin sert tepkisi ile Denktaş ve arkadaşları, 12 Kasım'da serbest bırakılmış ve Ankara'ya geri gönderilmiştir.

Bu olayın hemen akabinde 15 Kasım'da Grivas yönetiminde binlerce silahlı Rum, Kıbrıs'ta bulunan tüm Türklerin imhasını amaçlayan Akritas²⁵¹ planını tatbik etmek için Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırmıştır.

Bu durum karşısında 16 Kasım'da Türkiye Yunanistan'a ultiatom vermiş, Türk toplumuna yönelik saldırılar durdurulmadığı, adadaki gizlice yerleştirilmiş bulunan Yunan kuvvetleri geri çekilmediği takdirde, anlaşmalardan doğan haklarını kullanarak askeri müdahalede bulunacağını açıklamıştır. Yapılan arabulucu girişimler sonrasında, Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa yol açabilecek bunalım hafifletilmiş ve daha sonra Aralık ayı başlarında varılan anlaşma ile Kıbrıs'a gizlice ve anlaşmalara aykırı olarak yerleştirilen Yunan kuvvetleri adadan ayrılmış, Türkiye ise, Kıbrıs'a müdahalede bulunma hazırlıklarını durdurmuştur. Böylece kararlı Türk diplomasisi, Rum Akritas planını bozmuştur.

Türkiye ve Yunanistan arasında başlayan yeni ilişkiler Kıbrıs konusunda ılımlı bir iyimserliğin doğmasına yol açmıştır. 1968 yılından itibaren iki ülke arasında görüşmeler yeniden başlarken Kıbrıs'ta da 1974 yılına kadar devam edecek bir sessizlik dönemi başlamıştır. Böylesi bir gelişmenin yaşanmasında, 1963-64 ve 1967 yıllarında yaşanan saldırılar sonrasında, Kıbrıs Türk toplumunun saldırılara karşı koyabilmek amacıyla bir arada yaşamaya başlamış olmaları, 1967 bunalımı sonrasında ise, kendi yönetsel yapılarını geliştirmeye başlamış olmasının rolü büyüktür.

Geçitkale saldırılarından sonra varılan anlaşma gereği ilk toplumlararası görüşmeler 1968 yılının Haziran ayında Beyrut'ta başladı. Bir hafta sonra da Lefkoşa'ya taşındı. Görüşmeleri, Türk tarafı adına, 4 yıllık sürgün hayatının ardından Nisan 1968'de adaya dönen 'Cemaat Meclisi

²⁵¹ Akritas planında yapılan işbölümüyle hangi Rum'un hangi Türk'ü öldüreceği de en ince ayrıntısına kadar belirlenmişti. Rum Yönetimi Sözcüsü Mihalis Papapetru 1963'ten önce devlet ve devlet dışı unsurlar, Akritas planını hayata geçirmek ve Kıbrıslı Türkleri katletmek için bende dahil olmak üzere öğrencilere silah eğitimi verdi demiştir. TRT,08 Nisan 2005, saat 1900

Başkanı' Rauf Denктаş yürütüyordu. Rum tarafı adına görüşmelere katılan isim ise 'Temsilciler Meclisi Başkanı' sıfatıyla Glafkos Klerides oldu.

1968 yılında Kıbrıs'ta yapılan görüşmeler, bazen Klerides'in bazen de Denктаş'ın evinde gerçekleşiyordu. Yasama, yürütme, güvenlik ve idari konularla ilgili görüş alışverişi şeklinde geçen toplantılar, 20 Eylül 1971'de son buldu.

Birleşmiş Milletler'in çabaları sonucu, taraflar çok geçmeden yine bir araya geldi. Ancak bu kez masada Klerides ve Denктаş'a ek olarak Yunanistan, Türkiye ve Birleşmiş Milletler temsilcileri de vardı. 8 Haziran 1972'de başlayan beşli görüşmeler, çeşitli aralıklarla 2 Nisan 1974'e kadar sürdü. Bu tarihte, Başbakan Ecevit'in 'Kıbrıs için en iyi çözüm yolu federasyondur' diye bir demeç vermesini eleştiren Klerides görüşmelerden çekildi.

Böylece, toplam 6 yıl süren bu görüşmeler hiçbir sonuç alınmadan sona erdi. Görüşmeler devam ederken, adada hem Türkler hem de Rumlar arasında büyük bir hareketlilik de devam ediyordu.

Göçmen durumuna düşen binlerce Kıbrıslı Türk zor şartlarda yaşamını sürdürürken, Yunanistan'da askeri yönetimin iç ve dış politikada izlemekte olduğu çizginin hem ulusal hem de uluslararası alanda tepki görmeye başlaması ve halktan kopuk bir yönetimin baskı ile iktidarda kalması, Kıbrıs Rum yönetiminin Yunanistan'la ilişkilerini yeni bir düzeye oturtmasında etkili olmuştur.

3.3.5.2.7 1974 Kıbrıs Barış Harekatı

Makarios yönetimi giderek daha çok Kıbrıs'ın bağımsızlığı fikrine ağırlık vermeye başlamış ve Bağlantısız ülkelerle kurmuş olduğu ilişkilerini artırmaya devam etmiştir. 1960'ların sonlarına doğru Kıbrıs Rum Yönetimi, giderek Yunanistan'dan bağımsız bir politika izlemeye başlamıştır.

Enosisi gerçekleştirme hususunda Makarios ve Yunan Cuntası aynı idealleri paylaşmakla birlikte uygulanacak yöntem konusunda anlaşmazlık içindeydi.

Makarios, konuyu zamana yayarak Kıbrıs Türklerini ekonomik açıdan zayıflatmak ve böylece ada dışına göçmelerini sağlamak gibi yöntemleri benimserken; Yunan Cuntası ve Kıbrıs'taki maşası EOKA²⁵², konuyu mümkün olduğunca çabuk ve kestirme yoldan çözmek istiyordu.

Makarios ve Yunan Cuntası arasındaki bu ve benzeri konulardaki anlaşmazlıklar, 1973 ve 1974 yıllarında oldukça belirginleşti ve sürtüşme vesilesi oldu. Bunun üzerine Yunan Cuntası, Makarios'u Enosise giden yolda önemli bir engel olarak gördü ve ortadan kaldırılması için planlar yaptı. Bu amaçla; Yunanlı Subaylar, Rum Milli Muhafız Ordusunun yönetimini ele geçirdi, 1967 yılında adadan ayrılmak zorunda kalan terör örgütü EOKA'nın eski lideri General Grivas, 1971 yılında geri dönmüştü. EOKA-B, General Grivas'ın 1974 yılı başlarındaki ölümünden sonra tamamen Yunanistan'daki cuntanın kontrolü altında faaliyet gösteriyordu. Örgüt, ilerleyen günlerde Makarios karşıtı faaliyetlerini yoğunlaştırdı.

ABD destekli Albaylar Cuntası'na karşı Sovyetler Birliği ve Bağlantısız ülkelerin desteğiyle daha bağımsız bir politika takip etmek isteyen Makarios, 10 Temmuz 1974'de Yunan cuntasına yazdığı mektupta adaya yerleştirilen EOKA-B adlı örgütün derhal dağıtılmasını, kendisinin Helenizmin seçilmiş bir önderi olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁵³

Bu yıllarda, Kıbrıslı Türkler de kendi siyasi örgütlenmesini oluşturmaya çalışıyordu. Adada 28 Aralık 1967 günü Geçici Türk Yönetimi ilan eden Türkler; Başkanlığa Doktor Fazıl Küçük ve Yardımcılığına da Rauf Denktaş'ı getirdiler. Ayrıca Bakanlar Kurulu da oluşturuldu. Böylelikle federasyona

252 Güney Kıbrıs'ta 2005 yılının EOKA yılı ilan edilmesi dolayısıyla 1974'te ölen Rumlara ve ailelerine plaket ve madalya verileceği açıklanmıştır. Rum Yönetimi Savunma Bakanı Klarokos Mavinokalas Rum Meclisi Savunma Komitesininin 07 Nisan 2005 tarihli toplantısında yaptığı konuşmada, madalyaların verilmesi için yapılacak töreni 20 Temmuz'daki Kıbrıs Barış Harekatının yıl dönümüne denk getirmeye çalıştıklarını açıklamıştır. TRT, 08 Nisan 2005 saat: 1900

253 GÜVENÇ, Necati, Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s. 165

giden ilk adım atılmış oldu.²⁵⁴ Bu yönetim, 5 Temmuz 1970 tarihinde yapılan seçimlerden sonra, Kıbrıs Türk Yönetimi ismini aldı. 1973 yılında yapılan seçimlere tek aday olarak giren Rauf Denktaş, başkanlık görevini Dr. Fazıl Küçük'ten devraldı.

Ve toplumlararası görüşmelerin 2 Nisan 1974'te kesilmesinden kısa bir süre sonra, 15 Temmuz 1974'te Kıbrıslılar silah ve top sesleriyle uyandı. Ancak bu kez saldırıya maruz kalan Türkler değil, Makarios'un Başkanlık Sarayı'ydı. Eski EOKA'cılardan ve Türkler'e yönelik cinayetleriyle ünlü Nikos Sampson, Yunan subayların komutasında, Rum Milli Muhafız Teşkilatı'nı da yanına alarak yaptığı darbe ile Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'u düşürerek Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Rum güçleri idareyi doğrudan ele almış ve hemen ardından da Kıbrıs Türk toplumunu imha ile ortadan kaldırma yoluna gidilmiş ve çok sayıda Türk katledilmiştir.

Öldü denilen Makarios, önce adadaki İngiliz üslerine sığındı, ardından da Malta üzerinden İngiltere'ye kaçmayı başardı. Darbenin başarıya ulaşmasının ardından, Yunanistan'daki cuntanın desteklediği EOKA'cı Nikos Sampson cumhurbaşkanı ilan edildi.²⁵⁵

Kıbrıs'ta, Yunanistan'ın desteği ile gerçekleştirilen bu darbe, Türkiye'nin tepkisini çekmiştir. Türkiye, darbe yönetimini kesinlikle tanımayacağını Başbakan Ecevit'in ağzından açıkladı ve arkasından mümkün olabilen tüm diplomatik ve barışçı girişimleri kullanarak önceki statüyü korumak istedi.

Bu çabaların bir sonuç vermemesi üzerine Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını amaçlayan bu darbe karşısında diğer garantör devletlerden birisi olan ve ortaya çıkan hükümeti tanımayan İngiltere'ye 18-19 Temmuz tarihlerinde Londra'da, Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinden kaynaklanan yetki çerçevesinde, Kıbrıs'a Türkiye ve İngiltere'nin birlikte askeri müdahale de bulunmasını önerdi ise de, İngilizler buna yanaşmadı .

254 SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler, Der Yayınları, 2002, s. 99-100

255 GÜVENÇ, Necati, Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s. 165

ABD Başkanı Nixon'un Kıbrıs'taki gelişmeler üzerine taraflarla görüşmek üzere görevlendirdiği temsilcisi Joseph Sisco'ya Ecevit'in söylediği şu sözler durumu açıklaması yönünden çok anlamlıdır:

“Bundan on yıl önce, yine böyle bir gece yarısı, bir Amerikalı diplomat gelerek Kıbrıs'a müdahale edilmemesini istemişti. Tarih tekerrür eder, ama hatalar tekerrür etmez. O zaman, siz, müdahaleyi önlemekle hata ettiniz. Biz de bu isteğinizi kabul etmekle aynı hatayı işledik. Bu sefer aynı hatayı işlemeyeceğiz.” Sisco Ankara'da Ecevit'le görüşürken çıkarma gemileri Mersin'den yol çıkmıştı.²⁵⁶

Garanti Andlaşması'nın bu hususa ilişkin 4. maddesinin aşağıda belirtilen hükümleri, Türkiye'nin kararında kesin rolü oynamıştır:

“Bu andlaşmanın hükümlerine bir riayetsizlik halinde, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık (İngiltere), bu hükümlere riayeti sağlamak için gereken girişimler veya önlemler hakkında birbirleriyle görüş alışverişinde bulunmayı taahhüt ederler. Birlikte veya anlaşarak hareket mümkün olmadığı takdirde, garanti veren üç devletten her biri, bu andlaşma ile kurulmuş bulunan düzeni tekrar kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutar.”

Adadaki Türk toplumunun saldırılardan korunması ve Enosis'in gerçekleşmesini önlemek, Sampson'un değiştirilmesi, Yunan subaylarının geri çekilmesi, Türk toplumuna denize çıkışı olan bir bölge verilmesi ve adadaki durumun kontrol edilmesi gibi amaçlarla garantör devletlerle yapmış olduğu bir dizi görüşmeden sonra, Türkiye, 20 Temmuz 1974'de Kıbrıs'a çıkarma harekati yapmıştır.²⁵⁷ Böylece Kıbrıs Türk halkı yok olmaktan kurtulmuştur. Savaş sırasında Kıbrıslı Türkler de mücahit olarak Mehmetçik yanında savaşmıştır.

256 GÜRKAN İ, “ 1974 Kıbrıs Barış Harekati'nda Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama “ , Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 272-273

257 SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler, Der Yayınları, 2002, s. 101-102

3 gün süren hareketin ardından 22 Temmuz saat 17.00'da Türkiye ateşkesi kabul etti. Harekatın 3'üncü gününde Rum tarafında da beklenmeyen bir gelişme oldu. Darbe lideri Sampson, başkanlık görevini, Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides'e devrettiğini açıkladı. Klerides, 5 ay boyunca, Makarios tekrar adaya dönünceye kadar başkanlık görevini yürütecekti.

Bu dönemden itibaren Türk tezi hareket öncesi hukuki yapının değiştirilmesi üzerine kurulmaya başlamıştır.²⁵⁸ Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı'nın birinci evresinin taraflar arasında sağlanan ateşkes ile bitmesiyle, taraflar, sorunun çözümlenmesi ve gerginliğin giderilmesi için karşılıklı görüşmelere başlamıştır.

3.3.5.2.8 Cenevre Görüşmeleri

Ateşkesin ardından, çatışmaların tekrarını önlemek ve sorunları çözmek için ABD tarafından yoğun diplomatik girişimler başlatıldı. İngiltere, A.B.D. ve bazı NATO devletlerinin girişimleriyle 25 - 30 Temmuz 1974'te 1. Cenevre Konferansı yapılmıştır. İngiltere, Türkiye, ve Yunanistan'ın dışişleri bakanlarının katıldığı Birinci Cenevre Konferansı'nın sonunda, çok az konuda görüş birliğine varan taraflar, ortak bir bildiri yayınladı.

Bu antlaşmaya göre Yunan ve Rum askerleri işgal etmiş buldukları Türk bölgelerinden çıkacak, güvenlik bölgesi oluşturulacak, tutuklu bulunanlar serbest olacak veya değiş-tokuş edilecek ve görüşmelere devam edilecekti. Bu antlaşmaya ek olarak Kıbrıs'ta iki ayrı idare olduğu not edilmiştir ki buda çok önemli bir gelişme idi. Ancak Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO), Cenevre'deki bu karara uymadı ve işgal ettiği bölgelerden çekilmedi.

258 SÖNMEZOĞLU, F. "Kıbrıs Sorununda...", s. 109-110.

Rum ile Yunan askerleri Türk bölgelerinden çekilmediği gibi Türklere karşı saldırılara devam etmişler, nice Türkü öldürüp, Türk toplumunu yok etmeye kararlı görünmüşlerdir. Bu koşullar altında, taraflar 8 Ağustos'ta İkinci Cenevre Görüşmeleri'ne başladı. Görüşmelere, 3 dışişleri bakanının yanı sıra adadaki Rum ve Türk halkının temsilcileri Rauf Denктаş ve Glafkos Klerides de katılıyordu. Denктаş, Türk tarafına yüzde 34 toprak bırakılarak iki kesimli bir federasyon kurulmasını istemiş, Türkiye dışişleri bakanı Turan Güneş ise altı bölgede Türk kantonları oluşturulmasını önermişti.

Her iki öneri de Rumlar ve Yunanistan tarafından kabul görmedi. Klerides, Lefkoşa'ya danışmak için görüşmelere 36 saat ara verilmesini istedi. İkinci Cenevre Konferansı 13 Ağustos'ta başarısızlıkla sona erdi.

Cenevre konferanslarının başarısızlığı BM Genel Kurul'unda etkileyici bir Yunan zaferine yol açmıştır. 1 Kasım 1974'te, Genel Kurul 117 lehte oyla hiç red ve çekimser olmadan tüm yabancı silahlı güçlerin adadan çekilmesini isteyen ve tüm devletleri Kıbrıs'ın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı duymaya çağırarak 3212 no'lu kararı kabul etti.²⁵⁹

Görüşmeler sürecinde çözüme yanaşmayan Rum tarafının oyalama taktiği izleyerek adaya yeni birlikler gönderip Türk askerlerinin bulunduğu Girne bölgesini çembere almak ve Türk birliklerini yok etmek istemesi üzerine Türkiye dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in kızı "Ayşe'yi tatile göndermeye" karar verdi.

Türk askerleri 2. Kıbrıs Türk Barış Harekatı ile Girne'de ki küçük alanlarından çıkarak 14 Ağustos 1974 tarihinden 16 Ağustos'a kadar Lefke ve Mağusa yönlerine ilerleyerek Kıbrıs Türkünün hür yaşayabileceği ada topraklarının %38'ini kapsayan bir sahayı eline geçirip şimdiki

259 İSMAIL, Sabahattin, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.160

sınırların çizilmesini sağlamıştır.²⁶⁰ Böylelikle Türkiye'nin savunduğu tezlerden 'iki bölgeyi federasyon' için gerekli şekil şartı sağlanmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesinin iki aşamalı olması, uluslararası kamuoyunda kimi kuşkuların yaşanmasına neden olmuştur. "Birinci çıkarma sonrasında Türk tezi 'eski durumun yeniden tesisi için Garanti Antlaşması'nın kendisine tanıdığı hakları kullanma' temeline dayanmıştır. İkinci Kıbrıs Barış Harekatı birincisinin tersine dünya kamuoyunda Türkiye aleyhine bir hava doğurmuştur. İkinci Kıbrıs Barış Harekatı'na en şiddetli tepki Sovyetler Birliği ve ABD'den gelmiştir.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı tutumu Türk kamuoyunda fazla bir yankı uyandırmazken, ABD Kongresi'nin 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu Türk – Amerikan ilişkilerini sarsmıştır.²⁶¹

Yunanistan'da askeri cunta, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesiyle düşmüş olduğu başarısızlığın etkisiyle kendiliğinden dağılmıştır. Kıbrıs'ta ateşkes sağlanmasıyla birlikte, Yunanistan'da da iktidar değişmiş ve 7 yıl süren cunta dönemi sona ermiştir. İlk hareket sonrası Paris'ten Atina'ya çağırılan Karamanlis ulusal birlik hükümeti'ni kurmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı dolaylı yoldan da olsa Rum ve Yunan toplumlarına da demokrasi ve barış getirmiştir.

Türkiye'nin adaya ikinci harekatı sonrasında Karamanlis hükümeti kamuoyunun büyüyen öfkesi karşısında güç durumda kalmıştır. "Yunanistan'da Karamanlis, ilk hareketin sorumluluğunu Albaylar Cuntası'na yüklemişti, ancak ikincisi bu kez bütünüyle kendisine karşı yapılacaktı.

Karamanlis Amerikan Büyükelçisi Tasea ile konuşuyor ve Washington'un Türkleri durdurmasını bekliyordu. Tasea'ya 'Yunanistan'da demokrasinin yeniden çökmesinin sorumluluğu size ve NATO'ya ait

260 FIRAT, Mehmet, 1960-1980 "Görelî Özerklik-III", Türk Dış Politikası, Cilt I, İletişim Yayınları, 2001 s.747-748

261 Bilindiği gibi bu ambargo 1979 yılında sona ermiştir. Ancak ambargonun sona erişinin nedeni ABD'nin müttefiki Türkiye'yi cezalandırmaktan vazgeçmesi değil; 1979'a kadar ABD'nin bölgedeki üssü olan İran'da ABD karşıtı bir yönetimin iktidara gelmesiydi.

olacaktır,' demişti.²⁶² Karamanlis, Yunanistan'ın hava ve deniz kuvvetlerinin Kıbrıs Rum toplumunun yardımına gitmesini önermiş, ancak bu öneri Yunan Genel Kurmayı tarafından gerçekleştirilebilir bulunmamış, İngiltere ile birlikte ortak müdahale girişimi ise İngiltere'nin desteğini sağlayamamıştır. ABD ve NATO'nun, Türkiye'nin birinci müdahalesini olumlu bir yaklaşım içerisinde karşılamış olmaları, Yunanistan'da hayal kırıklığı yaşatmıştır. Bütün bu gelişmeler sonrasında Yunanistan, NATO askeri kanadından ayrıldığını açıklamıştır.²⁶³

ABD karşıtlığı ve NATO'nun, iki müttefik ülke arasında bir uzlaşmazlığın savaşa yol açması olasılığı karşısında yeterince kararlı davranmadığına olan inanç, Yunanistan'ın askeri açıdan ilişkilerini gözden geçirmesini gerektirirken, siyasi açıdan da Yunanistan'da demokrasinin bir kez daha askıya alınmaması için Batı Avrupa ile olan ilişkilerin artırılması kararlaştırılmıştır.

3.3.5.2.9 Görüşmeler Süreci

Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Mart 1964'te adaya yerleştirilmesi dahil olmak üzere bugüne kadar yapılan tüm barış çabaları ve arabuluculuk girişimleri Rumların kendi " enosis temelli " çözüm önerilerini kabul ettirmek dışındaki düşüncelere itibar etmemesi sonucu yarım kalmış veya başlamadan sona ermiştir.

1974 sonrası dönem, Türk-Yunan ilişkilerinde en yoğun olayların yaşanmış olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan iki ülke arasında Kıbrıs konusundaki görüşmelerde belirgin bir sonuca ulaşabilecek ilerlemeler sağlanamazken, diğer yandan da iki ülke arasında artan güvensizliğe koşut olarak, Ege Denizi'nde yeni sorunlar ve bunların yaratmış olduğu gerginlikler yaşanmaya başlamıştır.

²⁶² BİRAND Mehmet Ali, *Diyet*, İstanbul: Milliyet Yay. 1985, s. 22.

²⁶³ SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler*, Der Yayınları, 2002, s. 103

İkinci Barış Harekatı'nın ardından, 25 Ağustos'ta adaya gelen BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, her iki tarafla görüşmeler yaptı ve 26 Ağustos'ta Klerides ve Denктаş'ın insani konuları görüşmek üzere Lefkoşa'da, haftada bir kez bir araya gelmeleri kararlaştırıldı. BM Kıbrıs Özel Temsilcisi nezrinde yapılan bu toplantılar neticesinde Ekim ayı sonuna kadar tüm savaş esirleri karşılıklı serbest bırakıldı. 7 Aralık 1974'te tekrar adaya dönen Makarios, görevi Glafkos Klerides'ten devraldı

Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunması adada yaşayan iki toplumun birbirlerinden kesin olarak ayrılması ile sonuçlanmış ve Türk toplumu kendi ulusal yönetimini kurarak, Türkiye'nin etkin garantisi olmadan tekrar Kıbrıs Rum toplumu ile bir arada yaşayamayacaklarını açıklamışlardır. 1974 sonrası Türk - Yunan ilişkilerinde Kıbrıs sorununa ilişkin olarak yapılan bütün görüşmeler sırasında Kıbrıs Türk toplumunun temel yaklaşımı iki toplumlu, iki kesimli, Türk ve Rum toplumunun eşit haklara sahip oldukları ve Türkiye'nin etkin garantisinin bulunduğu bir federasyonun kurulması yönünde olmuştur. Yunanistan ve Kıbrıs Rum toplumu ise, görüşmeler sırasında Kıbrıs'ta Türklerin azınlık haklarının garanti altına alınmış olduğu bir üniter devletin kurulmasından yana politikalar izlemişlerdir.

Aynı günlerde tüm dünyada Kıbrıs'ta en uygun çözümün federasyon olduğu kanaatinin yaygınlaşması, Kıbrıs Türk Federe Devleti KTFD için uluslararası şartları hazırlamıştı. Bu şartlar altında demokratik hayata geçme ve eşitlik temelinde bir federasyon Türkler için kaçınılmaz oluyordu. Tüm bu gelişmeler üzerine toplanan otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi, 13 Şubat 1975'te, oybirliği ile aldığı bir kararla KTFD'nin kurulduğunu ilan etti.²⁶⁴

Bu kararla Türkler; iki bölgeli bir federasyonun bir parçası olarak eşit şartlarda insanca yaşamayı amaçlamıştır. Denктаş, 14 Şubat 1975'te Kıbrıs sorununun adada kurulacak ikili bir coğrafi federasyonla çözülebileceğini belirtiyor ve bu amaçla bir anayasa tasarısı öneriyordu. Bu anayasa tasarısı; iki toplumlu, eşit statülü, demokratik laik ve cumhuriyet esasına dayalı Türk

ve Rum federal devletlerinden oluşan bir Kıbrıs Federasyonu temeline dayanıyordu.

KTFD Başkanı Rauf R. Denктаş²⁶⁵ yapıcı ve mantıklı çözüm önerileriyle hareket etmesine rağmen muhatapları diğer Rum ve Yunanlılar olumsuz tutumlarını devam ettirmişlerdir. KTFD'nin ilanını protesto eden Rum tarafı bir süre görüşmelere katılmayı reddetti.

BM Genel Sekreterinin iyi niyet çerçevesinde sorunun iki topluluk arasında yapılacak görüşmeler yoluyla çözüme varılması önerisi doğrultusunda 28 Nisan 1975'te Viyana'da görüşmeler başlamıştır.²⁶⁶

Görüşmelerin kesilmesinden yaklaşık 1 yıl sonra (9 Ocak 1977) Makarios'a bir mektup yazan Denктаş, yüz yüze görüşmelerle tüm sorunları tartışmak için çağrı yaptı. Toplumlararası görüşmelere temel alınacak esasları belirlemek için bir araya gelen Denктаş ve Makarios görüşmeler sonucunda dört maddelik bir taslak üzerinde anlaşmışlar ancak Ağustos ayında Makarios'un ani ölümü, bu görüşmelerin uzun süre aksamasına yol açmıştır. Kesilen toplumlararası görüşmeler, ancak Mayıs 1979'da Kipriyanu ve Denктаş arasında yapılan görüşmelerde bir ilerleme sağlanamamıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan Mart 1978 Montrö zirvesi, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını oluştururken, aynı zamanda iki ülke arasındaki ilişkilerde diğer devletlerin etki ve beklentilerini değiştirmek açısından oldukça önemli bir yakınlaşma sağlamıştır. Gerçekten de Karamanlis ve Ecevit arasında sürdürülen görüşmelerde taraflar karşılıklı olarak birbirleri hakkında görüşmelere olumlu katkılarda bulunacak bir güven havasını sağlayabilmişlerdir. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki diğer sorunlarda olduğu gibi Kıbrıs sorununda da çözüme yönelik bir ilerleme sağlanamamıştır.

265 1976 ve 1981 yıllarında genel ve yerel seçimler yapıldı ve Rauf Denктаş, 1983 yılında, KKTC ilan edilinceye kadar, KTFD Başkanı olarak görev yaptı..

266 ÇAKAR Yıldız,F., " Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs", Uluslar arası Güvenlik Sorunları, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, s.29

1974’de Karamanlis’in liderliğinde Yunanistan’ın yeniden demokrasiye geçmesinden sonra Yunanistan ve Kıbrıs Rum liderliği arasındaki ilişkilerde belirgin bir çekimserlik yaşanmıştır. Bu dönemde Yunanistan’ın Kıbrıs konusundaki temel yaklaşımı, “Kıbrıs karar verir Yunanistan destekler” şeklinde özetlenebilir. Oysa, 1981 seçimlerinde Papandreou liderliğindeki PASOK’un iktidara gelmesiyle, Yunanistan’ın Kıbrıs sorununa ilişkin politikasında belirgin bir değişiklik gözlenmiştir.

Eskisinden farklı olarak, yeni Yunan hükümeti, Türk - Yunan ilişkilerinde Kıbrıs konusunu Ege sorunundan öncelikli olarak ele alırken, sorunun toplumlararası görüşmeler yoluyla değil, uluslararası konferans yoluyla çözümlenebileceği görüşünü ortaya atmıştır.

Bu bağlamda Papandreou hükümeti, Türkiye ile ilişkilerin düzeltilebilmesi ve Kıbrıs sorununa çözüm sağlanabilmesi için, Kıbrıs’ta “işgalci” olarak nitelendirdiği Türk askeri varlığının geri çekilmesini, bütün mültecilerin yurtlarına geri dönmelerine izin verilmesini, adaya yerleştirilen göçmenlerin Türkiye’ye geri gönderilmelerini, bütün Kıbrıslıların serbestçe dolaşımının sağlanmasını ve Kıbrıs’ın toprak bütünlüğünün, egemenliğinin, üniterliğinin garanti altına alınmasını önkoşul olarak ileri sürmüştür.

Bütün bunlara karşın, Türkiye ise, Kıbrıs sorununa ilişkin olarak BM Genel Sekreteri’nin gözetimi ve iyi niyet girişimleri çerçevesinde yürütülmekte olan toplumlararası görüşmeleri desteklemiştir. Buna göre Türkiye, Kıbrıs’ta kalıcı ve adil bir çözümün sağlanabilmesi için ada Türklerinin temel hak ve özgürlüklerinin etkin garantilere bağlandığı, iki toplumlu, iki kesimli, bağımsız bir anayasal federatif devlet sistemini zorunlu görmektedir.

Rumların başka seçenek bırakmaması ve BM Güvenlik Konseyi’nin, 13 Mayıs 1983’te aldığı 37/253 sayılı karar Kıbrıs Türkünün sabrını taşımıştır.²⁶⁷ Bu karar; Kıbrıs Türklerinin varlığı ve kurucu ortaklığını yok

267 BÖLÜKBAŞI, S., “Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler:1954-1996 Arası Barışçı Çözüm Süzülük”,Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001,s.295

saymakta, eşitliğini reddetmekte, Türk Barış Harekatını bir istila olarak göstermekte ve Kıbrıs Rum yönetimine yardım çağrısında bulunmaktaydı. Ayrıca Türk Barış Kuvvetlerinin adadan çekilmesi ve tüm göçmenlerin evlerine dönmelerini içeriyordu. Diğer taraftan Rum Kesimi, hem silahlanma ve hem de Yunanistan'dan asker getirme çabaları içindeydi.

Böyle bir ortamda self-determinasyon hakkını kullanan Kıbrıs Türk Halkı, 15 Kasım 1983'te Federe Meclisten oybirliği ile aldığı karar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilan etti.²⁶⁸ Böylece Kıbrıs Türkü tam bağımsızlığına kavuşmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olarak Rauf R. Denктаş seçilmiştir.

KKTC ilan edildikten sonra Türkiye tarafından tanındı. Pakistan ve Bangladeş gibi bazı dost ülkelerin tanıma girişimleri, ABD baskısı ile engellendi. Rumlar, 17-18 Kasım 1983 tarihinde konuyu bir kez daha BM Güvenlik Konseyine getirdiler. Buradan cumhuriyet ilanını kınayan ve kararın geri alınmasını isteyen bir karar çıkarttılar. Rumlar, benzer çabalarını Avrupa Konseyi, Bağlantısızlar Konferansı gibi bazı uluslararası platformlarda da sürdürdü. Türklerin kararlarından dönmemesi üzerine Rumlar, cumhuriyet ilanı geri alınmadıkça Türk tarafı ile görüşme masasına oturmayacaklarını açıkladılar. Rumlar, tekrar BM'e başvurarak Türkiye ve KKTC'nin 17 Nisan 1984'te karşılıklı büyük elçi atadıkları²⁶⁹ ve KKTC'inde anayasa halk oylaması ile genel seçimler yapılacağını şikayet ettiler. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi, tüm ayrılıkçı girişimleri kınayan ve karşılıklı elçi atamalarını yasa dışı ve geçersiz sayan bir karar aldı.

Bu arada iki taraflı görüşmeleri sürdürmek isteyen BM Genel Sekreteri, Rumların aynı masada oturmayacağına direktmesi üzerine, iki tarafı ayrı odalarda bir araya getirmeyi denedi. Üç gün süren bu dolaylı görüşmeler ve

268 BÖRKLÜ Meşkure Yılmaz, Tarihsel Boyutu İçinde Kıbrıs'taki Gelişmeler ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, Avrasya Dosyası C. IV

269 BÖLÜKBAŞI, S., "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler:1954-1996 Arası Barışçı Çözümsüzlük",Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001,s.118

Rum tarafının uzlaşmaz tutumu ile, 17 Ocak 1985'te, başarısızlıkla sona erdi. Bu arada 5 Mayıs 1985'te halkoyuna sunulan anayasa %70'in üzerinde bir çoğunlukla evet oyu aldı.

1985'te kesilen toplumlararası görüşmelere 1988 yılında Denктаş ve Vassiliu arasında yeniden başlanılmış, ancak 1990'lara gelindiğinde BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet girişimleri ve gözlemciliği çerçevesinde yürütülen toplumlararası görüşmelerden somut bir çözüm elde edilememiştir.

1990'lı yılların ikinci yarısı Kıbrıs'a ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Kıbrıs'ta artık bir federal yapının kurulmasının mümkün olmadığı tezini işlemeye başlayan KKTC, buna karşılık konfederasyon tezini ileri sürmüştür.

3.3.5.3 Annan Planı

Taraflar arasında sorunun çözümüne yönelik çabalar devam ederken, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kasım 2000'de Cenevre'de Kıbrıs Türk ve Rum taraflarına resmi olmayan bir belge sundu. Belgede tek ve bölünmez bir devlet hedeflenirken, bu devletin tek uluslararası kimliği ve vatandaşlığı olacağı belirtildi.

İki toplumun etkili bir şekilde merkezi hükümete katılması istenilen belgede, siyasi eşitliğin sayısal eşitlik anlamına gelmediği vurgulandı. Belgede ayrıca, mal-mülk konusunda uluslararası hukuk kurallarının geçerli olması savunulurken, önemli bir toprak parçasının Rum tarafına verilmesi ve Rum göçmenlerin kuzeydeki evlerine dönmesi öngörülüyordu.

Rumları önemli ölçüde memnun eden karara Türk tarafı sert tepki gösterdi. Cenevre sürecinin kendileri açısından noktalandığını söyleyen Denктаş, 24 Kasım'da Ankara'da yapılan zirvenin ardından da 'Türk parametreleri' kabul edilmedikçe dolaylı görüşmelere devam etmeyeceğini açıkladı. Böylece yaklaşık 1 yıl süren dolaylı görüşme süreci de sonuçsuz noktalandı.

Tarafların yeniden masaya dönmesini sağlamak için BM'nin yanı sıra Amerikan, İngiliz ve AB temsilcileri de sık sık Ankara-Atina-Lefkoşa hattında girişimlerde bulundu. 'Uzlaşmaz taraf' olduğu yönündeki eleştirilerin arttığı bir dönemde sürpriz bir çıkış yapan Denктаş, 1977'de Makarios'a mektupla yaptığı çağrının bir benzerini tekrarladı ve Kasım 2001'de bu kez Klerides'i yüz yüze görüşmeye çağırdı.

Klerides'in de olumlu yanıt vermesinin ardından gözler, 34 yıl önce ilk toplumlararası görüşmeleri gerçekleştiren iki liderin Lefkoşe'deki buluşmasına çevrildi.

Aralık 2001'de bir araya gelen liderler, doğrudan görüşmelere 16 Ocak'ta başlamayı kararlaştırdı. Ancak görüşme kimsenin beklemediği bir gelişmeye daha sahne oldu. Klerides, Denктаş'ın davetini kabul ederek yaklaşık 26 yıl aradan sonra sivil otomobiliyle KKTC'ye geçti ve Cumhurbaşkanlığı Sarayındaki akşam yemeğine katıldı. Ardından da Denктаş, Güney Kıbrıs'a geçerek iade-i ziyarette bulundu.

Adada yaşanan bu tarihi ziyaretler, Denктаş ve Klerides'in 34 yıl önce başladıkları toplumlararası görüşmeleri bu kez sonuçlandıracağı yönünde iyimser bir havanın oluşmasına yol açtı. Uluslararası toplumun da büyük destek verdiği görüşmelerde hedef, Rumların AB'ye davet edildiği Aralık 2002'deki Kopenhag Zirvesi öncesinde bir anlaşmaya varmaktı. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Eylül ayında da Paris'te biraraya geldiği liderleri Ekim ayında New York'a davet etti. Artık BM'nin masaya bir çözüm planı koyma hazırlığında olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. 3-4 Ekim'de New York'taki görüşmelerin ardından beklenmedik bir başka gelişme yaşandı. Cumhurbaşkanı Denктаş ani bir kararla New York'ta kalp ameliyatına alındı. Ancak 12 Aralık Kopenhag Zirvesi yaklaşırken, bu tarihe kadar çözüme varılamamasının, Kıbrıs düğümünü daha da çözülemez hale getireceğinden "endişe eden" BM, Denктаş'ın sağlık sorunlarına rağmen, hazırladığı planı 11 Kasım'da taraflara sundu.

Kıbrıs sorununun çözümü amacıyla KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş ve dönemin GKRY lideri Klerides arasında Ocak 2002'de başlayan yüz yüze görüşmeler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Annan'ın 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara, Annan Planı olarak da anılan "Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli" başlıklı belgeyi sunmasıyla sonuçlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs'ta taraflara ve aynı zamanda garantör ülke olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye bir çözüm planı iletmış ve taraflardan bir hafta içinde bunu cevaplamalarını talep etmiştir.

150 sayfa civarında ve oldukça kapsamlı olan bu planın bir hafta içinde incelenip sağlıklı bir şekilde cevaplandırılması mümkün değilken, Rum tarafının bunun üzerinde hemen yorumlarda bulunması ve sonuçta müzakere için kabul edilebilir bir plan olduğunu açıklaması dikkat çekmiştir. Yapılan açıklamalar ve yorumlardan; planın BM ve İngiltere tarafından uzun bir süredir hazırlandığı, bir vesile ile önceden Yunanistan'a ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne (GKRY) iletildiği, bu aktörlerin plandaki kaygılarının büyük ölçüde giderildiği ve plana önceden nüfuz etmelerinin sağlandığı düşüncesi akla gelmektedir.

Plana bir hafta içinde cevap verilmesi isteği, çözüm için 12 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nden önce karar vermeye zorlanarak Türkiye'nin AB'den üyelik için müzakere tarihi alma konusu ile sıkıştırılması, Türkiye'deki yeni seçimler dolayısı ile eski hükümetten yeni hükümete geçiş sürecinin yaşanması ve bu durumun yarattığı belirsizlikler, çözüm önerisinin KKTC Cumhurbaşkanı'nın sağlık durumunun en elverişsiz olduğu, sağlıklı çalışamayacak, deneyiminden ve kabiliyetinden istifade edilemeyecek bir zamana denk getirilerek bu konularda doğacak boşluklardan istifade edilmesi amacı vb. konular, bu zaman kıskacının bariz belirtileri olmuştur.

BM'in taraflardan, son derece kapsamlı ve daha önce hiçbir müzakereye konu olmamış yönetim, toprak ve göçmen meselelerini içeren bu belgeyi Kopenhag Zirvesi'ne kadar müzakere etmelerini ve bir çerçeve anlaşması imzalamalarını istemesi, bu zorlamaların bir neticesi olmuştur. Kıbrıs konusundaki hassasiyeti çok iyi bilen ve bugüne kadar bu hassasiyetin bilinci ile Kıbrıs'ta taraflar arasındaki müzakereleri yürüten BM'in bu ani tavır değişikliği “*anlamlı*” görülmüştür.

Tarafların planla ilgili ayrıntılarını değerlendiren BM, Kopenhag Zirvesi'nden iki gün önce, 10 Aralık'ta gözden geçirilmiş, üzerinde ufak-tefek değişiklikler yapılan planı taraflara iletmiştir.

Ancak son dakikaya kadar çözüm çabalarının sürdüğü Kopenhag'da hem Rum hem de Türk tarafı plana imza atmayı reddetti. Zirvenin sonuç bildirgesinde, Kıbrıs'ın AB'ye bir bütün olarak üye olacağı vurgulanırken, anlaşma olmaması halinde topluluk muktesabatının Kuzey'de uygulanmayacağı kaydedildi. Türk tarafının “Rumların üyeliğini erteleyin” yönündeki talebinin göz önüne alınmadığı zirve kararlarında, tarafların planı 28 Şubat'a kadar müzakere etmeyi taahhüt ettikleri de ifade edildi.

Annan belgesi bazı açılardan Türk tarafının beklentilerine olumlu karşılık verirken, bazı noktalarda Türk tarafının geçmişte müzakereler sırasında elde ettiği kazanımları ortadan kaldıran maddeler içermektedir. Her ne kadar, "parçalı devletler" tarafından kurulan "ortaklık devletinden" bahsediliyorsa da belge büyük ölçüde federasyon özellikleri içermektedir. Metinde kullanılan ifadeler "kurucu ortaklık" ve "siyasi eşitlik" beklentilerine cevap vermemiştir.

Annan Planında yer alan önemli hususlara aşağıda kısaca değinilmiştir.²⁷⁰

Planda dış politika, maliye, güvenlik gibi kritik alanlarda yetkilerin tümü merkezi Kıbrıs devletine bırakılmaktadır.

270 Annan Planı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.ctpkibris.org/Belgeler/Soru_Cevap.Annan.html, Öztürk, O.M., “Kofi Annan'ın Çözüm Paketi Kıbrıs İçin mi?” 2023 Dergisi, Sayı:20,15 Aralık 2002,s.17

Merkezi icra organı olarak 4 Rum ve 2 Türk'ten oluşan bir Başkanlık Konseyi bulunmakla beraber, daha önceki BM taslaklarında bulunan Başkan yardımcısının Başkanın aldığı kararları veto etmesi söz konusuysen, yeni belgede böyle bir veto hakkı bulunmamaktadır. Başkanlık Konseyinde yer alan 2 Türk'ten bir tanesinin karara evet demesi, kararın kabulü için yeterli olmaktadır. Planda eşitlik ve hakların güvence altına alınması ifade ediliyorsa da bu konu bazı yönleri ile inandırıcı değildir.

Ayrıca belgenin toprak ile ilgili bölümleri daha önceki BM taslaklarından kesin bir geriye gidişi göstermektedir. Belge ile birlikte sunulan iki seçenekli haritaların bir tanesinde, geçmişte hiçbir BM haritasında Rumlara bırakılmayan adanın kuzeydoğu ucundaki Karpaz bölgesi Rum bölgesine dahil edilmiş bulunmaktadır. Buna ek olarak, bundan önceki planlarda Rumlara verilecek topraklar doğuda Lefkoşe-Magosa karayolunun altında bırakılırken, bu kez Rum bölgesi otoyolu tam dört noktada keserek kuzeye çıkmakta ve savunma derinliği bir anlamda ortadan kaldırılmaktadır.

Birbirine alternatif olarak görülen her iki haritada da, Rum tarafına verilmesi öngörülen Güzelyurt ve Maraş bölgeleri ve buradaki köyler daha önce de müzakerelerde konuşulmuş ama Türk tarafı için kabul edilemez bulunmuştur. Nitekim, haritalar kuzeyin su ihtiyacının neredeyse tamamını karşılayan ve zengin topraklara ve narenciye bahçelerine sahip Güzelyurt bölgesinin Rumlara bırakılmasını öngörmektedir. Bütün bu topraklar verildikten sonra, KKTC'nin elinde kalan yerlere güneyden gelecek 85 bin civarında Rum göçmenin 20 yıl içerisinde tedrici bir şekilde yerleştirilmesi meselesi de işin içine katıldığında belgenin Türk tarafı için hiç de olumlu olmayacak sonuçlara yol açacağı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kuzeydeki demografik yapı tamamen alt üst olacak, 1963 yılından bugüne kadar en az üç defa göçmen durumuna düşürülmüş Kıbrıslı Türklerin yarısı tekrar yerlerinden yurtlarından edilecektir.

Ayrıca, güneyden gelen Rumlara yerleştirilmesiyle yerel yönetimde de ağırlıklarının artacağı ve karar alıcı konumuna gelecekleri ve Rum'ların

ekonomik güçleri dikkate alınırsa Türkler'in elindeki toprakları satın alabilecekleri tehlikesi de hesaba katılmalıdır.

Kıbrıs'ın AB üyeliği de düşünülduğünde bir süre sonra Türk nüfusun eriyeceği düşünülebilir. 1900'lü yılların başlangıcında, bölgedeki Türk nüfusu 1.5 milyona yaklaşan Makedonya'da 1912-13 Balkan savaşlarından sonra bugün sadece 80.000 Türk kaldığı düşünülürse, Kıbrıs Türklüğü'nün herhangi bir dış güvence olmadan yaşatılabilmesi imkansız görülmektedir.

Diğer taraftan istenen toprakların güvenlik açısından aleyhte bir durum yaratacağı da daima göz önünde tutulmalıdır.

Adanın güvenliğinin sağlanmasına ilişkin düzenlemelerin açık ve net olmadığı görülmektedir. Adadaki asker sayısı kademeli olarak azaltılırken (tarafalara ne kadar askeri kuvvet bulunduracaklarına dair öneride bulunulmamıştır) güvenliğin Birleşmiş Milletler tarafından konuşlandırılacak çokuluslu güç tarafından sağlanabileceğini düşünmek gerçekçi bir yaklaşım olarak görünmemektedir. Ayrıca, konuşlandırılmak istenen uluslararası gücün görev tanımı ve yeri de net değildi.

Ancak herkesi şaşkırtan bir kararla KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denктаş ile GKRY Lideri Klerides 15 Ocak 2003 tarihinde Ara Bölge'de doğrudan görüşmeler için bir araya gelmişlerdir. Haftada üç kez görüşmek hususunda varılan mutabakat çerçevesinde, Sayın Denктаş ve Klerides'in başkanlığındaki heyetler arasında Ocak ayı içinde Ara Bölge'de doğrudan görüşmeler yapılmıştır.

"Annan Planı" daha çok Klerides'in varlığı üzerine kurulmuş bir plandı. Diğer bir deyişle, "plan" Klerides'in kabul edebileceği, daha sempatiyle yaklaştığı ve Klerides'in taleplerine karşılık verebilecek bir biçimde olgunlaşmış bir "plan"dı.

16 Şubat 2003 tarihinde, Güney Kıbrıs'ta, yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rum halkı, Orta-Sağ Demokratik Parti (DIKO) adayı, sertlik

yanlısı Tasos Papadopoulos'u ikinci tura bile gerek kalmadan seçerek adada barışın önüne ciddi bir engel çıkarmıştır.²⁷¹ Papadopoulos'un seçilmesi hiç hesapta olmayan ve problem doğuran bir durum olarak ortaya çıktı. Papadopoulos, "bütün göçmenlerin evlerine dönebileceğine ve Girne'ye tekrar Rum bayrağı dikileceğine" dair mesajlara dayanan bir seçim propagandası yapmıştı ve seçmenden bu vaatlerle oy alarak lider olmuştu.

Bu uluslararası aktörleri telaşlandıran bir gelişme oldu, çünkü Papadopoulos'un her ne kadar bu söylemleri seçim ortamı çerçevesinde kullandığı düşünülse de, ona oy veren % 50'nin üzerindeki Rum seçmenin Adanın paylaşımcı bir yöntemle idare edilmesinden çok adanın tümünü kontrol etmek amacıyla olan insanlar olduğu ortaya çıktı. Bu bağlamda Kıbrıs Rum halkı Annan Planı'na sıcak bakmayan ve bu konuda sert söylemleri olan bir insana oy vermişti.²⁷²

Birleşmiş milletler genel sekreteri Annan, 26 Şubat 2003 tarihinde gittiği Ada'da görüşmeler süreci içerisinde iki kez değişikliğe uğramış olan planın üçüncü versiyonunu taraflara sunmuştur. Genel Sekreter söz konusu planı ve planda öngörülen süreci kabul edip etmediklerini bildirmek üzere iki tarafı 10 Mart 2003 tarihinde Lahey'e davet etmiştir. Davet üzerine iki lider 10 Mart tarihinde Lahey'de bir araya gelmişlerdir. Anılan toplantıya Garantör ülkeler olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere de katılmıştır.²⁷³

Görüşmeler öncesinde Rum lideri Papadopoulos'un, Annan planında yapılmasını istedikleri değişiklikleri BM Genel Sekreteri'ne duyurmuş olması muvacehesinde, Sayın Denктаş da 9 Mart günü değişiklik önerilerini Birleşmiş Milletler yetkililerine iletmiştir.

Lahey'deki görüşmelerde kesinleşen de, "Annan Planı"nda yapılan değişikliklerin Türk tarafını hala tam olarak tatmin etmediği oldu.

271 OKTAY Emel , Atina Zirvesi'nin Ardından Türkiye'nin AB ve Kıbrıs Politikası, Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler BIm.

272 TAYFUR Fatih Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs'taki Gelişmelerin Genel Bir Değerlendirmesi,ODTÜ U/A İlişk. BIm.

273 TC. Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

Lahey'de yaklaşık 20 saat süren görüşmelerde, BM Genel Sekreteri taraflara tadil edilmiş plan üzerinden 28 Mart tarihine kadar müzakereleri sürdürmelerini ve planın 6 Nisan tarihinde referanduma sunulmasını önermiştir. Görüşmelerde Sayın Denктаş, planla ilgili olarak Türk tarafının kaygı ve beklentilerini gündeme getirmiş, iki tarafın mutabık kalmasından sonra planın referanduma sunulabileceğini kaydetmiştir. Bu çerçevede, Sayın Denктаş, 28 Mart tarihine kadar görüşmelere devam etmeyi kabul etmiştir.

Papadopoulos da planda mevcut boşlukların doldurulması gerektiğini ifadeyle, görüşmelere devam etmeyi kabul etmiş, ancak Rum kamuoyunun aydınlatılması bakımından referandum için iki aylık bir kampanyaya ihtiyaç duyduğunu ileri sürmüştür.

Yunanistan tarafından da desteklenen bu taleple, Rum tarafının referandumu Güney Kıbrıs'ın 16 Nisan tarihinde AB'ne Katılım Anlaşmasını imzalamasından sonraya bırakmak istediği görülmüştür. Bütün çalışmalar sonucunda genel sekreter 11 Mart'ta görüşmelere son vermeyi tercih etmiştir.

GKRY lideri Papadopoulos ve GKRY eski lideri Klerides'in Lahey'de son bulan Kıbrıs müzakereleri hakkında 2003 Kasım ayında Rum basınına verdikleri demeçler büyük yankı bulmuştur. GKRY eski lideri Klerides demecinde, müzakerelerde Türk tarafının bilinçli olarak uzlaşmaz gösterildiğini ve GKRY'nin "hiçbir şeyi kabul etmeyerek, hiçbir taviz vermeden ve başarısızlığı Türk tarafına ait gösterme" taktiği uygulayarak Avrupa Birliği üyeliği hedefine bir adım daha yaklaştığını ifade etmiştir.

GKRY lideri Papadopoulos ise, Sayın Denктаş'ın müzakerelerde Annan Planı'nı kabul etmediğini açıkça ortaya koymasından istifade ettiğini, esasen Mart 2003 ayında Lahey'de Denктаş Annan Planına imza atmış olsa bile kendisinin Plan'ı imzalamayı düşünmediğini açıklamıştır. İki Rum liderin bu

açıklamaları, Rum tarafının müzakereler sırasında samimi davranmadığını ve kapsamlı bir çözümü arzu etmediğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.²⁷⁴

Bu arada Türk tarafı yapıcı tutumunu sürdürmüş; KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denктаş, 2 Nisan 2003 tarihinde GKRY Lideri Papadopoulos'a gönderdiği bir mektupla altı maddeden oluşan taraflar arasında güven artırmaya yönelik bir paket önermiştir. GKRY lideri Papadopoulos, Sayın Denктаş'a aynı gün yapılan Rum Ulusal Konseyi toplantısını müteakip gönderdiği cevabi mektubunda Sayın Denктаş'ın görüşlerini paylaşmadığını belirtmiştir.

Bu arada 16 Nisan 2003 tarihinde, Atina'daki AB Zirvesi'nde diğer 9 aday ülkeyle birlikte GKRY de AB ile Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır. Böylece, Türk tarafının uyarılarına rağmen, GKRY'ni çözüme teşvik edebilecek önemli bir unsur yitirilmiştir.

16 Nisan 2003'te imzalanan katılım anlaşması ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Avrupa Birliği üyeliğine yönelik son adımı, her ne kadar adanın tamamı adına anlaşmayı imzalamış olsa da, tek başına atmış oldu. Rum Yönetimi ile Avrupa Birliği arasında imzalanan anlaşmada "Kıbrıs'ın tamamı adına AB üyesi olduğu ancak siyasi sorun çözümleninceye kadar AB müktesebatının KKTC'de uygulanmayacağı" belirtildi.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Ada'nın tamamı adına AB'ye giriş anlaşması imzalamasının ardından KKTC Meclisi almış olduğu bir karar ile Güney'den gelen günübirlik ziyaretçileri kabul etmek amacıyla 23 Nisan'da sınır kapılarını açmıştır.

Rum Ulusal Konseyi aldığı kararla Kuzey'deki Türkleri, çalışma hakkı, eğitim imkanları ve Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olduklarını belgeledikleri sürece Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılma hakkı tanıyarak kendi bünyesine dahil etmek istemektedir.

274 TC. Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

Sınırların açılması ile Güney'e Türklerin akın etmesi beklenirken tam tersi bir hareketin olması ve Güney'den Kuzey'e geçen Rumların pasaportlarına mühür vurulması koşulu ile KKTC'ye alınmaları GKRY'ni son derece rahatsız etmiştir.

Bunlara ilaveten Türkiye'de bazı adımlar atmıştır. Başbakan Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs konusunda bugüne kadar uygulanan devlet politikasının aksine, GKRY'ni meşru hale getiren talihsiz bir açıklama ile 17 Mayıs 2003 tarihinde; Kıbrıs'ta barış ve uzlaşma ortamının sağlanması çabalarına katkıda bulunmak üzere Kıbrıslı Rumların Türkiye'ye turistik amaçlarla seyahat etmelerine uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasına karar verildiğini açıklamıştır.

Buna göre GKRY pasaportlu Kıbrıslı Rumlara sırf turistik amaçlı olmak üzere vize rejimimiz muvacehesinde bir ay süreli res'en giriş vizesi (üç ay geçerli olmak üzere) verilmesi öngörülmüştür.

KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denктаş, 11 Temmuz 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne mektup göndererek halen Ara Bölgede bulunan Lefkoşe Uluslararası Havaalanı (LUH)'nın Ada'da her iki tarafın yararlanabileceği şekilde hizmete ve hava trafiğine açılmasını da kapsayan bir öneri paketi sunmuştur. Sayın Denктаş ayrıca, söz konusu mektubun bir örneğini GKRY Lideri Papadopoulos'a da iletmiştir. GKRY Lideri Papadopoulos ise 18 Temmuz 2003 tarihli cevabi mektubunda Sayın Denктаş'ın taraflar arasında bir güven bunalımı olduğu görüşünü reddederek, Annan Planı temelinde kapsamlı çözüm için görüşmelere başlamaya hazır olduğunu bildirmiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denктаş, 24 Temmuz 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne yeni bir mektup göndererek, bu kez Lefkoşa ve yakın çevresinde sınır bölgesinin mayından arındırılmasını önermiş ve KKTC makamlarının bu konuyu BM Barış Gücü ile görüşmeye hazır olduğunu bildirmiştir..

KKTC'nde 14 Aralık 2003 tarihinde parlamento seçimleri yapılmıştır. Katılım oranının %86.4 olarak gerçekleştiği seçimlerde CTP %35.18 oy oranı ile 19, UBP %32,93 ile 18, BDH %13,14 ile 6, DP ise %12,93 ile 7 milletvekiliyle Parlamentoda temsil edilmeye hak kazanmıştır.

29 Aralık 2003 tarihinde, Cumhuriyetçi Türk Partisi - Birleşik Güçler (CTP-BG) Genel Başkanı M.Ali Talat, KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. CTP-DP Hükümeti 13 Ocak 2004 tarihinde göreve başlamıştır.

Türkiye ve KKTC 2003 yılının sonunda yeni hükümetin de etkisiyle Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözümün bulunabilmesi amacıyla yeni bir girişim başlatmışlardır.

Bu çerçevede, BM Genel Sekreteri Annan, ilgili taraflara (Ada'daki iki taraf ile Türkiye ve Yunanistan) gönderdiği bir mektupla, kendilerini müzakere sürecini başlatmak amacıyla 10 Şubat 2004 tarihinde New York'a davet etmiştir. Taraflar, BM Genel Sekreteri'nin bu önerisini kabul etmişlerdir. 10-13 Şubat 2004 tarihleri arasında New York'ta yapılan görüşmeler, Türk tarafının olumlu ve yapıcı tutumu sayesinde başarılı geçmiş ve Ada'da müzakerelerin tekrar başlaması yolunu açmıştır.

New York'ta varılan mutabakat, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum taraflarının belli bir tarihe kadar Annan Planı'nı müzakere etmelerini, üzerinde anlaşmaya varılamayan noktalarda müzakerelere anavatan Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla devam edilmesini ve nihayet anlaşılammış nokta kaldıysa bu alanlarda BM Genel Sekreteri'nin yetkisini kullanarak formüller üretmesi ve ortaya çıkacak nihai belgenin her iki tarafta ayrı ayrı, ancak eş-zamanlı olarak düzenlenecek referandumlarla Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halklarının onayına sunulmasını içermiştir. Böylece, 1 Mayıs 2004 tarihinden önce çözüme ulaşılması ve AB'ne birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı hedeflenmiştir.

19 Şubat 2004 tarihinde başlayan müzakereler iki aşamalı olarak 31 Mart 2004 tarihine kadar devam etmiştir. Müzakerelerin birinci aşaması, 19 Şubat -22 Mart 2004 tarihleri arasında Ada'da sürdürülmüştür. Müzakerelerin bu aşamasında da Türk tarafı olumlu ve yapıcı bir tutum sergilemiştir. Siyasi düzeyde iki taraf arasında gerçekleştirilen görüşmelerde anlaşma sağlanamamış olsa da, teknik düzeyde yapılan komite toplantılarında bazı gelişmeler elde edilebilmiştir. Müzakerelerin ikinci aşaması ise, 24 Mart 2004 tarihinde İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında anavatanların da katılımıyla başlamış ve 31 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin Annan Planı'nın nihai halini²⁷⁵ taraflara sunması ile sonuçlanmıştır.

Müzakereler neticesinde nihai hale getirilen çözüm planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de ayrı ayrı fakat eşzamanlı olarak düzenlenen referandumlarla Kıbrıs'taki iki halkın onayına sunulmuştur.

3.3.5.4 Referandum Süreci

BM tarafından Kıbrıs Adası halkları için hazırlanan, yeniden birleşme planı, 25 Nisan'da referanduma sunulmuştur. Referandum sonucunda, Türklerin yüzde 65 oranındaki "evet"ine rağmen, Rumların yüzde 75,83 oranındaki, hayır anlamına gelen "Ohi", seçeneği yüzünden başarısızlığa uğramıştır.²⁷⁶

Kıbrıslı Rumlar, temelde siyasi yönden eşit ve ortak gevşek bir federasyon içinde, hukuken iki ayrı federal devletin kurulmasını öngören BM planının, kuzeye çok fazla ödün verdiği düşüncesi ile plana karşı çıkmışlardır. Böylece, Rum kamuoyu, ayrılığa imzasını kendi rızası ile atmıştır.8 Ağustos 2004'teki bir konuşmasında *Rum lideri Tassos Papadopoulos, Rum*

275 Annan planı'nın sunumu ilk kez 11 Kasım 2002 tarihinde yapıldı. Düzeltmeler ve eklemeler sırasıyla 10 Aralık 2002, 26 Şubat 2003 ve 29 Mart 2004 tarihlerinde oldu. Genel Sekreter planın en son şeklini taraflara 31 Mart 2004 tarihinde İsviçre'de Bürgenstock kentinde verdi.

276 Referandumdan önce kilisenin 'evet diyen cehenneme gider' uyarıları, Batı değerlerini kabul ettiği varsayılan Rum kesiminin durumunu açıkça ortaya koymuştur.

kesiminde "Annan Planı Referandumu"nda "Evet" oyu kullanan yüzde 24'ü kapsayan Rumlar için, "Nenekides" sıfatını kullanmış. "Nenekides" Rumca "hain" anlamına geliyor.²⁷⁷

Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos'un sayesinde, GKRY, Türklere öngördükleri uzlaşmazlık rolünü istemeden de olsa, dramatik şekilde kendisi başrolde üstlenmiştir. Papadopoulos ayrıca, Rumların kendi endişelerini dikkate almayan bir planı kabul etmediklerini, Kıbrıslı Rumların etnik ve fiziki bölünmeyi engellemek için Annan Planı'nı reddettiğini belirtmiştir.

26 Nisan 2004 tarihinde AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin Lüksemburg'da gerçekleştirilen toplantısı sırasında Kıbrıs konusunda alınan kararda, Konsey, Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun sona erdirilmesine kararlı olduğunu ifade etmiştir.

Bu amaçla Komisyon'u kapsamlı tedbirler almaya davet etmiştir. Ayrıca, Kuzey'e 259 milyon Euro'luk bir yardımda bulunulması da kararlaştırılmıştır.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs'ta birleşme çabalarının başarısız olmasıyla herkesin düş kırıklığına uğradığını ve bu bağlamda, BM'nin Kıbrıs için "şimdilik" görevini tamamladığına dikkat çekmiştir.

AB'nin Dış Politika ve Güvenlik konuları Yüksek Komiseri Javier Solana, Lefkoşe'den stratejik bir ortağa yakışır sorumlu davranış ve Kıbrıs sorununun çözümü için öneriler beklediğini belirtmiştir. AB Komisyonu genişlemeden sorumlu üyesi Verheugen ise, "Siyasi hasar büyük. Kıbrıs'ın üyeliğine gölge düştü" yorumunda bulunmuştur. Verhaugen ayrıca, Ortodoks Kilisesi'nin olumsuz tavrını da çok yadırgadığını, adadaki Türkleri ikinci sınıf vatandaş olarak görmenin yakışık almadığını belirtmiştir.

AB Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Chris Patten de "Kıbrıslı Rumları ihanet etmekle suçladı ve BBC'ye verdiği bir demeçte, "Aileye popüler bir ilave olamayacaklar." dedi. Aslında Kıbrıslı Rumların "Hayır" oylarıyla

²⁷⁷ KANTARCI Dr. Şenol, Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi, Haber Analiz Dergisi, Kıbrıs Laboratuvarı – 2, 09 EYLÜL 2004

“Kıbrıs’ın bölünmüşlüğü sürekli kılınmıştır.”Artık Kıbrıs’ta “iki ayrı toplumun, iki ayrı devletin” olduğunu bütün dünya anlamıştır. Gelecekte Kıbrıs siyasi,ekonomik ve sosyal olarak ve bölünmüş olarak kalacaktır.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, ABD'nin Kıbrıs'taki rolünün henüz bitmediğini vurgulayarak, "Türk tarafı referandumda evet demekle büyük ve tarihi bir adım atmıştır. Bundan sonra çözüm için ve KKTC'nin dışlanmaması için desteğimizi sürdüreceğiz" mesajını vermiştir. KKTC'nin AB'ye bazı ürünlerini ihraç edebilmesi, limanların kullanımı ve havaalanlarından AB'ye üye ülkelere uçuşların serbest bırakılması, ele alınan maddeler arasında bulunduğu gözlemlenmektedir.

Türkiye referandum sonrasında ihtiyatlı bir yaklaşım sergilerken, Avrupa ve uluslararası toplum nazarında elde ettiği, olumlu ve uzlaşmacı izlenimi sürdürmeye çalışan bir politika çizgisinde kalmaya özen göstermiştir.

Nitekim, Milli Güvenlik Kurulu Nisan toplantısında, KKTC'ye verilen sözlerin tutulmasını istemiştir. MGK, ortak kararında, referandumda, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk halkının, çözüm yönünde ortaya koyduğu iradenin, uluslararası kuruluşlar ve devletler tarafından dikkate alınmasının ve referandum öncesi böyle bir sonucun çıkması durumunda, “KKTC'ye uygulanan kısıtlamaların kaldırılması; siyasi, ekonomik ve sosyal içerikli bazı iyileştirmelerin yapılmasına” yönelik vaatlerin yerine getirilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ise durumu, "Referandum sonuçları çok tartışıldı ama içinde bulunduğumuz durumu, bize diplomatik üstünlük sağlayan bir durum" olarak değerlendirmiştir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Kıbrıs'ta halkın iradesi doğrultusunda demokratik bir sonuç ortaya çıkmıştır. Her iki taraf 'evet' deseydi, 1 Mayıs'ta yeni bir dönem başlayacaktı, ancak bu olmadı" tespitinde bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise, "Kıbrıslı Rumların verdiği

'hayır' cevabıyla birlikte adadaki bölünmüşlüğün de kalıcı bir hale geldiğini" açıklamıştır.

1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyelerinin sayısı, yeni 10 üyenin katılımıyla 25'e yükselmiştir. Soğuk Savaş sonrası en kritik genişleme kararını hayata geçiren Birlik, GKRY'ni üyeliğe kabul etmiştir. GKRY, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ne tam üye olmuştur.

Bu duruma ilişkin olarak Dışişleri Bakanlığımız tarafından 1 Mayıs günü yapılan açıklamada; "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin Kıbrıs Türklerine zorla empoze edilemeyeceği, kendi anayasal düzenleri altında ve kendi sınırları içerisinde örgütlenmiş bulunan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil eden yasal hükümet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya devam edeceği ve Güney Kıbrıs'ın AB'ye girişinin Türkiye'nin 1960 Anlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde haleldar edemeyeceği ifade edilmiştir.²⁷⁸

1 Mayıs 2004 sonrası Doğu Akdeniz'in stratejik adası Kıbrıs, AB'ye katılan ancak sınırları ortadan ikiye bölünmüş tek ülke olarak Nisan referandumu ile dramatik bir süreci başlatmış bulunmaktadır. Bu farklılık , bazı yorumlara göre, AB'nin 25 üyeli ortak çorba tasında 'büyük bir sinek" olarak da tanımlanmaktadır.²⁷⁹

Zira bilindiği üzere, Kıbrıslı Rum seçmenlerin adayı birleştirmeye yönelik referandumda karşı siyasal tavır koymaları birleşmeyi engellemiştir.

BM Genel Sekreteri'nin 3 Haziran 2004 tarihinde yayımlanan iyi niyet misyonu raporu, Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak veya onları dünyadan

278 TC. Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

279 KILIÇARSLAN, Şule Avrupa'nın Tarihsel Genişlemesi Sonrası Türkiye ve KKTC'nin Yeni Rol Haritası

tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını kayda geçirmektedir. Ayrıca, Kıbrıs'ta kalıcı bir çözümün siyasi eşitlik ve ortaklık temelinde dayalı olması gerektiğini vurgulamakta, Çözüm Planı'nın başarısızlığa uğramasının sorumluluğunu Kıbrıs Rum tarafına yüklemekte, Rum tarafının tutumunu sorgulamakta, ve gerçekten siyasi eşitliğe ve ortaklığa dayalı çözümü istemeleri halinde Rumların bunu söylemelerinin yeterli olmayacağını, aynı zamanda eylemleriyle de göstermeleri gerektiğini belirtmektedir.

Rumların böylece Annan Planını değil, esasen çözümü reddettiklerini de kayda geçiren Genel Sekreter, bunun ciddi bir değerlendirme gerektirdiğini vurgulamakta, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk tarafının müzakereler öncesinde, sırasında ve sonrasındaki olumlu tutumunu açık ifadelerle dile getirmekte ve bu tutumu takdirle karşıladığını beyan etmektedir.

İslam Konferansı Örgütü, 14-16 Haziran tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Kıbrıs Türklerini izolasyonunun kırılması konusunda güçlü bir çağrıda bulunmuş ve şimdiye kadar "Kıbrıs Müslüman Türk Toplumu" adı altında İKÖ faaliyetlerine katılan KKTC'nin bundan böyle örgüt içinde "Kıbrıs Türk Devleti" adıyla anılmasına karar vermiştir. Konferans sonunda yayınlanan İstanbul Deklarasyonu'nun Kıbrıs'a ilişkin 9. paragrafında, 24 Nisan'da düzenlenen referandumlar ertesinde ortaya çıkan yeni durum ışığında, üye ülkelerin Kıbrıs Türklerine uygulanan haksız tecridin sona erdirilmesi için önlemler almaya karar verdiği belirtilmiş ve uluslararası camiaya da bu yönde hareket etmesi için çağrıda bulunulmuştur. Konferans'ta yayınlanan Nihai Bildiri'nin Kıbrıs'a ilişkin bölümünde de benzer çağrılara ve ifadelere yer verilmiştir.

BM 59. Genel Kurul Genel Görüşmeleri çerçevesinde 28 Eylül günü New York'ta düzenlenen İKÖ Dışişleri Bakanları Yıllık Koordinasyon Toplantısı'nda da, Haziran ayında İstanbul'da yapılan 31. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan karar uyarınca KKTC "Kıbrıs Türk Devleti"

sıfatıyla temsil edilmiş ve toplantıya KKTC Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Serdar Denktaş katılmıştır.

Kıbrıs Rum Yönetimi Megali İdea'yı gerçekleştirme yolunda, adada enosisin ancak AB şemsiyesi altında gerçekleşebileceğini görmüş ve AB'yi enosis yolunda bir katalizör olarak kullanmayı bilmiştir.²⁸⁰ Gelineen noktada AB Kıbrıs sorununa bir taraf durumuna gelmiştir. Bu durumun tarihi gelişimi aşağıda açıklanmıştır.

3.3.5.5 Kıbrıs ve AB

Avrupa Birliği ile Kıbrıs arasındaki ilişkiler adanın 1972'de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzaladığı Ortaklık Anlaşmasına kadar uzanmaktadır. Kıbrıslı Rumlar 1987'de Toplulukla ekonomik ve siyasi temasları artıran Gümrük birliği anlaşmasını da imzalamıştır.

1970'lerin başından beri AET Kıbrıs Rum yönetimini Kıbrıs hükümeti olarak tanıdı ve bu da örgütün Kıbrıs sorununa yaklaşımını etkiledi. Kıbrıs-AB ilişkileri arttıkça, AB'nin Rumların hakkını gözetememesi tutumu Kıbrıs Türklerinin çıkarları açısından talihsiz etkilere neden olmuştur.²⁸¹

1972 Ortaklık Anlaşmasıyla Kıbrıs Türkleri 1979-1983 arasındaki AB yardımının yüzde 20'sini alırken, sonraki yıllarda payları yüzde 4.5'e kadar düşmüştür. Yoğun lobi faaliyetleri sonucunda Rum yönetimi Nisan 1994'de Kıbrıs Türklerinin AB'ye ihracatını durdurmayı başarmıştır.

AB, Kıbrıslı Türklerin ihracatlarının Rumların tahsis ettiği sertifikalar kullanılmadığı sürece AB ülkelerinde kabul edilemeyeceğine karar verdi.

3 Temmuz 1990 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi, AB Konseyi'ne başvuruda bulunarak tam üyelik isteğini dile getirmiş, Avrupa Birliği

280 Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Papadopoulos, Kıbrıs Rum tarafının üyesi bulunduğu AB'nin çözüm çabalarına daha aktif şekilde katılmasını arzuladığını söylemiş, aksi takdirde olası çözümle kurulacak "Birleşik Kıbrıs"ın AB'ye karşı yükümlülüklerini yerine getirme konusunda engellerle karşılaşılacağını ifade etmiştir. 19 Nisan 2005, NTVMSNBC

281 BÖLÜKBAŞI, S., "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler:1954-1996 Arası Barışçı Çözömsüzlük",Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001,s.298

Komisyonu, Rum Yönetimi'nin başvurusunu Haziran 1993 tarihinde görüşmüştür. Türkiye ve KKTC haklı olarak, eğer adada bir çözüme ulaşılmadan Rum yönetimi AB'ne üye olursa bunun dolaylı bir Enosis olacağını ve Rumların çözüm sürecinde bu üyeliğe güvenerek hiçbir taviz vermeyeceğini ileri sürmüştür. 1994 Haziran ayında Korfu'daki toplantıda Avrupa Birliği Hükümet Başkanları, Kıbrıs'ın, Birliğin gelecekteki genişleme aşamasında yer almasının uygun olacağına uzlaştılar, bu uzlaş 1994 Essen Zirvesi'nde de teyit edildi.

6 Mart 1995 tarihinde Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği Anlaşması imzalanırken diğer taraftan Kıbrıs'ın tam üyelik için hazır olduğu ve başvuruyu yapan Kıbrıs Rum Kesimi'nin "Kıbrıs Hükümeti" olarak muhatap kabul edileceği yönünde karar alındı.²⁸²

Amsterdam Zirvesinde sunulan, GÜNDEM-2000 başlıklı AB Komisyon Raporu ile AB'nin 21. yüzyılda uygulamayı öngördüğü politikalar belirlenmiş ve genişleme sürecinde Türkiye dışarıda bırakılmasına rağmen Güney Kıbrıs'a birliğe katılma yönünde kapılar açılmıştır.²⁸³

AB, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adanın tek temsilcisi olarak AB'ye tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmesine 12 Aralık 1997 Luxemburg Zirvesi ile yeşil ışık yakmış oldu.

AB, 10 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde almış olduğu karar doğrultusunda ağır ve emin adımlar ile Güney Kıbrıs'ı tam üyeliğe hazırlamıştır.

Bu durum özellikle iki açıdan önemlidir; bunlardan ilki, GKRY'nin adanın tek yasal temsilcisi ve meşru hükümeti olduğunun AB tarafından kabul edilmesi ve dolayısıyla AB ile bütünleşecek bir Kıbrıs içerisinde fiili Enosis'e yol açabilecek bir sonuca ulaşmak, diğeri ise, bu şemsiye altında

282 SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri-Büyük Güçler, Der Yayınları, 2002, s. 304

283 Türkiye Avrupa Birliği Özel Komisyon Raporu, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, , DPT Yayınları, 2000, s.122.

Kıbrıs'daki Türk toplumunu birliğin dışında tutarak azınlık statüsünü ve AB güvenlik şemsiyesini kabule zorlamaktır ²⁸⁴.

Bu iki durumda da fiili olarak Türkiye'nin Kıbrıs ile olan çıkar ve sorumluluklarını ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Diğer yandan, AB'nin Kıbrıs Rum Yönetimi ile üyelik görüşmelerini başlatma kararı KKTC'nin yeni bir yönelime girmesini gerektirmiştir. Denktaş'ın hazırlamış olduğu planda iki kesimli, iki toplumlu konfederasyon önerisi dile getirilmiş, böyle bir yapı içerisinde her iki toplumun da kendi anavatanlarıyla sıkı bağlar kurabilmelerinin mümkün olabileceği vurgulanmıştır. AB ile entegrasyon konusunda ise; "Kıbrıs Konfederasyonu iki tarafın ortak mutabakatı olduğu takdirde, AB'ye katılım politikası izleyebilecektir.

Türkiye'ye AB'ye tam üyeliği gerçekleşene kadar, özel bir düzenleme ile Kıbrıs Konfederasyonu'na ilişkin olarak AB üyesi ülkelere tanınan tüm hak ve yükümlülükler aynen tanınacaktır."²⁸⁵

Kıbrıs'ın AB'ne tam üyelik başvurusunun değerlendirilmesi ve aday ülke hakkının tanınması, gerçekte Kıbrıs'ın statüsünü düzenleyen Zürih ve Londra Antlaşmaları'na bütünüyle aykırı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi, bu antlaşmalara göre Kıbrıs Cumhuriyeti, garantör devletlerin üyesi bulunmadıkları ve onaylamadıkları herhangi bir ittifak ilişkisi içerisinde olamamaktadır. Bu bakımdan ele alındığında Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği gerçekleşmeden Kıbrıs'ın AB'ne üyeliği söz konusu olamamaktadır.²⁸⁶

284 Erol Manisalı konu ile ilgili olarak " Bugüne kadar yürütülen federasyon çalışmaları, Avrupa Birliği-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi üyelik görüşmeleri ile zaten anlamını tamamen kaybetmiştir. Öte yandan Rumlar, federasyonu görüşür 'görünürken', Türkiye'nin ve KKTC'nin altındaki zemini yavaş yavaş kaydırmaktaydılar. 1993'ten beri de Yunanistan ile GKRY arasında fiili bir askeri 'entegrasyon' uygulanmaktadır. Adada bugün, A'dan Z'ye iki devlet, iki ayrı egemen yönetim bulunmaktadır.." Manisalı Erol, "Kıbrıs'ta Oynan Oyunlar", Cumhuriyet, 27 Ocak 1999, s. 10.

285 AKAY Cemal, "Konfederasyon Sürprizi", Milliyet, 1 Eylül 2000, s. 14; Kohen Sami, "Çözüm İçin Son Şans da Gitti", Milliyet, 1 Eylül 1998, s.16. Reşat Akar – Alper Ballı, "Kıbrıs'ta Konfederasyon", Cumhuriyet, 1 Eylül 1998, s. 8.

286 Denktaş tarafından önerilen konfederasyon planı içerisinde yer alan "Kıbrıs konfederasyonu iki tarafın ortak mutabakatı olduğu takdirde AB'ye katılım politikası izleyebilecektir. Türkiye'ye AB'ye tam üyeliği gerçekleşinceye kadar özel bir düzenleme ile Kıbrıs

Rum Kesiminin AB'ye tam üyelik için başvurusu AB'yi de Kıbrıs'ta sorunun taraflarından biri yapmıştır. Bununla birlikte, hukuki açıdan antlaşmalara aykırı olan bu durumdan doğan sakıncaları gidermek, Türkiye'nin ağzına bir parmak bal çalmak için ,Yunanistan, 11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'ye 10+2+1 formülü ile üçüncü sınıf aday ülke statüsü tanınmasına rıza göstermiştir.²⁸⁷

Denktaş, Kıbrıs adı altında Rum tarafına üyelik kapısının açılmasını haksız ve kabul edilemez olarak değerlendirirken, Türk heyetinin anayasa danışmanı olan Mümtaz Soysal, haklı olarak "Helsinki kararlarının görüşmeleri dinamitletiğini" savunmuştur.

Bu arada Güney Kıbrıs'ın adaylık süreci hızla ilerlemiş ve 4 Eylül 2001 tarihinde Avrupa parlamentosu (AP)'nda görüşülen İlerleme Raporunda Güney Kıbrıs'ın siyasi ve ekonomik kriterler açısından üyeliğe hazır olduğu açıklanmıştır.

AP'nun Sosyalist Grup üyesi Lüksemburg parlamenti Jacques Poos tarafından hazırlanan ve Poos Raporu²⁸⁸ olarak bilinen Rapora göre Rum Kesimi'nin adaylığı adadaki sorunun çözümüne bağlı olmayacaktır. AB'nin önünde adanın mevcut haliyle bile olsa Rum Kesimini üye yapmasını engelleyen bir sorun kalmamıştır.Türkiye'nin aksine çabalarına rağmen GKRY, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmuştur.²⁸⁹

3.3.5.5.1 Türkiye-AB Zirvesi ve Kıbrıs

federasyonuna ilişkin olarak AB üyesi ülkelere tanınan tüm hak ve yükümlülükler tanınacaktır" önerisi, Türkiye'nin izlemiş olduğu Kıbrıs'ın Türkiye'den önce AB'ye tam üye olamayacağına ilişkin politikasını değiştirdiğini göstermiştir. Türkiye, söz konusu öneride konfederal Kıbrıs'ın ancak belirli şartlarla kendisinden önce AB'ye tam üye olabileceğini bildirmiştir. "Entegrasyon Öncesi Son Adım", Cumhuriyet, 2 Eylül 1999, s. 9.

287 Erol Manisalı'nın da belirttiği gibi Türkiye Ankara Antlaşması'ndan beri aday ülke statüsünde bulunmakta, bunun yanı sıra, 1995'den beri de Gümrük Birliği Antlaşması'nı kabul ederek Birlik ile bu anlamda sınırlarını kaldırmış bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin yeniden "aday ülke" olarak kabul edilmesi sürece ve yapılan antlaşmalara aykırı, zorlama bir yorum olarak kabul edilmektedir.

288 Raporun tam metni için bkz. REPORT on Cyprus's Membership Application to the European Union and the State of Negotiations (COM(2000) 702 - C5-0602/2000 - 1997/2171(COS))

289 Konu ile ilgili ayrıntılı bilgilere bir sonraki başlık altında yer verilmiştir.

17 Aralık 2004 gecesi yapılan Türkiye-AB görüşmelerinde en önemli tartışma konusunu Kıbrıs maddesi oluşturmuştur. AB ile yapılan önceki zirvelerde Kıbrıs Konusunun Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda bir ön koşul olarak öne sürülmeyeceğine dair defalarca beyanatlar verilmesine karşın gelinen noktada Kıbrıs'ın AB için bir ön şart olduğu gerçeği, 17 Aralık 2004 tarihi itibarıyla apaçık ortaya çıkmıştır.²⁹⁰

Brüksel'deki çetin pazarlıkların sonucunda AB, Türkiye ile müzakereleri 3 Ekim 2005'te başlatmayı önerdi.

18 Aralık sabahı Türkiye'de yayınlanan hemen hemen bütün ulusal gazeteler görüşmelerin ülkemiz açısından mükemmel yakın sonuçlar içerdiği yolundaki haberleri manşetlerine taşımışlardır. Aynı şekilde televizyon ekranlarında da benzer görüşler ileri sürülerek büyük bir başarı kazanıldığı vurgulanmıştır.

Hükümet çevreleri de yine aynı görüşü paylaşmış ve Türkiye için alınabilecek en iyi sonuca ulaşıldığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis, "AB zirvesinin Atina açısından çok iyi sonuçlandığını ve tüm hedeflerine ulaştıklarını" söylemiştir. Karamanlis, ayrıca "Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesi süreci bundan böyle Avrupa'nın kontrolünde olacaktır. Türkiye'nin kaydettiği gelişmeleri AB, tabii ki bu çerçevede Kıbrıs (Rum kesimi) ve Yunanistan yakından izleyecektir.

Ayrıca bu çerçevede, dini özgürlükler ve insan haklarına saygı çerçevesinde, Elenizm açısından önem taşıyan Patrikhane'nin ekümenik statüsünün tanınması, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ve İstanbul Rum azınlığının hakları gibi konular sıkı takipte olacaktır" demiştir.²⁹¹

Bu bağlamda akıllara "Yunanistan'ın kendisini başarılı olarak kabul ettiği bir ortamda Türkiye kendini nasıl başarılı olur, ne tavizler verilmiştir, Türkiye aleyhine ne gibi gelişmeler yaşanmıştır? Ayrıca Heybeliada Ruhban Okulu'nun konuşulduğu bir ortamda Batı Trakya'daki Türk Azınlığı ve bu

290 Sabah Gazetesi 29 Aralık 2003

291 Anadolu Ajansı 17 Aralık 2004

kapsamda Türk müftüsünün statüsü ve hakları neden gündeme gelmemiştir?
“ soruları gelmektedir.

Bu arada AB, müzakerelerin başlaması için, Ankara Anlaşması'nın ek protokolünün 10 yeni AB üyesini dolayısıyla da, Güney Kıbrıs'ı da içine alacak şekilde imzalanmasını şart koştu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin Ankara anlaşmasına ilişkin yaklaşımının Rum kesimini tanıma anlamına gelmediği yolunda beyanatlarda bulunmuştur.

3.3.5.5.2 Annan Planı'nın Yeni Versiyonu

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Avrupa Birliği zirvesinden çıkan kararla Kıbrıs'ta çözümün hızlandırılmasına yönelik adımların atılabileceğini söyledi. Adada çözümün 3 Ekim 2005 öncesi sağlanması ile GKRY'nin tanınmasına dair verilen teminat hükümeti sıkıntıya sokmadan ortadan kalkmış olacaktır.

Brüksel'de AB Dönem Başkanı Hollanda'nın Başbakanı Jan Peter Balkenende ve AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ile bir basın toplantısına katılan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, “ taraflar ileriye dönük iyi niyet beyanında bulunurlarsa, ben de kendi iyi niyet misyonum doğrultusunda davranırım. Ancak öncelikle tarafların nereye gidecekleri konusunda kararlarını vermesi gerekiyor” demiştir.

Benzer şekilde, sorulan bir soru üzerine Genel Sekreter, konuya dahil tarafların yanı sıra Kıbrıs görüşmelerinin yeniden başlaması konusunu AB ile de tartıştıklarını söylemiştir.²⁹² Bu kapsamda Brüksel'deki zirve sonrası Başbakan Erdoğan, Kıbrıs'ı barış adası haline getireceklerini söylemiş, bunun önümüzdeki haftalar yada aylarda gündeme geleceğini vurgulamıştır. Bu konuda Türk tarafı olarak hazırlıklar yapıldığını ifade etmiştir.²⁹³

Benzer şekilde, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili müzakerelerin yeniden başlatılacağı yolunda açıklamalar yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 'daha aktif'

292 NTVMSNBC 08 Nisan 2005

293 Sabah Gazetesi 22 Aralık 2004

olmasını istediklerini söyleyerek, "Kıbrıs'ı uzlaşmayla çözeceğiz" demiştir.²⁹⁴ Bu açıklamayı Rum Dışişleri Bakanı Yeorgos Yakovou'nun Yunan radyolarına yaptığı "Kıbrıs sorununun çözümü için yeniden müzakerelere oturmayı planlıyoruz" şeklindeki açıklamalar izlemiştir.

Kıbrıs sorununun çözümünü öngören Annan Planı'nın yeniden canlandırılması amacıyla ABD'nin, bir dizi girişimde bulunması beklenmektedir. Annan çözüm planını yüzde 76 gibi büyük bir oranla reddeden Rum kesimi, Türkiye'ye müzakere tarihi verilmesinden sonra Annan Planı'nı yeniden değerlendirmeye başlamıştır. Tüm Rum siyasi parti liderlerinin oluşturduğu Ulusal Konsey, Papadopoulos başkanlığında toplanmış ve Kıbrıs sorununda izlenecek yeni siyaset belirlenmeye çalışılmıştır.

Papadopoulos'un iktidardaki "ortağı" kabul edilen komünist AKEL lideri Dimitris Hristofyas Annan Planı'nın yeniden müzakere edilebileceğine dikkati çekmiştir. Rum Dışişleri Bakanı Yakovou da Annan Planı'nın müzakere edilebileceğini ancak Rum halkının reddettiği son şeklinin yeniden gözden geçirilip gerekli değişikliklerin yapılmasının gerektiğini belirtmiştir.²⁹⁵

Brüksel'deki AB zirvesinden sonra, ABD ve İngiltere'nin yanı sıra bazı AB ülkelerinin Türkiye'nin de teşviki ile Annan Planı'nı yeniden gündeme getirme hazırlıklarına girmeleri üzerine, Rum Yönetimi lideri Tasos Papadopoulos, Rum Milli Konseyi toplantısında yaptığı konuşmada, Kıbrıs konusunda masaya oturmak için şu şartları öne sürmüştür:

- Annan Planı'nın referanduma sunulan ve boşlukları BM Genel Sekreteri tarafından doldurulan 5. ve son versiyonu müzakere edilemez.
- Müzakerelere sıkı zaman sınırlamaları konamaz.

294 Sabah Gazetesi 24- Aralık 2004

295 Milliyet Gazetesi 23 Aralık 2004

- BM Genel Sekreteri ya da bir başkası hakemlik rolünü üstlenemez.
- Çözüm için müzakereler, Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin başlayacağı 3 Ekim ile bağlantılandırılmaz.
- Herhangi bir plan, iki taraf plan üzerinde anlaşma sağlamadan referanduma götürülemez.²⁹⁶

Annan planının yeni versiyonunun yakın zamanda önümüze geleceği gerçeği açıktır. Bu kapsamda Türkiye ve KKTC'de yukarıda da belirtildiği üzere çalışmalar yapılmaktadır.

Bu gelişmeler yaşanırken KKTC'de 20 Şubat 2005 tarihinde erken seçime gidilmiştir. Seçim sonucunda Talat liderliğindeki CTP yüzde 44,45 oy oranıyla, 50 sandalyeli mecliste 25 milletvekili çıkarmıştır.

Derviş Eroğlu'nun partisi UBP yüzde 31,71 ile ikinci, Serdar Denktaş'ın liderliğindeki DP ise yüzde 13,49 ile üçüncü olmuştur.²⁹⁷

Ardından 17 Nisan 2005 tarihinde yapılan ve Cumhurbaşkanı sayın Denktaş'ın katılmayacağını önceden belirttiği²⁹⁸ ve katılım oranının yüzde 69.5 olduğu seçimlerde KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimini CTP lideri Mehmet Ali Talat kazanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olmuştur.²⁹⁹ Mehmet Ali Talat oyların yüzde 56'sını alırken rakibi Derviş Eroğlu yüzde 23'ünü almıştır. Sayın Denktaş 24 Nisan 2005 tarihinde KKTC cumhurbaşkanlığı görevini Talat'a resmen devretmiştir.³⁰⁰

3.3.5.6 Sonuç

296 Milliyet Gazetesi, 24. Aralık 2004

297 Türkiye Basını, 21 Şubat 2005

298 Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Tasos Papadopoulos, KKTC'de düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimleri ile Rauf Denktaş'ın siyaset sahnesinden çekilmesini olumlu bir adım olarak nitelendirmiştir. 18 Nisan 2005, NTVMSNBC

299 Türkiye Basını, 18 Nisan 2005

300 Sayın Denktaş KKTC'ye hizmetlerine devam edeceğini çeşitli basın yayın organlarında dile getirmiştir. Denktaş: "Halka Dönüyorum... TMT'yi Kurmak ve Silahlanmak İçin Değil, Onun Mukavemet Ruhunu, Heyecanını, Onurunu Yaşatmak İçin.." Türk Ajans Kıbrıs, 16 Nisan 2005

Kıbrıs, Karadeniz'den gelen İstanbul Boğazı, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı yoluyla Akdeniz'e ulaşan, Akdeniz'den Süveyş Kanalı yoluyla Kızıldeniz'e, oradan da Hint Okyanusu'na açılan, Akdeniz'den Fırat ve Dicle nehirlerinin vadisini takiben Basra Körfezi'ne inen stratejik yollar üzerinde bulunmasından dolayı jeostratejik öneme sahip olup, tarih boyunca da bu önemini korumuştur. Kıbrıs, bu bakımdan geçmişten günümüze kadar bu bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen ve adı geçen stratejik mihverleri ele geçirerek Akdeniz'de hakimiyet kurmayı amaçlayan güçlerin odak noktasını teşkil etmiş ve mücadelelerine sahne olmuştur.

Yumurtalık boru hattının yanında Bakü-Ceyhan boru hattının da İskenderun Körfezine açılması Kıbrıs'ın stratejik önemini daha da arttırmaktadır.

Kurulmakta olan yeni dünya düzeni içerisinde bir büyük güç merkezi olarak yerini almakta olan AB'nin, Akdeniz ve Ege Denizi'nde bir deniz hakimiyeti kurma amacına yönelik bir politika izlemesi, büyüme ve genişleme stratejisinin bir gereğidir. AB, bu amaçla halen elinde sayılan Girit ve Malta Adaları'yla Cebeli Tarık Boğazı'na ilaveten, Doğu Akdeniz'deki stratejik mihverleri kontrol altında tutan Kıbrıs'ı AB'ye üye yapmak için büyük bir gayret içine girmişti.

Bölümün başlangıcında Atatürk'ün yapılan alıntıda da belirttiği gibi, Kıbrıs Türkiye'nin savunulmasında önemi yadsınamayacak bir konumdur ve her ne pahasına olursa olsun ülkemizin çıkarlarını hiçe sayan bir çözüm kabul edilemez. Kıbrıs Türkiye için önemli olduğu gibi diğer devletler için de önemlidir ve stratejik bir konumdur. Avrupa, Asya, Afrika'ya eşit uzaklıkta olması yönünden dünya coğrafyası içerisinde merkezi bir öneme sahip olan Kıbrıs, Asya-Afrika, Avrupa-Afrika, Avrupa-Asya arasında stratejik bağlantıları etkileyebilecek bir hat üzerindedir.³⁰¹

Şöyle ki;

301 DAVUTOĞLU, Ahmet , Stratejik Derinlik,2001,s.175-176

- Ortadoğu petrol bölgelerine uçak,füze gönderilmesi ve ikmal olanaklarının sağlanmasında Agrotur ve Dikelya üsleri (adada konuşlu İngiliz üsleri) stratejik öneme sahiptir.
- Ortadoğu ve Doğu Akdeniz hava Sahası Kıbrıs'tan denetlenebilmektedir.
- Güney ve Güney-Doğu Asya yolu, bu yol üzerindeki en duyarlı kesim olan Süveyş Kanalı adadaki üslerin denetim sahası içerisindedir.
- Bölgeden yakında Akdeniz'e ulaşacak petrol ve doğalgaz boru hatlarının (Baku-Ceyhan, Kerkük-Yumurtalık hatları) dolayısıyla İskenderun Körfezi'nin denetimi de adadan yapılabilecektir.
- İsrail'in güvenliği için ada stratejik bir konumdadır.
- Kıbrıs çevresinde önemli petrol yataklarının bulunduğu ortaya çıkmıştır.
- Doğu Akdeniz ticari mal ve petrol ulaşımı bakımından hem Ortadoğu'nun hem de Asya'nın batıya açılan kapısı durumundadır.³⁰²
- İleride gündeme gelebilecek Azerbaycan, Hazar Denizi, Kazakistan, Türkmenistan, Irak, İran petrol ve doğal gazının İskenderun açılışını kontrol edebilecek konumdadır.
- Kıbrıs'ta yaşayan 214 bin soydaşımızın güvenliği ve mutluluğu Türkiye için büyük önem taşımaktadır.Bu konu başat sorun olma değerindedir.
- Güneyde, Türk deniz sınırı Kıbrıs ile güvencededir. Kuzey Kıbrıs'ın Rumlara teslimi güney yanımızı da güvensiz hale getirecek, Türkiye'nin kuşatılması tamamlanmış olacaktır.
- Kıbrıs, Türk - Yunan, Türk Avrupa ilişkilerinin barajı durumundadır, yıkılmaması gerekir.

302 MANİSALI Erol, Avrupa Kısacında Kıbrıs,s.134,Derin Yayınları,Nisan 2003.s.65

- Türkiye'nin Kıbrıs'ı kaybı, diğer sorunları gündeme getirecek ve Megali İdea'nın gerçekleştirilmesini hızlandıracaktır.
- Kıbrıs Türkiye için güvenlik; sonuç olarak, varlık sorunudur.³⁰³

Benzer şekilde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK Harp Akademileri Komutanlığı'nda 20 Nisan 2005 günü yapmış olduğu yıllık değerlendirme konuşmasında Kıbrıs'la ilgili olarak :

“ Kıbrıs, Türkiye'nin milli menfaatleri ve uluslararası antlaşmaların kendisine yüklediği sorumluluklar açısından hiçbir zaman ilgisinin azalmaması gereken konuların başındadır. “

Güvenlik açısından Kıbrıs'ın önemi iki temel esasa dayanmaktadır: Bunlardan birincisi; Türkiye Cumhuriyeti'ne ve TSK'ne Garanti Antlaşması ile yüklenen Kıbrıslı soydaşlarımıza sağlamak zorunda olduğumuz güvenlik sorumluluğudur. İkincisi ise, Garanti ve İttifak Antlaşmalarında açıkça ifade edildiği üzere, Kıbrıs'ın, Türkiye'nin güvenliği açısından taşıdığı stratejik rolün önemidir. Bu iki temel esas süreklilik arz etmektedir. Çünkü Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'deki istikrar ve denge ancak bu sayede sağlanmaktadır.” diyerek Kıbrıs'ın önemini bir kez daha vurgulamıştır.³⁰⁴

Gelinen bu noktada batılıların ve Yunanlıların Kıbrıs ve Türkiye'ye karşı girişmiş oldukları psikolojik savaşı kaybetmek üzereyiz. Osmanlı İmparatorluğu zamanında devlet zayıf durumda olduğu için masa başında yapılan oyunlarla çaresizlikten toprak kaybetmiştik. Bu kez Türkiye güçlüdür ve masa başında toprak kaybetmeyecek yetenektedir.

Ancak psikolojik savaşın etkisi o kadar yüksek olmuştur ki Türkiye ve Kıbrıs'ta bazı çevreler (kamuoyu düşüncesini şekillendiren ve yönlendiren köşe yazarları, işadamları ve hatta üst düzey hükümet yetkilileri vb.³⁰⁵),

303 İLHAN,Suat Kıbrıs Adasının Jeostratejik -Jeopolitik Konumu ve Etkinliği; Annan Planı

304 Türkiye Basını, 21 Nisan 2005

305 Burada önemli bir konuya değinmeden geçemeyeceğim. Ülkemizde politikalar oluşturulduktan sonra bir kısım entellektüelin sahiplenmesine bırakılmakta, topluma mal edilememektedir. Ülke politikalarının millete, tabana yayılması sağlanmalıdır. Böylelikle

Kıbrıs davasının fedakar lideri, büyük vatansever ve devlet adamı Sayın Rauf DENKTAŞ'ı suçlayabilmiş, KKTC'de bir kısım gençler AB hayali uğruna Türkiye ve KKTC aleyhine toplantılar düzenleyebilmiş ve bunlardan bazıları o büyük devlet adamına büyük bir aymazlık içerisinde " Hain Denктаş istifa " diye bağırabilmiş ve en acıklısı ise " Dışişleri bakanı Ada'da Anan Planı çerçevesinde çözümün sağlanamaması durumunda Türk Askeri işgalci duruma düşebilir " diyebilmiştir.

Günümüzde dünyanın en deneyimli ve başarılı devlet adamı ve siyasetçilerinden biri olan, sayesinde 28 yıldır masa başında toprak kaybetmediğimiz Sayın Denктаş yapılan yoğun propaganda ve kendisine sahip çıkması gerekenlerin destek olmamaları nedeniyle yıpratılmıştır. Kıbrıs'ta bulunan Türk Askerinin işgalci durumda olduğu iddiası neredeyse resmi ağızlarca benimsenmek üzeredir.

Kıbrıs'ta uluslararası anlaşmalar gereği bulunan Türk askerinin mevcudiyeti tartışılırken; adada üsleri bulunan İngiliz askerlerini kimse dile getirmemektedir.³⁰⁶ Uluslararası anlaşmalara aykırı olarak Kıbrıs'ın Türkiye'nin onayı olmaksızın hiçbir uluslararası kuruluşu üye olamayacağı gerçeğine rağmen GKRY'nin AB'ye üye olması hiç gündeme getirilmemektedir. Ayrıca kendisine uygulanan ambargo sonucu KKTC'nin ekonomik durumunun sürekli gerilediği ve Türk işadamlarının üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği hususu da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle de GKRY'nin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB'ye girmesiyle Rum-Yunan ülküsünü gerçekleştirme yolunda bir adım daha atılmıştır.

Türkiye, AB üyelik görüşmeleri için tarihi gün olan 17 Aralık 2004 öncesi Kıbrıs konusunda baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Avrupa Parlamentosu

halkın benimsediği politika bazı entelektüeller fikir değiştirse veya aleyhte düşünceler ileri sürse de zarar görmeyecektir. Psikolojik savaşa muhatap olacak halk bilinçli olduğu zaman etkilenme derecesi daha düşük olacaktır.

306 Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK, Kıbrıs'ın stratejik önemini ifade etmek için 20 Nisan 2005 tarihli konuşmasında şu cümlelere yer vermiştir. "İngiltere'nin Ada'daki egemen üslerini korumaya neden bu denli özen gösterdiğini ve Avrupa'dan çok uzaktaki problemleri bir adanın apar topar Avrupa Birliği'ne neden alındığını hatırlatmak isterim." Akşam Gazetesi,21 Nisan 2005

Başkanı Josep Borrell “ Müzakere ettiğiniz tarafı tanımak zorundasınız.” diyerek Türkiye’nin Rum kesimini “ Kıbrıs Cumhuriyeti “ adıyla tanıması gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁷ Aynı zamanda Yunanistan ve Kıbrıs’taki yöneticiler ve halk Türkiye üyelik müzakerelerine başlayabilmek için Rum kesimini tanımak zorundadır şeklinde görüş bildirmişlerdir.³⁰⁸

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, bahse konu görüşlere karşılık olarak “ AB Kıbrıs’ta kendi ilkelerini çiğnedi. Türkiye Kıbrıs’ta kalıcı çözüm için uğraşiyor ama bu Türk tarafının daha fazla taviz vermesi ile olacak değil.

Kıbrıs Türklerine verilen sözler yerine getirilmeli ve tüzükler uygulanmalı “ diyerek tanınmanın söz konusu olamayacağını açıkça ifade etmiştir.³⁰⁹

Batılıların ve Yunanistan’ın çözümsüzlükte ısrar etmeleri durumunda Türkiye’nin yapması gereken tek şey , hiçbir şekilde KKTC ile birleşme yoluna gitmeyip, bütün gücüyle Kıbrıs’a ekonomik yardımı sürdürürken, bir yandan da Kıbrıs üzerindeki ekonomik ambargoyu kaldırmak yolunda yapılması gereken her şeyi yaparak bu duruma son verilmesini sağlamaktır.

İkinci dünya savaşı sonrası SSCB Türkiye’den Kars ve Ardahan’ın kendisine verilmesini ve kendisine boğazlarda bazı haklar tanınmasını talep etmişti. Türkiye, içinde bulunduğu SSCB’ye oranla zayıf duruma karşın ve de Sovyetlerin toprakları zorla alacaklarını ifade eden en son notalarına cevaben “ **Tarih, Türklerin vatanlarına karşı görevini yapmadan toprak kaybettiklerine şahit olmamıştır.**” diyerek karşılık vermiştir.

Kıbrıs sorununun bugüne kadar takip ettiği süreç Girit’in tarihi ile örtüşmektedir. Kıbrıs’ın sonunun Girit’inki gibi olmaması için Türkiye’nin Kıbrıs politikasını gözden geçirmesi gerekmektedir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tüm kozlarını kullanarak Türkiye’yi pes ettirmeye çalışmaktadırlar.³¹⁰ Adeta geçmişteki Girit senaryosu tekrarlanmak

307 Milliyet Gazetesi, 04 Aralık 2004

308 Milliyet Gazetesi, 06 Aralık 2004

309 Milliyet Gazetesi, 04 Aralık 2004

310 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla sorun Türk-Yunan sorunu olmaktan çıkmış Türkiye-AB sorunu haline gelmiştir.

istenmekte, Türkiye'nin siyasi zayıflıkları istismar edilerek, uluslararası kamuoyunu kendi taraflarına çekerek ülkemize ve KKTC'ne baskılarda bulunarak, Rum-Yunan ülküsü gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bundan sonra takip edilecek süreçte Türkiye, çok dikkatli hareket etmek ve çıkarlarına uygun politikalar geliştirmek zorundadır.

Ancak ortaya konulan çabalar ne denli çok olursa olsun Türklerin vatanseverliği ve Türk Ordusu'nun tarihten gelen gücü, Kıbrıs'tan onursuz bir şekilde geri adım atılmasını ve yukarıda da belirtildiği gibi “ *görev yapılmadan toprak kaybedilmesini* “ önleyecek güçtedir.

3.3.6. Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi

3.3.6.1 Tarihi Gelişim Sürecinde Fener Rum Patrikhanesi

3.3.6.1.1 Osmanlı Döneminde Patrikhane

Türklerin patrikhane ile tanışması Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle olmuştur. 1453'te İstanbul'un fethiyle Türk'lerin hakimiyetine giren patrikhane için yeni bir çağın başlangıcı gibi yeni bir dönem başlamaktaydı.³¹¹

İstanbul'un işgali tehdidine karşı batının yardımını sağlamak maksadıyla, Papalık makamını temsilen Kardinal İzidor ile Ortodoks kilisesini temsilen patrik Grigorias 02 Aralık 1452'de bir anlaşma yapmışlar bu anlaşma ile patrikhane Papalığa tabii olmuştu. Bu anlaşmaya Rum Ortodoks cemaat karşı çıkmış “Papanın şapkası yerine Sultanın sarığının tercih edileceği” söylemleri yayılmaya başlamıştı. Nitekim bu psikolojik durum İstanbul'un fethi esnasında Osmanlı'nın işini kolaylaştırıcı bir etki yapmıştır.

311 SOFUOĞLU Dr. Adnan Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri S. 22

Fatih Ortodoks Rumları teşkilatlandırarak yeni bir patrik seçirmiştir. Kilise başkanları kendi örf ve adetlerine göre, doğu ve batı kiliselerinin birleşmesinin ateşli bir muhalifi olan Georgios Vortios Skolorios'u "Gennadios" adıyla oybirliği ile patrik seçti. Böylece Ortodoks kilisesinin istiklalini ilan etti ve şark Hıristiyanları Roma kilisesinin esaretinden kurtuldular.

Fatih patriğe millet başı unvanı vererek dindaşlarının meselelerinde onu yetkili kılmıştır. Daha sonra gönderdiği bir beratla da Patrikhane'nin statüsünü belirlemiştir.³¹²

Bahse konu ferman Patrik'in dini ibadete ait hizmetlerini yerine getirmesi şartıyla tahta çıkan her padişah tarafından onaylanmıştır.³¹³

II. Mehmet patriğe üç tuğlu Osmanlı paşası unvanı verilmesi uygulamasını başlatmıştır. Ortodoks Kilisesi teşkilatına hiç dokunulmamıştır. Patrik vezir ile aynı derecede tutulmaktaydı, kendisine Yeniçerilerden kurulu bir muhafız birliği verildi. Millet başı unvanı ile Kilise ve dışında Ortodoks halkının başkanı sayıldı; divanda bu sıfatı ile her zaman söz alma hakkına sahip olmuştur.

Patriğe , tebaasını yargılama yetkisi olduğundan dolayı, bir de cezaevi kurulmuştur.³¹⁴ Tarihçiler patrikhanenin bu yeni konumunu "devlet içinde bir devlet olma" şeklinde tanımlamaktadırlar. II. Mehmet'in Patrikhane'ye verdiği yetkilerle, Patrikhane siyasi anlamda Bizans'taki gücünün çok üzerine çıkmıştır. Diğer ilginç bir durum da patriği "düşman" dinin hükümdarının seçtiği olmasıdır.

Fatih'in Patrikhane'yi koruma ve güçlendirme amaçlarını şöyle özetleyebiliriz:II. Mehmet Bizans'ın fethi ile artık kendisini " Yeni Roma İmparatoru" olarak görmektedir. Patrikhane de sınırları ve yetki alanı içinde çok sayıda Hıristiyan'ın bulunduğu bu imparatorluğun doğal ve tarihsel

312 ŞAHİN M.Süreyya Fener Patrikhanesi ve Türkiye İstanbul-1999 S 59

313 TEKİNDAĞ Selahattin Türk kültürü S 511

314 ERYILMAZ Bilal, Osmanlı Devletinde Millet Sistemi. Ağaç Yay., 1992. s.21-34

kurumudur.”İstanbul’un fethi ile birlikte Fatih, yalnız İslam dünyasının değil, Ortodoks dünyasının da başı olmuştur.”³¹⁵

- Yayılma alanı olarak gördüğü Avrupa topraklarının dini otoritesi olan papalığa karşı onunla çatışan bu kurum, Hıristiyanlığın bölünmüşlüğüne canlı tutacak ve Avrupa’ya karşı bir koz olacaktı.
- İki kilisenin birleşme kararının alındığı bu dönemde, Patrikhane’nin ortadan kaldırılması belki başını papanın çekeceği yeni bir haçlı seferine neden olabilirdi. Bu nedenle hem kurumun devamı, hem de cemaatinin denetimi bu yolla sağlanmış olacaktı.

Zaman içerisinde, Osmanlı’nın sağladığı geniş hürriyet ortamında eski Bizans ihtişamının yeniden ihyası, Haç’ın zaferi gibi hayaller beslenmeye başladı.³¹⁶ Patriklerin durumu istismar etmesi ve Papa gibi dünyevi hükümlanlığa heveslenip yetkilerini aşma çabası üzerine Sultan II. Mehmet tarafından 1657 yılında Patrik Parthenios idam edildi ve Patriklerin divanda söz alma yetkisi bu tarihten itibaren kaldırdı.

Esasında Patrikhane Makamı, Bizans’ın dini ve dünyevi olan iki yönlü iktidarının ayakta kalan tek tarafının devamı idi. Yani Bizans ölmemiş onun şahsında yaşamaya devam etmiştir. Nitekim batı tarihçileri “Bizans’taki Osmanlı hakimiyeti Aya Sofya’nın duvarlarına sürünmüş badanaya benziyor. Altındaki mozaik putlar bozulmamıştır.”³¹⁷ demektedir. Buna göre; İstanbul başkent olmak üzere Bizans İmparatorluğu’nu en geniş sınırları ile yeniden diriltmek ve büyük Yunanistan’ı kurma hayali olan Megalı İdea’nın temeli İstanbul’un fethine kadar dayanmaktadır.

315 YAVUZCAN Ercan “Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi’nin Rolü” Üçüncü Askeri Tarih Semineri-Türk-Yunan İlişkileri, ATASE, 1986, s. 202

316 ASLANAPA Oktay a.g.e. s.47-48

317 ŞAHİN Süreyya a.g.e. s.127

Hıristiyan Ortodoks halkın dini ve ahlaki eğitimi kiliseye bırakılmıştır. Dil ve din ile ilgili olarak önceleri ilk öğrenim yapılırken zaman içerisinde yüksek okullar açılmış böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok yerinde kiliselerin kontrolünde Yunan fikrinin önemli faaliyet merkezleri yaratılmıştı. Kilise öğrenim için tahsilli yetişmiş papazları kullandı veya kabiliyetli Rumları Avrupa'da öğrenim yaptırıp sonraları bunları halkın öğretmeni olarak mükafatlandırdı. Bu fikir mukaddes bir ülkü olarak gizlice Rum gençliğine aşılandı. Vaazlarla halkın kalbinde hürriyet idaresi ve milletin manen yeniden doğuşu fikri ateşlendi.³¹⁸

Patrikhane özellikle Anadolu'nun birçok yerinde anadilleri Türkçe olan Rumların Yunanca öğrenmesi için büyük çaba harcamaktaydı. Bu çabalar sonucu Kayserili, Niğdeli, Nevşehirli Rumlar da Yunanlılardan çok Yunan gayretkeşliği görüldü.³¹⁹

Patrikhane'nin 1600'de Fener'de bugünkü yerine taşınmasıyla Rumların ileri gelen aileleri de bu semte taşınmaya başladılar. Çocuklarını Avrupa'ya tıp, felsefe ve temel bilimler gibi alanlarda eğitime gönderdiler. Bu gençler, Türkçe, Arapça, Farsça dillerinin yanında çeşitli Avrupa dillerini öğrendiler. İstanbul'a döndüklerinde birçok dili bilmelerinden dolayı bürokraside özellikle tercüman olarak yer almaya başladılar. Bir süre sonra Eflak ve Boğdan prensleri, Divan-ı Hümayun ve Donanma-i Hümayun tercümanlarının bu kişiler arasından seçilmesi bir gelenek haline aldı. Bunlara Avrupalıların adlandırması ile Fenerliler (Phanariots) denmiştir. Fenerlilerin bu yükselişi 1821 Yunan ihtilali ile son buldu.³²⁰

Osmanlı İmparatorluğu tebaası içinde, özellikle Ege kıyılarında yerleşik olup ticaret ve gemicilik yapan Rumlar ve Fenerli zenginlerin arasında 18. yüzyılda burjuvazi oluşmaya başladı. 1789 Fransız Devrimi ile ideolojik donanıma da sahip olmaya başlayan bu sınıf, Osmanlıdan kopma noktasına geldi ve bu süreç 1821 ' da Mora isyanı ile en son aşamasına ulaştı.

318 SOFUOĞLU A, a.g.e. s.27

319 ŞAHİN, a.g.e. s.130

320 BENLİSOY Yorgo, MACAR Elçin, Fener Patrikhanesi , İletişim Yayınları, ANKARA-1996 s. 39

Bu arada Rusya'da Knezliklerin birliklerini sağlayarak giderek güçlenmeleri sonucu Rusya'nın emperyalist politikalar izlemeye başlaması ile Rus-Yunan menfaatleri uyuşmaya başladı. Rusya 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla elde ettiği Ortodoksların hamisi rolü ile İmparatorluğun iç işlerine karışmaya Ortodoks halkın milliyetçilik duygularını canlandırıp kuvvetlendirerek yayılımcı politikasına işlerlik kazandırmaya başladı. Bu durum Megalı İdea fikrinin gelişmesine büyük bir destek ve ivme kazandırdı. Rusya'nın asıl amacı İstanbul'da bir Rus prensinin idaresinde Bizans İmparatorluğunu yeniden ihya etmektir.

1789 Fransa ihtilalinin oluşturduğu fikir akımından her ülke gibi Osmanlı İmparatorluğu da etkilendi. Patrikhane ve Fenerli Beylerin faaliyetleri ile Balkanlardaki Ortodoks halkların milliyetçilik duyguları kaşınmaya başladı. Türkleri Balkan ve Bizans topraklarından kovma fikri yavaş yavaş alevlenmeye başlamıştı.

Bu arada Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması, buna bağlı olarak idari ve askeri yapının bozulması Hıristiyan unsurlarının başka bağlantı aramalarını kolaylaştırdı.

Ruslar aydınları ve zenginleriyle çeşitli şekillerde hazırlık yaparak Avrupa nezdinde faaliyet gösterirken, İstanbul Fener Patriği de ustalıkla yönettiği siyaset ve telkinlerle batılı ülkelerde "tecavüz edilmiş mağdur millete" yardım için psikolojik ortamı hazırlamıştı. Patrikhanenin bir başka faaliyet alanı Rusya idi, Patrikhane Rumların hamisi rolündeki Rusya'dan tam destek almak için yoğun çaba sarf etmiş Fener Patrikhanesi-Moskova işbirliği giderek top yekun bir harp hazırlığı karakterini almaya başlamıştı.³²¹

Papazlar Yunan isyanının hazırlığı kapsamında kiliselerin kendilerine sağlamış olduğu perdenin arkasında çok ciddi görevler icra etmişlerdir. 12 Şubat 1821'de Patros başpiskoposu Germanos Kalavrtıya üstünde Meryem Ananın resmi olan bayrağı eline alıp bütün Rumları Türklere karşı mücadeleye çağırarak isyanı başlattı. Din adamlarının tümü isyanın aktif

321 ŞAHİN Süreyya a.g.e. s.136

üyeleri olduklarından bütün kiliseler isyanı destekleyecek şekilde maddi yardım topluyor, manastır ve kiliselerde barut, tüfek, top ve yiyecek depoluyorlardı. Bir kısım metropolit, papaz ve keşişler Rusya ve Avrupa ülkelerine mektuplar yazarak Türkleri kötülüyor ve yardım talep ediyorlardı.³²²

Bu isyanın hazırlanışı çıkışı ve gelişmesinde başrolü Fener Rum Patrikhanesi oynamıştı. Bu durumu kendisiyle 1951 yılında mülakat yapılan Makarios şöyle açıklamıştı "Belki malumunuzdur 1821'de Yunan ihtilalinde kilise önderlik etmiş ilk ihtilal bayrağını papazlar açmış ve böylece Yunanistan istiklalini ele geçirmiştir" Merkezi İstanbul'da olan Etnik-i Eteryanın bir üyesi olan Fener patriği Grigoryus isyanın ele başı idi, kendisine yönelen şüpheleri dağıtmak için asileri aforoz etti.³²³."

Yunan isyanı İstanbul'un gözünü açmıştı, Sultan II nci Mahmut sorumluları tespit için büyük çaba harcadı. Bu arada Rusya'nın gizli sırlarına vakıf olma başarısını gösteren Kırımli Yunus Bey Sadrazama Rusya'dan getirdiği çeşitli belgeler sundu. Bu belgelere göre isyanın hazırlayıcısı Fener Rum Patriği Grigoryus'tu. Ani bir baskınla patrikhane aranarak tüm bilgiler ele geçirildi. Ele geçirilenler arasında;

- Morali Asilere yazılan mektuplar,
- İstanbul'daki isyan hazırlıklarının hangi durumda olduğunu hakkında verilen bilgiler,
- Dışişleri Bakanlığında çalışan Fenerli Rumların Devletin gizli bilgilerine ait verdiği raporlar,
- İngiliz ve Fransız elçiliklerinin patrikhaneye verdikleri gizli bilgiler,
- Rusya'daki isyan hazırlıklarına ait bilgiler,

322 Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü Yarını, Hak Yayını, S.14

323 ŞAHİN, a.g.e. s.145

- Odessa'daki Etnik-i Eteryaya cemiyetine gönderilen silahlara ait dokümanlar,
- Dünya Ortodoks alemine hitap eden mektuplar,
- Yardım ve para makbuzları bulunmaktaydı.

Bulunan deliller karşısında Patrik suçunu kabul etti ve hiçbir şekilde inkara yönelmedi.³²⁴ Suçun sabit görülmesi üzerine II nci Mahmud Ortodoks Patriği Grigoryus'u Fener Patrikhanesinin orta kapısına astırdı. Bu olay Megali İdea'nın meşalelerinden biri yapıldı. Bu kapı yeni seçilen Patriğin emri ile orada bir Türk Devlet ya da hükümet başkanı asılincaya kadar kapalı kalmak kaydıyla kapatıldı ve hala da kapalı bulunmaktadır.

Mora isyanından sonra patrikhane Megali İdea için çalışmalarını titizlikle ve gizlilik içerisinde sürdürmeye devam etti. Balkan savaşı başladığında patrikhane Makedonya, Epir ve Teselya'da bulunan Rumları kilise vasıtasıyla harekete geçirerek Türk ordusunun arkadan vurulmasını sağlamıştır. Girit isyanını da planlayan ve yöneten, isyancılara silah ve para yardımı yapan patrikhanedir. İhtilalin hazırlanmasında büyük rolü olan Retimo piskoposu Diyonitos (Heybeliada Ruhban Okulu'nda yetişmiştir) isyanın yöneticiliğini üstlenmiştir.³²⁵

Venizelos başbakan olmadan önceki dönemde "Patrikhane Yunanistan'ın emrine girmelidir. Bu suretle birleşmiş bir Patrikhanenin ilerideki büyük davalarda rolü büyük olacaktır." demektedir. Bu amaçla Girit'teki başarılarından cesaret alan Venizelos, Yunan Başbakanlığı'na geçmek üzere Girit'ten ayrıldığı tarihte papaz kıyafetiyle gizlice İstanbul'a gelmiştir. Bir hafta süreyle İstanbul'da kalan Venizelos, Başbakanlığı döneminde uygulayacağı programa uygun bazı emirler vermiştir. Bu tarihten sonra Patrikhane, Venizelos'un ve Yunanistan'ın Türkiye'deki politika

324 Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü Yarını, Hak Yayını, S.15

325 BENLİSOY Yorgo, MACAR Elçin, Fener Patrikhanesi ANKARA-1996 S 208

uygulama aracı haline gelmiştir.³²⁶ Özellikle Mondros Mütarekesinden sonra Patrikhane düşmanca faaliyetlerini açıkça yapmaya başlamıştır.

3.3.6.1.2 Patrikhanenin Anadolu'nun İşgalindeki Rolü

Patrikhane, Mondros Mütarekesini takip eden günlerde doğrudan doğruya Yunan Başbakanı Venizelos'un temsilcisi sıfatıyla siyaset sahnesine atılmıştı. Fakat Venizelos, Patrikhane'yi bu hali ile Anadolu'da başarmak istediği büyük işler için yeterli görmüyordu. O nedenle Patrikhane'nin yeniden düzenlenerek aktif bir duruma gelmesi sağlandı.³²⁷

Patrikhane'deki çalışmalar için hiç bir yardımdan kaçınmayan Venizelos, Yunan İstihbarat Servisi ödeneğinden bir kaç milyon Drahmi ile Amerika'da oturan İstanbullu Niçepulos'un bağışladığı 4 milyon Drahmi'yi ve Yunanistan İçişleri Bakanlığının Anadolu ve Rumeli göçmenlerinin yerleştirilmesi için ayırdığı 500 bin Drahmiyi Patrikhane'nin emrine vermiştir.³²⁸

Doktor, öğretmen, eczacı, müfettiş, yazar, tercüman, mühendis gibi aydınlardan oluşan büyük bir kuruluşla faaliyet gösteren ve bini aşkın merkez hizmetlisi olan Patrikhane, 1919 yılı ortalarına gelindiğinde bağımsızlığını ilan etmişti.

Temmuz 1919'da kapısının üzerine çifte kartallı "Bizans Bayrağı"nın asan Patrikhane, bütün işlerini, birinci derecede İstanbul Yunan Siyasi Temsilciliği, ikinci derecede ise müttefik temsilcileri ile görmeye başlamıştı.³²⁹

326 Şahin, s. 162.

327 Pontus Meselesi, s. 32

328 Pontus Meselesi, s. 31.

329 Pontus Meselesi, s. 31-32; ŞAHİN, s. 163-164.

1919 Kasım'ında patrikhanenin yönetimine Yunan politikalarını daha iyi uygulayacağı düşünülen Bursa Metropoliti Doroteos Mamelis getirildi. Mavri Mira Örgütünün başkanlığını yapan Ermeni Patriği Zaven Efendi ile birlikte 17 Ekim 1919'da bütün Türkiye'nin işgal edilmesini isteyen, 14 Şubat 1920 günü "Lloyd George'a İstanbul için Yunan mandasını teklif eden de Doroteos Mamelis'ti. Doroteos zamanında propagandaya da önem veren Patrikhane, Yunanca ve Fransızca olarak yayınlanan "Kara Kitap"ta Türkler'in zalim(!) idarelerine dair belgeler yayınlamıştır. Doroteos'un Patrik Vekilliği zamanında gerçekleştirdiği en önemli faaliyetlerden biri de, Rum okullarında devletin resmi dili olan Türkçe'nin okutulmasını yasaklamasıdır. Mütareke'den yaklaşık üç ay kadar sonra ruhani ve cismani meclislere aldırılan bu kararla Patrikhane, önce Rum okullarındaki Türkçe levhaları kaldırtmış, sonra da o zamana kadar yapılan çalışmaların doğal bir sonucu olarak, okullarda Türkçe eğitim yasaklanmıştır.

Patrik Vekili Doroteos, İzmir'in işgali üzerine "Yunan ordularının Hıristiyanlık adına mukaddes cihad yaptıkları ve Türkiye'deki Rumların Yunan ordusuna katılmaları için" resmi bildiri yayınlamıştır. 1 Eylül 1919'da yayınladığı bir başka bildiride de Yunan ordusunun Türklere karşı başarılarını överek, yerli Rumların Yunan ordusuna katılmaları emrini tekrarlamıştır. Patrikhane'nin emriyle sadece İzmir ve çevresinden değil, İstanbul Rumlarından birçoğu da İzmir'e giderek gönüllü olarak Yunan ordusuna yazılmışlardır.³³⁰

İşgal kuvvetleri ile de işbirliği içinde olan Doroteos, 9 Mart 1919'da Osmanlı Rumlarının vatandaşlık görevlerinden muaf olduklarını, Patrikhane'nin Osmanlı resmi kurumlarıyla ilişkiyi kestiğini ilan etti.³³¹

Patrikhane, Paris Barış Konferansına Doroteos başkanlığında bir heyet göndererek Türk İzmir ve daha da ileri giderek İstanbul'u itilaf devletlerinden isteyen Venizelos'a destek olmuştur. Ayrıca 500 yıldan beri "esir" bulunan Türkiye Rumlarına bağımsızlık verilmesini öngören taleplerini de Paris'te dile

330 ŞAHİN, s. 172.

331 GOTTHARD Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, (çev: Cemal Köprülü) TTK.1991 s.103

gündeme getirmiştir.³³² Heyetin faaliyetlerinin verimli olduğu, Venizelos'un Patrikhane'ye çektiği müjde telgrafından anlaşılmaktadır.³³³

Paris Barış Konferansı'nda itilaf devletlerinin 30 Mart 1919 da İzmir'i Yunanistan'a verme kararı almasında Patrikhane'nin bu tür çalışmalarının rolü vardır. Bu kararın alınmasında, üç büyüklerin (Wilson, Lloyd George ve Clemenceau) 6 Mayıs kararında da olduğu gibi Rum Patrikhanesi'nin tahrif edilmiş nüfus istatistikleri etkili olmuştur.³³⁴

Doroteos, Paris'ten dönüşünde Atina'ya uğramış ve Pire'den İstanbul'a Yunan kruvazörleri ile gelmişti.³³⁵

Doroteos'un Paris'ten dönerken Atina'da kendisini karşılayanlara yaptığı konuşma, hem kendi zihniyetini, hem de Patrikhane'nin gerçek durumunu aydınlatması bakımından önemlidir. Patrik Vekili, bu konuşmasında şunları söylemiştir:

"Patrikhane yalnız emellerini korumakla yetinmedi, fakat milletle birleşerek bu hedefe varılması için el altından tahrik etti ve her zaman Türk'ten ilk darbeyi o yedi. Kuduran Türkler ilk darbelerini hep Patrikhane'ye indirdiler. Rum Milletinin bağırsaklarını söktüler. Cellatların darbeleri altında can vermiş din adamlarımızı şehit olarak gösteriyorum. Fakat, şimdi muzaffer İtilaf orduları ile Yunanlılar bu eski dünyayı yıkıyorlar.³³⁶"

İzmir'e Yunanlılar'ın çıkarılması konusunda da İzmir Metropoliti Hrisostomos aynı gayretleri göstermiştir.³³⁷ Faaliyetlerine geçmeden önce, dini liderlerin ne ölçüde bir taassupla hareket ettiklerini göstermesi bakımından İznik Başpiskoposu Vassilios'un görüşleri ibret vericidir: "Geride

332 TANSEL I., s. 88.

333 ŞAHİN, s. 169.

334 İngiliz Belgeleri, s. 50.

335 ŞAHİN, s. 165.

336 TANSEL I., s. 85, Not: 23.

337 TANSEL, I., s. 97-98.

bir tek ferdi kalmamak üzere Türklerin tamamıyla yok olmasını ne kadar isterdim".³³⁸

Patrikhane'nin kontrolünde olarak, Yunanlıların yakın bir zamanda Anadolu'ya çıkacaklarını anlayan İzmir Metropoliti Hrisostomos (Hrisostomos Vali Rahmi bey tarafından 1. Dünya Savaşı sırasında İzmir'den uzaklaştırılmış ve Mondros Mütarekesi'nin sağladığı ortam sayesinde 1 Ocak 1919'da İzmir'e dönebilmişti.³³⁹), 14 Mayıs 1919'da kışkırtıcı bir konuşma yapmış, yerli Rumlar ellerinde silahlarla meydanlarda toplanmıştır. Patrikhane'de planlanan programların Ege bölgesindeki baş elemanı olan Metropolitan, Yunan askerlerini Kordonboyu'nda dualarla karşılamış, gösterişli bir şekilde hazırlanan dini bir törenle silahlarını bir araya toplayıp sevinç dansları yapan birlikleri "takdis" etmiştir.

Ayrıca Yunan Temsilcisi Mavridis'e Metropolithane'yi karargah olarak tahsis eden, bir İngiliz savaş gemisinin İzmir'e gelmesi üzerine kiliseye Yunan bayrağı çeken Hrisostomos, İzmir'e gelen Yunan Kralına Efes'te yapılan şatafatlı bir törenle (12 Haziran 1921) Ankara Kalesine çekilmek üzere "Bizans İmparatorluğu Bayrağı"nı teslim etmişti.³⁴⁰

Atina- Fener Rum Patrikhanesi ittifakının bir sonucu olarak 13 Ekim 1919'da Fener Rum Patrikhanesi batılı devletlere gönderdiği bir muhtıra ile Anadolu'da başlayan Kuvayı Milliye hareketinin aslında Türk barbarlığından başka bir şey olmadığını ileri sürerek, Rumlar'ın kurtuluşunun ancak batılı devletler tarafından Anadolu'nun işgal edilmesine bağlı olduğunu bildirdiler.

Patrikhane'nin hazırladığı bu bildiri, Atina Metropolidi Meletios tarafından İngiltere ve Amerikan yönetimine ulaştırılarak Hıristiyan dünyanın acil müdahalesi istendi.³⁴¹

338 İngiliz Belgeleri, s. 41.

339 BERBER Engin, Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı, Ayraç Yay., Ankara, 1997, s. 86

340 ŞAHİN, 171-172.

341 CİHANGİR Erol, Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk-Ortodoks Patrikhanesi, Turan Yay. İstanbul, 1996, s.5

Anadolu içlerinde savaşın gittikçe hız kazandığı günlerde (Nisan 1920), Alaşehir, Balıkesir, Bandırma ve Bursa'nın düşmesi ile de Atina'da şenlikler düzenleniyor ve düzenlenen bu merasimlere 38 metropolit katılıyordu.³⁴²

3.3.6.1.3 Lozan Görüşmeleri'nde Patrikhane

Fener Rum Patrikhanesi, tek başına bir kurum olarak Lozan Antlaşması'nda yer almamıştır. Yani Lozan Antlaşması, Patrikhane'yi ne ismen ne de özel bir şekilde zikrederek bununla ilgili bir hüküm koymuş değildir. Durum böyle olunca Ortodoksların Ekümenik Patrikliği'nin bir ibadet kurumu olarak Lozan Antlaşması'nda herhangi bir teminat ve koruma altına sokulmamış olduğu açıktır.

Patrikhane'nin tek sığınağı, Türk Hükümeti'nin ve Türk milletinin hoşgörüsü olmuştur.³⁴³ Patrikhane konusunda Mustafa Kemal Paşa, 25 Aralık 1922'de Le Journal gazetesi muhabiri Paul Heriot'ya Çankaya'da verdiği beyanatta şunları söylemiştir :

"Bir fesad ve hıyânet ocağı olan ve memleketimize nifak tohumları eken, uyuşmazlıklar yaratan, Hıristiyan hemşehrilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felâkete sebep olan Rum Patrikhanesi'ni artık topraklarımız üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilâtı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir?

Türkiye'nin Rum Patrikhanesi için arazi üzerinde bir sığınılacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesad ocağının hakiki yeri Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından idare edilmekte olan yeni Türkiye, Bâb-ı Âli'nin taht-ı idâresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir.Yeni Türkiye, şeref ve haysiyet, kudret ve kuvvetini müdrik ve hukûkunu muhâfaza için mevcûdiyeti tehlikeye atmaya hazır ve âmâdedir".³⁴⁴

342 Meletios, Osmanlı-Türk vatandaşı olmamasına rağmen dışardan tayinle gelmiştir. Bu durum, bugün olduğu gibi o gün de hukuka aykırıydı. Ancak o günden sonra kimi zaman açık-kapalı baskıyla, kimi zamanda kitaba uydurularak, Fener Rum Patrikhanesi milletlerarası anlaşmalara aykırı olarak dışardan tayin edilmişlerdir. Cihangir Erol, Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk-Ortodoks Patrikhanesi, Turan Yay. İstanbul, 1996, s.6-7.

343 ŞAHİN, a.g.e. s.276-277.

344 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri-III (1918-1937) Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları 1961 s58

Lozan'da tartışmalar yüzünden müzakerelerin kesilme tehlikesi baş gösterince Lord Curzon; " Eğer Patrikhane'nin bir tahrik göbeği olduğu doğru ise, bu Patrikhane'nin siyasi imtiyazlarını değiştirmek ve kaldırmak için sebep olabilir. Ama Patrik'in ruhani ve kiliseye ait imtiyazlarını kaldırmaya sebep olamaz.

Eğer din ve kilise salâhiyetleri yok olursa medeniyet dünyasının vicdanı kanar"³⁴⁵ şeklinde bir fikir beyân etmiştir. Hem katılan bütün devletlerin muhalefeti ve baskısı, hem de İngiltere baş delegeşi Lord Curzon'un kesin tavrı nedeniyle Türk Heyeti esneklik göstermek zorunda kaldı.

Bu arada Venizelos; "...Yunanistan temsilci heyetinin- Türk Hükümeti Lord Curzon'un teklifine katılırsa- şimdiki patriğin çekilmesini kolaylaştıracak biçimde davranmaya hazır olduğunu" da sözlerine ekliyordu.³⁴⁶

Sonunda Türk Heyeti, Osmanlı döneminde verilen bütün ayrıcalıkların kaldırılıp, yalnızca dini yetkileri ile sınırlı kalması koşuluyla Patrikhane'nin İstanbul'da kalmasını kabul etti. Baş delege İsmet İnönü de bu konudaki sözleri "sözlü senet" olarak kabul ettiğini bildirdi.³⁴⁷

3.3.6.1.4 Cumhuriyet Döneminde Patrikhane ve Faaliyetleri

İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye ve Yunanistan kamuoylarının gündeminden inmeyen bir konu olmuştur. Bunun başlıca nedeni; yeni Cumhuriyetin daha henüz bir kaç yıl önce

345 ŞAHİN, a.g.e., s.329.

346 Lozan Konferansları, s.329

347 BENLİSOY-MACAR, a.g.e., s.49; Böylece Patrikhane'nin -Osmanlı Devleti zamanında verilen bütün imtiyazları kaldırılarak- siyasi ve idarî mahiyette olan işlerle uğraşmamak, sadece dinî ibadetlere ait hizmetleri yerine getirmek şartıyla -yalnız dinî konular çerçevesinde kalacağı yolundaki sözler senet olarak kabul edilerek- bir lütuf eseri olmak üzere kalması kabul edilmiştir. Geniş bilgi için bkz. ŞAHİN, a.g.e., s.367.

ihametlerini gördüğü bu kuruma karşı gücünü hissettirmek ve kontrol altına almak istemesidir. Türkiye'nin amacı patrikhanenin artık yalnızca Türkiye içindeki Rumlarla ilgilenmesi gerektiği Patriğin artık bir "başpapaz" konunun da Lozan'da belirlendiği gibi yalnız Türkiye'yi ilgilendiren bir iç sorun olduğu biçimindeki anlayışı yerleştirmektir. Patrikhane'nin "hamisi" Yunanistan'ın tavrı da, tam tersine, konuyu uluslar arası arenada tutmak yönünde olmuştur.

Cumhuriyet döneminin temel tezine göre, Fener Rum Patrikhanesi İstanbul'daki Rumlar'ın özel kilisesinden ibarettir. Bu ve buna benzer kiliselerle kurumlar ve içindeki personelin çalışması Türk kanunlarına bağlıdır. Esasen başta Patrik olmak üzere diğer papazlar ve dini kişiler, Türk tabiiyetindedirler ve böyle olmak zorundadırlar.³⁴⁸

Lozan'da varılan sözlü anlaşmanın ardından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Patrik seçimini denetlemeye başlamıştır.

İstanbul Valiliği 6 Aralık 1923 günü Patrikhane'ye gönderdiği yazıda, Patrik adayının Türkiye vatandaşı olması ve seçim sırasında Türkiye'de görevli bulunması gerektiğini bildirmiştir.³⁴⁹ Bu arada Patrik IV. Meletios, Barış Antlaşmasının, imzalanmasından sonra istifa etmek zorunda kalmıştır.

Yerine İstanbul Valiliği'nin bildirisine uygun olarak Kadıköy Metropolidi Grigorios 6 Aralık 1923 günü patrik seçilmiştir. Bundan sonraki seçimde Türkiye'nin denetimi zorlanmak istenmiştir. Türkiye'nin istemediği Konstantin Araboğlu, patrik seçilmiş, Türkiye de Araboğlu'nu 29 Ocak 1925'te trene bindirerek Selanik'e göndermiştir.³⁵⁰ Sonuçta Araboğlu'nun yerine İzmir Metropolidi Vasilios ile Kadıköy Metropolidi Ioakim, patriklik için aday olmuşlar; ancak Türk Hükümeti, Kurtuluş Savaşı sırasında Patrikhane'nin bastığı ve Türkler'in Rumlar'a mezalim yaptığını iddia eden "Kara Kitap"ın

348 SOFUOĞLU, a.g.e., s.141-142.

349 BENLİSOY-MACAR, a.g.e., s.50.

350 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Araboğlu'nun 1923 tarihli "Yunanistan ve Türk Halklarının Mübadelesi"ne ilişkin sözleşmesinin 2. Maddesinin (b) paragrafında yazılı "30 Ekim 1918 tarihinden evvel İstanbul'da oturan Yunanistanlı" şartını yerine getirmedeği için mübadele dışında bırakılmayacağını ileri sürmüştür. Geniş bilgi için bkz. Bilge, a.g.e., s.254.

yazarı olduğu gerekçesiyle loakim'i istememiş ve III. Vasilios patrik seçilmiştir.³⁵¹

Bu dönemden sonra, Türkiye ile Yunanistan arasında iyi ilişkiler kurulmaya başlandığından Patrik'e Türkiye'de itibar gösterilmeye başlanmıştır. Lozan'dan sonra "Başpapaz" olarak hitap edilen patriklere 7 Ocak 1930'da seçilen Fatios'tan itibaren Türk makamları "Patrik" diye hitap etmeye başlamışlardır. Bu arada Türkiye'ye gelen Yunanistan Başbakanları, örneğin Venizelos (1931) ve Çaldaris (1933-1934) Patrik'i Fener'de ziyaret etmişlerdir.³⁵²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Stalin'in kiliseyi kullanarak yayılmacı politikalarını uygulama çabaları bu kapsamda patriğin faaliyetleri ABD'yi rahatsız etmeye başlamıştı.³⁵³ Ankara Hükümeti de, Patrikhane'nin Moskova'nın nüfuzuna girmesinden ve bir Sovyet müdahalesi için bahane oluşturabileceğinden rahatsızdı.

Yunanistan ise, 19. yüzyılda Rumların elinde bulunan birçok ruhani liderliği ellerinden alan Arap ve/veya Slav Ortodoksları gibi şimdi de Fener'e el atabilecek bir Rusya'nın Ortodoks aleminin iç çevrimindeki Rus-Helen rekabetini yeniden gündeme getirebileceğinden çekinmekteydi.³⁵⁴

25 Şubat 1946'da ölen Patrik 11. Venyamin'in yerine V. Maksimos seçilmiştir. Amerikan gizli servisleri Patrik Maksimos'un "Rus ajanı" olduğu görüşündeydi.³⁵⁵ Yunan iç savaşında komünistleri destekler tavırlar takınan Patrik Maksimos, Marksist görüşlere hoşgörülle yaklaşmıştır.³⁵⁶ Bu nedenle Amerikalılar 1948 yılı başlarında Maksimos'un görevinden alınıp yerine Athenegoras'in getirilmesi için yoğun bir faaliyet içine girmişlerdir.³⁵⁷ Maksimos'un "sağlık sorunları" mazeret gösterilerek 27 Mart 1948'de görevi

351 BENLİSOY-MACAR, a.g.e., s.52.

352 BENLİSOY-MACAR, a.g.e., s.52; Suat Bilge, Büyük Düş, Ankara, 2000,s.255.

353 Savaş sonunda Türkiye ile Yunanistan, Sovyet tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardı. Bu dönem, Truman Doktrini'nin getirdiği hava ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin sıcak olduğu bir dönemdir. Geniş bilgi için bkz. BENLİSOY-MACAR, a.g.e., s.53.

354 HATİPOĞLU M., Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954, Ank., 1997, s. 278-279.

355 KALPAKÇIOĞLU Ö., a.g.e., s. 233.

356 HATİPOĞLU M., a.g.e., s. 280.

357 KALPAKÇIOĞLU, a.g.e.,s.287

bırakması³⁵⁸ ve sonra da 18 Ekim 1948'de istifa etmesi sağlanmıştır.³⁵⁹ Amerika'da iken Fener Rum Patrikliğine seçilen Athenegoras, Başkan Truman'ın yaveri ve özel uçağı ile 26 Ocak 1949 günü Amerika'dan İstanbul'a gelmiş ve ertesi gün merasimle taç giymiştir.³⁶⁰

Bir zamanlar Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti olan Yanya'da 1886 yılında doğmuş olan ve son 18 senedir Amerika'da bulunan Athenegoras, "fevkalade telsik" yoluyla Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Çünkü, hukuki olarak Patriğin Türk vatandaşı olması zorunluluğu vardır. Başkan Truman'dan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye özel bir mesaj getirmiş olan Patrik, Ankara'da büyük itibar görmüştür. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilen ilk Rum Patriği olan Athenegoras'ın, asıl adı Aristokles Spiru'dur.

1903 yılında Yanya'dan İstanbul'a gelip Heybeliada Ruhban Okulu'na girmiş, 1910 yılında Ruhban Okulu'nun bitirdikten sonra Athenegoras adını almıştır.³⁶¹ Athenagoras, kendi açısından başarılı bir şekilde Patrikhane'nin uluslararası konumunu canlandırmış, onu Türk-Yunan ilişkilerinin "gel-gitlerinden" kurtarmayı amaçlamıştır. Athenagoras'a kadar, cumhuriyetin 25 yılı boyunca, Yunanistan'ın Patrikhane'ye belirli bir sahip çıkma tavrı vardır. Athenagoras ile beraber Patrikhane "uluslararasılaşmış" ve devreye ABD girmiştir.

Başbakan Menderes 6 Haziran 1952'de Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile birlikte patrikhaneyi ziyaret etmiştir. Menderes patrikhaneyi ziyaret eden ilk ve son Türkiye Cumhuriyeti Başbakanıdır. Osmanlı'da bu düzeyde tek ziyaret 1878'de Sadrazam Midhat Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir.

358 SOFUOĞLU A., Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri, İst., 1996, s. 164.

359 HATİPOĞLU M., a.g.e., s. 281-282.

360 BİLGE, S a.g.e., s.256; ABD'nin Rusya'da oluşan yeni siyasal yapılanma ortamında Patrikhane'yi Rusya'ya karşı bir silah olarak kullandığı Athenagoras'ın şu sözleri ile gerçeklik kazanmaktadır: "Ben, Truman Doktrini'nin dini bölümünü teşkil etmekteyim".

361 Bu gelişmeler ve Athenegoras'ın hayatı, faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., KALPAKÇIOĞLU Ö., a.g.e., s. 240 SOFUOĞLU A., a.g.e., s. 164 . HATİPOĞLU, M. a.g.e., s. 281 vd. SOYSAL, İ. Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye Olaylar Kronolojisi (1945-1975), İst., 1997, s. 70.

Özellikle Demokrat parti döneminde Athinagoras'ın isteğiyle bir çok din adamına TC vatandaşlığı verilmiştir. Athinagoras Ankara'dan "olur" alarak cumhuriyetten beri ilk defa dini giysilerle din adamlarının katıldığı "Fota" yani İsa'nın vazifesini simgeleyen suya haç atma töreni 6 Ocak 1952'de yapılmıştır.

Yunanistan'ın 1950'li yıllarda başlayan Kıbrıs'taki "enosis" politikası ve Batı Trakya Türklerine karşı yaptığı uygulamalar Türkiye'de Rumlara karşı karşılıklılık ilkesi gereği bazı tedbirlerin alınmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda 1964 Kıbrıs krizi ile birlikte Metropolitler Emilyanos ve İakovos'un sınır dışı edilmesi gibi bazı yaptırımlar uygulanmıştır.³⁶²

Patrikhane aynen I. Dünya savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi yakın tarihimizde dış güçlerin Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme yolunda politika uygulama aracı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye kamuoyunda son yıllarda çok sık gündeme gelen Türkiye'nin çevresindeki ülkelerce bir Ortodoks ekseni içine alınmakta olduğu konusu ile ilgili olarak Bartholomeos, "Moskova bunu gündeme getirdi, ama ben karşı çıktım"³⁶³ açıklaması yapmıştır. Bu açıklamanın gerçeklere ne kadar uygun olduğu Patriğin son yıllarda ki faaliyetleri ile çelişmektedir. Dışta oluşturulmak istenen Ortodoks eksen, içeride ise Patrikhanenin Vatikanlaşma çabaları devam etmektedir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden (1990) sonra ABD liderliğinde "Yeni Dünya Düzeni"nde tek başlı, tek merkezli bir dünya meydana getirmenin planı "Yeni Dünya Düzeni Projesi"dir. ABD bu proje ile Fener Rum Patriği'ni kullanarak 270 milyon Ortodoks (200 milyonu Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu'ndadır) üzerinde bir nüfuz elde etme peşindedir. Bu insanların kontrolü konusunda Rusya Moskova'daki patrikhaneyi, ABD ve Yunanistan ise Fener Patrikhane'sini kullanmak istemektedir.

362 BENLİSOY Yorgo, MACAR Elçin, Fener Patrikhanesi ANKARA-1996 s 45

363 Milliyet, 23 Aralık 1994

Rusya yeniden süper güç olma hedefini Ortodoks kilisesi ve Slâv Milliyetçiliği üzerine inşa etmektedir. Fener Patrikhanesine Ekümeniklik yetkisi tanınırsa Ortodoksların kontrolü Rusya'nın elinden alınarak Fener Patrikhanesi yoluyla ABD'nin eline geçmiş olacaktır.

1948'de ve ABD vatandaşı Athinagoras'ın, Başkan Truman'ın özel uçağı ile İstanbul'a getirilerek göreve başlamasıyla başlayan ABD ilgisi, Sovyetler Birliğinin dağılışından sonra hızlandırıldı.

Bu "ilgi", ya da hareketlilik 1 Eylül 1985'te Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu İakovos'un Türkiye'ye gelişiyle yoğunlaştı. Başbakan Özal tarafından sağlanan özel izinle Türkiye'ye gelen İakovos, "Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi için yetki verilirse arabuluculuk yaparım" demiştir.³⁶⁴ Özellikle bu ziyaretten sonra, Türkiye'yi ziyaret eden ABD'li görevliler Patrikhane'yi ziyaret etmeye başladılar.

İakovos, "Türkiye'ye giden Amerikalıların Patrikhane'yi ziyaretini siz mi teşvik ediyorsunuz" sorusuna 'hayır, ABD Dışişleri Bakanlığı istiyor" yanıtını vermiştir.³⁶⁵

Yunanistan'da iktidarda iken PASOK'un Merkez Komitesi üyesi Mihalis Haralambidis 1989 yılında yaptığı açıklamada: "Bizans Ortodoks kültürü, Avrupa kültürünün temel taşlarından biridir. Bizans kültürünün temellerinden sayılan, İstanbul Patrikhanesi ve Ayasofya kaderine terk edilmiş bir durumda esaret altında bırakılamaz. Patrikhane binasına izin verilmesi Türkiye'nin bir hediyesi değildir. AB'ye girmek için verdiği tavizlerden birisidir. Türkiye'nin AB'ye kabul edilebilmesi için İstanbul Patrikhanesi'ni, Vatikan ve San Marino gibi otonom bir devlet olarak tanıması şartı AB tarafından istenecektir." demiştir.³⁶⁶ Yahudiler 2 bin yıl bekleyerek devlet kurdular. Fener Rum Patrikhanesi de aynı yoldadır.

364 Hürriyet, 2 Eylül 1985

365 Cumhuriyet, 7 Şubat 1987

366 Türkiye Gazetesi 27 Nisan 1999

3.3.6. 2 Ekümenlik Kavramı ve Patrikhane'nin Ekümenikliği

Türkiye, Fener Rum Patrikhanesi'nin Lozan Barış Konferansı'nda yapılan sözlü anlaşmaya saygı göstermesine dikkat etmektedir. Buna göre Fener Rum Patrikhanesi, Türkiye'de kalan Rum azınlığın dini hizmetlerini yerine getirmekle yetinmelidir. Oysa Patrikhane tarihten gelen bir alışkanlıkla halen "ekümenik" olduğunu iddia etmekte, Türkiye ise bu iddiayı kabul etmemektedir³⁶⁷.

"Ekümene" (Gr.Oikoumene, Oikoumenos); "sürekli yerleşim alanı" anlamına gelmektedir. Kalıcı yerleşim görmüş toprak bütünlüğünü ifade eder. Bu nedenle de "uygarlık" kavramıyla bağlantılıdır. Aynı zamanda üstün bir kültürün ifadelendirilişi "Ekümene" kavramıyla anlatılır.³⁶⁸ "Ekümenik" (Oecumenicus); kelime anlamıyla "ekümene"den türetilmiştir. Cihanşümül, evrensel, dünya çapında anlamında kullanılmaktadır.

Günümüzde Fener Rum Patrikhanesi, bir dinin olmaktan çok bir ideolojinin siyasi strateji üretim merkezi durumundadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Patriğin ekümenik ünvanını tanımak için hukuki bir sorumluluğu yoktur. Lozan Konferansı'nda yapılan sözlü anlaşmaya göre de; Patrikhane'nin İstanbul'da kalması, dünya işlerine karışmaması şartına bağlanmıştı. Günümüzde ekümenizm ile Türkiye Cumhuriyeti içindeki ve dışındaki Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi söz konusudur. Patrik Bartholomeos, 5 Mayıs 1997 tarihli TIME dergisinde çıkan demecinde; "Ortodoks Hıristiyanlara, doğu-batı yakınlaşmasını sağlamada özel bir görev düştüğüne inanıyoruz. Türkiye Cumhuriyeti gibi bizim de her iki dünyada ayağımız var" demiştir. Böyle bir görev siyasi bir faaliyettir. Bu faaliyetin Amerika ve Rusya'daki Ortodoks kiliselerinin aralarındaki ilişkileri de kapsadığı hatırlanırsa, Türkiye bakımından siyasi niteliği açıktır.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Moskova Ortodoks Patrikliği, Rusya

367 BİLGE S, a.g.e., s.258.

368 ALTINDAL, a.g.e., s.159.

içinde yeniden öne çıkmıştır. Uluslararası alanda rol oynamak istemektedir. Bu gelişme İstanbul ve Moskova Patriklerini karşı karşıya getirmektedir. 1997 yılı Haziran ayında Moskova Patriği II. Alexios; "Ekümenizm, tehlikeli ve hiçbir biçimde kabul edilemez" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri bir çok problemle doludur. Bunlara bir de iki Ortodoks kilisesi arasındaki sürtüşmeleri eklemek Türkiye'ye bir yarar sağlamaz, Patrikhane, yeniden dünya işlerine katılmak istiyorsa bu faaliyeti New York'ta daha etkili bir biçimde yapabilir. İstanbul'da kalmak istiyorsa dünya işlerinden elini çekmesi gerekmektedir.³⁶⁹

Günümüzde Fener Rum Patrikhanesi ve Ortodoksluk üzerinde tartışılan konu; Patrikhane'nin statüsünün yükseltilerek güçlendirilmesidir. Bu konuyu ABD Başkanı Bill Clinton, 1994 yılı Mart ayında Başbakan Tansu Çiller'e yazdığı mektupla gündeme getirmiştir.³⁷⁰

Clinton mektubunda; Patriğin sıkıntılarının azaltılmasını istemiş, ancak bu sıkıntılar neler olduğu mektupta dile getirilmemiştir.³⁷¹ Clinton'un Fener Rum Patrikhanesi ile ilgilenmesinin en önemli nedenlerinin başında, ABD'nin dünya Ortodokslarını kontrol etme isteğinin yanında, Amerika'da çoğu Anadolu'dan göçmüş yaklaşık 5 milyon Rum kökenli Ortodoks'un bulunması ve bunların verdiği oyların seçimlerde etkili olması gelmektedir.³⁷²

369 BİLGE S, a.g.e., s.259.

370 Clinton'un mektubu; "Coğrafi itibarla Türkiye, uluslararası komşuluk açısından zor bir bölgededir ve ABD, Türkiye ilişkilerini ikili olarak ve NATO aracılığı ile sürdürecektir...

Bu bölgedeki gerilimi en aza indirmek için Yunanistan dahil, Türkiye'nin bütün komşuları ile birlikte çalışması Türkiye'nin yararına olacaktır. Yunanistan ile olan ilişkilerinizdeki en son gerilimi azaltmak üzere Hükümetiniz tarafından bazı sembolik adımlar atılabilir.

Bu konuda şu anda bazı gelişmeler kaydedilmesinin denemesi kanaatindeyim. Bu sembolik adımlardan bir tanesi İstanbul'daki Rum-Ortodoks Patrikhanesi olabilir ve bu kurumun işlerlik kazanması hususunda mevcut olan bazı zor koşulları kolaylaştırmanın yollarını göz önünde bulunduracağınızı ümit ediyorum" bkz. Sabah, 24.03.1994.

371 Clinton mektubunda, Patriğin sıkıntılarının neler olduğunu belirtmemiş, ancak daha sonra, Yunanistan Başbakanının Washington'u ziyareti sırasında sıkıntılarının azaltılması için Patrikhane'nin statüsünün değiştirilmesi ve patriğin ekümenik ünvanının tanınmasını istediğini açıklamıştır. İstek, Lozan Barış Konferansı'nda yapılan sözlü anlaşmanın Rumlar yararına tek taraflı değiştirilmesidir. Türkiye yararına karşıt olarak ne düşünüldüğü ise açıklanmamıştır. BİLGE, a.g.e., s.260

372 Bu mektup yazılmadan bir müddet önce Kanada ve ABD Ortodoks kiliselerinin başı olan Metropolit Yakovas, Clinton ile bir görüşme yapmış, mektubun yazımı da bu ziyaretten sonra gerçekleşmiştir. Mektubun asil İngilizce metninde Fener Rum Patrikhanesi terimi "Church of Greece" yani, "Yunanistan Kilisesi" olarak yer bulmuştur. Bu ifade yanlış olduğu gibi aynı zamanda Lozan'a da aykırı düşmektedir. Geniş bilgi için bkz. ALTINDAL, a.g.e., s.145-146.

Fener Rum Patrikhanesi'nin ruhani lideri I. Bartholomeos kendisinin "Ekümenik Patrik" sıfatı ile kabul edilmesini istemekte ve bu alanda yoğun çalışmalar yapmaktadır. 19 Nisan 1994'te AB Parlamentosu'nda bu sıfatla bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada Patriğin neler söylediği önemli değildir. Önemli olan, Patriğin statüsünün AB Parlamentosu tarafından kabul edilmesidir.³⁷³

Yunanistan'da yayınlanan "To Vima" gazetesinin 20 Eylül 1995 tarihli "Patrikhane ve Türkiye'nin Gerçek Siyasi Çıkarları" başlıklı yazıda; "BM, Avrupa Parlamentosu, Dünya Kiliseler Birliği Konseyi, dünyadaki bütün Ortodoks kiliseler, ABD Başkanı, Papa (Vatikan), Patrikhaneyi Ortodoksların merkezi olarak kabul ediyorlar..." denilmekte ve Türkiye'nin de bu gerçeği kabul etmesi istenmektedir

Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ, ekümenliğin Türkiye tarafından kabul edilemezliğini aşağıda nedenleriyle vurgulamıştır:

"Burada 'ekümenikliğin doğal sonucu olarak Patriğin, sadece Fener Patrikhanesi Saint Sinod'undaki metropolitlerce değil, dünyadaki Ortodoks kiliselerini temsil eden tüm metropolitler tarafından seçilmesi gerekeceğini de vurgulayalım... Bu yola gidilmesi, Türk devleti içinde uluslar arası temsil statüsü olan bağımsız bir dinsel otorite, bir türlü 'dinsel devlet' yaratmak gibi bir sonuç doğurur... Patrikhane'nin gerçek güç tabanı İstanbul'daki 1500 kişilik Rum cemaati değil, Amerika'daki üç milyonluk Yunan Diasporasıdır... Bu söylediklerimiz... Patrikhane'nin 'ekümenik' Statü kazanmasının, Türkiye'nin dış ilişkilerinde çok ciddi rahatsızlıklar yaratmanın da ötesinde, 'Türkiye'de rejimin dinamitlenmesi' sonucunu doğuracağını ortaya koymaktadır."³⁷⁴

ABD'nin ve AB'nin Türk yetkililerine Fener Rum patrikhanesinin "Ekümenik" statüsüne kavuşturulması için doğrudan ya da dolaylı baskıları

373 ALTINDAL, a.g.e., s.148.

374 ELEKDAĞ Şükrü, "Patrikhane'nin statüsü" Milliyet, 3 Aralık 1995,

vardır. Bu baskıların çoğu maalesef bazı medya tarafından gizlenmektedir. Özellikle bazı medya ve çevreler içinde Fener Rum Patrikhanesine "Ekümenik" yani evrensel statü tanındığında Türkiye'nin AB'ye girişini kolaylaştıracağı ve turizme katkısı olacağını ve Türkiye'nin patrikhaneyi kullanarak milletlerarası münasebetlerde güç kazanacağını savunanlar vardır. Ancak, Lozan'da azınlıkların varlığı ve hakları kabul edilmiş ve fakat çok önemlidir ki; Fener Patrikhanesi sadece bir azınlığın kilisesi olarak belirtilmiştir. Gerçekten de Fener Patrikhanesi, statüsü itibariyle bir azınlık kilisesidir. Fener'in iddia ettiği gibi "ekümenik kilise" değildir. Evrensellik iddiasındaki Fener Patrikhanesi gerçekte bir azınlık kilisesi olduğunu bilerek kelimenin tam anlamıyla siyasi ve ideolojik faaliyetler yürütmektedir. Diğer bir deyişle Fener Patrikhanesi; "dini siyasete alet eden" bir kurum özelliğini kazanmıştır. Patrik Bartholomeos da bu konuya açıklık getirirken Türkiye'nin söylediği ile uygulamanın farklılığına dikkat çekmiştir.³⁷⁵

"Bu tarihi ve sembolik bir unvanıdır. Bunu rahmetli seleflerim Athinagoras ne Dimitrios ne de ben icat ettik. Bu unvan yüzyıllardır devam ediyor. Bu unvanın kullanılmasında hiçbir siyasi amaç ya da içerik yoktur. Patrikhanemiz fiilen ekümeniktir. Avustralya'da 1 milyon, Amerika'da 3 milyon bize direkt olarak bağlı milyonlarca insan olması nedeniyle coğrafi bakımdan ekümeniklik var. Hükümetimiz de bunu gayet iyi bilir ve hiçbir zaman itirazda bulunmamıştır. Oralardaki başpiskoposlar ve metropolitleri bizim Patrikhane'nin Kutsal Meclisi'nin atadığını hükümetimiz çok iyi bilir. Örneğin geçen yıl Amerika Başpiskoposu'nu seçtik. Ekümenik Patriklik Ortodoksluğun bir iç konusudur. Hükümetimiz Ortodoksluğun içişlerine karışma eğilimi gösterirse bu laikliğe aykırıdır... Bu unvanı, statümüzün bu içeriğini ilk yüzyıllarda toplanmış olan ekümenik konsillerden alıyoruz. Bunu ben de haleflerim de değiştiremeyiz. Kimse değiştiremez. Ekümenik konsillerin kuralları bizim için kutsaldır, bağlayıcıdır." şeklinde açıklayarak Türkiye'nin itirazlarının boş olduğunu çekinmeden vurgulamıştır. Aynı Fener Rum Patriği Yunanistan'ın Patmos adasındaki "Vahiy ve Cevre" toplantısında "Cihan

375 Cumhuriyet, 20 Temmuz 1997

Patriğiyim" ³⁷⁶ açıklaması ile Türkiye'nin siyaset gündemine adeta bomba gibi düştüğü zamanı unutmuş gözükmiştir.

Fener Rum Patriği Bartholomeos, Amerikan Ortodoks Başpiskoposluğu'nun 75'inci Kuruluş Yıldönümü kutlamalarına katılmak için, 19 Ekim 1997'de Yunan Olympic Havayolları tarafından kendisine tahsis edilen Boeing 747-200 tipi dev uçakla ABD'ye gitmiştir. ³⁷⁷ Ziyaret programında, Bartholomeos'un biyografisi ve dağıtılan tüm belgelerde, İstanbul yerine Konstantinopol adı kullanılmıştır. ³⁷⁸ ABD ziyareti sırasında(19 Ekim 1997) Fener Rum Patriği Bartholomeos, Türkiye'nin itirazlarına rağmen ABD'de Ekümenik Patrik, yani Cihan Patriği olarak karşılanmıştır. ABD'nin 16 kentini gezen Bartholomeos, Andrews Hava Üssü'ne gelişte 'aşk ve barış' mesajları vermiş, Başkan Bill Clinton'a övgü yağdırmıştır. ³⁷⁹

ABD gezisi sırasında 27 Ekim 1997 günü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, patrik onuruna bir yemek vermiş ve Patrik Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na katılarak, yine burada da "Yeni Roma Patriği" olarak takdim edilmiştir. Kendi kilisesinden "Ana kilise" diğer Ortodoks kiliselerden "O'nun çocukları" şeklinde bahseden patriğe, Birleşmiş Milletler tarafından "Kongre Altın Madalyası" (Golden Medal) takdim edilmiştir. Bu madalya, patrikten önce sadece 4 kişiye (George Washington, Edison, W. Churchill, Rahibe Teresa) verilmişti. ³⁸⁰

Hemen her ziyarette veya ziyaretçide Ekümenliği vurgulanan Patrik, 1999 Kasım'ında AGİT Zirvesi sebebiyle İstanbul'da bulunan Romanya Cumhurbaşkanı Emil Constantinescu, Norveç Başbakanı Kjell Magne Bondevik ve rum lider Glafkos Klerides, Rum Ortodoks Patrikhanesi'ni ziyaret ettiler. Patrik 1. Bartholomeos ile basına kapalı olarak 20 dakikalık bir görüşme yapan Klerides daha sonra gazetecilere, Fener Rum

376 Milliyet 27 Eylül 1995

377 Hürriyet 20 Ekim 1997, Pazartesi

378 Hürriyet 18 Eylül 1997, Perşembe

379 Hürriyet 21 Ekim 1997, Salı

380 Türkiye Gazetesi 28.Ekim.1997

Patrikhanesi'nin Ortodoksların merkezi olduğu için çok önemli olduğunu söyleyerek patrikhanenin ekümenikliğini vurgulamıştır.³⁸¹

Kasım 1999'da ABD Başkanı Bill Clinton ve de Haziran 2003'te de kendisinden sonra başkan olan George Bush, Türkiye'de Patrik ile, kendisinin "ekümenik" otoritesini tanıyarak görüşmüşlerdir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu (21 Ocak 2000), Fener Ortodoks Rum Patriği I. Bartholomeos'un onuruna verdiği kokteyle katılmıştır. Papandreu'nun Patrikhaneye gelişi sırasında kilise çanları çalmıştır. Papandreu, kokteylde Rumca ve İngilizce yaptığı konuşmada, patrikhanenin farklı dinlerin ve farklı kültürlerin bir arada yaşanabileceğini gösteren bir "sembol" olduğunu kaydederek, "Burada ekümenik ruhu yakaladığım için çok memnunum" diyerek Lozan'ı İstanbul'da delmiştir.³⁸²

Türk Ortodoks Patrikhanesi, Fener Ortodoks Rum Patriği I. Bartholomeos tarafından 10 Nisan 2000'de Almanya Cumhurbaşkanı Johannes Rau'ya "dini nişan" verilmesine "Fener Rum Patriği, sanki Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içinde 2 devlet başkanı varmış gibi hareket etmiştir. Fener Rum Patrikhanesi "devlet içinde devlet" olma yolundadır, Patrik kendisini devlet başkanı olarak görmektedir".³⁸³ açıklamasıyla tepki göstermiştir.

3.3.6.3 Patrikhane'nin Bugünkü Faaliyetleri

Patrikhane, tarihte olduğu gibi bugün de Türkiye'nin aleyhinde pek çok çalışma yürütmektedir. Bu çerçevede sürekli olarak, dünyanın dört bir yanına dağılmış Yunan Diasporası'nı birleştirici, bütünleştirici ve sonuçta Yunan stratejik vizyonuna hizmet edici bir rol oynamaktadır. Heybeliada Ruhban Okulu'nu yeniden açma girişimleri, "Ekümenik (Evrensel) Patriklik" iddiaları ve faaliyetleri, Patrikhane'nin günümüzdeki istek ve çalışmalarının

381 Türkiye Gazetesi 20.Kasım.1999

382 Türkiye Gazetesi 22.Ocak.2000

383 Türkiye Gazetesi 15.Nisan.2000

başlıcalarını oluşturmaktadır. Patrikhane'nin günümüzdeki çalışmaları ile Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik yeni stratejileri arasında tam bir paralellik vardır.

Fener Rum Patrikhanesi, 1990'dan itibaren şu üç önemli hedefi gerçekleştirmek için açıkça çalışmaktadır:

- Ekümenik unvanını alarak, 1500-2000 kişilik bir cemaatin "Azınlık Kilisesi"nin dini makamı olmaktan çıkarak, Vatikan benzeri özel ve özerk bir evrensel, siyasi-dini makam haline gelmesi,
- Patrik seçiminde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak zorunluluğunu kaldırtmak.
- 1971 yılında kapatılan Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu'nu açmak, buraya yabancı öğrenci de almak,

Patrikhanenin yukarıda belirtilen amaçlara ulaşma yolunda son dönemde icra ettiği faaliyetlere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.6.3.1 Patrikhanenin Ekümenikliği Yolunda Yapılan Faaliyetler

3.3.6.3.1.1 Patrikhane'nin Binalarını Genişletme ve Kiliselerini Onarma Faaliyetleri

1986 yılında başbakan sıfatıyla Hindistan'ı ziyaret eden Turgut Özal'ı orada bulup görüşen eski ABD Başkanı Jimmy Carter, Özal'dan Fener Patrikhanesi'nin bina genişletme amacıyla yaptıracağı inşaata engel olunmamasını istemiştir. Özal bu ricayı yerine getirmiştir. Böylece 3700 metrekare sahada, 4 dev blok inşa edildi.

Yeni bina, 17 Aralık 1989'da büyük bir törenle açıldı. İnşaatin masraflarını ünlü Yunan sanayici Panayiotis Angelopoulos karşıladı. Daha sonra, Onassis Vakfı, bu konuda gösterdiği çabalar için Carter'a 1991 Aristoteles ödülünü verdi

ABD'nin baskısıyla kanunda yapılan değişiklik ile Patrikhane ve azınlık vakıflarına hibe yoluyla taşınmaz mal sahibi olma imkanları tanınmıştır. Böylece patrikhane ve Ayasofya etrafındaki bina, işyeri ve arsaları Rumlar ve bilhassa Türk iş adamları satın alarak parası olmayan Patrikhaneye hibe etmektedirler.

Kiliseleri onarma ve yeniden açma yönünden de Patrikhane'nin çabaları hız kazanmıştır. Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos, göreve seçildiği 1991 yılından bu yana restorasyonunu gerçekleştirdiği 10'dan fazla Rum Ortodoks kilisesine bir yenisini daha eklenerek, Beyoğlu'ndaki Aya Kostandinos ve Eleni Kilisesi 18 ay süren restorasyon çalışmasının ardından Patrik Bartholomeos'un yönettiği pazar ayiniyle hizmete açılmıştır.

İstanbul'da bulunan 80 kadar irili ufaklı Rum Ortodoks kilisesinden biri olan 19. yüzyıldan kalma Aya Kostandinos ve Eleni Kilisesi'nin restorasyonu Beyoğlu Rum Ortodoks Vakfı, Yunanistan Commercial Bankası ve zengin Yunanlı hayırseverlerin katkılarıyla gerçekleşmiştir. Patrik Bartholomeos'un sağ kolu Theoliptos ise yaptığı açıklamada, İstanbul'da sadece 1500-2000 kadar Rum kalmasına rağmen kilisenin restorasyon çalışmalarının azim ve sebatla sürdürülmesini belirttiği beyanını, Patrikhane'de görevli din adamlarından 72 yaşındaki Agathangelos şöyle açıklamıştır “Bu kilise beş kişi ya da 20 kişiye hizmet verse bile fark etmez. Bu yolda devam edeceğiz” diyerek cemaatin sayısı giderek azalsa da Patrikhane'nin Rum Ortodoks kiliselerini restore ederek hizmete açmaya devam edeceğini belirtmiştir.³⁸⁴ Cemaati olmayan kilisenin neden açıldığı düşündürücüdür.

Fener Rum Patriği Bartholomeos 2000 yılının Mayıs ayı içinde Eğridir Gölü'ndeki adacıkta onarılan tarihi Rum kilisesi ile Avanos'taki yeraltı kiliselerini açarak açık hava ayinini yönetmiştir.³⁸⁵

384 Hürriyet 18 Mayıs 1999, , 1 Haziran 2000

385 Hürriyet 5 Mayıs 2000

Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos, Fethiye Kayaköy'deki kilise restorasyon çalışmalarından memnun olduğunu belirtmiş “Atina'ya mutlaka cami yapılmalı” açıklaması³⁸⁶ ile sanki tepkileri azaltmak istemiştir.

3.3.6.3.1.2 Dünyada Kamuoyu Oluşturma Adına Yapılan Dış Geziler ve Ziyaretler

Son yıllarda, Patrikhane ziyaretçi protokolünün yükseldiği görülüyor. Lozan Antlaşması'na, Anayasamıza, 3335 sayı ve 26.3.1987 tarihli yasaya göre, ayrıca 2908 Sayılı Dernekler Kanunu ve Türk Medeni Kanununa göre kurulan, vakıfların faaliyetlerini düzenleyen 25.7.1970 tarih ve 7-1066 sayılı tüzüğe göre Bakanlar Kurulu'nun izni olmadan uluslararası faaliyet göstermemesi gereken patrik, son yıllarda bunların tümünü çiğnedi.

1963 yılında Athinagoras'ın gidişinden sonra, Dimitrios, Fener Patriği olarak ilk defa 13 Kasım 1987'de, Atina'yı ziyaret etti. Ardından Polonya'ya gitti.³⁸⁷ Patrik Dimitrios, Aralık'ta Kudüs ve İskenderiye Patrikhanelerini ziyaret etti. 6 Aralık 1987'de Vatikan'a giderek Papa'yla buluştu.

Cumhurbaşkanı Özal 15 Aralık 1989'da Patrik'i kabul etti. 1952'de Athinagoras'ın Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile görüşmesinden 37 yıl sonra gerçekleşen bu üst düzeydeki gelişmeyi, Yunanistan överek karşılarken³⁸⁸ emekli diplomat Coşkun Kırca , bununla Türkiye Cumhuriyetinin bir geleneğinin yıkıldığını, o güne kadar İstanbul Valisi ile Muhatap olan Patrik'in Cumhurbaşkanı tarafından kabulünden sonra, başka devlet başkanları ile görüşmesini Türkiye'nin eleştirmeyeceğini yazıyordu.³⁸⁹

Patrik 1990'da ABD'yi ziyaret etti. Bu ABD ziyareti, Patrikhane açısından bir dönüm noktasıdır. Tarihte ilk defa bir Fener patriği ABD'yi ziyaret ediyordu. Üst düzey devlet Başkanı protokolü ile ağırlanan Patrik Başkan Bush ve ABD'nin üst düzey görevlileri ve BM Genel Sekreteri Perez

386 Hürriyet 1 ağustos 2000

387 Cumhuriyet, 3 Aralık 1987

388 Eleftherotipia, 16 Aralık 1989

389 Milliyet, 5 Temmuz 1990

De Cuellar ile görüştü. Yani ABD, Doğu Avrupa ve SSCB'deki Ortodokslara mesaj vermiş oluyordu. Bush Patrik'e; "Bu gün evrensel ufkunuzu, yani umudu getirdiniz. Bu 250 milyon ruhani çocuğunuzun –ki çoğu dini baskılar altında hayatlarını geçirdi- hepimizin umududur. Burada insanların umudunun yükselişini kutluyoruz, özellikle sizi Doğu Avrupa'da dinleyen o insanların" ³⁹⁰ diyerek bu mesajı netleştirdi.

Bu gezi Türkiye'de çok ses getirdi. Öncelikle, ABD'nin, "Türkiye Rumlarının Patriği"ne bu ilgiyi göstermesi hoş karşılanmadı. Eski Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, "patrik dönünce Eyüp Kaymakamı kendisini çağırıp bilgi istemelidir" ³⁹¹ dedi fakat kaymakam, "Patrik işi beni aşar" ³⁹² diyerek işin gerçek durumunu ortaya koydu.

ABD'den dönen Dimitrios, 21 Eylül'de ruhani açıdan kendisine bağlı Aynaroz'a gitti. 1963'ten sonra Fener Patriği ilk kez Aynaroz'a gidiyordu.

1991 Ağustosunun son günlerinde, Yunanistan'da İskeçe Müftüsü görevden alındı ve Türklerin Protesto gösterileri sertlikle bastırıldı. Bunun üzerine Patrikhane 25 Ağustos'ta yaklaşık 100 kişilik bir grup tarafından kuşatıldı. Patrik'in Yunanistan'ı kınamasını isteyen eylemciler, beş gün boyunca giriş çıkışlara izin vermediler.

Dimitrios, 3 Ekim 1991'de 77 yaşında öldü. Patriklik dönemi, son birkaç yılı dışta tutulursa selefine göre oldukça sönük, konjonktürün de etkisiyle Patrikhane'nin adeta kabuğuna çekildiği bir dönemdir.

Aslında "içerde" kimin bu makama geleceği önceden biliniyordu. 22 Ekim 1991'de son patrik Bartholomeos ³⁹³ seçildi. Bu kez hiçbir adayın listeden çıkartılmaması sonucundan Kadıköy metropoliti Bartholomeos 'un

390 Cumhuriyet, 14 Temmuz 1990

391 Güneş, 13 Temmuz 1990

392 Güneş, 2 Ağustos 1990

393 Bartholomeos 29 Şubat 1940'ta Gökçe adada doğdu. 1961'de Heybeli ada Ruhban okulunu bitirdi. 1961-63'te askerliğini yaptı 1963-68 arası Avrupa'da geçirdi. Patrikhane bursuyla Roma'daki Gregorian Üniversitesi Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nde "Kutsal kanonların kodifikasyonu ve Ortodoks kilisesinde kanonik düzenlemeler üzerine" başlıklı teziyle ilahiyat doktoru oldu. 1968'de Heybeli ada Ruhban okulu Müdür Yardımcısı tayin edildi. 1973'te Alaşehir metropoliti Mart 1974'te Kutsal Meclis Üyesi oldu. Patrik seçildiğinde 1990'dan beri Kadıköy metropoliti idi.

seçilebilmesi sağlanmıştır. Bunda Özal 'ın dışişleri kadrosuna "Patrikhane nedeniyle başımın ağarmasını istemiyorum" demesinin etkisi büyüktür.³⁹⁴

Bu dönem Patrikhane trafiğinin hızlandığı Patrikliğin hızla dışa açıldığını çok hareketli dönemidir. Seleflerine göre oldukça genç yaşta seçilen patrik uluslar arası konjonktürün de yarattığı koşullarda popülaritesini gittikçe artırmaktadır.

Bartholomeos, 1992'den beri her iki yılda bir, ağustosun son günlerinde, kendisine bağlı dünya üzerindeki bütün metropolitleri Fenerde toplamakta, kilisenin yılbaşı kabul ettiği 1 Eylülde bir araya getirmektedir. Kiliselerin sorunlarını görüşüldüğü bu toplantılarla, Patrikhanenin ekümenikliği de gösterilmiş olmaktadır.

Uzak Doğu'daki küçük cemaatlerin bir merkezden koordinasyonunu sağlayabilmek için Patrik Hong Kong'da Kasım 1996'da bir metropolitlik açtı.

ABD'nin daveti üzerine Fener Rum Patriği Bartholomeos, Amerikan Ortodoks Başpiskoposluğu'nun 75'inci Kuruluş Yıldönümü kutlamalarına katılmak için, 19 Ekim 1997'de³⁹⁵ ABD'ne gitti. Ekümenik ile ilgili açıklamaların yapıldığı bölümde bu gezinin ayrıntıları açıklanmıştır.

Son patrik döneminde ABD patrikhane ile yakından ilgilenmeye başladı. ABD başkanı Clinton 'ın yunan asıllı danışmanlarından George Stefanopulos patrikhane hakkında "misyonunu serbestçe yerine getirebilmesi için özel çabalar gösterdik ve devam edeceğiz"³⁹⁶ dedi.

Londra'dan özel bir uçakla 3 saatliğine İstanbul'a gelen Yunanistan eski Kralı Constantine, eşi Anna Maria, kızı Alexia ve nişanlısı Morales Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'u makamında ziyaret etmişlerdir.³⁹⁷

394 BENLİSOY Yorgo, MACAR Elçin, Fener Patrikhanesi ANKARA-1996 s 56

395 Hürriyet 20 Ekim 1997, Pazartesi

396 Radikal, 17 Ocak 1999

397 Hürriyet 13 Aralık 1998, Pazar

ABD Başkanı Bill Clinton, eşi Hillary ve kızı Chalsea ile Fener Rum Patriği 1. Bartholomeos'u ziyaret etti. Geniş güvenlik tedbirleri altında, saat 18.15'te patrikhaneye gelen Başkan Clinton, Bartholomeos ile makamında yaklaşık 25 dakika görüştü. ABD Dışişleri Bakanı Madeline Albright'ın da hazır bulunduğu, Clinton'ın ziyaretinden önce, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis ve eşi ile Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu da patrikhaneyi ziyaret etti.³⁹⁸

NATO Askeri Toplantısı için İstanbul'a gelen Yunanistan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Manousoss Paragioudakis, eşi Cristina ile birlikte Fener Rum Patrikhanesi'ne gitti. Paragioudakis, girişte Patrik Vekili Metropolit İkoniu tarafından kapıda karşılandı.

Daha sonra Fener Rum Patriği Bartholomeos'u ziyaret eden Yunanistan Genelkurmay Başkanı Paragioudakis, görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, Yunan halkı ve silahlı kuvvetlerinin büyük çoğunluğunun Ortodoks olduğunu, Patrik Bartholomeos'a Yunan ordusu ve halkının saygılarını sunmak için geldiklerini söyledi.³⁹⁹

Türkiye'nin üyeliği konusunda Brüksel'in Ankara ile müzakerelere başlayıp başlamama kararını alacağı 17 Aralık 2004 tarihli Hollanda Zirvesi yaklaşırken Patrikhane ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması konusunda da baskılar artmaya başladı.

ABD'nin Ankara Büyükelçisi Eric Edelman'ın Aralık 2004 Ayı içerisinde Rum Ortodoks cemaatinin liderlerine verdiği resepsiyona, Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'un⁴⁰⁰ "ekümenik" ünvanı ile çağrılması Türkiye'de rahatsızlık yarattı ve davet Türk hükümet yetkilileri tarafından boykot edildi.⁴⁰¹

398 Türkiye Gazetesi 18.11.1999

399 Hürriyet 14 Eylül 2000

400 Bartholomeos'un kullandığı tam unvan " Tanrı'nın rızasıyla Konstantinopolis, Yeni Roma Başpiskoposu ve Ekümenik Patrik

401 "ABD Büyükelçisi resepsiyonun ardından "Gelmeyenleri not ettim" diye görülmemiş münasebetsizlikte laflar etmiştir."İlber Ortaylı Milliyet, 19. 12. 2004

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richard Boucher Türk boykotunu “not” ettiklerini belirterek kendilerinin evrensel sıfatını tanımasını “Patrik’i “ hem Türkiye içinde hem de dışında bir çok kişinin lideri sayıyoruz. ” sözleriyle açıklamıştır. Resepsiyon krizi Türkiye gündemine oturmuş ve geniş yankı uyandırmıştır. Konu ile ilgili uzmanların görüşleri şöyledir:

Tarihçi Prof. Dr Halil İnalçık konu ile ilgili olarak “ İstanbul’un fethi ile birlikte Patriklik ortadan kalktı. Fatih Ortodoks tebaasına bir berat verdi. Tıpkı bir vali tayin eder gibi. Patriğin tüm otoritesi, sultanın verdiği bu berata dayanır.

12 metropolit aralarında birini patrik tayin ettiler sultan’da patriği atadı. Yunan tarihçileri bunu gözardı ederek, patriğin Bizans’ta olduğu gibi devam ettiğini, Ortodoks tebaa üzerinde imparator gibi etkisi olduğunu ileri sürer.

Bu yanlış tefsirdir. Patriğin tüm otoritesi, fetihle birlikte bitmiştir. Otoriteyi Türk devletinden almaktadır. Lozan’da Eyüp Kaymakamlığı’na bağlanmıştır. Otoritesini kaymakamlıktan alır. Patrik kendi otoritesini ilan etmeye çalışarak suç işlemektedir. Patriğin evrenselliği yoktur.” demektedir.

Yazar Aytunç Altındal ise “ ...Patrik evrenselliğini 1453’te kaybetti. Sadece Rumların kilisesi oldu. Putin, Rus Ortodoks kilisesi ile 2 hafta önce bir anlaşma imzalayarak, kilise ile devlet birlikte çalışacak kararı aldı. ABD, İstanbul’un evrenselliğini ilan ederek Rusya’daki 300 milyon ortodoksu etki altına almaya çalışıyor. Bir anlamda Rusya’ya gözdağı verilmeye çalışıyor. İstanbul’un patrikhane olması bile şüpheli. Patrikhaneler havariler tarafından kurulur. İstanbul kurulduğunda havari kalmamıştı.” diyerek ABD-Rusya ilişkilerinde patrikhanenin rolüne işaret etmiştir.

Türk Ortodoks Patrikhanesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenerol “ Evrensel kiliseler , 325 yılındaki İznik konsilinde belirlendi.Roma, Antakya ve İskenderiye kiliselerinin evrensel olduğu kararına varıldı. Bunun dışında bir şey savunmak hıristiyanlıktan çıkmak olarak kabul edildi. Fatih olmasaydı

Rumların Ortodoksluğu bile ortadan kalkacaktı....” diyerek görüşlerini dile getirmişlerdir.⁴⁰²

Türkiye'nin AB ile üyelik görüşmelerine başlayabilmesi için müzakere tarihi alınması kapsamında Brüksel'de gerçekleştirilen 17 Aralık 2004 tarihi zirvesi öncesinde ve sonrasında, ülkemiz üzerinde, patriğin ekümenik statüsünün tanınması konusunda çok ciddi baskılar yapılmıştır. Hemen hemen tüm basın yayın organlarında bu konu tartışılmıştır.⁴⁰³

3.3.6.3.1.3 Patrikhane ve Çevre Toplantıları

Patrik Bartholomeos, hem Patrikhanenin varlığını gündemde tutmak hem de ekümenikliğini “hatırlatmak” için seminerler tertiplemiştir. Fener Patrikhanesi, popüleritesini artıracak bir girişim başlatmak amacındaydı. Dünyada giderek yayılan çevrecilik hareketleri ile bir bağlantı kurularak bu popülerite sağlandı.

Bu kapsamda 23 Eylül 1995 tarihinde Ege Denizi'ndeki Patmos Adası'nda Çevre ve Vahiy Sempozyumu düzenlendi. Dünyanın dört bir tarafından Yunanistan sempatzanı olarak tanınan önemli kişiler ile Türkiye'den Fener Rum Patriği Bartholomeos, Rahmi Koç, Mehmet Dülger, Prof. Kriton Curi ve Prof. Orhan Uslu bu toplantıya katılmışlardır.⁴⁰⁴

Bu toplantı Türkiye de tepki uyandırdı. Tepkiler, Fener Patrikhanesi'nin, Ortodoks dünyası üzerindeki "ekümenik" konumunu güçlendirerek bunu Türkiye nezdinde "resmileştirmek" için bu girişimleri başlattığı noktasında yoğunlaşıyordu. Bu girişim, dış dünyada sempatiyle karşılanmıştır.

Tören günü Patmos Adası, Doğu Roma ve Yunanistan bayraklarıyla donatılmıştı. Patriği, Patmos Adası'na götüren Yunanistan'ın tahsis ettiği "Aleksandros" (İskender) adlı yat, Çanakkale Boğazı'ndan çıktıktan

402 Milliyet, 04 Aralık 2004

403 “Ekümenik tartışmaları yine alevlendi”, Sabah Gazetesi, 16.12.2004; Ekümenik Tartışması, Milliyet Gazetesi, 20.12.2004, Bizim Mekke'yi Tanıyın, Hürriyet Gazetesi, 11.12.2004

404 Hürriyet, 24.09.1995.

sonra iki adet Yunanistan muhribi tarafından karşılanmış ve törenin yapılacağı adaya kadar refakât edilmiştir.

Patrik, Devlet Başkanı protokolüyle karşılanmış, 21 pare top atılmış, Yunan marşı çalınmış ve bir Korgeneralin eşlik ettiği askeri kıtayı teftişi sırasında, askerleri selamlarken, elindeki haçı havaya kaldırarak onları takdis etmiştir.⁴⁰⁵

Benzer şekilde düzenlenen ikinci sempozyum ise Din,Bilim ve Çevre Sempozyumu adı altında 20-28 Eylül 1997 tarihleri arasında Karadeniz'e kıyısı olan 6 ülkenin limanlarında yapılan Trabzon'da başlayan ve Selanik'te sona eren Karadeniz konferanslar dizisi olarak planlanmıştı.⁴⁰⁶

Fener Patriği Bartholomeos, yurt içi ve uluslararası temaslarının yoğunluğu ile din adamı statüsündeki bir şahıstan ziyade, hayret verecek boyutlarda faal olan bir diplomat görüntüsü sergilemektedir. Patrik bununla birlikte; Lozan'da kilisesine çizilen dar sınırları zorlamakta ve resmen verilmeyen "ekümenik" sıfatını fiilen kullanmaktadır.

Patrik Bartholomeos, bu çevre etkinliğinin güzergâhındaki Ortodoks dünyasında kendisini güçlendirmek niyetinde olduğunu hiç gizlememiştir. Din Bilim ve Çevre Sempozyumu'nu, "Ekümenik Patrik" sıfatı ile açan Bartholomeos, Yalta'daki kilisede yapılan ayin sırasında açıkça "Ortodoks dünyasında birliği sağlamaya geldim" sözlerini kullanmıştır.⁴⁰⁷

405 Hürriyet, 24.09.1995.

406 Ayrıntılar için bkz. Bu çalışmanın Sorunlar bölümü, Pontus Sorunu

407 Ortodoks dünyasında, kiliseler arasındaki hiyerarşi şöyle sıralanmaktadır: 1) Fener Rum Patrikhanesi (İstanbul), 2) İskenderiye Patrikliği, 3) Şam Patrikliği (Önceden Antakya Patrikhanesiydi, Hatay Türkiye'ye katılınca Şam'a taşındı) 4) Kudüs Patrikliği, 5) Moskova Patrikliği, 6) Sırp Patrikliği, 7) Romanya Patrikliği, 8) Bulgaristan Patrikliği, 9) Gürcistan Patrikliği. Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi ve Arnavutluk ise Patriklik düzeyinde değil, "Başpiskoposluk" düzeyinde daha alt sırada bu hiyerarşide yer almaktadırlar. Zaman, 07.10.1997.

Patrik faaliyetleri ile ⁴⁰⁸, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına ve Türkiye'nin taraf olduğu (Lozan dahil) uluslararası anlaşmalara göre İstanbul Valiliği ve Fatih Kaymakamlığı'na bağlı Rum kökenli 2 bin civarında vatandaşın dini lideri olması gerekirken 250 milyon Ortodoks'un lideri rolünü oynamaktadır.

409

Bütün bunların ışığında, Din Bilim ve Çevre Sempozyumu'nun asıl amacının Karadeniz'i temizlemek değil, Ortodoks dünyasına bir mesaj vermek ve Karadeniz üzerindeki Yunanistan emellerinin tarihi perspektifini bir kez daha hatırlatmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Türk-Ortodoks Patrikhanesi Başkanı Selçuk Erenerol, "Bartholomeos'nun niyeti Ortodoks dünyasının lideri olmaktır.

Bu sempozyum da çevre kılıfı adı altında düzenlenmiş ekümenlik zirvesidir"⁴¹⁰ demek suretiyle bu sempozyumun altında yatan gerçeklerin bir diğer yüzünü ortaya koymaktadır.

İstanbul Fener Ortodoks Rum Patrikhanesi'nin, Hz. İsa'nın doğumunun 2000. yılı kutlamaları nedeniyle düzenlediği, 'Dünyanın ve İnsanın Yaradılışı-2000 Yılı'nın Etki ve Sorunları' konulu uluslararası konferans 28 Ağustos-2 Eylül 2000 tarihleri arasında yapıldı. Toplantıya, Yunanistan, Fransa, ABD, İngiltere, Almanya ve Türkiye'den 150'ye yakın din adamı ve tıpçılar katıldı. 2 Eylül tarihine kadar toplam 25 konuşmacı görüşlerini açıkladı. Konferansın açılış konuşmasını yapan Fener Rum Patriği Bartholomeos konferansta

408 Patrik Bartholomeos Anayasa, Lozan Antlaşması, 3335 Sayı ve 26.03.1997 tarihli yasa, 2908 sayılı Dernekler Kanunu, Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan Vakıfların eylemlerini düzenleyen 25.07.1970 tarih ve 7-1066 sayılı Tüzük'e göre Bakanlar Kurulu'nun izni olmadan uluslararası faaliyetler yapamaz.

409 Daha önceki yıllarda Fener Rum Patrikhanesi'nin uluslararası nitelikte organizasyon yapmasına, "Patriğin ekümenlik kimliğini tescil olur" gerekçesiyle izin verilmemekteydi.

410 Ortadoğu, 29.09.1997; Erenerol, 1994 yılında bir sempozyumda da şunları söylemişti: "Bartholomeos, ekümenik patrik ünvanına sahip olduğu takdirde, ilk icraat olarak ruhban okulunu açacaktır. Ruhbanlar için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma mecburiyeti kalkacak, dolayısıyla dışarıdan öğrenci ithal edecekler. En korkulan nokta ise bunun Vatikan usulü olmasıdır. Bu noktaya gelindiği an "İstanbul bizimdir" deyip mal varlıklarını talep edecekler. Zaten İstanbul için Konstantinopol lîfını kullanmaları da bugünlere hazırlık yaptıklarını gösteriyor. Atina'da İstanbul'daki Rum mal varlığı ile ilgili çalışmalar vardır. Münasip zamanda La Haye Adalet Divanı'na gideceklerdir. 1995'den sonra Ortodoks Fener Rum Patrikhanesi "han" olmuştur..."

yaşamın uzatılması, yaşama müdahale, genetik bilimindeki son gelişmeler ve beraberinde getirdiği sorunların ele alınacağını söylemiştir.⁴¹¹

3.3.6.3.2 Patriğin Seçilme Sisteminin Değiştirilmesi Çabaları

Fener patriği İstanbul valiliğince hazırlanan 1092/6-12 sayılı ve 6 Aralık 1923 tarihli valilik tezkeresine dayanan bir prosedür içerisinde St. Sinod tarafından seçilir. St. Sinod , patrik adayları listesini İstanbul valiliğine sunar. Bu adaylar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup makamları, Türkiye sınırları içerisinde yer alan metropolitliklerdir. İstanbul valiliği gerekçe göstermeden seçilmesini istemediği adayları listeden çıkarabilir. Valilikten gelen listedeki adaylar, St. Sinod'da oylanır ve biri patrik seçilir.⁴¹² Bu tezkereye göre Patriğin Türk vatandaşı olması şart olduğu gibi Ortodoks olmasına rağmen Türk vatandaşı olmayan ya da Türkiye'deki metropolitliklerde görev yapmayan papazların patrik olarak seçilmeleri de engellenmiştir.⁴¹³

Fener patrikleri idari açıdan Eyüp kaymakamlığına, Fatih savcılığına ve İstanbul valiliğine bağlıdır. Patriğin Türkiye Cumhuriyeti devleti içindeki en yüksek dereceli muhatabı İstanbul valisi'dir.⁴¹⁴ Patrikhane'de patrik seçimi St. Sinod Meclisi'ndeki 12 aday arasından yapılır. Sen Sinod Meclisi Anadolu'daki Bizans şehirlerinin temsilcilerinden ibarettir. Mesela Konya'da bir tek Ortodoks yoktur. Ama Konya'yı temsilen Sen Sinod Meclisi'nde üye vardır. 2 Kasım 1991'de Ortodoks zirvesi, İstanbul'da toplanmıştır.

Bu seçim sisteminin değişmesi istekleri vardır. Patriğin kilise kanunlarına göre seçilmesini ve Türkiye'nin karışmamasını istemektedirler. Bunun anlamı patriğin ABD'dekiler de dahil Fener Patrikhane'sini kabul eden bütün Ortodoks kiliselerinin temsilcilerinden oluşan dini bir konsülce seçilebilmesidir. Patrikhane, Türkiye'deki kiliselere ek olarak Girit, ABD ve Avustralya'daki başpiskoposları ve ayrıca Menteşe ve Yeni Zelanda'daki metropolitleri de içine almaktadır.

411 Hüriyet 29 Ağustos 2000

412 ŞAHİN M.Süreyya, " Fener Rum Patrikhanesi"

413 GÖKÇEN, Salim, Fener Rum Patrikhanesindeki Metropolit Revizyonu n Mevcut Statüye Rağmen Neden Yapıldı? ,Atatürk Üniversitesi Öğretim Elemanı

414 ALTINDAL Aytunç Türkiye ve Ortodokslar, Anahtar Kitaplar, İstanbul,1995,s.89

Rusya'daki Ortodoks kiliselerinin bu seçim sistemi önerisine destekçi olup olmadığı açık değildir. Dünyada yaşayan Ortodoksların tahminen % 65'ni Rusya Federasyonu'nda yaşamaktadır. Rus kiliselerinin bu seçim sistemine dahil olması durumunda değişik sonuçlar çıkabilecektir. Yeni seçim sistemi Türkiye'de bir uluslar arası dini kurumun doğmasına yol açacak ve Ankara Hükümeti böyle bir kurumun seçimlerini ve faaliyetlerini denetlemede zorluklara maruz kalacaktır. Türkiye'nin Patrikhaneyi her denetlemeye girişmesinde uluslararası topluluk olumsuz yönde tepki gösterirse önerilen sistem uygulamada yurtdışında yaşayan Rus kökenli ve Rum Ortodoks gurupların Patrikhaneyi kontrollerine almaları yüzünden Türkiye'nin kontrolü elden kaçırmasına yol açacaktır.

Bu konuda ilk girişim de yapılmıştır. Patrikhane 12 kişilik St. Sinod üyeliğine, 6 Türk vatandaşı metropolitin yerlerine iki yunanlı metropolitin yanı sıra Amerika ve İngiltere başpiskoposları ile Yeni Zelanda ve Finlandiya'nın metropolit olan eski başpiskoposlarını atamıştır.

Yapılan bu atamalarla hem Lozan hem de 1923 yılında çıkarılan dini özgürlükler tezkeresi uyarınca Fener Rum Patriği'nin Türk vatandaşı olması zorunluluğu ortadan kaldırılmış olmaktadır. Patrik St. Sinod'a atanan metropolitlerin arasından seçildiği için Bartholomeos'dan sonra patrikliğe Türk vatandaşı olmayan bir metropolitin getirilmesi olasılığı da ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bugün patrikhanenin yapmış olduğu bu usulsüz atamalar ile ekümeniklik yolunda önemli bir oyunun sahneye konulduğu aşıkardır. Patrikhanenin başına Türk vatandaşı olmayan birinin gelmesi sonucu, ileride Türkiye'nin patriğe karşı tavır almasını gerektirecek bir durumun ortaya çıkması ile, başta patriğin vatandaşı olduğu ülke olmak üzere, uluslararası arenada sert tepkilerle karşılaşılması muhtemel olacaktır.

Yunanistan'ın sağladığı özel bir uçakla Vatikan'a giderek Katolik dünyasının ruhani lideri Papa 2. Jean Paul ile görüşen⁴¹⁵, Yunanistan'da

415 Hürriyet, 28.6.1995.

askeri törenlerle karşılanan⁴¹⁶, ABD Başkanı Clinton tarafından Devlet Başkanlarına düzenlenen bir protokolle ağırlanan⁴¹⁷, adı New York'ta sokaklara verilen⁴¹⁸, Amerika'da, ilk kez "Başkomutan ve İlk Başkan" George Washington'a verilmiş bulunan "Amerikan Kongresi Onur Madalyası"nı almıştır.⁴¹⁹

Gittiği bütün bu gezilerde de Türkiye'yi dünya kamuoyuna şikayet ederek, "Türkiye'de hak arayamadıklarını ve ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini" iddia eden⁴²⁰ Fener Rum Patriği Bartholomeos'un Lozan'da oluşturulan hukuki statü gereği, bugün için nüfusları 1500-2000 kişi kalmış olan bir azınlık kilisesinin dini lideri gibi hareket etmediği ortadadır.

Fener Rum Patriği, anayasa, Lozan Antlaşması, 3335 sayı ve 26 Mart 1987 tarihli yasa, 2908 sayılı dernekler Kanunu Türk Medeni Kanunu kurulan vakıfların eylemlerini düzenleyen 25 Temmuz 1970 ve tarih ve 7-1066 sayılı Tüzük'e göre Bakanlar Kurulu'nun izni olmadan uluslar arası faaliyetler yapmaması gerekirken önceki bölümlerde yer verilen bir çok olayda da görüleceği üzere yapmış olduğu faaliyetlerle bu yasaları da çiğnemiştir.⁴²¹

Sonuçta Fener Rum Patriği Türkiye'de her fert gibi Türk Anayasasının ve Türk kanunlarının himayesi altındadır. Fener Rum Patrikhanesi, kendisini halen daha Osmanlı dönemindeki statüsünde görme gafletinden uzak durmak mecburiyetindedir. Lozan gereği davranışlar içerisinde bulunduğu sürece Türk toplumunun yüzyıllardır din adamlarına göstermiş olduğu hürmet ve itibarı görmeye devam edecektir.

3.3.6.3.3 Heybeliada Ruhban Okulunu Yeniden Açma Çabaları

416 Akşam, 29.10.1997

417 Akşam, 21.10.1997.

418 Akşam, 27.10.1997.

419 Akşam, 23.10.1997.

420 Yunanistan'da yayınlanan To Vima Gazetesi'ne verdiği demeç; Türkeli, 11.10.1996.

421 GÖKÇEN, Salim, Fener Rum Patrikhanesindeki Metropolit Revizyonu Mevcut Statüye Rağmen Neden Yapıldı? ,Atatürk Üniversitesi Öğretim Elemanı

Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar eğitime açılması patrikhanenin en önemli hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Bu hedefin gerçekleşmesi için yapılan faaliyetlere geçilmeden önce okulun kuruluşu, hukuki durumu, öğrenci kaynakları ve öğrenci sayıları konularına aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.3.6.3.3.1 Heybeliada Ruhban Okulu'nun Kuruluşu ve Hukuki Durumu

19. yüzyılın başlarından itibaren Ortodoks milletler arasında dini birliği korumak amacıyla teolojik konularda türdeşliği sağlayacak çözümler aramaya başlayan Patrikhane, bu amaçla Bizans döneminden kalan Heybeliada'daki manastırı 1 Ekim 1844'te hizmete açmıştır. Okuldaki eğitim, şu dört ana aşamadan geçmiştir;

1. 1844 - 1919: Dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji eğitimi.
2. 1919 - 1923: Orta öğretimsiz, beş yıllık teoloji eğitimi.
3. 1923 - 1951: Birinci dönemdeki uygulamaya dönüldü,
4. 1951 - 1971: Dört yıl lise ve üç yıl teoloji.

Heybeliada Ruhban Okulu, Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak çalışmıştır. Okul müdürü metropolitler arasından atanmıştır.⁴²²

Selanik'te yayınlanan Mekadonia adlı gazetede 1 Mart 1952'de Yunan Kral ve Kraliçesi'nin Türkiye'ye gelişi nedeniyle başlatılan seri bir yazıda Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

"Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nda üç katlı, yüz odalı binada 20 öğretmen ile birlikte 12 memur görevdedir. Öğretim iki kısımda yapılır. Birinci kısım üç sınıflı lise, diğer kısım ise 6 sınıflı ilahiyat şubesidir. İlahiyat

422 BENLİSOY Y. Macar, E Fener Patrikhanesi, Ayraç Yayınları, Ank., 1996, s. 67. Patriğin yazlık köşkü de okulun ünyesinde.

şubesinde liseyi bitirenler okurlar. *Burası yavaş yavaş bütün Hıristiyanlığın büyük bir üniversitesi haline gelecektir.* Bu okul diğer vakıflar gibi cemaatlere bağlı değil, doğrudan doğruya Patrikhane'ye bağlıdır ve beş kişilik bir misyon tarafından yönetilmektedir⁴²³."

1950 - 1960 yılları hem Patrikhane'nin hem de Ruhban Okulu'nun Türk milli politikaları ve Lozan'da oluşturulan hukuki statünün aksine bazı faaliyetlere giriştiği ve bu bakımdan zamanın Türk hükümetlerinden de birtakım tavizler kopardığı bir dönem olmuştur.

Dönemin dış siyasi gelişmeleri ve uluslar arası güç dengelerinde ön plana çıkan Fener Rum Patrikhanesi ve Patrik Athenegoras, Heybeliada Ruhban Okulu'yla ilgili önemli atılımlara başlamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 8 Aralık 1950 tarihinde 927601 sayılı emri ile, Ruhban Okulu'nun "yüksek okul" haline getirildiği ve "yabancı öğrenci alabileceği" karara bağlanmıştır. Bakanlığın Talim ve Terbiye Dairesi'nin 25 Eylül 1951 tarihli ve 151 sayılı kararı ile de "yüksek okula daha çok sayıda yabancı öğrenci alınabileceği" İstanbul Valiliği'ne bildirilmiştir⁴²⁴. Savaş ve casusluk faaliyetleri gerekçe gösterilerek 1939'da yasaklanmış olan yabancı öğrenci alma işi, böylece serbest bırakılmıştır.

1951'deki değişiklik sonrasında yabancı öğrencilerde eğitim görmeye başladılar. Böylece Etiyopya kilisesi, Anglikan kilisesi gibi değişik kiliselerden gelenlerde okulda eğitim görüyorlardı.

1932-37 arası okul, 65 öğrenci ve üçü Türk 15 öğretmene sahipti.⁴²⁵ 1949 yılında, tümü TC vatandaşı 16 öğrenci; 1962'de 11'i TC vatandaşı 81

423 KALPAKÇIOĞLU, Ö. Yunan'dan Dost Olmaz, İst., 1993, s. 242-243.

424 KALPAKÇIOĞLU, Ö. a.g.e., s. 243,

425 ALEXANDRIS, Alexis; The Greek Minority of Istanbul and Greek Turkish Relations 1918-1974, Center for Asia Minor Studies, Second Edition Athens, 1992. s.198

öğrenci: 1963'te 12'si TC vatandaşı 76 öğrenci vardı.⁴²⁶ 1968 yazındaki mezun sayısı yalnızca dörttü.

Athenagoras'ın Patrik olduğu 1949'da Heybeliada Ruhban Okulu'ndaki öğretmenler, Türk vatandaşı olan 16 öğrenciye ders veriyorlardı. İstanbul'daki erkek Rum liselerinde o tarihlerde 2.500 civarında öğrenci bulunmasına rağmen, Rum aileler çocuklarını papaz okuluna göndermek istemezlerdi.

Bunun en önemli gerekçelerinden biri, Cumhuriyet hükümetlerinin Patrikhane hakkında izlediği politikaydı⁴²⁷. Türkiye, Lozan'da oluşan hukuki statüyü aynen uyguluyordu.

Patrik olduktan sonra Türk Hükümetine başvuran Athenegoras, Yunan uyruklu öğrencilere "öğrencilikleri süresince" Türkiye'de oturma izni aldı. Bununla yetinmeyen Patrik Athenegoras, okuldan mezun olan öğrencileri Patrikhane'de "stajyer" adı altında görevlendirmeye başladı.

1957'de Kıbrıs nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri bozulmaya başlayınca Türkiye Cumhuriyeti bu uygulamayı yasaklamıştır. Zürih ve Londra Antlaşmalarının getirdiği yapay dostluk, yasağı kısmen gevşetse de; Başpiskopos Makarios'un Kıbrıs'ta giriştiği hareketler ve Enosis çabalarının yoğunlaşması dolayısıyla bu uygulama 1964'te tamamen yasaklanmıştır⁴²⁸. Kıbrıs'ı kana bulayan Başpiskopos Makarios da Heybeliada Ruhban Okulu'nun mezun ettiği "papaz"lardandır.

13 Nisan 1964'te dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. İbrahim Öktem, "Rum azınlık ilkokullarına bugüne kadar tanınan ve mevzuat hükümlerini aşan özel hakların bundan böyle kaldırılacağını, Ruhban Okulu'ndaki yabancı öğrenci sayısının tahdit edileceğini ve Yunan Hükümetinin Türkiye'de eğitim görmüş 35 öğretmene Batı Trakya'da görev vermediğini, buna aynen mukabele edileceğini, Yunanistan'da Türk azınlık okullarına tanınmayan bu neviden

426 COŞAR Ömer Sami "Patrikhane Dosyası" Hürriyet, 18 Ağustos 1976

427 KALPAKÇIOĞLU Ö., a.g.e., s. 243.

428 KALPAKÇIOĞLU Ö., a.g.e., s. 243-244.

haklar konusunda bundan böyle mütekabiliyet esası ile sıkı sıkıya bağlı kalınacağını" açıkladı⁴²⁹.

1950-1960 dönemdeki Türk hükümetlerinin tavizci politikalarından yararlanan Patrikhane, İmroz ve Bozcaada Rum okullarını Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatı dışına çıkartarak, doğrudan doğruya kendi yönetimi altına almıştı.

İmroz ve Bozcaada'daki bu gelişmeleri yakından izleyen Türk Hükümeti, eski hukuki statüyü gündeme getirerek, 16 Temmuz 1964'te bu iki adadaki Rum okullarının Milli Eğitim Bakanlığı emrinde Türkçe dini eğitim yapmalarını öngören kanun maddesini tekrar yürürlüğe koymuştur. Bunun üzerine Yunanistan, konuyu Pariste'ki UNESCO toplantısına getirmiştir. Türkiye, buradaki görüşmelerde konunun tamamen Türkiye'yi ilgilendiren bir iç mesele olduğunu dile getirmiştir.

Milli Eğitim Bakanı İ. Öktem, konuyla ilgili gerekli açıklamaları yapmış; Türk delegeşi Prof. B. Tuncel, de "Meselenin ele alınması halinde Türkiye, Yunanistan'da yaşayan Türk asıllı çocukların eğitimden mahrum bırakılması konusunu UNESCO'nun incelemesini isteyeceğini" söylemiştir. Bunun üzerine konu konferansın gündeminden çıkarılmıştır⁴³⁰.

127 yıl Patrikhane'nin kendisine tahsis ettiği ödenekle yaşatılan⁴³¹ Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu, Anayasa Mahkemesi'nin "Özel Yüksek Okulların Devletleştirilmesi" hakkındaki 12 Ocak 1971 tarih ve 1971-3 sayılı kararından sonra kapanmıştır⁴³².

Anayasa Mahkemesi'nin Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun ilgili maddelerini iptal ederek Yüksek Öğretim Kurumlarının sadece devlet

429 ŞAHİN, s. 231; SOFUOĞLU A., a.g.e., s. 194.

430 ŞAHİN, 232. Bu dönemde Türk Hükümeti'nin Patrikhane ve Rum azınlık okullarını olması gereken hukuki statülerine sokma çabalarını diğer örnekleri için S. Şahin ve A. Sofuoğlu'nun eserlerinde yeterli bilgi vardır.

431 VAHAPOĞLU M.H., Osmanlılardan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, Yönetimler Açısından, Ank. 1990, s.66.

432 VAHAPOĞLU M.H., a.g.e., s. 166-167.

tarafından açılıp, işletilebileceğini "emredici" bu kararından sonra; mevcut özel yüksek öğretim kurumları ya faaliyetlerine son vermiş, ya da bir devlet üniversitesine bağlamıştır.

Bu karardan sonra, Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu da "özel yüksek okul" statüsünde değerlendirilmiş, okulun varlığını sürdürebilmesinin ancak Türk üniversitelerinden birisine veya bir ilahiyat fakültesine bağlanarak mümkün olabileceği belirtilmiştir⁴³³.

Türk Hükümeti ile Patrikhane ve okul yöneticileri arasında çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Ancak, okulun Türk üniversitelerine bağlanmasını istemeyen Patrikhane ve okul yöneticileri, Heybeliada Ruhban Okulu'nu kendiliğinden kapatmışlardır⁴³⁴.

Aynı karara göre; Amerikan Robert Koleji binaları 1971'de Boğaziçi Üniversitesi'ne devredilmiştir. Ardından da Robert Koleji, Arnavutköy Kız Lisesi ile birleşmiş ve Özel İstanbul Amerikan Robert Lisesi adını almıştır. Kolejin yüksek kısmı Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüşmüştür.⁴³⁵

3.3.6.3.3.2 Öğrenci Kaynakları ve Sayıları

Heybeliada Ruhban Okulu'nun öğrencilerinin büyük bir kısmı Patrikhane'nin yetki alanındaki bölgelerden geliyordu. Ancak Etiyopya Kilisesi, Anglikan Kilisesi gibi değişik kiliselerden gelenler de okulda eğitim görüyorlardı. Kapatıldığı tarihe kadar geçen 127 yıl içinde okuldan 930 kişi mezun oldu. Bunlardan 343'ü piskopos oldu. Piskoposlardan 12'si patriklik makamına kadar yükseldi⁴³⁶. 930 öğrencinin 255'i 1950-1969 yılları arasında

433 CALAN G., "Fener Patrikhanesi Vatikan Olma Yolunda", Nokta, 4-10 Eylül 1994, s. 31; A. Gül'ün değerlendirmesi; SOFUOĞLU, A. a.g.e., s. 26.

434 SOFUOĞLU, A. a.g.e., s. 26.

435 Bkz., AKYÜZ Y., Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1988'e, 3. Bsk., Ank., 1989, s. 417.

436 Bkz., BENLİSOY- MACAR, a.g.e., s. 66-67.

mezun olmuştur. Bunların da sadece 38'i Rum asıllı Türk vatandaşıdır. Bu dönemde 162'si Yunan uyruklu olmak üzere toplam 187 yabancı öğrenci okulu bitirmiştir.

3.3.6.3.3 Okulu Yeniden Açma Girişimleri

1971'de kendiliğinden kapatılmasının ardından Heybeliada Ruhban Okulu'nu yeniden açılması için gayret gösterilmiş ve buna gerekçe olarak da "din adamı yetiştirmek" gösterilmiştir. Oysa, okulun yeniden faaliyete geçirilmek istenmesindeki asıl amaç, Fener Rum Patrikhanesi'nin "Ekümeniklik (Evrensellik)" iddialarına dayanak oluşturulmasıdır.

Bu kapsamda, Patrikhane şunları istemektedir :

- Heybeliada Ruhban Okulu açılmalıdır ve dünyanın her tarafından öğrenci alabilmelidir.
- T.C. Devleti'nin bu okul üzerinde hiçbir şekilde denetim hakkı olmamalıdır.
- Patrik ve kendine bağlı metropolitlerde TC vatandaşı olma şartı kaldırılmalıdır.

Aslında Patrikhane Vatikanlaşma düşüncesini uygulamak için öğretisini yayacak ve kendisine bağlı kiliselerin bulunduğu ülkelerde etki alanını genişleterek güçlendirecek temsilcilere ihtiyaç duymaktadır. Bu arada ulusal kiliselerle olan rekabetini de göz önüne alırsak Ruhban okulu önem kazanmaktadır. Sadece Patriklik makamına yükseltmek için okula ihtiyacı olduğunu düşünmek fazla iyimser olmayı gerektirir.

Türkiye'de resmi çevrelerde Ruhban Okulu'nun açılması ile ilgili olarak yaygın olarak kabul gören görüş; Okulun İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde kurulacak Yüksek Dinler Kültür Bölümü'ne bağlı olmak şartıyla yeniden açılması ve Rum Ortodoks Cemaatinin gereksinim duyduğu

yüksek nitelikli din adamlarının burada yetiştirilmesidir. Fakat zaten başka bir okula bağlanmasını kabul etmedikleri için okul 1971 yılında kapatılmıştı.

Aralık 1991'deki ABD ziyareti sırasında bir konuşma yapan ve Ruhban Okulu'nun açılabilmesi için Türkiye'ye baskı yapılmasını isteyen Yunan Başbakanı Miçotakis, 1 Şubat 1992'de de Türkiye'ye aynı amaçla ricada bulunmuştur.

Patrik Bartholomeos da, 16 Ocak 1992'de Türkiye Milli Eğitim Bakanıyla yaptığı görüşme sırasında Ruhban Okulu'nun yeniden açılması için resmen istekte bulunmuştur.

Patrik, Bakan Köksal Toptan'a, "Papaz okulu'nu açın... Bu sizin lehinize olur" demiş, Milli Eğitim Bakanı ise bu teklifi şiddetle geri çevirmiştir⁴³⁷.

Avrupa Topluluğu Komisyonu Dönem Başkanı Jacques Delors, Türk Cumhurbaşkanı'na bir mesaj göndererek, okulun açılması talebinde bulunmuş, Dünya Kiliseleri Birliği ile Fransa Katolik Konseyi de Türkiye Başbakanı nezrinde aynı girişimleri tekrarlamışlardır.

Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasıyla ilgili girişimlere ABD de katılmıştır. Nisan 1994'te Başbakan Tansu Çiller'e bir mektup gönderen ABD Başkanı Bill Clinton, ülkesinin Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması konusunda ilgili olduğu mesajını vermiştir. Konu sadece Türkiye'de bir eğitim kurumunun konumu olarak değerlendirilmemiştir⁴³⁸. Clinton'ın devreye girmesi, Ruhban Okulu'nu yeniden açma girişimlerinin uluslar arası politikanın bir parçası olduğunu da göstermiştir.

22 Nisan 1994'te Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreou ile görüşen ABD Başkanı Bill Clinton, "İstanbul'daki Ekümenik Patrikliğin statüsü ve çalışma şartlarıyla ilgilenmesini Türk Hükümeti'nden istedim" ifadesini

437 SOFUOĞLU A., a.g.e., s. 215.

438 CALAN G., a.g.e., s. 28.

kullanmış ve konuyla doğrudan ilgilendiğini ifade etmekte bir sakınca görmemiştir⁴³⁹.

Okulu daima gündemde tutmaya kararlı olan Patrikhane, 1994 yılı Ağustos ayının sonunda. 1971'den beri kapalı olan okulda "150. Kuruluş Yıldönümünü Kutlama Törenleri" düzenlemiştir. Okulun tekrar açılması isteklerinin dile getirildiği törene; Fener Rum Patriği Bartholomeos, İskenderiye Patriği Prathemios, Romanya Patriği Teoktistos, Dünya Kiliseler Birliği Genel Sekreteri Yorgi Çeçis, Vatikan Büyükelçisi Sergio Sebastian, dünyanın dört bir yanından gelen başpiskopos ve kilise temsilcileri ile eski mezunlar katılmıştır. Kutlamalara davet edilen İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu ve Adalar Belediye Başkanı Can Esen törene katılmamışlardır.

Ayin sırasında Ruhban Okulu'nun yeniden açılması isteği dile getirilmiş, ayinden hemen sonra düzenlenen basın toplantısında da aynı istek tekrarlanmıştır.

Basın toplantısında konuşan, Tarabya Metropoliti ve okulun eski hocalarından Konstantin Harisiadis "okulun kapatılmasının haksızlık olduğunu ve tekrar açılmasını istediklerini" ifade etmiştir. 1950'de Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun olan, bir dönem Patrik Vekilliği ve Adalar Metropolitliği de yapan Harisiadis, büyük bir tedirginlik içinde yaptığı konuşması sırasında konuşmalarının yanlış anlaşılması için sık sık gazetecileri uyarmıştır. 1971 yılında özel teşebbüse ait fakülteler kapandığında okulun da kapandığını belirten Harisiadis konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

"Özel fakülteler kapsamına bizim okulumuz girmiyordu. Okulun özel (!?) bir statüsü vardı. Okul, lise sonrası 4 yıl eğitim vermesine rağmen lise tedrisatı veren okullar kapsamındaydı(?). Bu nedenlerle okul yüksek okul sınıfına dahil edilemez. Okulun açılmasına izin verilmelidir⁴⁴⁰."

439 CALAN G., a.g.e., s. 31.

440 CALAN G., a.g.e., s. 27.

27 Nisan 1996 Cumartesi günü Avrupa Parlamentosu'ndan sağ partilerin oluşturduğu Hıristiyan Demokrat Grup üyesi 20 parlamenter, Fener Rum Patrikhanesi'ni gizlice ziyaret ederek 11 saat süren bir toplantı yaptılar. Görüşmede Patrikhane'nin statüsü, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, Türk Yunan ilişkileri ve Türkiye'nin AB üyeliği ve Türkiye'deki insan hakları ihlalleri(?) tartışıldı. Toplantı sırasında Patrik Bartholomeus, Başkanlığını AP Hıristiyan Demokrat Grup lideri ve Belçika eski Başbakanı Wilfried Martines'in yaptığı parlamenterlerden Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda destek istedi⁴⁴¹.

Okulu yeniden açma girişimlerine 1997 yılı sonlarına doğru yeniden hızlandırıldığı görülmektedir. Konuyu uluslar arası arenada gündeme getirmeye çalışan Patrik Bartholomeus, Türkiye'yi bir oldu-bitti ile karşı karşıya bırakmaya çalışmıştır.

Yanındaki 20 kişilik heyetle Yunanistan Hava Yolları'nın (Olympic) tahsis ettiği 400 kişilik Boeing 747 Jumbo jet uçağıyla 19 Ekim 1997'de ABD'ye giden Fener Rum Patriği Bartholomeos, bir ay süren gezisi sırasında görüştüğü ABD yetkililerinden Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Türkiye'ye baskı yapmalarını istemiştir⁴⁴². Ayrıca patrik ziyaret öncesinde Amerika'nın Sesi Radyosu'nun sorularını yanıtlarken yaptığı açıklamada, "Başkan Bill Clinton'dan, 27 yıl önce kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını isteyeceğini söyledi. Bartholomeos, 1970 yılında Türkiye'de işbaşına gelen askeri yönetimin aldığı bir kararla devlete ait olmayan özel okulların kapatıldığını hatırlattı, şunları söyledi: "Tüm yüksekokullar kendi dallarındaki üniversitelerin bünyesine alınacaktı. Ancak, Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun dalı kendisine özgüydü. Ortodoks inancına göre ilahiyat eğitimi yapan bir okul yoktu. Okulumuz hiçbir üniversiteye bağlanamayınca kapandı. Oysa Ruhban Okulu, sadece Türkiye'de değil, dünyadaki 270 milyon Ortodoks için din adamı yetiştiriyordu.

441 Türkiye, 29.4.1996.

442 Türkiye, 20.10.1997.

27 yıldan bu yana bu okulun Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi için önemli olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Genç din adamlarına ihtiyacımız var.”⁴⁴³

Aynı gezide ABD başkanı Bill Clinton tarafından "300 milyon Ortodoks Hıristiyan'ın ruhani lideri" ve "ekümenik patrik" olarak tanıtılan Bartholomeos, "okulun açılmasını istediklerini ve bunun bir lüks değil, bir ihtiyaç olduğunu" belirtmiştir⁴⁴⁴.

Hürriyet Gazetesi'nin 28 Kasım 1997 tarihli nüshasında yer alan Selin Çağlayan imzalı ve "Ruhban Okulu'na Formül Aranıyor" başlıklı haberde, 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin 1971 yılında kapatılan Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu'nun tekrar açılması için girişim başlattığı belirtildi. 27 Kasım 1997 tarihinde toplanan MGK'na dayandırılan haberde şu ifadeler kullanıldı:

"... Ancak bu maddenin özel din okulu açmak isteyen diğer çevrelere de aynı fırsatı vermesi tedirginlik yaratıyor. Uzun süredir Bakanlar Kurulu'nun gündeminde bulunan Ruhban Okulu'nun açılabilmesi için yasa değişikliği önerisi hükümetteki muhafazakar bakanların "İmam Hatiplerin orta kısımları kapatılıp papaz okulu açılmaz. Biz seçmenimize ne deriz itirazına takılıyor. Bu nedenle gerekli imzalar bir türlü tamamlanamıyor.

Dışişleri Bakanlığı'nın Hükümete şu tavsiyelerde bulunduğu öğrenildi: Ruhban Okulu konusu Türkiye'nin dışarıdaki imajını gereksiz yere zedeliyor Okulun açılması Türkiye'nin dış ilişkileri açısından olumlu ve yararlı olacaktır Taviz vermiş durumuna düşmemek için bu konuda Amerikan Kongresi'nden gelmesi beklenen ciddi baskılar öncesinde bunun yapılması yararlıdır.

Türkiye'nin Lozan Antlaşması'na göre azınlıkların dine eğitiminin gerektiğinde ulusal yasalarda gerekli düzenlemeler yaparak sağlaması yükümlülüğü vardır.

443 Hürriyet 2 Ekim 1997, Perşembe

444 Türkiye, 24.10.1997.

Ruhban Okulu, İstanbul'daki Fener Patrikhanesi'ne din adamı yetiştirmek için kurulmuştur. Okul faaliyette olmadığı ve sadece Türk vatandaşı olan din adamlarının Patrikhane'de çalışma koşulu olduğu için Patrikhane din adamı sıkıntısı çekmektedir. Bu nedenle çeşitli formüllerle Yunanistan'dan din adamı getirme yoluna gitmektedirler. Bu da aramızda yeni bir sorun yaratmaktadır⁴⁴⁵ ..."

Başbakan Mesut Yılmaz'ın Aralık 1997'deki ABD gezisi sırasında Heybeliada Ortodoks Ruhban Okulu'nun yeniden öğrenime açılması konusu bir kez daha gündeme geldi. Amerika'nın "beklentisi" Başkan Yardımcısı Al Gore tarafından gündeme getirildi. Başbakan Yılmaz'ın bu beklentiye bağlayıcı bir cevap vermediği ifade edildi.⁴⁴⁶

1999 yılında Fener Rum Ortodoks Patriği I. Bartholomeos ile görüşen Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreu, "Patrikhanenin karşılaştığı sorunları Türk yetkililere ilettiğini ve kendilerinin bunu anlayışla karşıladığını ifade ederek, yaratılan olumlu havadan Patrikhanenin de yararlanacağını söyledi. Bunun üzerine I. Bartholomeos, Papandreu'dan, 30 yıldır kapalı olan Heybeliada'daki ruhban okulunun açılması için gayret göstermesini istedi. I. Bartholomeos, bu okulun açılmasının Türkiye'nin de çıkarlarına hizmet edeceğini savundu⁴⁴⁷

Aralık 2004 ayı içerisinde ABD'de bulunan Başbakan yardımcısı Mehmet Ali Şahin, ABD Dışişleri Bakanı Kıdemli Yardımcısı Marc Grossman ile yaptığı görüşmede Grossman'ın kendisine Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerini başlatmasını kolaylaştıracağını söylediğini belirtmiştir.

Türkiye-AB üyelik görüşmeleri sonucunda 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik görüşmelerine başlanabileceği ifade edilmiştir. Ancak koşul olarak 17 Aralık

445 HERSAN Ö., "Yunanistan'a Jest Hazırlığı", Sabah Gazetesi, 20.09.1997.

446 Hürriyet, 21.12.1997.

447 Hürriyet, 4 Ekim 1999, Pazartesi

tarihi öncesi diğer benzer konularda (Patriğin ekümenikliğinin kabulü, GKRY'nin tanınması vb.) olduğu gibi Türkiye, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda da ciddi baskılara maruz kalmıştır. Görüşmeler sonucu imzalanan metinde yer almamasına rağmen, zirve sonrası uluslararası ortamda, bu konuda gelişmeler yaşanacağına dair beklentiler oluşmuştur.

3.3.6.3.3.4 Bugünkü Hukuki Durum

150. kuruluş yıldönümü törenlerindeki basın toplantısında Harisiadis, okulun açılması halinde eğitimin nasıl olacağını şöyle açıklıyordu: "Okul Patrikhane'ye bağlı olacak ve denetimini Milli Eğitim Bakanlığı yapacak. 100 Öğrenciye eğitim verebilecek kapasitemiz var.

Müfredat bir konsey tarafından belirlenecek ve Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulacak. Öğretmenler de yine aynı konsey tarafından belirlenecek ve atamalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılacak⁴⁴⁸."

Harisiadis'in sözleri arasında yer alan ve okula "yabancı" öğrenci kabul edilmesini de öngören istek ise tüm bu laf kalabalığı arasında kaybolup gidiyordu.

Fener Rum Patriği Bartholomeos da yazılı verdiği bir mülakatta bu konuda şunları söylemiştir: "İstanbul'da cemaatimiz sayısının çok azalmış olması ve de Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun 1971 yılından beri kapalı tutulmasından dolayı, Patrikhanemiz günümüzde zor bir yaşam mücadelesi vermektedir Ruhban Okulu'nun açılması ve de orada okuyacak yabancı tabiiyetli öğrencilerden mezuniyet/erini müteakip, kurumumuzda kalmayı arzu edenlerin Türk tabiiyetine geçişlerinin kabulü konularında Patrikhane olarak müteaddit defalar hükümetimize ricalarda bulunduk⁴⁴⁹."

Türkiye'de dini özerkliğe sahip bir yüksek okulun kurulması için anayasa'nın 130. ve 132. maddelerine uygunluk aranmaktadır.

448 CALAN G., a.g.m., s. 27.

449 ŞENTÜRK H., "Fener'in Sinyalleri", Panorama, 20-26 Nisan 1994, s. 27.

Bilindiği gibi 130. madde, bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet tarafından kanunlarla kurulmasını emretmektedir. Dini özelliğe sahip bir okulun kurulması için bu maddenin değiştirilmesi gerekir. Anayasa'nın 132. maddesi ise, sadece, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatı'na bağlı özel yüksek öğretim kurumları açılabilir, demektir. Ruhban Okulu bu maddenin de kapsamı dışındadır.

Yukarıda ortaya koyulan faaliyetleri dikkate alındığında Ruhban Okulu'nun, Milli Eğitim Bakanlığı ya da Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'na bağlı olarak faaliyet göstermesi istenmektedir.

Araştırmacı yazar Aytunç Altındal'ın ifadeleriyle, "özel ve özerk statüde bir Hıristiyan Ruhban Yüksek Okulu kurmak istemektedirler. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarını karıştırmayın demektirler Biz bu okulu liseden sonra bir yıl eğitim verecek, uluslararası statüye tabi olarak kurmak istiyoruz demektirler. Böyle dayanaksız bir noktadan başlattıkları hareket, bir sonuç vermeyince de, bizi insan haklarını ihlal etmekle suçlamaktadırlar. Bunun bir sonraki aşaması, Ayasofya'yı Ortodoksların ibadetine açma talebi olacaktır⁴⁵⁰.

Nitekim 1998 yılının Aralık ayında, Vakıflar Genel Müdürlüğü "Türk devleti aleyhinde propaganda ve yolsuzluklar yaptığı" gerekçesiyle Heybeliada Ruhban Okulu Yönetim Kurulu'nu feshetmiştir⁴⁵¹ Fener Patrikhanesi başta Selanik Teoloji Fakültesi olmak üzere ilahiyat eğitimi veren bir çok okulda, elemanlarına gerekli dini eğitimi aldırılmaktadır. Dünyanın her yerinde bu tür okullar açma imkânı da mevcuttur. Buna rağmen ısrarla bu konuda şunları istemektedir:

- Heybeliada Ruhban Okulu açılmalıdır ve dünyanın her tarafından öğrenci alabilmelidir.
- TC Devleti'nin bu okul üzerinde hiçbir şekilde denetim hakkı olmamalıdır.

450 "Statü Meselesi Sorunlar", Nokta, 4-10 Eylül 1994, s. 30.

451 Posta, 11.12.1998.

- Patrik ve kendine bağılı metropolitlerde TC vatandaşı olma şartı kaldırılmalıdır.⁴⁵² Oysa bunları isterken başta Selanik Teoloji Fakültesi olmak üzere bir çok yerde hatta 60 yıldan bu yana ABD'de bile Ruhban okulu bulunmaktadır. Buralardan din adamı yetiştirilmektedir. Maksat din adamı ihtiyacı ise bu okullar Türkiye'de cemaati bile olmayan Patrikhane için fazladır. Ayrıca Patrikhane'nin Ruhban Okulu ile ilgili planları sadece öğrenci ihtiyacını gidermek kadar masumane olmadığı için Türkiye dışındaki Ruhban okullarından hiç bahsetmemektedir.

O zaman, akıllara, acaba yurt dışında ki kiliseleri ve dolayısıyla o kiliselerin bulunduğu ülkeleri kontrol etmek amacıyla elinin altında, kendisi tarafından amaçlarına hizmet edebilecek din adamları mı yetiştirmek istiyor şeklinde soru gelmektedir.

Sonuç olarak Heybeliada Papaz Okulu'nun uluslararası okul olarak açılışına izin verilmemeli ve uluslararası bir statüye kavuşturulma çabalarına şiddetle karşı çıkılmalıdır.

3.3.6.4 Yunanistan'ın Patrikhane Politikası Ve Patrikhane'nin Yunan Kilisesi İle İlişkileri

Yunanistan'ın her genişlemesi Osmanlı devletinin aleyhine olduğu kadar Fenerin aleyhine de sorunlar yaratmıştı. 1928'de balkan savaşlarından sonra artık Yunanistan sınırları içerisinde olan "Nees Hores" yani "Yeni Bölgeler" dini açıdan "vekaleten" Yunan kilisesine bırakılmıştı. Ancak Yunan kilisesi bir süredir bu anlaymayı "unutturma" politikası izlemeye başladı. Bunun üzerine Bartholomeos Yunan kilisesini anlaşma koşullarına uymamakla suçlayarak, "Yeni bölgeler bizimdir" diye bir anımsatmada bulundu.

Bu "Yeni bölgeler" iki kilise arasındaki en önemli sıkıntı konusu olmaya devam ediyor. Yunanistan'da "ya Yunan topraklarında Fenerin yönetimine son verilsin, yada tamamen bütün Yunanistan patrikhaneye bağlansın"

şeklinde görüşlerde dile getiriliyor, ancak bunun Yunan anayasasına göre mümkün olmadığı da ekleniyor.

Fenerin önceki bölümlerde belirtildiği üzere Vatikan'la diyalogu sürdürmesi de, bu konuda daha muhafazakar olan Yunan Kilisesi'nin tepkisini çeken konulardan biridir. Özellikle AB üyeliği konusunda Patrik'in Türk dış politikasını destekler demeçler vermesi hem Yunan Kilisesini hem de Yunan Dış işlerini rahatsız ediyor. ABD başkanı Clinton'un danışmanlarından Stefanopulos, Patrik Bartholomeos'la görüşükten sonra Atina'ya gitti ve orada şu açıklamayı yaptı:

“Patrik, Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesinin İstanbul'daki Rum toplumunun yaşayabilmesi açısından önemli olduğunu söylüyor. Amerika yönetimi olarak İstanbul'da Rum toplumunun yaşayabilmesi için güvence veriyoruz. Patrik'e de bu güvenceyi verdim⁴⁵³

Bu açıklama, ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyeceğini gösteriyordu ki bu gelişme Yunan dış politikasına aykırıydı. Bu nedenle Stefanopulos, Atina'dan tepki gördü.

Bartholomeos ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Holbrooke ile yaptığı görüşmede de, Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğunu, AB ve Gümrük Birliği'ne alınması gerektiğini söyledi.⁴⁵⁴ Ankara, Atina'nın Gümrük Birliği konusunda vetosunu kullanması halinde Yunanistan'a karşı bazı yaptırımlar uygulanacağını açıkladı. Bir tanesi de Yunan din adamlarının İstanbul'a gelişlerinde engelleneceği idi.⁴⁵⁵ Patrikhaneye bağlı Bergama Metropolitisi İoannis Aynaroz'daki bir toplantıda, ülkedeki Hıristiyan unsurun, korunması ve kökten dincileri kontrol altında bulundurulabilmesi için, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin desteklenip teşvik edilmesi gerektiğini söylüyordu.⁴⁵⁶

453 Hürriyet, 30 Ağustos 1995

454 Dünya, 23 Şubat 1995

455 Hürriyet, 9 Ocak 1995

456 Cumhuriyet, 3 Ekim 1995

Ortaya şöyle bir durum çıkıyordu. Patrikhane, kendisinin ve Türkiye'deki Rumların geleceğinin güvencesi olarak, Türkiye'nin AB üyeliğini görüyor, bu yönde bir politika izliyordu. Bu da Yunan Dışişleri ile karşı karşıya gelmesine neden oluyordu.

Bunların dışında da, Yunanistan devleti ile Patrikhanenin organik ilişkisi bilinmektedir. Yunanistan, Patrikhaneye para yardımı yapmaktadır. Son yıllarda Yunan hükümetinin Patrikhaneye yolladığı yıllık paranın ayrıntılı hesabını istediği Patrikhanenin Atina'yla "mesafesini" korumak için bunu reddettiğini yazdı.⁴⁵⁷

Bu parayı Yunanistan'ın neden ödediğini düşünecek olursak, bunun nedeni hem tarihi geçmiş hem de dış politika açısından beklentileridir. Bu nokta şöyle yorumlanmaktadır:

"Yunan hükümetinin kendisine destek vermesi, sadece Türkiye'nin anlamadığı bir kurumu Türkiye'ye karşı kullanma siyaseti ile açıklanabilir, Patrik'in Yunanistan'daki kilisenin başı olmasıyla değil".⁴⁵⁸ Sokaktaki bir Yunanlı açısından bakıldığında, Patrikhane bugün, zihnindekiuşçuluğun "şanlı Bizans" geçmişinin bu günkü "mehter takımı"ndan ibarettir. Onu "izler" ve "dinler" : o kadar. Ruhani önemi ise, Yunanistan toplumundaki sekülerizasyon sürecine paralel olarak, çoktan sembolikleşmiştir.

90'lı yılların ortalarında, Yunanistan'ın Balkanlardaki Ortodoks hamiliği ve önderliği çabaları Yunan kilisesi ile patrikhane ilişkilerinde yakınlaşmaya yol açmıştır. Yunan Kilisesi ile arasındaki gerginlik yüzünden göreve geldiği 9 yıldır Atina'yı ziyaret etmeyen Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos Mayıs 1999'da Yunanistan'da 'ender' yapılan muhteşem bir törenle karşılandı.

Olimpic havayollarının tahsis ettiği özel bir uçakla İstanbul'dan Atina'ya gelen Patrik Bartholomeos'u Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostis Stefanopulos, Başbakan Kostas Simitis ve Yunan Kilisesi Başpiskoposu

457 Radikal, 6 Mayıs 1997

458 ÜNAL Hasan " Patrikhaneyi kapatmalı mı? ", Milliyet, 21 Kasım 1995

Hristodulos karşıladı. Cumhurbaşkanı Stefanopulos ile Başbakan Simitis Patriği uçağın merdivenlerinde karşıladı. Karşılama, Bakanlar Kurulu üyeleri, ana muhalefet partisi lideri Kostas Karamanlis ve Metropolitlerin yanı sıra Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının da bulunması dikkat çekiciydi. Bundan sonra Patrik, kaldığı otelin balkonundan halka seslenerek barış ve kardeşlik çağrısı yaptı. Daha sonra üçüncü büyük tören Atina'nın en büyük kilisesi olan Metropolit'te düzenlendi. Patrik ve Başpiskopos Grand Bretagne otelinden birlikte yürüyerek kiliseye geldiler. Kiliseye giden yolun iki yanında tören giysileri içinde askerler sıralanmıştı.

Kilisede düzenlenen ayine ise Cumhurbaşkanı Stefanopulos ve Başbakan Simitis başta olmak üzere bütün devlet erkani katıldı.⁴⁵⁹

Bu ziyarette Fener-Rum Patriği Bartholomeos, Yunanistan Meclis Başkanı Apostolos Kaklamanis tarafından altın plakette ödüllendirilerek, Yunan Meclisi'nin 'Onursal Başkanı' ilan edildi. Yunan Meclisi'nde yaptığı konuşması ilgiyle dinlenen Bartholomeos, Türkiye'deki dini serbestlikten bahsetti.

Konuşması Yunanistan Devlet Televizyonu tarafından canlı olarak yayınlanan Bartholomeos, kendisinin son 9 yıldır Yunanistan'ı ziyaret eden ilk Fener-Rum patriği olduğunu belirtmiştir.⁴⁶⁰

3.3.6.5 Sonuç

Sonuç olarak, olayları bir araya getirdiğimiz zaman ortaya şu manzara çıkmaktadır; Patrikhane, vatican olmaya hazırlanmakta ve başta Amerika ve Rusya olmak üzere, birçok hristiyan devlet de bu konuyu çıkarları gereği desteklemektedir. Tarihte örneklerini çokça gördüğümüz gibi, diğer devletlerin patrikhane politikaları yine Yunanistan'ın işini kolaylaştırmaktadır.

Yunanistan'ın, ekümen bir patrikhaneden şu avantajları olacaktır;

459 Hürriyet 21 Mayıs 1999, Cuma

460 Türkiye Gazetesi 27.05.1999

- Patrikhane vasıtasıyla, tüm Ortodoks Devletler üzerinde etkinlik sağlayacaktır.
- Megali İdea'nın canlı tutulması sağlanacak ve Bizans'ın mirasçısı olarak, patrikhaneyi daima ön plana çıkaracaktır.
- Ortodoksluk maskesi kullanılarak, milli davalarda Türkiye baskı altına alınacaktır.
- Fener Patrikhanesi ile Vatikan arasında meydana gelecek yakınlık kullanılarak, Hristiyan Devletler üzerinde etkinlik sağlanabilecektir.

Patrikhane'nin ekümenlik istemesinin delilleri ise;

- Patrik; yetkisi ve gücü olmamasına karşın, TÜRK kanunlarını hiçe sayarak, Moskova ve Gürcü Kiliselerine yetki vermiştir.
- Patrikhane, sesini ve görüntüsünü dışarıya ulaştırmak için, "Cross TV" isimli bir televizyon kurma peşindedir.
- Patrikhane, civarındaki araziyi yüksek fiyatlarla satın alarak, kurulacak "Fener Devleti"nin toprağını hazırlamaktadır
- Bizans amblemi olan çift başlı kartalı patrik göğsünde taşımaktadır. Bu Bizans ambleminin, Fener'in bayrağını oluşturması amaçlanmaktadır.
- İstanbul'daki cüzi bir Rum cemaatinin dini lideri olan patrik, görevi ile bağdaşmayacak miktarda dini ve idari memuru bünyesinde bulundurmaktadır. Bu kadar kalabalık bir maiyet, ancak Devlet statüsünde gerekli olabileceği değerlendirilmektedir

Yukarıda belirtilen hususlar, tarihten ders almamış ve alacağı da benzemeyen bizans entrikalarında usta olan rumlar'ın yeni oyunlar tezgahladıklarını göstermektedir. Patrikhane faaliyetlerinde aşırı serbest

bırakılmıştır. Bu aşırı serbestiyet nedeniyle, Yunanistan, Türkiye aleyhine çalıştıracığı ne kadar casus vb. varsa, patrikhaneye yerleştirmiş ve bu personel de faaliyetlerini korkusuz ve emniyet içerisinde icra etmiştir.

Görünürde birçok devlet, Fener Rum Patrikhanesi'ni siyasi açıdan adeta ekümenik bir kilise olarak tanımakta ve otoritesini kabul etmektedir. Fener Rum Patrikliği bu özellikleriyle, İstanbul'un ikinci bir Vatikan olma ve Bizans'ı canlandırma hayalini düşlemektedir.

Yunanistan, patrikhane ile ilişkilerini artırarak devam ettirmektedir. Yunanistan'dan sık sık çeşitli bahaneler uydurularak, üst düzey personel tarafından patrikhaneye ziyaretler tertip edilerek, patrikle görüş alışverişi sağlanmaktadır.

Batı Trakya'daki Türklerin toprakları ellerinden alınıp, binlercesi saçma bir uygulama ile Yunan vatandaşlığından çıkarılırken, Türklerin kendi müftülerini bile seçmelerine izin verilmezken Patrikhane'nin arkasındaki Yunanistan ve diğer devletler Batı Trakya'daki durumu neden dinsel özgürlük bağlamında değerlendirmemektedirler? Türk devlet adamlarının Batı Trakya bölgesine geçmeleri için verilmezken Patrikhanenin sahip olduğu bu serbesti ne kadar normaldir?

Fener Rum Patrikhanesi, Türk-Yunan ilişkileri ve büyük devletlerin özellikle Balkan Politikaları ve bölgedeki nüfuz mücadeleleri çerçevesinde birileri karakol gibi kullanılmıştır ve kullanılmaktadır.

Fener Rum Patrikhanesi'nin Türkiye'ye zarar vermeyecek bir statüde faaliyetine devam etmesini sağlamak maksadıyla, alınması gerekli tedbirler aşağıda belirtilmiştir;

- Patriğin görevinin Türkiye'de bulunan Ortodoksların dini temsilcisi olduğu, başka hiçbir sıfatının bulunmadığı her platformda belirtilmelidir.

- Fener Patrikhanesi'ne gelen YUNAN Devlet Adamlarına, Batı Trakya Türkleri'ne yapılan muamele ile eşdeğer muamele yapılmalıdır.
- Patrikhane'nin harcamaları ve gelirleri kontrol altına alınmalıdır. Dış ülkelerden para yardımı alınmasına mani olunmalıdır.
- Patrikhane'nin tertipleyeceği ve uluslararası hüviyette olan toplantılara mümkün olduğu kadar izin verilmemeli, şayet buna muvaffak olunamıyorsa, toplantı kontrol altına alınmalıdır.
- Dış Devletlerin patrikhaneye yönelik dilek ve temennileri diplomasiye uygun şekilde reddedilmelidir.
- Patrik seçiminde, patriğin TÜRK vatandaşı olması hususundan hiçbir şekilde taviz verilmemelidir.
- Patrikhane'nin çevresindeki binaları ve arazileri örtülü olarak istimlak etme girişimleri, tapu müdürlükleri ve belediyelerce takip edilmeli ve bu tür faaliyetlere izin verilmemelidir.

3.3.7 Yunanistan'ın Türkiye'yi Kuşatma Politikası

Soğuk Savaş sonrası süreçte beklenenin aksine Türkiye'nin stratejik öneminin artması ve özellikle Balkanlarda bölge ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler sonucunda; Yunanistan, Türkiye'nin kendisini kuşatma isteğinde olduğu korkusuna kapılmıştır.

Türkiye'nin çevresindeki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye ilişkin her türlü girişimi bu düşüncelerin hortlamasına yol açmaktadır. Yunanistan'ın politikası bu nedenlerle Türkiye'nin sınırlandırılması; çevrenmesi stratejisini kapsamaktadır. Bu amaçla Türkiye'nin aktif politika izleyebileceği bölgelerde varlık göstermeye, Türkiye'yi engellemeye çalışmaktadır.

Günümüzde Türkiye'nin etkili olarak varlık gösterebileceği Balkanlar⁴⁶¹, Ortadoğu ve Kafkaslarda Yunanistan'ın varlığı yukarıda anlatılan nedenlere dayanmaktadır. Bu konu aşağıda etraflıca incelenmeye çalışılmıştır.

3.3.7.1 Yunanistan'ın Kafkas Ülkeleri İle İlişkileri

3.3.7.1.1. Bölgenin Stratejik Önemi ve Yunanistan'ın Bölgeye Genel Yaklaşımı

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasını müteakip, Türkiye'nin Orta Asya, Balkanlar ve Kafkaslarda uzun yıllar boyunca Sovyet boyunduruğu altında oldukları için ilişki kurulamayan halklar ile ilişkilerini yoğun bir şekilde geliştirme çabaları, Yunanistan'ı rahatsız etmiştir.

Kafkasya özellikle dört nedenden ötürü jeopolitik açıdan önem taşımaktadır⁴⁶² :

- Jeostratejik anlamda Orta Asya'ya giriş kapısıdır.
- Orta Asya bakımından bölge, dosdoğru batı pazarlarına açılan bir geçittir.
- Orta Asya ile bir bütün olarak ele alındığında bölge, önemli miktarda petrol ve doğalgaz rezervlerine sahiptir.
- Bir Ortadoğu devleti olma niteliğini kaybeden Rusya açısından, Akdeniz ve Basra Körfezi'ne uzanan bir jeopolitik bağlantı hattıdır.

461 Diğer bölümlerde ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı için burada bahsedilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunanistan'ın Balkanlar üzerindeki stratejik hedefleri

462 KARAOSMANOĞLU Ali L, "Türkiye'nin Karadeniz Güvenliğine Bakışı" Strateji 95/1 S.21-24

Bölge, Ortadoğu petrollerine alternatif nitelikli petrol rezervleri ile dünya enerji politikalarında yer almaya başlamış, petrol ve doğalgaz kaynaklarının Avrupa'ya taşınması için değişik güzergahların çizilmesine ve bu alanda bir güç mücadelesinin merkezi olmayı hedeflemektedir.

Kafkas bölgesinin, Yunanistan açısından ağırlıklı bir stratejik değeri bulunmamasına rağmen, Türkiye'nin bu bölgedeki etkinliğini ortadan kaldırma düşüncesi, Yunanistan'ı Kafkaslara yöneltmiştir.

Yunan Beyaz Kitabına göre⁴⁶³ Yunanistan'ın sahip olduğu konum, bölgenin Karadeniz vasıtasıyla Batıya açılımı açısından önemlidir. Yunanistan'ın Balkanlarda Türkiye'nin etkinliğini azaltmak için Sırp-Yunan-Rus ittifakının bir uzantısı olarak Kafkaslar'da Erivan-Moskova-Atina ittifakını kurarak Türkiye'nin bu bölgedeki etkinliğini azaltma gayreti içerisinde olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ı telaşlandıran diğer bir husus ise Kafkas petrollerinin Bakü-Ceyhan hattından geçme olasılığıdır.⁴⁶⁴ Yunanistan'a göre Kafkas petrolünün Novorosissk'ten Bulgaristan'ın Burgaz limanına getirildikten sonra boru hattı ile Yunanistan'ın Dedeağaç limanına gelmesi tezinin desteklenmesinin sağlanması büyük önem arz etmektedir.

Yunanistan bu tezini gerçekleştirmek için Kafkas ülkeleri ile gerek ekonomik ve gerekse askeri işbirliğine giderek bölgede hem Türkiye'nin etkinliğini azaltmak hem de ekonomik kazanç elde etmek amacı içerisinde olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan, Yunanistan AB ve NATO üyesi bir ülke olma avantajını da Kafkas ülkeleriyle temaslarda bir koz olarak kullanmaya çalışmaktadır. Kafkas devletleri süratle Batı ile bütünleşmek istemekte ve Batının desteklediği tüm faaliyetlere katılmaktadırlar. Bu bağlamda, Yunanistan'ın

463 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000, Bölüm 1.2

464 LESSER, Ian O. RAND New Challenges and Opportunities,

Kafkasya bölgesinde elverişli ortamı bulduğunu söylemek pek yanlış olmayacaktır.⁴⁶⁵

Yunanistan'ın bölgedeki ilişkilerinde diğer önemli avantajı Rusya'nın desteğidir. Tarihi, dini ve etnik bağlar ile yakınlık avantajlarını kullanarak Türkiye'nin bölgeye açılımı Rusya Federasyonunu rahatsız etmiştir.⁴⁶⁶ Bu nedenle Rusya, Yunanistan'ın Türkiye'ye alternatif olarak bölgeye yönelmesini teşvik eden bir tutum izlemiştir.

3.3.7.1.2 Rusya Federasyonu ile İlişkiler:

RF ile Yunanistan arasındaki tarihsel bağ özellikle 1991 yılında ikili dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanması ile en üst düzeyde devam etmiştir.

Yunanistan ile RF arasında ilişkilerde Ortodoks dini kimliği ve Slav milliyetçiliği kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, Yunanistan ve Sırbistan'ın başı çektiği "Ortodoks Arkı" girişimi RF, Ukrayna, Moldova, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan, Makedonya, Yunanistan ve GKRY ülkelerini kapsamaktadır.⁴⁶⁷

Yunanistan ile Rusya arasında 13 Aralık 1995 tarihinde mevcut ilişkilerin yenilenmesine ilişkin anlaşma ve söz konusu anlaşmaya ilave olarak iki ülke arasında eğitim protokolü imzalanmıştır.⁴⁶⁸

Ayrıca, Yunanistan bu ikili ilişkiler kapsamında eski SSCB ülkelerinde yaşayan Pontus'lu olarak adlandırdığı Rum göçmenlerini Batı Trakya bölgesine yerleştirmiştir.

Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesindeki demografik yapıyı Elen unsurlar lehine değiştirmek ve içinde bulunduğu nüfus problemini aşmak amacıyla 1985 yılından bu yana uyguladığı sistematik göç politikası sonucu çok sayıda kişinin Yunanistan'a göçünü sağlamıştır.

465 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

466 Türkiye ile Batı'nın İlişkilerinin Geleceği, RAND Corp

467 Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu, Harp Akademileri Yayını, 1999

468 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

Yunanistan ile Rusya Federasyonu arasında ekonomik işbirliği anlaşması ilk olarak Temmuz 1990 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşma ile birlikte RF ve Yunanistan arasında ekonomik alanda işbirliği faaliyetleri artmıştır. Savunma işbirliği kapsamında, Rusya Savunma Bakanı Pavel Grachev'in 30 Ekim 1995 tarihinde ikili ilişkiler tarihinde ilk kez Yunanistan'ı ziyaret etmesi esnasında iki ülke arasında askeri ve teknik işbirliği anlaşması imzalanmıştır.⁴⁶⁹

Sonuç olarak; 1974 yılından sonra Yunanistan, Türkiye ile ilişkilerini dengeleyebilmek amacıyla jeopolitik faktörler nedeniyle Rusya ile ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmıştır. RF ile Yunanistan arasındaki ilişkiler sadece ekonomik ve politik değil aynı zamanda kültürel ve tarihidir. Yunanistan ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkiler Sovyetler Birliğinin dağılması ile süratle gelişmeye başlamıştır.

Siyasi açıdan ise Yunanistan, Rusya Federasyonu'nu, gelecekte güçlü bir Türkiye oluşmasında engel olarak görmekte ve Türkiye tarafından oluşturulan projelere Rusya Federasyonunu kullanarak karşı faaliyetler geliştirmeye çalışmakta, uluslararası platformlarda Rusya'yı kendi destekçisi olarak yanında görmek istemektedir. Ancak her iki ülkenin özellikle Rusya'nın siyasi sisteminin oturtulması sonrasında ekonomik gelişmesine paralel olarak Balkanlardaki çıkarlarının çakıştığını da dikkate almak gerekmektedir. Kosova veya Balkanlarda yeni bir kriz ise Yunanistan'ın Rusya karşısındaki manevra alanını NATO üyesi ülke olarak kısıtlayabilir. İki ülke arasındaki ilişkilerin en güçlü bir şekilde ivmelendirecek gelişmenin Burgaz-Dedeağaç petrol boru hattının fiilen yürürlüğe girmesinin olduğu kıymetlendirilmektedir.

Halen iki ülke arasında büyük etki yapabilecek bir sorun bulunmamaktadır ve kısa vadeli çıkarlar her iki ülkenin yakınlaşmasına neden olabilecek şekildedir. Yunanistan, RF'nun ekonomik alandaki kalkınmasına devlet ve bölge düzeyindeki atılım ve girişimleri ile katkıda bulunmaktadır. İki ülke ticaret hacmi 750 milyon dolar düzeyinde

469 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

seyretmektedir.⁴⁷⁰

Yunanistan'ın genel dış politikasında, Rusya Federasyonu'nun siyasi önemini AB ve ABD'ne rağmen koruyacağı, Rusya'nın ekonomik gelişimine bağlı olarak Yunanistan'ın denge politikasını uygulamaya devam edeceği ve geliştirmeye çalışacağı, askeri alanda ilişkilerin mevcut seviyesini özellikle silah satışları konusunda idame ettireceği değerlendirilmektedir.

3.3.7.1.3 Azerbaycan ile İlişkiler:

İki ülke ilişkileri kapsamında ilk olarak Yunanistan Eski Dışişleri Bakanı Pangalos, 11 Nisan 1997 tarihinde Bakü'yü ziyaret etmiştir. Ziyaret esnasında iki ülke Dışişleri Bakanları arasında; konsolosluk, kültürel işbirliği ve dışişleri bakanlıkları arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır.⁴⁷¹ Yunanistan'ın, 1996 yılında Azerbaycan'a ihracatı 2.3 milyon dolar, ithalatı ise 0.1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Müteakip senelerde de ticaret hacminde önemli bir artış olmamıştır.⁴⁷²

Yunan Savunma Bakanı Çohacopulos, 15-18 Temmuz 1997 tarihleri arasında Kafkas ülkelerine yaptığı ziyaretin son gününde Azerbaycan'ı ziyaret etmiştir. Yunan Savunma Bakanı Akis Çohacopulos'un, Azerbaycan'daki temasları esnasında; Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile üst düzey askeri ve politik yetkililerle ikili ilişkiler ve ekonomik konularda görüşmelerde bulunmuştur.

Yunanistan'ın Azerbaycan ile olan ilişkilerinde, Azerbaycan'ın Ermenistan ve Türkiye ile olan siyasi yaklaşımları ve mevcut sorunları birinci sırayı almaktadır. Ancak, stratejik petrol rezervleri nedeniyle Yunanistan'ın Balkan ülkeleri ile yaptığı gibi sorunları bir kenara bırakarak Azerbaycan ile ilişkilerini geliştirme gayretlerinde bulunduğu/bulunacağı, ancak kısa vadede

470 OECD verileri, OECD WEB sitesi

471 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

472 OECD Verileri, OECD WEB sitesi

ikili ilişkilerde önemli sayılabilecek siyasi ve askeri gelişmeler olmayacağı değerlendirilmektedir.

3.3.7.1.4 Gürcistan ile İlişkiler :

Yunanistan, 23 Mart 1992 tarihinde bağımsızlığını kazanmasından sonra Gürcistan'ı tanımış ve 1 Ağustos 1995 tarihinde Tiflis'te Yunan Büyükelçiliği'ni açmıştır. Yunan verilerine göre Gürcistan'da; Tiflis, Rustavi, Kurtaisi ve Tsalka'nın dağlık köylerinde olmak üzere toplam 60-80.000 rum yaşamaktadır.

Gürcistan eski Cumhurbaşkanı Edward Shervardnadze 15-18 Eylül 1997 tarihleri arasında Yunanistan'a resmi bir ziyarette bulunmuştur. Ziyarette iki ülke arasında "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Gürcistan ile Yunanistan 10 Mayıs 1999'da adli yardımlaşma ve çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmalarını imzalamışlardır.

17 Ocak 1995 tarihinde iki ülke arasında ekonomik, teknik ve ticaret alanlarında işbirliğini kapsayan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu kapsamda Yunanistan'ın Batum'a kadar uzanan petrol boru hattının onarımını yapacağı, Poti limanını geliştireceği ve Gürcistan'da bir serbest bölge kurulmasını üstleneceği belirtilmiştir. Aynı kapsamda tarım ve hafif sanayi alanında işbirliği yapılması, Yunanistan'ın banka konularında teknik yardım yapması ve küçük hidroelektrik santraller kurması bulunduğu ifade edilmiştir. Yatırımların karşılıklı olarak korunması anlaşması mevcuttur.⁴⁷³

Halen Gürcistan'da Yunan şirketleri ve Yunanlıların ortak olduğu şirketler ticaret, muhabere, inşaat, ulaşım, ve turizm alanlarında faaliyet göstermektedir. Yunanistan Savunma Bakanı Çohacopulos'un 1997 yılındaki Gürcistan'a ziyareti esnasında, iki ülke arasında "Askeri İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. Söz konusu protokol, Yunanistan'ın Gürcistan Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin yapılanmasına katkıda bulunmasını, Gürcü subayların Yunanistan'da eğitilmesini kapsamaktadır.

⁴⁷³ Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

Yunanistan açısından Gürcistan, Ermenistan'la birlikte Kafkaslar ve Karadeniz bölgesindeki çıkarlarını koruma ve etki alanını yaymada bir basamak noktası olarak mütalaa edilebilir. Etnik Yunan azınlığın bulunduğu, ilişkilerin istenen seviyede gittiği, sorunların olmadığı ve karşılıklı çıkarların örtüştüğü bir Gürcistan, Yunanistan açısından bulunmaz bir nimettir. Yunanistan'ın Gürcistan ile askeri ilişkilerinde bir beklentisi olmadığı ancak Gürcistan'ın Türkiye ile olan askeri ilişkilerini dengelemesi ve askeri ilişkileri siyasi ilişkilerde bir araç olarak kullanmayı amaçladığı değerlendirilmektedir.

3.3.7.1.5 Ermenistan ile İlişkiler

Yunanistan ile Ermenistan arasındaki diplomatik ilişkiler 1991 yılında tesis edilmiştir. Bilahare Atina'yı ziyaret eden Ermenistan Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan ile Yunanistan Cumhurbaşkanı arasında, 17 Haziran 1996 tarihinde iki ülke arasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır.⁴⁷⁴ Anlaşma kapsamında; Yunanistan, Ermenistan'ın Avrupa konseyine üyeliği ve Avrupa'ya yönelmesine destek sağlayacak, Ayrıca Türkiye'yi çevreleyen ülkelerin (Suriye, Gürcistan, İran) katılımıyla ortak çıkarlar çerçevesinde bir grup oluşturulması da hedeflenmiştir.

Yunanistan, İran ve Ermenistan arasındaki devam etmekte olan üçlü işbirliğinin temeli, Yunanistan dışişleri eski Dışişleri Bakanı Pangalos'un 1996 yılında yaptığı İran ziyareti ile başlatılmış ve bu kapsamda ilk toplantı 30 Eylül 1996 tarihinde New York'ta üç ülkenin Dışişleri Bakanlarının katılımıyla yapılmıştır.

Yunanistan ve Ermenistan'ın ortak özelliklerinden biri de dünyanın dört bir yanında ve özellikle ABD'de çok güçlü diasporaya sahip olmalarıdır. Yunan ve Ermeni lobilerinin ortak düşman Türkiye'ye karşı stratejik bir işbirliği içinde buldukları ve bu kapsamda birbirlerinin faaliyetlerini destekledikleri değerlendirilmektedir.

474 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

Ermenistan ile ilişkilerine büyük önem veren Yunanistan, 25 Nisan 1996 tarihinde Yunan Meclisinde kabul ettiği bir kararla her yıl 24 Nisan gününün sözde ermeni soykırımı günü olarak anılmasını karara bağlamıştır. Ermeni Soykırım Günü Yunanistan'da, parlamenterler, mahalli idareler, akademik çevreler ve sivil toplum örgütleri tarafından kutlanmakta ve bu konuda Ermeni Diasporası ile dayanışma içinde bulunmaktadır. Yunanistan ile Ermenistan arasında ulaşım, ticaret, turizm ve diğer başka konularda ikili anlaşmalar akdedilmiştir. Yunanistan ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin en ilginç tarafı bu işbirliğinde üçüncü taraf olarak çoğu nlukla İran'ın da bulunmasıdır.

Yunanistan ile Ermenistan arasında savunma işbirliği anlaşması 18 Haziran 1996 tarihinde her iki ülke Savunma Bakanları tarafından Atina'da imzalanmıştır.⁴⁷⁵

Yunanistan ile Ermenistan arasında 1991 yılında başlayan diplomatik ilişkiler bölgedeki gerginliklere ve sorunlara bağlı olarak inişli ve çıkışlı bir yol izlemesine rağmen genelde artış eğilimini sürdürmüştür. Yunanistan açısından Gürcistan gibi Ermenistan da Kafkas ülkelerine açılış noktasıdır. Ancak Yunanistan-Ermenistan ticari ilişkileri henüz verimli bir düzeye gelememiştir.

Türkiye ile bir denge sağlama ve alternatif savunma ilişkileri oluşturabilme kaygıları nedeniyle Ermenistan'ın, Yunanistan'a yaklaşımının kaçınılmaz olduğu kıymetlendirilmektedir.

Bu kapsamda Yunanistan açısından belirleyici unsur, Türkiye ile ilişkilerin gelişimine göre Ermenistan ile ilişkilerin dozunu ayarlama olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak tarihsel bağlar ve uzun vadeli stratejik çıkarları çerçevesinde Yunanistan'ın Ermenistan ile askeri faaliyetler dahil çıkarları çerçevesinde her türlü alanda ilişkilerini geliştirmesinin beklenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

475 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

3.3.7.2 Yunanistan'ın Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkileri

3.3.7.2.1 Bölgenin Stratejik Önemi ve Yunanistan'ın Bölgeye Genel Yaklaşımı

Ortadoğu; bir görüşe göre;Türkiye, İran ve Mısır üçgeni ve bu üçgenin içinde kalan ülkeleri kapsar. Bir başka görüşe göre ; bu devletleri ve onlara komşu çevre Müslüman ülkeleri, yani Kuzey Afrika, Sudan, Somali ve Afganistan'ı içerir.

Bilim adamları arasında üzerinde en çok anlaşmaya varılan tanım ise; Arap devletlerine Türkiye, İran ve İsrail'in eklenmesiyle elde edilen bölgedir.⁴⁷⁶

Ortadoğu bölgesi; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının düğümlendiği önemli bir stratejik bölge olması ve özellikle de, dünyanın en önde gelen petrol kaynaklarına sahip olması ve petrolün de temel enerji kaynağı olma özelliğini korumayı sürdürmesi nedeniyle, Ortadoğu üzerindeki etki mücadelesi şiddetlenmiştir.⁴⁷⁷

Doğu Akdeniz ve Avrasya coğrafyası üzerinde önümüzdeki 50 yıl içinde enerji kaynaklarının kullanımı ile ilgili yaşanacak gelişmelerin uluslararası politikayı belirleyen önemli bir etmen olacağı, ABD'nin bölgedeki çıkarlarının korunması için stratejik işbirliği yapabileceği en önemli ülkelerden birinin de konu ile ilgili çıkarları örtüşen Türkiye ve bölgedeki diğer müttefiki İsrail olacağı değerlendirilmektedir.⁴⁷⁸ Petrol ve benzeri enerji kaynakları Ortadoğu'ya ilaveten yakın bölgeler olarak nitelendirilebilecek Kafkaslar ve Orta Asya'da toplanması nedeniyle, bu bölge içindeki politik, askeri ve ekonomik alandaki mücadelelerin, artık "bir bütünün parçası" olarak değerlendirileceği düşünülmektedir⁴⁷⁹. Kısacası Ortadoğu'nun, yavaş yavaş Kafkasya ve Orta Asya ile birlikte değerlendirilip, aynı enerji politikası içinde yer almaya başladığı görülmektedir.

476 SANDER Oral, Siyasi Tarih 1914-1994, İstanbul, İmge Kitabevi yayınları, 1994, s,63

477 YERGIN Daniel, Petrol, İstanbul,Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996, S.168

478 Yeni ABD Yönetimine Tavsiyeler, RAND Corp.

479 MANİSALI Erol "Su Sorunu, Türkiye ve Ortadoğu" Bağlam Yayıncılık, S.17

Özellikle SSCB dağıldıktan sonra Türkiye'nin yukarıda anlatılan nedenden ötürü jeostratejik değerinin artması Yunanistan'ı telaşlandırmış, buna karşılık dengeleyici etki olarak, ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirerek Türkiye'ye karşı bir yapı oluşturma çabalarına yönlendirmiştir. Bu kapsamda Yunanistan, bölge devletleriyle birlikte PKK terörünü desteklemiştir.⁴⁸⁰

3.3.7.2.2 İsrail ile İlişkiler

Yunanistan ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkiler tam olarak 1990 yılında kurulmuştur. İki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında siyasi diyalogu artırma görüşmelerinden ikincisi 23 Mart 1998 tarihinde yapılmıştır.⁴⁸¹ 1992 yılında Yunanistan ile İsrail arasında imzalanmış olan kültürel işbirliği anlaşmasının devamı niteliğindeki eğitim, kültür, bilim, akademik personel değişimi, arkeoloji, kültürel faaliyetler, spor ve gençlik alanlarında işbirliği anlaşmasını 4 Kasım 1998 tarihinde Atina'da imzalanmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 1999 yılında 300 milyon dolara ulaşmıştır.⁴⁸²

Yunanistan Savunma Bakanı Çohacopoulos'un 13 Ekim 1999 tarihinde İsrail ziyareti esnasında iki ülke arasında 1994 yılında yapılan savunma anlaşması kapsamı genişletilerek yenilenmiştir. Savunma işbirliği anlaşmasına göre; Müşterek deniz tatbikatları ve denizaltı teknolojisi ve eğitim konularında işbirliği, savunma sanayii alanında işbirliği yapacakları değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye'nin İsrail ile kurduğu ilişkilerin kendisinin aleyhine olacağına inanan Yunanistan'ın, İsrail ile ilişkilerini her alanda geliştirme gayretlerine son on yıldır devam etmektedir. İsrail'in Yunanistan'ın bu girişimlerine rağmen çok temkinli davrandığı özellikle tarafımızdan yanlış anlaşılabilceğini düşündüğü konularda dikkatli olduğu görülmektedir.

480 PKK ve Yunanistan, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı WEB Sayfası.

481 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

482 OECD Verileri, OECD WEB sitesi

3.3.7.2.3 Suriye ile İlişkiler

Yunanistan Suriye ilişkilerinin 1981 yılında PASOK partisinin Yunanistan'da iktidara gelişinden sonra gelişmeye başladığı ve halen iyi seviyede sürdürüldüğü gözlenmektedir. 02 Kasım 1995 tarihinde Suriye Dışişleri Bakanı'nın Yunanistan ziyaretinde, iki ülke arasında askeri konular hariç her türlü konuyu kapsayan bir çerçeve anlaşmasının gelecekte imzalanacağı açıklanmıştır.

Yunan Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın 19 Temmuz 1997 tarihinde Suriye'ye yapmış olduğu ziyaret esnasında iki ülke arasında yatırımların korunması , dostluk ve işbirliği ile kültür değişimi anlaşmalarının imzalanması öngörülmüş ancak imzalanıp imzalanmadığı açık kaynaklara yansımamıştır. Bu konuda Yunanistan Beyaz Kitabında da bir açıklama bulunmamaktadır.

Ayrıca, Yunanistan PKK Terör Örgütü'ne desteğini Suriye vasıtasıyla sürdürmüştür. Bu kapsamda 1995 tarihinde 6 kişilik parlamento heyeti Şam'da Abdullah Öcalan ile görüşmüşlerdir. Yapılan bu ziyaret sırasında yapılan açıklamada, Karma Parlamento heyetinin Yunan parlamentosunu temsil ettiği ve PKK'yı bir siyasi parti olarak tanıdıkları ifade edilmiştir.⁴⁸³

18 Haziran 1995 tarihinde Suriye'yi ziyaret eden Yunanistan MSB'nin temasları sonucunda savunma işbirliği yapılacak konuların belirlenmesi, Yunanistan'ın Suriye'ye mühimmat ihraç etmesi, Suriyeli subayların Yunanistan'da eğitilmeleri amacıyla bir çalışma komitesi kurulması kararlaştırılmış ve ortak askeri tatbikat yapılması konusunun ele alındığı açıklanmıştır.

Daha sonra İsrail tarafından yapılan açıklamada Yunanistan'ın Suriye'den liman ve havaalanı sağlamasını istediği, yüksek teknoloji transferi yapmayı ve gemi/uçak onarımı konusunda yardımda bulunmayı vaat ettiği belirtilmiştir. Yunanistan tarafından daha sonra yapılan açıklamada ise bir askeri anlaşmanın varlığı doğrulanmıştır. Dönemin Savunma Bakanı Arsenis

483 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı WEB Sitesi

ise anlaşmanın "Türkleri nadir olarak rahatsız eden bir gelişme olduğunu" belirtmiştir.

Ancak Yunanistan Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan Beyaz Kitapta Suriye ile askeri bir anlaşma gözükmemektedir.⁴⁸⁴ Suriyeli yetkililerin daha sonraki bir açıklamalarında ise Yunanistan'ın böyle bir anlaşmayı imzalamadığı belirtilmiştir.

Suriye ile ilişkileri geçmişte geleneksel Türkiye düşmanlığı ve "düşmanımın düşmanı benim dostumdur" noktasında birleşen Yunanistan'ın son dönemdeki gelişmeler karşısında Suriye ile olan ilişkilerini gözden geçireceği, temkinli bir politika izleyebileceği, Ortadoğu'daki dengeleri gözetmeye devam edeceği, Suriye'deki iç dinamiklerin yerine oturmasını bekleyeceği, Türkiye'ye karşı kullanılmak üzere Suriye'yi ilişkilerinde devamlı olarak olanaklar ölçüsünde olumlu bir noktada tutmaya çalışacağı değerlendirilmektedir. Bu konuda Türkiye ile Suriye arasında söz konusu olan su sorununu da Yunanistan'ın kullanmaya çalıştığı görülmektedir.⁴⁸⁵

3.3.7.2.4 İran ile İlişkiler

Dönemin Dışişleri Bakanı Pangalos, 21 Ağustos 1996 tarihinde yaptığı açıklamada Yunanistan, İran ve Ermenistan arasındaki işbirliğinin artırılması yönünde gayretler göstereceğini belirtmiştir.

Yunanistan Türkiye'yi kuşatma politikası kapsamında; 5 Aralık 1996 tarihinde Yunanistan, Gürcistan, İran ve Ermenistan arasında haberleşme, turizm, sanayi ve teknoloji transferi, ticaret ve enerji konularında komiteler kurulması kararlaştırılmıştır.

Yunanistan ile İran arasındaki siyasi gelişmeler Ermenistan'ı da ihtiva eden üçgende gelişmektedir. Askeri gelişmeler ise Batı ülkeleri ve özellikle

484 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

485 GENCER Özcan, KUT Şule, En Uzun On Yıl, İstanbul, Boyut Kitapları, 1998, S.137

ABD'nin baskısı altında kalmaktadır. Yunanistan açısından İran'ın önemi, petrol alımı nedeniyle artmaktadır.

Muhtemel bir Türk-Yunan yakınlaşması ise siyasi açıdan İran'ın önemini azaltabilecek, ancak hiç bir zaman Ermenistan faktörü ve petrol nedeniyle daha alt bir seviyeye düşmesini sağlayamayacaktır. İran'ın Batı tarafından kabul görmesi durumunda en kısa sürede ilişkileri geliştirebilecek ülkeler arasında Yunanistan bulunmaktadır.⁴⁸⁶

Yunanistan'ın İran ile ilişkilerini Batı'yı gözeterek temkinli bir şekilde artıracığı, kısa vadede ekonomik ve ticari ilişkilere ağırlık vereceği, Ermenistan üzerindeki Türkiye baskısını azaltmak amacıyla İran'ı kullanacağı, yine kısa vade de askeri alanda önemli bir gelişmenin olmayacağı değerlendirilmektedir.

3.3.8 Türkiye, Yunanistan ve AB

3.3.8.1 Türkiye AB ilişkileri

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminden itibaren, imparatorluğun kurtuluşu için, Avrupa ülkelerinin sahip olduğu medeniyet ve teknolojinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası bu düşünce gerçekleştirilmeye çalışıldı. Ancak imparatorluğun çöküşü önlenemedi. Bu açıdan bakıldığında batıya yönelim Osmanlı'nın çöküşünden itibaren süreklilik arz etmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si ve kurucuları bu süreci devam ettirmiştir.⁴⁸⁷

Siyasi ve ekonomik bağımsızlığın bilim ve teknolojide ileri gitmiş ülkeler arasında korunabileceğini değerlendiren cumhuriyetin kurucuları, Kurtuluş Savaşı sonrasında, askeri ve siyasi alanda zafer kazanılan batıya sömürge

⁴⁸⁶ Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 1.2

⁴⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.z; Öngider Seyfi, "İki Avrupa, İki Türkiye ve AB" içinde Sibel Özbudun & Temel Demirer, Avrupa Birliği Ve Sosyalistler Akıntıya Karşı, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2000, s.138

olmamak için, bir an önce çağdaş uygarlık olarak kabul edilen Batı ile olan bağların geliştirilmesini amaçlamışlardı.⁴⁸⁸

Ulu önder Atatürk, bu düşünceden hareketle “ Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye’de asri, binaenaleyh batılı bir hükümet vücuda getirmektir. Medeniyete girmek arzu edip de, batıya yönelmemiş millet hangisidir.⁴⁸⁹ “ diyerek Türk ulusunun takip etmesi gereken yolu veciz bir şekilde ifade etmiştir.

Cumhuriyetin kurulmasını sağlayan Atatürk ve arkadaşları , çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılması yolunda, devrimleri gerçekleştirmiş ve Türkiye’nin batı ile ilişkilerini geliştirmeye çabalamıştır. Türkiye, özellikle II.Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan batılı örgütlenmeler olan Avrupa Konseyi’ne 1949 yılında, NATO’ya ise 1952 yılında katılarak batılı çizgisini sürdürmüştür.

Avrupa ülkeleri, bölgede yaşanan ve büyük yıkımlara yol açan Dünya Savaşlarının tekrarını önlemek için kuruluş aşamasında ekonomik karakteri ön planda olan, ancak daha sonraları ise hem ekonomik hem de siyasi işbirliğini öngören Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kurmuştur.

Türkiye, Yunanistan’ın üyelik için başvurmasından birkaç hafta sonra 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Andlaşmasıyla ismi Avrupa Topluluğu (AT) olarak değiştirilen- Avrupa Ekonomik Topluluğu’na, 31 Temmuz 1959’da başvurmuştur.

Başlangıçta da belirtildiği gibi Osmanlı zamanından başlayarak Türkiye yüzünü Batıya çevirmiş ve Batı’daki gelişmelere Doğu’dakilerden daha fazla önem vermiştir. Hemen hemen 150 yıldan bu yana “modernleşme”, Batılılaşma” ve “Avrupalılaşma” Türkiye’de aynı anlamda anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tüm tarihi boyunca Asyalı komşularından ziyade Avrupa

488 KARLUK, S. Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basın Yayım Yayımları A.Ş., İstanbul,1998, s. 365-366

489 Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.III, Türk Tarih Kurumu, s.91

ülkeleri ile olan ilişkilerini güçlendirmeye çalışmış ve Avrupa'nın tüm girişimlerine katılmada gönüllü çabalarını devam ettirmiştir.⁴⁹⁰

Türkiye'nin AB'ye başvurusunun altında üç temel neden yatmaktadır. *Birincisi, Türkiye'nin, 1950'li yılların sonlarında içinde bulunduğu büyük ekonomik zorluklardan topluluğa üye olmak yolu ile kurtulabileceğine olan inancıydı.* Türkiye'yi yönetenler, Avrupa'nın Zenginler Kulübüne üye olmanın, Türkiye'nin borç almasını kolaylaştıracağını ve mali dengelerini olumlu yönde etkileyeceğini düşünmüşlerdir.

Çünkü AET kuruluş itibarıyla ekonomik bir topluluktan ve gelecekte dünya ekonomisi içerisinde lider konuma ulaşabilecek bir potansiyele sahipti. Ayrıca Türkiye dış ticaretinin azımsanmayacak (%35) bir bölümünü AET ile yapıyordu .AET'nin altı üyesi (Almanya, İtalya, Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda) Türkiye'nin geleneksel ticari ortaklarından olduğu için, Türk yöneticiler onlarla beraber tek bir pazar içinde olmak için üyeliğe başvuruda hiç tereddüt etmemişlerdir.

*İkinci nedeni, Yunanistan'ın topluluğa üye olmak için başvuruda bulunması oluyordu.*⁴⁹¹

İki ülkenin arasındaki sorunlar çözümlenememiş iken Yunanistan'ın, içerisinde Türkiye'nin olmadığı batı merkezli uluslararası bir oluşum içerisinde yer alması, Türkiye karşısında güçlü bir konum elde edebilmesi sonucunu doğurabilirdi. Bu şüphenin kaynağını; Batı'nın, Yunanistan'ı, medeniyetlerinin temeli olarak kabul ettikleri Antik Yunanlıların çocukları olduğunu kabul etmeleri, Yunanistan'ın Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanmasına yol açan isyanın çıkarılması ve Türkiye aleyhine batı desteğiyle, savaşmadan sekiz kat büyümüş olması gerçekleri oluşturuyor.

490 ERHAN Çağrı, "AT'yle İlişkiler", Turk Dis Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne, Baskın Oran (ed.), İletisim, Yay. C. I, İstanbul, 2001, s. 813.

491 ERHAN Çağrı, "AT'yle İlişkiler", Turk Dis Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne, Baskın Oran (ed.), İletisim, Yay. C. I, İstanbul, 2001 s. 815-816.

Bu nedenle uluslar arası platformlarda Yunanistan tarafından engellenmemek için anılan ülkenin başvurusu sonrası Türkiye 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Türkiye, çıkarlarının korunması kapsamında Yunanistan'ın üye olduğu ve aktif rol aldığı her ortamda bulunmak zorundadır.

Türkiye'nin AET'ye üyelik başvurusunun üçüncü nedenini yukarıda da açıkça ifade edildiği gibi ulu önder Atatürk'ün cumhuriyetin kuruluşu sonrası, genç Türk devletine “ çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmayı “ hedef göstermesidir. AET üyeliği bu bağlamda ülkemiz için bir zorunluluk olarak görülmüştür.

Türkiye cumhuriyeti kuruluşundan sonra dış politikada dengeli bir siyaset takip etmiş, ve bu politikayı “ yurttta barış, dünyada barış “ vecizesiyle simgeleştirmiştir. Avrupalı devletlerle seviyeli bir politika takip etmiş, Avrupa içinde gerçekleşen olaylara taraf olmaktan kaçınmıştır.

II. Dünya Savaşına kadar izlenen tarafsız politika, savaşın sona ermesine yakın bir zamanda Türkiye'nin ABD'nin yanında savaşa girmesi ve özellikle de Sovyetlerin Türkiye'den toprak talepleri sonucu son bulmuştur. Ortaya çıkan yeni dünya düzeninde Türkiye batı tarafında yerini almıştır. Bu arada Avrupa'nın da, doğu-batı olarak bölünmesi sonucu, batı kavramının içinde oluşan boşluğu ABD doldurmuştur.

Sovyetlerin toprak talebi ve ideolojik baskısından dolayı, batıyla bütünleşmeyi başlangıçta sadece çağdaşlaşma için hedef kabul eden Türkiye batıyla birlikteliği aynı zamanda güvenlik ve ideolojik kaygıları nedeniyle de istemeye başlamıştır.

Türkiye, Yunanistan AET'ye başvurana kadar, batılı organizasyonları bir bütün olarak kabul ediyordu. Bu başvuru sonrası AET ve diğer batılı oluşumlar arasında farklar görülmeye başlandı. Günümüze kadar süregelen Türkiye-AET (AB) ilişkilerinin yöneliminde Yunanistan, belirli bir düzeye kadar etkili olmuştur.

Türkiye, 25 Haziran 1963'de Brüksel'de parafe edilen, 12 Eylül 1963'de Ankara'da imzalanan, Türkiye'yi AET'ye ortak üye yapan ve ileride tam üyeliği öngören " Ortaklık Anlaşması "'na Yunanistan'dan üç yıl sonra imza atmıştır. ⁴⁹² Anlaşma; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak üç devre öngörmüştür. ⁴⁹³

Hazırlık döneminin sona ermesi ile 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol⁴⁹⁴ ile geçiş dönemi ile ilgili hükümler ve tarafların üstlenecekleri yükümlülükler belirlenmiştir. ⁴⁹⁵ Geçiş döneminin sonunda gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır.

Bu arada Soğuk Savaş periyodunda gerçekleşen "yumuşama" sürecinde Türkiye, Sovyet tehdidinin azalmasına paralel olarak batıdan bağımsız bir politika izlemeye başlamış bu kapsamda Sovyet Bloğu ile ilişkilerini geliştirmiş, tarafsız ülkelerle ve İslam dünyası ile yakın ilişkiler kurmuştur.

Batı'nın özellikle Kıbrıs Sorunu paralelinde Türkiye'ye karşı takınmış olduğu tavır ve Türkiye'ye uygulanan ambargo nedeniyle ülkemiz, batı ile olan ilişkilerini gevşetmiş, bu bağlamda AET ile olan ilişkilerinde yerine getirmesi gereken şartları sağlamada isteksiz davranmıştır. ⁴⁹⁶

Yunanistan'ın, 12 Haziran 1975 tarihinde AET'ye tam üyelik için başvurması ile konu Türkiye'de yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın bu girişimini, Türkiye karşısında uluslar arası bir platformda yer almak arzusundan kaynaklanan politik bir davranış olarak kabul etti.

492 Ankara Anlaşması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.. Avrupa Birliği ve Türkiye, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, Ankara, 1999, s. 315-320

493 AKMAN Vedat, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 1998, s. 36

494 SANDIKLI Atilla, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 2001, s.198

495 VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Avrupa Birliği Özel Komisyon Raporu, DPT Yayınları, 2000, s.7.

496 Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonucu; AET, Yunanistan'daki demokrasiyi tehlikeye düşüreceği kaygısı ile Kıbrıs Harekatını sert dille kınadığı "Ortak Görüşü"nü yayınlamıştır.

28 Mayıs 1979 tarihinde Yunanistan ile topluluk arasında Yunanistan'ın topluluğa üyeliğinin kabulünü sağlayan bir anlaşma imzalandı. 1981 yılında Yunanistan topluluğun 10. üyesi olarak topluluğa girmiştir.

1970'li yıllarda çok da iyi gitmeyen AB-Türkiye ilişkileri, 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri müdahale ile yeni bir sürece girdi. AET Dışişleri Bakanları Konseyi 12 Eylül ihtilalinin hemen ardından 16 Eylül tarihinde aldığı kararında "Askeri yönetime zaman tanındığını ve bu sürede Antlaşma'nın durdurulmayacağını" bildirmiştir.

Ancak Avrupa Parlamentosu (AP), 22 Ocak 1982 tarihinde Türkiye'de genel seçimlerin yapılmasına ve yeni parlamentonun oluşturulmasına kadar Türk ve AT parlamenterlerinden oluşan Karma Parlamento Komisyonu'nun Avrupa kanadının oluşturulmamasına karar vererek ilişkileri fiilen dondurmuştur.⁴⁹⁷

1986 yılında askeri yönetim sonrası ilk kez Ortaklık Konseyi toplantısı yapılmış; Yunanistan'ın karşı çıkmasına rağmen topluluk Türkiye'ye bakanlar düzeyinde ilk olumlu sinyali vermiştir.⁴⁹⁸

İlişkilerin tekrar başlaması ile 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye, tam üyelik başvurusunu yapmıştır.⁴⁹⁹

Başvuruyu uzun süre cevapsız bırakan Avrupa Topluluğu Komisyonu, nihayet 18 Aralık 1989 tarihinde Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki görüşünü açıklamıştır. Bu görüşünde komisyon, 1993 tarihinden önce topluluğun kendi içinde gerçekleştireceği *iç pazar* hazırlıkları nedeniyle yeni üye kabul edemeyeceklerini bildirmiştir. Tam üyeliğe, ne Türkiye'nin ne

497 "Chronolgy of Turkish-EU Relations" Insight Turkey, V.1, January-March, s. 161.

498 KARLUK Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, IMKB Borsası Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1996, s.686.

499 TEKELİ İlhan İlkin Selim Türkiye ve Avrupa Birliği Ulus Devletini Aşma Aşamasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara, ,2000, s.79 vd.

de AT'nin hazır olduğu belirterek bunun yerine gümrük birliğinin geliştirilmesini önermiştir.⁵⁰⁰

AET'ye ye devletlerin bir kısmı jeo-stratejik ve jeopolitik konumundan dolayı Türkiye'yi hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. Türkiye'nin etrafını çevreleyen bölgede, jeopolitik ihtirasları olan devletlerin hükümetleri, bölgesinde önemli bir g, İşlam dünyasında Batı'nın en sağlam mtfeiki olan bir büyük ülke ile ilişkileri kesmenin sakıncalarını bildiklerinden Türkiye'yi kendilerine daha fazla bağlayabilmek için Türkiye ile pazarlık yapmaya hazırdı.⁵⁰¹ Bu nedenle tüm sorunlarına rağmen ilişkilerini kesmemeye, belirli seviyede tutmaya zen göstermişlerdir.

Komasyon Türkiye'ye kapıları tamamen kapamasa da görünür gelecekte bir üyelik için herhangi bir açıklamada da bulunmamıştır. Komasyon Raporunun Türkiye'ye ilişkin üç çekincesi vardı. Birincisi Türk ekonomisinin entegrasyon sürecinin başlatılması için henüz yeterli olmaması, Türkiye'de demokratikleşme ve insan hakları uygulamalarının AB standartların çok gerisinde olması ve "Türk-Yunan ilişkilerinin tam üyeliğin önünde engel " olduğu belirtiliyordu.⁵⁰²

Türk kamuoyunda Komasyonun Raporu din faktörü ön plana çıkartılarak açıkça hayır denmesi beklentisinin boşa çıkması nedeniyle çok fazla tepki görmemiştir. Muhalefet, açıklanan Raporu bir "başarısızlık" olarak ele almış, iktidar ise Türkiye'nin AT ile olan ilişkilerinde bir "aşama" olarak değerlendirmiştir.⁵⁰³

3.3.8.1.1 Gümrük Birliği ve AB-Türkiye Ortaklık İlişkisi

AB-Türkiye ilişkilerinde 1990'lı yılların başlarındaki en önemli gelişme Komasyon'un tam üyelik talebinin reddi zerine AB içinde başka rneği olmayan Gümrük Birliği'ne gitme konusunda varılan uzlaşı olmuştur.

500 Ayrıntılı bilgi için bkz. www.eureptr.org.tr

501 CORNELL Eric, Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde, Cem/Kültür, İştanbul, 1998, s. 187.

502 ERALP Atilla, Türkiye ve Avrupa, İmge Yayınları, Ankara, 1997, s.155.

503 BOZKURT Veyssel, Avrupa Birliği Ve Türkiye, Vipaş Yay., İştanbul, 2001 s.264-265.

Essen Zirvesi'ne davet edilmemiş olmanın yarattığı olumsuz havaya rağmen Gümrük Birliğine ilişkin çalışmalar devam etmiş ve Ankara Antlaşmasına istinaden oluşturulan ve yetkilendirilen Ortaklık Konseyi tarafından, anlaşmanın ve bahsi geçen Katma Protokolün ilgili düzenlemelerine uygun olarak, 5 Mart 1995 tarihinde alınan ve 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği⁵⁰⁴ Kararı, Türkiye ile AT ilişkilerinde somut bir gelişme olmuştur. Türkiye'yi Gümrük Birliğine götüren nedenlerin başında tam üyelik talebini reddinden sonra en azından mevcut Antlaşmaları işletme düşüncesi yatmaktadır.⁵⁰⁵

Bu düşüncesinin kaynağı ise 1988 yılında Türkiye'de Başbakan Turgut Özal ile görüşen Fransız Dışişleri Bakanı Raymond Barre'dır. Barre, Özal ile yaptığı görüşmede AT'nun Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna olumlu yanıt veremeyeceğinden dolayı mevcut Ankara Antlaşması ve Katma Protokol hükümlerinden kaynaklanan Gümrük Birliğinin işletilmesini tavsiye etmiştir. Bu düşünce o tarihte kabul görmese de daha sonra AB Komisyonu Görüşü'nü açıklayınca mantıklı bir öneri kabul edilerek hayata geçirilmeye başlanmıştır.⁵⁰⁶ Türkiye'de Gümrük Birliği'ne giriş için gösterilen çabanın temelinde, AB ile oluşturulacak ekonomik birliğin siyasal bütünleşmeyi sağlayabilecek bir ön adım olacağı düşüncesi yatmaktadır.⁵⁰⁷

3.3.8.1.2 Lüksemburg Zirvesi ve Sonrası

1995 yılında AB ile Gümrük Birliği Kararı imzalandıktan sonra ilişkilerin gelişeceği yönündeki beklentiler boşa çıkmış, Essen Zirvesi'ndeki uygulamalarına paralel olarak, 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesinde Avrupa Birliği üyesi devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları, AB'nin Kopenhag kriterlerine⁵⁰⁸ uyum sağlayabilme olanakları itibarıyla iki aşama

504 Gümrük Birliği ile ilgili bilgi için bkz. T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı Web Sitesi, <http://www.dtm.gov.tr/ab/TABgb/2.htm>

505 Bkz: UĞUR Mehmet, , Avrupa Birliği ve Türkiye, Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi,, Everest Yay., İstanbul, 2000, s.94-103.

506 BİRAND M. Ali, Türkiye'nin Avrupa Macerası 1959-1999, Doğan Kitap, İstanbul,2000, s. 478.

507 YİĞİT Süreyya, "Buradan Sonsuza-Türkiye Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği" içinde, Gökay Bülent, Türkiye Avrupa'nın Neresinde? Gümrük Birliği Anlaşması'nın Düşündürdükleri, Ayraç Yay, Ankara, 1997 s.90-91.507

508 21-22 Haziran 1993 tarihlerinde AB Kopenhag Zirvesinde, üye ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları, AB'ne, dolayısıyla Avrupa Toplulukları'na üye olacak adayların şu üç kritere sahip olmaları gerektiğini kabul etmişlerdir : 1. Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve saygı görmesini güven altına alan kurumların istikrara kavuşmuş olması ;

içerisinde genişlemesini planlamış⁵⁰⁹, ancak Türkiye bu genişleme politikasının dışında tutulmuştur.

Bu zirvede benimsenen karara Türkiye tepki göstermiş⁵¹⁰ ve zaten inişli-çıkışlı bir seyir izleyen ilişkilerde, yeniden sıfır noktasına dönülmüştür.

Bu dışlama, bardağı taşıran son damla olmuş ve dönemin hükümeti AB ile siyasi konuları görüşmeme sadece Ankara Antlaşması, Katma Protokol ve Gümrük Birliği hükümleri çerçevesinde ilişkileri devam ettirme kararı almıştır.

AB düşüncelerini çok yalın şekilde ortaya koymuş olmanın yanlışlığını çabuk fark ederek, Türkiye ile buzları eritmek için stratejiler geliştirmiş, 12 Mart 1998 tarihinde yapılan Avrupa Konferansı'na AB Dönem Başkanlığını yürüten İngiltere tarafından davet edilen Türkiye, bu konferansa Lüksemburg Zirvesinde alınan karara kendisi açısından yeterli bir içerik kazandırılması halinde katılacağını bildirmiştir.

Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke ilan edilmemesinin gerekçeleri olarak belirtilen politik ve ekonomik engeller arasında en önemlileri, Türkiye'deki demokratikleşme sorunları, insan hakları ihlalleri, *Yunanistan ile mevcut bulunan sorunlar ve Kıbrıs meselesi* gösterilmiştir.⁵¹¹

AB, Lüksemburg Zirvesi sonrası Türk tarafının tepkilerini yumuşatabilmek için "Türkiye için Avrupa Stratejisi" adlı bir belgeyi 4 Mart 1998 tarihinde kabul etmiştir.

Diğer yandan, 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde yapılan Cardiff Zirvesinde kabul edilen sonuç bildirgesinde ise, Türkiye'nin AB'nin genişleme

509 İlk aşamaya, Kopenhag kriterlerine en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip olduğu öngörülen GKRY, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya, ikinci aşamaya ise adı geçen kriterlere uyum konusunda daha fazla güçlülere sahip olacakları düşünülen Slovakya, Litvanya, Bulgaristan ve Romanya dahil edilmişlerdir.

510 Dönemin Başbakanı Mesut YILMAZ, 14 Aralık 1998 tarihinde yaptığı basın toplantısında, diğer başvuran ülkelere kıyasla Türkiye'ye ayrımcı bir muamele yapıldığını belirterek, "AB'nin, bu yaklaşım ve zihniyetini değiştirmedeği müddetçe Türkiye-AB ilişkilerinin yapıcı ve çok yönlü bir diyalog içinde geliştirilmesinin beklenemeyeceğini" vurgulamıştır

511 ÖZCAN Mehmet, Avrupa Birliği'nde Fikri ve Sinai Haklar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999, s.15.

sürecindeki konumuna ilişkin “ *üyelik için ehil* ” tümcesi yerine “ *üye adayı* ” terimi benimsenmiş, ancak bu durum da Türkiye açısından pek tatminkar bulunmamıştır .Cardiff Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, Türkiye'ye yönelik oluşan olumlu atmosfer, Lüksemburg'da tesis edilen ve Türkiye açısından ayrımcı bir uygulama olarak kabul edilebilecek haksız sonucu ortadan kaldırmamıştır.

AB-Türkiye ilişkilerinde 4 Kasım 1998 tarihinde açıklanan Komisyon'un İlk Düzenli Raporu, Lüksemburg' tan sonra Türkiye'yi diğer aday ülkeler ile aynı şekilde ele aldığı için en olumlu gelişme olmuştur.

Avrupa Konseyi'nin 11-12 Aralık 1998 tarihinde Viyana'da yapmış olduğu Zirve toplantısının gündeminde yeniden yer alan Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, daha önce yapılan zirvelerde olduğu gibi yine aynı nedenlerle Türkiye'nin aday ülke ilan edilmemesi ile sonuçlanmış ve Türkiye hiç de hak etmediği bir konuma düşürülmüştür.

Bu zirve kararlarına bakarak o dönemde diğer aday ülkelerin aksine Türkiye'nin tam üyelik yolundaki engellerinin, ekonomik nitelikli olmaktan çok siyasi nitelikli engeller olduğu gözlemlenmiştir.⁵¹²

3.3.8.1.3 Adaylık Süreci

1999 yılına gelindiğinde özellikle 17 Ağustos depremi sonrası Yunanistan ile ilişkilerde oluşan bahar havası sayesinde, AB ile de ilişkiler yumuşamış, Komisyon 13 Ekim 1999 tarihinde Türkiye'nin "aday" ülke olmasını teklif etmiştir.

AB'nin 11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi gereğince Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi Türkiye açısından Lüksemburg Zirvesindeki olumsuzluğu giderici nitelikte olmuştur. Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, aday ülkelerin AB'nin genişleme sürecine eşit haklarla katılacakları ve bu ülkelerin Avrupa Toplulukları'nı ve AB'ni kuran

512 HANLI Hakan, "EU-Turkish Relations" Insight Turkey V.1, January-March, 1999, s. 46.

anlaşmalarda belirtilen değer ve amaçları benimseyecekleri vurgulanmaktadır.

Ayrıca, aday ülkelerin kendi aralarındaki sınır ve bu nitelikteki diğer sorunları Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşmasının ilgili düzenlemelerine uygun olarak barışçıl yollarla çözmeleri konusunda, AB Konseyi telkinde bulunmaktadır. Aday ülke adı açıkça belirtilmese bile, özellikle *Türkiye ile Yunanistan* arasındaki mevcut sorunlar nedeniyle, bu iki ülkenin sorunlarını barışçıl metotlarla çözmeleri ve bu bağlamda bir çözümün gerçekleşmemesi halinde, aday ülkelerin, makul bir sürede uyuşmazlıklarını Uluslararası Adalet Divanı'na sunmaları istenmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların, gerek siyasi metotlarla ve gerekse hukuksal çerçevede Uluslararası Adalet Divanı'nda çözülememeleri durumunda, AB Konseyi, en geç 2004 yılı sonunda, uyuşmazlıkların çözümlenmesini sağlamak amacıyla ve özellikle katılım süreciyle ilgili bu sorunların menfi etkileri konusunda durum değerlendirmesi yapacağını vurgulamıştır.

AB Konseyi tarafından yapılacak durum değerlendirmesine, Yunanistan'ın da katılması ve Konsey tarafından kararların uyuşumla alınması, yani oybirliğinin geçerli olması düşünüldüğünde, Yunanistan'ın iradesini, bu durum değerlendirmesine kendi çıkarları doğrultusunda yansıtması kaçınılmaz olmaktadır.

Çünkü, Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, tam üyeliğe ilişkin sürecin başlatılmasında Yunanistan ile mevcut sorunların (birinci derecede Kıbrıs sorunu) giderilmesi üstü örtülü bir şekilde tam üyelik öncesi ön koşul olarak öne sürülmektedir denilebilir. Bu durumda, iki ülke arasında yıllardır çözülemeyen sorunların, AB Konseyi'nin durum değerlendirmesi yapmadan önce çözümlenmesi Türkiye açısından son derece önemli olmaktadır. Ancak, sorunların çözümünde, şimdiye kadar karşılıklı bir uyuşum sağlanamadığı ve Yunanistan'ın da sorunların çözümü konusunda Türkiye'ye oranla daha rahat

bir konumda olduğu düşünülecek olursa, Türkiye'nin manevra alanının son derece daraldığını söylemek abartı olmayacaktır.

Helsinki sonrasında AB Komisyonu, 8 Kasım 2000 tarihinde Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi düzenlemiş, Konsey bu belgeye 4 Aralık 2000 tarihinde siyasi bir anlaşma için onay vermiştir. Bu belge üzerine Türkiye, AB yol haritası olan Ulusal Programı üzerinde yapılan yoğun tartışmalardan sonra kabul ederek biraz geç de olsa AB tarafına sunulmuştur. AB'nin ulusal programa tepkisi çok net olmamıştır. Özellikle anadilde yayın, ve kültürel haklar konusunda açık olmayan ifadelere yer verildiği için eleştirilse de programın sunulması da bir aşama olarak görülmüştür.

AKP hükümetinin, 3 Kasım 2003 de işbaşına gelmesiyle 1999'dan 2003'e kadar boşa harcanan zamanın baskısıyla art arda reform paketleri çıkarılmaya başlanmıştır. AKP iktidarı, 17 Aralık Zirvesi öncesine kadar geçen dönemde Kopenhag siyasi Kriterlerinin yerine getirilmesi için "olağanüstü" bir çabanın içine girmiştir. Bu kapsamda MGK, DGM ve idam gibi Türkiye'de bir dönem tartışılması bile mümkün görünmeyen konularda radikal değişiklikler yapılmıştır.

Aralık 2002 Kopenhag zirvesinde Türkiye ile müzakerelerin başlayıp başlamayacağına Aralık 2004 zirvesinde karar verileceği belirtilmiş, ancak ev ödevi olarak uzunca bir listeyi Türkiye'nin yapması istenmişti. Türkiye bu dönem içinde hummalı bir çalışmaya girerek, hem anayasa hem de kanunlarda AB'nin isteği doğrultusunda "büyük" değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bunlara dayanarak 6 Ekim 2004 tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye ile müzakerelere başlanmasını istemiştir.

Avrupa Parlamentosu'nda 15 Aralık 2004 tarihinde yapılan oylamada da müzakerelerin başlaması için 407 milletvekili Türkiye lehine oy kullanırken, karşı çıkanların sayısı 262'de kaldı. Oylamaya 29 milletvekili de katılmadı.

17 Aralık gecesi, yapılan müzakereler sonucunda Türkiye ile AB arasındaki müzakerelere 3 Ekim 2005'de başlanmasına dair anlaşma

imzalanmıştır. Kıbrıs konusu az daha müzakerelerin başarısız olmasına yol açacakken İngiltere'nin araya girmesi ile bir orta yol formülüne gidilmiştir. Yani müzakerelerin başlayacağı 3 Ekim 2005 tarihine kadar Türkiye Kıbrıs Rum Kesimi'ni Ankara Antlaşmasına dahil edeceğine dair sözlü taahhütte bulunmuştur.

3.3.8.2 Türkiye'nin AB İçin Önemi

Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine gerek karadan, gerekse denizden ulaşma yollarında anahtar ülke konumunda olan Türkiye benzersiz coğrafi konumu nedeniyle dünyadaki başat güçlerin, enerji politikalarının uygulanması ve buraların korunması kapsamında kilit bir rol oynamaktadır.

Jeostratejik konumu Türkiye'yi, özellikle Güney ve Batı Avrupa'ya petrol taşınması için bir transit ülke konumuna getirmektedir. Bu kapsamda Ege Denizi; Türkiye, Karadeniz, Kafkasya ve AB arasında bir köprüdür. Türkiye, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar olan deniz taşımacılığının güvenliğini kesintisiz olarak sağlayabilecek yegane ülke konumundadır.

Denizcilik sektörünün 2000 yılı istatistiklerine⁵¹³ göre, AB ihracatının en fazla artış gösterdiği ülkelerin başında % 44 oran ile Türkiye gelmektedir. Türkiye'yi % 34 ile Rusya izlemektedir. Bununla birlikte, AB'nin Rusya'dan ithalatı da % 73 oranında artmıştır. Ege Denizi'nin, AB'nin bir "iç denizi" gibi olması, bu denizden sağlanacak her türlü menfaatin AB yararına dönüştürülmesi için Türkiye'nin AB'ne üyeliği zorunludur.

Bu üyeliğin mümkün olan en kısa zamanda gerçekleşmesi siyasi ve ekonomik açıdan olduğu kadar güvenlik çıkarları bakımından da önemlidir. Üyesi Türkiye vasıtasıyla AB'nin askeri varlığı Karadeniz'de en güçlü şekilde temsil edilecek, Türkiye AB'ni, Kafkaslara, Orta Doğu'ya ve Orta Asya'ya bağlayan bir köprü olacaktır. Gelecekte, bu bölgelerde icra edilmesi söz konusu olabilecek AB hareketi için Türkiye'ye ihtiyaç duyulması kaçınılmaz olacaktır.

513 Deniz Sektörü Raporu, 2000.

Irak Savaşı, Türkiye'nin bu konuda ne derece önemli bir ülke olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Üç kıtayıyla bağlantısı olan ve bu bağlantıyı yalnız Türkiye üzerinden gerçekleştiren Ege Denizi, pek tabii ki yukarıda belirtilen stratejik vizyon içinde AB'nin birinci derecede fayda sağlayacağı bir platform olacaktır.

AB, küresel rakibi ABD ile her alanda ve özellikle denizlerdeki rekabetini Türkiye'yi yanına alarak daha etkili bir şekilde sürdürebilir. Stratejik öneme sahip Ege Denizi ve dolayısıyla Türkiye'nin bu çerçevede ekonomik, siyasi ve askeri yönden sağlayacağı faydaların göz ardı edilmemesi gerekir. Ege'de "karşı taraf" durumunda olan bir Türkiye yerine aynı tarafta yer alan "üye" bir Türkiye, AB için çok daha kazançlı olacaktır.

3.3.8.3 AB'nin, Yunanistan'dan Kaynaklanan Sorunlara Yaklaşımı

Türklerin Balkanlar ve Avrupa'da uzun yıllar egemenlik kurmuş olmaları dolayısıyla Osmanlı - Türk kimliğine karşı avrupalıların bilinç altlarında yer etmiş olan olumsuz imajlar, Türkiye ile arasındaki uyuşmazlık konularında - özellikle AB bağlamında - Yunanistan tarafından dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Türklerin İslam dinine bağlı oldukları, Avrupalı değil aksine Asyalı oldukları, dolayısıyla Avrupa uygarlığının bir parçası olarak kabul edilemeyecekleri, kimi zaman açıkça kimi zaman örtülü olarak avrupada dile getirilmektedir.

Yunanistan'ın oluşturmaya çalıştığı baskı ve kamuoyu yaptırımları, ne yazık ki Avrupa ülkelerinde destek bulabilmektedir. Askeri açıdan Türkiye'nin NATO çerçevesindeki yükümlülüklerine olan gereksinim bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin Avrupa kimliği içerisindeki yeri sürekli bir sorgulamayı da beraberinde gündeme getirmektedir. Dolayısıyla Türkiye söz konusu olduğunda, Yunanistan bu kaygıları kolaylıkla kullanabilmektedir. Doğrusu, bir başka yönüyle Türkiye'nin Avrupa kimliği içerisinde yer alması konusunda çekimser davranan ülkelerin de, Yunanistan'ın bu politikasını ileri sürerek Türkiye'nin çabalarını geciktirdiklerini söyleyebiliriz.

Hukuken AB, Ege'de Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların tarafı konumunda değildir. En azından Türkiye tarafından tanınmadıkça "ilgili taraf" sıfatı olamaz.⁵¹⁴ Ancak, zaman zaman AB'nin siyasi olarak bazı girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Ege sorunlarına yönelik olarak ilk defa 18 Eylül 1981 tarihinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Aynı tarihte Avrupa Parlamentosunda onaylanan ve oybirliğiyle kabul edilen Fourcade Raporunda, Ege sorunlarının çözümüne ilişkin bazı görüşlere yer verilmiştir. Kararın 6 ncı maddesinde, "Korsika, Sicilya, Sardunya ve Yunan Adaları gibi üye devletlere ait adaların da kara suları, kıta sahanlığı ve ekonomik bölgelerinden yararlanmaları gereğine" dikkat çekilmiş, açıklamanın 62, 63 ve 65 nci paragraflarında sırasıyla aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

- Topluluğun yeni bir üyesi olan Yunanistan'la ilgili olarak şu hususu gözden uzak tutmamalıyız: Yunan Adaları; Balear Adaları, Korsika, Sardunya, Sicilya gibi esas kıta ülkesinin ayrılmaz parçalarıdır ve egemenlik esassından on iki mil genişlikte kara suları, 200 mil genişlikte ekonomik bölge ve kıta sahanlığı talep edebilirler.
- Bununla beraber, Akdeniz adalarının diğer devletlerin haklarına tecavüz etmeksizin bu alanlarda hak iddia edemedikleri durumlarda yalnız "eşit uzaklık" metodu ki, böylelikle bunu objektif bir genel prensip seviyesine yükseltmişlerdir, kıyıdaş devletler arasında bir karara varılmasını sağlayabilir.
- Akdeniz için doğru olan Ege Denizi için de doğrudur. Türkiye tarafından tartışılmakla birlikte, gerçek bir takım oluşturan Yunan Adaları eşit uzaklık metodu uyarınca kıta sahanlığına sahip olmalıdır.

AB'nin bağlayıcı karar alma organı Avrupa Konseyidir. Her ne kadar Avrupa Parlamentosu'nun kararları bağlayıcı olmayıp istişare niteliği taşısa da alınan karar, en azından AB'nin konuya eğilimini ve niyetini ortaya koymaktadır. Uygulanması gereken hukuk kurallarından sapan birtakım çözüm önerileri getiren AB'nin niyeti, ortaya çıkan bir zorunluluğu karşılamak

514 TOLUNER Sevin, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları, Beta Yayıncılık, İstanbul Kasım 2000.

değil, Ege Denizi uyuşmazlığında Yunanistan'ın yanında yer aldığını vurgulamaktır.⁵¹⁵ Bu niyet günümüzde de fazlaca değişmemiştir.

Türkiye'nin AB üyeliği için, AB tarafından öne sürülen kriterler içinde "Türkiye'nin Sınır Problemlerini Gidermek" gibi bir siyasi kriter yer almaktadır. Bu kapsamda, Yunanistan'dan kaynaklanan Ege sorunlarının giderilmesi, Türkiye'nin AB üyeliği için zorunlu bir hale gelmiştir. Bunun bir başka anlamı ise, iki ülke arasındaki sorunların boyutunun değişerek, AB'nin de Türkiye'nin muhatabı ve sorunlarda taraf haline gelmesidir.

Yunanistan, Ege ve Kıbrıs konularını 1999 Helsinki Bildirgesi içine dahil ederek Türkiye ile AB'ni taraf haline getirmiştir. Yunanistan'ın bu tutumu, öteden beri olduğu gibi, AB'nin de işine gelmiş, eline, Türkiye'ye karşı ileride tam üyelik yollarını tıkamak için kullanabileceği yeni kozlar vermiştir.

Türkiye'yi "üvey evlat" gibi görme alışkanlığındaki AB'nin, Ege'deki Türk-Yunan sorunlarına bakışında da farklı bir durum söz konusu değildir. Kaldı ki AB, Yunanistan nedeniyle dolaylı olarak sorunlara siyasi yönden taraf konumundadır. Hatta bu taraftarlığını yeri geldiğinde çekinmeden beyan etmektedir. 15 Şubat 1996 tarihinde Avrupa Parlamentosunun yayınladığı aşağıdaki bildiride açıkça görülmektedir:

"Avrupa Parlamentosu, Doğu Ege'de Kardak Adası ile ilgili olarak Türkiye'nin provokatif askeri operasyonlarından kaygı duymaktadır. Kardak Adası 1923 yılındaki Lozan Andlaşması, 1932 yılında İtalya ve Türkiye arasındaki protokol ve 1947 Andlaşmasına göre Oniki Adalar grubuna dahildir ve 1960'lı yıllardaki Türk haritaları bile bu adaları Yunan toprağı olarak göstermektedir. Avrupa Parlamentosu Türkiye'nin, bir AB üyesi olan Yunanistan'ın egemenlik haklarını tehlikeli bir biçimde ihlal etmesinden ve Ege'deki askeri gerginliğin artmasından ciddi biçimde kaygı duymaktadır.

515 TOLUNER Sevin, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları, Beta Yayıncılık, İstanbul 2000

Yunanistan'ın sınırlarının aynı zamanda AB'nin dış sınırlarının parçası olduğunu vurgular. Avrupa Parlamentosu Türkiye'den, Ege'deki, özellikle Kardak Adasına ve kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesine ilişkin olarak, farklılıkların giderilmesine çalışılmasında uluslar arası hukuk ilkelerine saygı gösterilmesini istemektedir".⁵¹⁶

Ayrıca Yunanistan'ın 2003'ün ilk yarısında yürüttüğü AB Dönem Başkanlığı'nı göz önünde bulundurduğumuzda, bu dönem içerisinde Yunanistan'ın "Ege" konusunda Türkiye'ye yönelik aktif bir politika izlediği, inisiyatif elde etmeye çalışarak AB Parlamentosu ve Komisyonu'na Türkiye'yi uzlaşmaz bir ülke gibi gösterme çabaları içerisinde girdiği ve bu inisiyatifi 2004 sonuna kadar etkili olarak kullandığı görülmüştür.

Bu bağlamda Yunanistan, Haziran 2003 ayı içerisinde sözde hava sahası ihlallerini ve tacizleri bahane ederek Türk - Yunan sorunlarını AB Dönem Başkanlığını İtalya'ya devrettiği AB Selanik Zirvesine taşımayı başarmıştır.

AB Konseyi, Helsinki zirvesinin yukarıda anlatılan sonuçları bağlamında, Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut olan sorunların çözümüne ilişkin kendisini üstü örtülü de olsa yetkili görmektedir. Bu durum, Türkiye-AB ilişkilerinde sorunlar doğurmanın ötesinde, Türkiye'nin hareket alanını da sınırlayıcı bir etki yaratabilir.

Bugünkü mevcut siyasi durum itibarı ile, Ege sorunlarının çözümlenmesinde, kritik bir sürecin işlemeye başladığı değerlendirilmektedir. Türkiye, Ege sorunlarının çözümünde Yunanistan'ın yanında siyasal yönden oldukça güçlü bir rakiple karşı karşıyadır. Bu nedenle hukuksal dayanaklarının hiçbir boşluğa yer vermeyecek şekilde tam anlamıyla ikna edici olması ve uluslar arası alanda da taraftar bulması gerekmektedir. Tabii ki, Türkiye için en uygun durum, AB'nin mümkün olduğu kadar Ege sorunları dışında tutulması veya pasif durumda bırakılmasıdır.

516 "Avrupa Birliği Türkiye'den Ne İstiyor?" Stratejik Analiz Dergisi, ASAM yayını, sayı 21, Ocak 2002.

4. YUNANİSTAN'IN BALKANLAR ÜZERİNDEKİ STRATEJİK HEDEFLERİ

Balkanlar Osmanlı döneminde uzunca bir süre huzur içinde yönetilmiş bir bölgedir. Özellikle Rusya'nın " Doğu Sorunu " olarak ortaya çıkardığı " hasta adamın topraklarını paylaşma ve Osmanlı'nın Avrupa'dan çıkarılması " amacı Balkanları belirsizliğe sürüklemiştir. Yaşanan Balkan savaşları neden olduğu I.nci ve II.nci Dünya savaşları, günümüzde ise bölgede yaşanan Bosna , Kosova katliamları ve son olarak da Makedonya'da yaşanan etnik çatışmalar bölgenin istikrarsız yapısının devam ettiğinin göstergesi durumundadır.

SSCB'nin yıkılmasından sonra Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme gayretleri Yunanistan'ı telaşlandırmış, Türkiye'nin bölgede başat bir güç olmasını engelleme stratejisini yürürlüğe koymasına neden olmuştur. Yunanistan'ın Balkanlar üzerindeki stratejilerine geçilmeden önce, Balkanlar'ın tarihi, jeostratejik, politik ve ekonomik özelliklerinin bilinmesinin yararlı olacağı değerlendirildiğinden öncelik bu konulara verilmiştir.

4.1 Balkanların Tarihi, Jeostratejik Önemi, Politik ve Ekonomik Yapısı

4.1.1 Balkanlar'ın Tarihi

17. y.y.'in ikinci yarısında Osmanlı devletinin çöküş sürecine girmesiyle oluşan güç boşluğu, Avusturya ve Rusya'nın ortaya çıkmasına neden olmuştur.”⁵¹⁷

Karlofça Antlaşması (26 Ocak 1699), Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da egemenliğinin azalmaya başladığının ilk belirtisidir.⁵¹⁸ Aslında sonun başlangıcına, Viyana önlerinden geri çekilme neden olmuştur.

Rusya Panortodoksluk politikasını kullanarak, 1774 Kaynarca Antlaşması ile kendini Osmanlı imparatorluğunda yaşayan Ortodoksların koruyucusu ilan etmişti. Ayrıca 19'ncü yy.da da Panslavizm'i benzer şekilde amaçları yönünde kullanmak üzere ortaya çıkarmıştır ki, bu politikaları kullanarak Osmanlı'ya tabi Balkan halklarını ayaklandırmak sureti ile çöküşü hızlandırmıştır. Ruslar'ın güdümü ile Osmanlı'ya Avrupa'nın hasta adamı sıfatının yakıştırılması sonucu, Osmanlı çöktükten sonra topraklarının paylaşımı bu kapsamda Balkan halklarının geleceği, Doğu Sorunu olarak ortaya çıkarılmıştır.⁵¹⁹

Bu dönemin en belirgin özelliği, Osmanlıların Avusturya ve Rusya'ya karşı sürekli toprak kayıplarıdır. Bu husus da, Osmanlı'nın Balkanlardaki otoritesini sarsan önemli etkenlerden biri olmuştur. Öyle ki, Pasarofça Antlaşması ile Banat, Kaynarca Antlaşması ile Kırım, Yaş Antlaşması ile Dnyeste'in kuzeyindeki topraklar ve Bükreş Antlaşması ile ise Beserabya, Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Avusturya'da boş durmamıştı ve 1873'de

517 CASTELLAN Georges Balkanların Tarihi Milliyet Yayınları Çev. Dr. Ayşegül Yaraman BAŞBUĞU 2.B. 1995 İSTANBUL s.199

518 Antlaşmanın metni ve ayrıntılı bilgi için bkz. ERİM Nihat, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, TTK. Basımevi, 1953,ANKARA s.23-35;

519 Avrupa'nın Hasta Adamı deyimi Rus Çarı Nicolas Pavlovitch tarafından İngiliz elçisi Hamilton Seymour'a 1853 yılında sarayda bir balo esnasında söylenmiş ve diplomatik belgelerde tarihsel literatüre geçmiştir. Bunun için bkz. Doğu Sorunu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., SAGAY Reşat, Milletlerarası Önemli Meseleler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. B., 1972, İSTANBUL, s.70-71, ayrıca POTYEMKIN Vladimir Uluslar Arası İlişkiler Tarihi May yayıları I.B. Çev. Atilla TOKATLI 1977.,s.97-128;

Bukovina'yı ele geçirirken, 1818 Viyana Kongresi ile de Dalmaçya'nın bir bölümünü kontrol altına almıştır."⁵²⁰

1808 Osmanlı-Rus Harbi ile, Rus kuvvetleri Osmanlı topraklarına tecavüze başlayınca, Rus gizli istihbarat subayları, ırk olarak kendilerine yakın olan Sırlarla temasa geçtiler.

Yavaş yavaş Sırp kıpırdanmaları başladı. Osmanlı devlet memurlarına ve askerlerine karşı gelme ve saldırılar giderek yoğunlaştı. Ruslar Sırbistan'da köprü başını kurdular.⁵²¹

Bu arada yine Rusların kışkırtmalarıyla "Türk Yönetimi"ne karşı Yunan-Rum başkaldırısı 6 Mart 1821 günü başladı. Başkaldırısı, Rus Çarı I.Alexandr'ın (1777-1825) yaverleri, Yunan-Rum asıllı yüksek rütbeli Rus subayları yönetti.

Tarih 1850'li yıllara geldiğinde Rusya'nın Balkanlarda izlediği emperyal politikalarını gerçekleştirme aracı olarak Ortodoksluk ve Slavlık propagandası yaptığını Avrupa'da Marx yüksek sesle dile getirdi. Marx "Geniş Fesat"ta düşüncelerini "1809 Sırp ayaklanması, 1821 Yunan ayaklanması Rus altını ile kışkırtıldı, beslendi ve buradaki Türk paşaları hükümete karşı ihtilal bayrağını kaldırdılar. Bütün bu işlerde Rus hileleri, entrikaları ve para kaynakları asla eksik olmadı."⁵²² sözleri ile belirtti.

Yunanlıların Mora ayaklanmasının⁵²³, Balkanlarda daha sonra ki ayaklanmalar için bir model teşkil etmesiyle⁵²⁴ Balkanlar'da katliamlar gelenek halini aldı. Bu ayaklanmaların hepsi Rus destekliydi.

520 Adı geçen antlaşmaların metinleri ve kaybedilen toprakları için bkz. 1. ERİM. Nihat;" Milletlerarası Adalet Divanı ve Türkiye-Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi (Etabli meselesi)", AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, c: 2. no: 1. 1944.Pasarofça Antlaşması için s.61-71; Küçük Kaynarca Antlaşması için s.115-137; Yaş Antlaşması için s.181-194;Bükreş Antlaşması için s.241-254

521 Türkiye gazetesi 22 Mayıs 1999

522 KOHN,Hans Panslavizm ve Rus milliyetçiliği, 1991, s102

523 Yunan İsyanı'na bu çalışmanın Yunan Tarihi kısmında ayrıntılı olarak bahsedildiği için burada kısaca geçilmiştir

524 MCCARHY Justin Ölüm ve sürgün,İnkılap Yay.İstanbul, 1998, s 11

Osmanlı-Rus savaşı (1877-1878) yarımadanın toplumsal siyasal ve askeri yapısını sarsmıştır. Her şeyden önce Rus askerlerinin yanı başlarında olduğunu görmeleri Balkan halklarını ulusal bilincin isteklerini gerçekleştirme çabaları açısından ivmelendirerek yönlendirilmiştir.

Savaş öncesi Osmanlı askeri yapısının sağladığı güvenlik ile yaşayan eski etnik gruplar, şimdi ulus–devlet haline gelmişler ve beslemek zorunluluğunu duyacakları ulusal ordular oluşturmuşlardı.

1911 Libya Harbi esnasında, bütün Balkan milletleri yıllardır uygulanan Slav-Ortodoks politikalarının kışkırtmaları ile Osmanlı aleyhine ayaklandı. Nerede Türk ve Müslüman varsa öldürülüyor, öldürülemezse sürgün ediliyordu.

Balkanlardaki karışıklıklardan, katliam olayları ile bu hareketleri tertipleyen gizli komitelerden, işbirliği halindeki din adamlarından ve Bulgarlara verilen Rus desteğinden söz eden döneme ait raporlar mevcuttur.⁵²⁵

Birinci Balkan Savaşı bittiğinde sonuç beklendiği gibi olmamıştı. “Savaştan önce Avrupa Devletleri, Osmanlı’nın böyle bir yenilgisini düşünmemiş oldukları için sonuç ne olursa olsun hudut değişikliğinin kabul edilmeyeceğini açıklamışlardı. Ama sonuçlar bu ilkenin çabucak unutulmasını sağladı.

Zaten Balkan ülkeleri Avrupa’yı bir kenara atıp en büyük parsaya sahip olmak için birbirleri ile savaşa başlamışlardı bile.....bu ihtiraslardan İkinci Balkan Savaşı doğdu (Haziran –Temmuz 1913). Sonuçta 1910-1920 yılları arasında, Balkanlardaki Türk unsurun yüzde yirmi beşi katledildi. Yüzde ellisi, kar kış demeden sürgün edildi. Gerisi de dağlarda yaşamaya mahkum edildi.Sonuçta Osmanlı Balkanlar’da ki topraklarından Edirne’ye kadar olan Doğu Trakya bölümü hariç hepsini kaybetti.

525 ULUBELEN Erol, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, Aykaç kitabevi, İSTANBUL, 1967 s 67-68

Birinci Dünya Savaşı Balkanlarda sebep olduğu yıkımlar sonucu ancak dört ayrı antlaşma ile sona erdirilebilmişti. Günümüzde Balkanlarda en büyük sorunlara sebep olan Yugoslavya bu dönemlerin ürünüdür.⁵²⁶ Daha önce Avusturya-Macaristan imparatorluğunda yaşayan Sırp, Hırvat ve Slovenlerin burjuva temsilcileri Sırp hükümeti ile bir ortak devlet kurma hususunda birleştiler.

1 Aralık 1918'de Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı kuruldu. Karadağ ve Makedonlar yok sayıldı. I.inci Dünya savaşını sonuçlandıran antlaşma masalarında yaratıliveren "ulus-devlet" lerin tümünün bir azınlık sorunu vardı.

Bu kapsamda Romanya ve Macaristan arasında Transilvanya; Romanya ve S.S.C.B. arasında Besarabya Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Makedonya; Arnavutluk ve Yugoslavya arasında Kosova; Arnavutluk ve Yunanistan arasında Güney Arnavutluk Romanya ve Bulgaristan arasında Dobruca; Romanya ve Yugoslavya arasında Banat temel toprak sorunlarını ve topraklarda yaşayan etnik gruplar da etnik azınlık sorunları oluşturuyorlardı. Bunlara, aralarında toprak sorunu olmayan ancak etkin azınlıklar sorunu bulunan Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye'yi de ilave edebiliriz.

Türkiye'nin çabaları sonucunda, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya 09 ŞUBAT 1934'te "Balkan Antantı" nı imzalayacaklardı. "Batılılar", 1934'te, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye'yi bir süre için bir araya getiren bir Balkan Pakti'nin kurulmasını sağladılarsa da bu pakt, hızla biriken savaş bulutlarına karşı koyamadı.⁵²⁷

Balkanlar, soğuk savaş denen döneme biraz farklı bir şekilde başlayacaktı. Balkan tarihinde 1945 yılı, bir parantez olarak kalacak kırk beş

526 CASTELLAN Geoges Balkanların Tarihi Milliyet Yayınları Çev. Dr. Ayşegül Yaraman BAŞBUĞU 2.B. 1995 İSTANBUL, s.525-432'den özet

527 YERASİMOS, Stefanos , Ortadoğu, İletişim Yay., 2. baskı, 1995., S.79;

yıllık bir dönemin başlangıcına damgasını vurur...(artık) siyasal olarak Balkanlar yoktu.⁵²⁸

Bölgenin kuzeyi neredeyse Rus kontrolüne girmişti. Slav asıllı milletlerin Rus hakimiyeti altına alınışı, İkinci Dünya Savaşı sonunda gerçekleştirilmiş olduğundan, bu harpte Sovyetlerin Slavik gayeleri ve icraatı da ortaya çıkmıştır. Nitekim Güney Slavları Federasyonu'nun kurulması, o zaman Sovyet siyasetinin temel şiarlarından biri olmuştur.” demektedir.⁵²⁹ S.S.C.B.de Ruslar, Sovyetlere bağlı birlik içinde diğer uluslara karşı “emperyalizm”i ya onları çeşitli şekillerde Rusya'ya bağımlı kılarak, ya da doğrudan sömürmek yolu ile uyguluyorlardı.⁵³⁰

ABD, Balkanlarda Rusları dengelemek ve yayılmacılığını önleyebilmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda 5 Haziran 1947'de A.B.D. Dışişleri Bakanı George C.Marshall, savaştan bitik vaziyette çıkan Avrupa'nın yardıma ve yeniden yapılandırmaya olan ihtiyacını ortaya koyacaktı. Sovyetler de dahil olmak üzere bütün Avrupa'ya işbirliği teklif edecek ve kendi adı ile anılacak yardım planını sunacaktır.

Türkiye ve S.S.C.B de dahil bütün Avrupa Devletlerinin de katılımı ile Marshall Planı'nın görüşülmesi amacıyla 27 Haziran 1947'de Paris'te bir uluslararası konferans toplanacaktı. Görüşmeler sürdürülürken Rus Dışişleri Bakanı Molotov, planın Avrupa'yı ekonomik açıdan kontrol altına almaya yönelik olduğu iddiasıyla konferansı terk edecektir.

1947'nin sonuna doğru S.S.C.B., Cominform (Communist Information Bureau)'u kuracak, Yunanistan da ise İngiliz desteği ile Kontrolü tamamen ile geçiren silahlı kuvvetler, “Geçici Demokratik Hür Yunan Hükümeti” ni komünistlere karşı ilan edecekti. Böylece Balkanlarda Rus ilerleyişinin önü alınmış olacaktır.

528 CASTELLAN Georges Balkanların Tarihi Milliyet Yayınları Çev. Dr. Ayşegül Yaraman BAŞBUĞU 2.B. 1995 İSTANBUL ,s.496

529 AKYOL Taha, Sovyet Rus Stratejisi ve Türkiye, Ötüken Yayınları, 2.B.,1979, İSTANBUL, S.156-157

530 ERIŞ Metin, Amerika / Rus Emperyalizmi, Boğaziçi Yayınları 2.B.1978 İSTANBUL, s.448-509

Bu dönemde ortaya çıkan en önemli gelişme Cominform'daki önemli çatlaktır. Anlaşmazlık nedeniyle Tito ve Yugoslavya'sı Cominformdan çıkarılacaktı. Ardından Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye ile 28 Şubat 1953 tarihinde bir "Dostluk ve İş Birliği Antlaşması" imzalayacak ve 9 Ağustos 1954'te bunu bir "Balkan ittifakı"na dönüştürecektir. 1960-70'li yıllarda bir Slav Birliği'nden söz edilebilecek bir dayanışma bulunmakta idi. Balkan Slav halklarıyla olan tarihsel bağlantıları açısından stratejik öneme sahip ülkeler olarak, Türkiye ve Yunanistan ise, Slav halklarının karşısındaki kutupta yer almak durumunda kalmıştır.

Ancak bu tarihsel statükonun yaratmış olduğu bir zorunluluktur. Tarihsel ve kültürel açıdan, Balkanlı olan bu iki ülke, diğer Balkan ulusları ile birlikte, hiçbir zaman var olmamış ve olamayacak bir ideolojinin aksine, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfuz sahası içerisinde Balkanlarda ortak bir tarihi paylaşmışlardır.

Bu konuda Balkanlardaki dengelerin sağlanmasında ve barışın devam ettirilmesinde Türkiye'ye önemli bir rol düştüğü ileri sürülmektedir.⁵³¹

Bütün bu olaylar yaşanırken toplumların kolektif hafızasına tarihsel birikmişlikleri ile yeni nefretler, yeni öfkeler kazınacak ve kin tohumları gencecik fidanların aralarına serpiştirilecekti. Bunların sonucunda, "Balkanlar, Doğu, Batı ve Bağlantısızlar sistemlerinin ayırım noktalarından da biri olmuştur."⁵³² Aynı ayırım noktası, günümüzde ise hemen hemen sayısız sorunun "kesişim noktası"olarak dikkatle izlenmesi gereken bir bölge olma özelliğini sürdürmektedir

Bloklaşmaya son veren ve soğuk savaşı sona erdiren 1989-1990 Demokrasi Devrimi, Varşova Pakti'nin dağılmasına, Sovyet Komünist Partisi ve Doğu Avrupa'nın öteki komünist partilerinin çöküşüne ve Sovyet İmparatorluğu'nun parçalanmasına yol açmıştır. Aslına bakılırsa, soğuk

531 POULTON Hugh Balkanlar Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler Sermal Yayınevi Çev. Yavuz ALAGON I.B.1993 İSTANBUL s.249

532 GÜRKAN İhsan "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945-1989)" Türkiye ve Balkanlar Yön. İsmail SOYSAL OBIV Yayınları I.B. 1993 İSTANBUL s.264

savaş döneminin “sıkı iki kutuplu denge”ye dayanan Blok Sistemi, özellikle Balkanlarda etnik,dinsel uyuşmazlıkları toprak ve sınır sorunlarını kökünden çözememiş olsa bile,hiç değilse parlamalarını öneyen ve onlar baskı altında tutan ve etkilerini azaltan, zorlayıcı bir etki yaratmıştır. Soğuk savaşın bitimiyle daha doğrusu Sovyet–Rus ve Komünist Parti baskısının sona ermesiyle, bu kısıtlama ortadan kalktığı için, eski uyuşmazlıklar yeniden su yüzüne çıkmış; üstelik etnik milliyetçi girişimlerle daha da güçlenerek, sürtüşme ve çatışmalara sebep olmuştur.⁵³³

Balkanlarda krize neden olan eski Yugoslavya’da, dini yapı içerisinde %32 Katolik (Sloven ve Hırvatlar), %36 Ortodoks (Sırlar), %17 müslüman (Boşnak, Arnavut, Türk), geriye kalan azınlık içerisinde ise Protestan ve Yahudi olanlar vardır.

Eski Yugoslavya’da en kalabalık millet (%36) Sırlardı. Bunları, çoğunluğu Hırvatistan’da yaşayan (%19,8) Hırvatlar takip etmekteydi. Üçüncü sırada ise (%14) Bosna-Hersek’te ve Sancak’ta yaşayan Boşnaklar gelmekteydi. Daha sonra (%7,8) Slovenler, Kosova bölgesindeki Arnavutlar (%6,5) ve Makedonlar (%6) onları takip etmekteydi. Sıralamanın sonunda Karadağlılar (%2,6) ve Macarlar (%1,9) yer almaktaydılar. Bunun dışında Türkler, Çekler, Romenler, Ukraynalılar, Çingeneler, Bulgarlar %1’in altında nüfusa sahiptiler. Yaklaşık %5 oranında bir nüfus kendini Yugoslav milletine dahil ediyordu. Yetmişli yılların ortalarından itibaren, nüfus artış hızının düşmesine rağmen eski Yugoslavya nüfusu 28,3 milyondur. Kosova bölgesi kilometre kareye 169,7 kişiyle en yoğun nüfusa sahip iken, kilometre kareye 45,3 kişiyle Karadağ (Montenegro) en seyrek yerleşim bölgeleriydi. Tito’nun Rus hegemonyasına karşı çıkararak ekonomisini ulusal eksene dayandırmak çabası ve özyönetim uygulamalarının günümüzde meyvelerini vermesi beklendi. Fakat öyle olmadığı kısa zamanda görüldü.

“Belgrad Taş meydanında Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloşević 17 Aralık 1992 tarihinde şu açıklamayı yaptı: *Büyük Sırbistan ve Sırp*

533 GÜRKAN İhsan “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945-1989)” Türkiye ve Balkanlar Yön. İsmail SOYSAL OBIV Yayınları I.B. 1993 İSTANBUL s.268;

İmparatorluğu'nun kurulmasına az bir zaman kaldı. Tam 1389 Kosova Meydan Muharebesi'nden bu yana büyük Sırbistan kurulamadı. O gün artık gelmiştir. Dünya basınına bakmayınız. Batılılar toparlanıp üzerimize gelmezler. Aldıkları kararlar ve uyguladıkları ambargolar dünya kamuoyunu oyalamak içindir. Gizlice bizi destekliyorlar. ABD, AT ve Güvenlik Konseyi, Balkan Savaşı çıkmasından korkarlar. Biz hareketimizi sürdürmeliyiz. Tek çare, büyük Sırbistan'ın kurulmasına bu güne kadar engel olanların tasfiye edilmesi ve bu suçluların faturasını kanları, malları ve ırzları ile ödemeleridir. Faturayı biz ödeyecek değiliz. Yugoslavya'nın tarihi birliğine ve büyük Sırbistan'ın kurulmasına varlıkları ile engel olan bazı Hırvatlar, Müslümanlar, Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar ve Türkler bu faturayı ödeyeceklerdir. Bu bir kurtuluş savaşıdır. Buna engel olanların yaşına ve cinsine bakılmaksızın, etnik temizliğe tabi tutulmalıdır. Bu ideal peşinde koşulurken acıma hissine kapılmayınız. Buna engel olanları kökleri ile beraber sökmek vazifemizdir.

Ya geçmişe bağlılık hayallerini bırakıp Sırp ve Ortodoks olurlar ya da yok edilirler. Hiç merak etmeyiniz, Batı kendini toparlayıp göstermelik hareket etmeye başlayıncaya kadar, biz bu temizliği bitiririz. Bu tarihi fırsatı kaçırsak 500 sene daha parçalanmış olarak yaşamaya mahkum oluruz. Acımak yok. Büyük Sırbistan'a mani olan kim olursa olsun faturasını ödeyecektir.

Bana gülmeyen başkan diyorlar. Son Müslüman engel de ortadan kaldırıldıktan sonra ben de güleceğim.”⁵³⁴

Miloşeviç'in bahsettiği Büyük Sırbistan ideali 1844 yılında İlija Garasanin'in hazırladığı programa (Naçertanye-1844 sonunda Sırbistan'ın milli dış politikasına dair notlar) dayandırılmaktadır. Büyük Sırbistan'ın sınırları, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova'yı içine alır ve kuzeyden Karlobağ Ogulin Karlovaç ve Virovitica boyunca uzanır. Karadağlı bir papazın

oğlu olan Slobodan MiloŖeviç için de Garasanin'in yazmış olduğu kitap adeta ikinci İncil olmuştur.⁵³⁵

Yugoslavya, Sırbo-Hırvat dilinde “Güney Slavlarının Ülkesi” anlamına gelmektedir. Güney Slavlarının en önemli iki parçası olan Sırlar ve Hırvatlar, en başta aralarındaki mezhep farkı nedeniyle birbirlerinden ayrılırlar. Sırlar Ortodoks, Hırvatlar ise Katolik'tir. Bu iki halkın yanına, yine mezhep temeline dayalı olarak, ülke içindeki diğer halklar “tarihsel müttefik” olarak eklenebilir; Katolik Slovenler Hırvatların, Ortodoks Karadağlılar ise Sırların geleneksel müttefikleridir.⁵³⁶

Doğal olarak, Ortodoks/Slav bir politikanın uygulandığı bölgede, yıllar yılı bir arada yaşamanın bir önemi olmadığı önemli delilleri maalesef, yaşanan olaylar tüm dünyaya göstermiştir.

Nitekim, Ortodoks/Slav dayanışması Müslüman'a saldırırken bazı yerlerde Katolik Ortodoks ittifakı yaşanmış ve Müslüman'ın olmadığı yerde Ortodoks, Katoliklere de saldırmıştır.Sırp Arnavut'u temizlemeye çalışırken; Hırvat –belki de- Boşnak'ın boğazını kesiyordu. “1992'de miyiz, yoksa 1912'de mi ?”⁵³⁷ diye sormak gerekiyor.. Çünkü 1912'de de “Panslavizm”den “Slav Dayanışması”ndan ve “Ortodoks Birliğin”den söz ediliyordu. Bu günde durum aynı.....

Yugoslavların etnik temizlik ile Büyük Sırbistan yaratma hayalleri Bosna'da başladı. Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi yaptırım kararları aldı. Uluslar arası arenanın kaygan zemini, alınan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (B.M.G.K.)'nin kararlarının Yugoslavların aleyhine olan bölümlerinin uygulanmasına engel oldu. Özellikle ekonomik yaptırımlar ve silah ambargosu konusunda uyumsuzluk gösteren ülkelerin başında Yunanistan

535 Türkiye Gazetesi 30 Nisan 1999

536 Günümüzde Balkanlar konusunda ayrıntılı ve çarpıcı bilgiler için bkz.HOLBROOKE, Richard, Bir Savaş Bitirmek,İş Bankası Yay. İstanbul, 1999

537 YERASIMOS, Stefanos Ortadoğu, İletişim Yay., 2. baskı, 1995. s.110

gelmiş, onu Rusya ve Romanya takip etmiştir. Bosna krizi 1995 yılında Dayton Anlaşmasıyla sona erdi. Bosna'dan sonra kriz yaşanan yer Kosova olmuştur. Sırp lar Kosova'ya ordu birlikleriyle kitle halinde 01 Mart 1998 tarihinde saldırıya geçtiler ve sistematik bir etnik temizlik hareketına giriştiler. AB ülkeleri ve uluslar arası toplum Bosna'dan ders almamış gibi katliama seyirci kaldı. NATO, Türkiye'nin yoğun diplomatik çabaları sonucu Sırp ları durdurmak amacıyla hava hareketına bir yıllık gecikme ile 22 Mart 1999'da başladı. Gecikmenin nedenlerinden biri NATO'nun Kosova'ya müdahale etmesi ve Yugoslavya'nın saldırısını durdurması hususunda Rusya ve Çin'in vetosu karşısında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bir karar alamamasıdır. Bu durumda NATO askeri müdahaleyi "büyük çapta bir insanlık faciasını önleme" gerekçesine dayandırmıştır. Bu uluslar arası hukukta ilk kez rastlanan bir durum olarak emsal teşkil etmiş ve NATO'nun stratejik doktrinini etkilemiştir.

Karar alınamamasına diğer bir neden ise, Kosova Arnavut'larına yardım etmenin, Makedonya'daki Arnavutları isyana teşvik edeceği ile Kosova'daki bir çatışmanın Yugoslav sınırları içinde tutulamayacağı ve bunun Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan'a ve hatta Türkiye'ye sirayet edeceği endişeleriydi.

Henüz Yugoslavya'nın dağılma süreci sona ermiş olmadığı gibi Kosova krizine de bir çözüm bulunmuş değildir. Balkan barışına yönelik en yakın tehlike büyük bir saldırıdan çok devlet olmayı düşünebilecek kadar büyük azınlıkların tutumudur. Balkanlardaki barış, Balkan ülkelerinin azınlıklarına gösterecekleri muameleye bağlı olacaktır.

4.1.2 Balkanlar'ın Jeostratejik Önemi

Şekil 4-1 Günümüzde Balkanlar

“Balkan” kelimesinin anlamı “dağ”dır.(Sıra-dağ veya dağlık anlamında Türkçe bir sözcük)⁵³⁸ Balkanların genel olarak kabul edilen sınırı, kuzeyde Tuna Nehri'nin aşağı kesimleri ve Sava Irmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, güneyde Akdeniz, güneybatıda İyon Denizi şeklindedir⁵³⁹. Benzer bir görüşe göre ise; Avrupa'nın güneydoğu kesiminde Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Romanya ile Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını kapsamaktadır.⁵⁴⁰

Balkan yarımadası, Orta Avrupa ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumuyla dünyanın önemli merkezlerini etkileme özelliğine sahiptir. İkinci Dünya Savaşı'nda önemli bir rol oynayan Balkanlar'ın, Avrupa'ya bitişik, dolayısıyla Avrupa'nın batı ve kuzeyine geçit veren, aynı zamanda Asya ve Afrika'ya yakın coğrafi konumu, bu bölgenin tarihte daima etki merkezleri arasında bir mücadele alanı olmasına yol açmıştır.

538 Büyük Larousse Cilt 3 Sf. 1268

539 CASTELLAN, Georges: (Çev. Ayşegül YARAMAN-BAŞBUĞU) Balkanların Tarihi (14.-20 Yüzyıl), 1.B., İstanbul, 1993.

540 Büyük Larousse Cilt 3 Sf. 1271

Jeostratejik açıdan Balkanlar, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan ve Anadolu yarımadası ile birlikte değişik kültürleri kendi içinde kaynaştıran bir köprü durumundadır⁵⁴¹. Balkan ülkeleri kavramı ise, bu yarımada ve yarımada komşu coğrafyalarda yaşayan ülkeler için kullanılır. Bu ülkeler; Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Hırvatistan ve Slovenya'dır.⁵⁴²

Balkanlar aynı zamanda 3 büyük semavi dinin mevcut olduğu, 19 ırkın yer aldığı, 16 dilin konuşulduğu ve 10 bağımsız ülkeden meydana gelen yaklaşık olarak 800.000 km² bir alanda Türk Trakyası hariç yaklaşık 60 milyon insanın yaşadığı bir coğrafyanın adıdır.

Balkanlar, geçmişte ve günümüzde, Avrupa'nın güvenliğiyle doğrudan ilgili özelliğe sahip olmuştur. Geçmişte, doğudan gelen akınları ve istilaları ileriden karşılama açısından, günümüzde ise, daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeniyle Avrupa'nın güvenliğini yakından etkilemiştir. Balkanlar, Avrupa'nın güvenliği ve bütünlüğü bakımından önem arz eden stratejik bir işleve sahiptir ve bütünüyle veya büyük ölçüde, güçlü bir devletin kontrolüne girmesi, o devlete bu bölgede ve dolayısıyla Avrupa ve kısmen Asya'da etkili olma imkanı verecektir.

Tarih boyunca etnik ve dini çatışmaların, sosyal karışıklıkların ve politik kararsızlıkların yaşandığı bu bölgenin özelliği, kendi güvenlik ve bekalarını sağlamak, öfke ve intikam dolu emellerini gerçekleştirmek için, bölge dışından müttefik edinme alışkanlıkları daima dış müdahaleleri davet etmiştir.

Balkanlar'ın Karadeniz ve Ege Denizi ile birlikte kısmen Orta ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilen coğrafi konumu da dikkate alındığında, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kullanılma imkanı ortaya çıkan Hazar Bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması üzerinde doğrudan etkili olma

541 Balkan ve Doğu Federasyonu Kurma İddiası", Türk Dünyası Araştırmaları, S.75, Aralık 1991.

542 DEMİRTAŞ ÇOŞKUN, Birgül, LÜTEM, Ömer E., , " Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001, s.3

imkanına da kavuştuğu söylenebilir. Dolayısıyla, hem enerji kaynaklarının sahibi olan ülkeler, hem de bu enerji kaynaklarına bağımlı ülkeler açısından Balkanlar önem arz etmektedir.⁵⁴³

Balkanlar'ın jeopolitiğine Türkiye açısından bakıldığında; geçmişte Anadolu'nun güvenliğinin ileriden sağlanması ve Avrupa'nın içlerine ulaşmada "köprübaşı" işlevi kapsamında önemi olduğu görülmektedir. Günümüzde de Balkanlar, AB ile olan fiziki bağlantısının sağlanması ve enerji kaynakları açısından önemini korumaktadır. Esasen, Batı Trakya, Marmara Bölgesi ve Türkiye'nin Ege kıyıları dikkate alındığında; Balkanlar doğrudan Türkiye'nin savunması ve güvenliğiyle ilgilidir.

Bu nedenle Balkanlar'ın, Türkiye ile milli çıkarları çatışan ülkelerin kontrolüne/etkisine girmesi, milli güç unsurlarının desteklenmesi ile birlikte savunma ve güvenlik açılarından Türkiye'yi güç duruma sokabilecektir⁵⁴⁴.

Balkanlar, Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan en kısa ticaret yolu bölgesi olması, bölgede çok sayıda Türk ve Müslüman'ın (10-11milyon)⁵⁴⁵ bulunması ve tarihi Türk kültürü ile dolu olması açısından Türkiye için de hayati önemi haiz bölgelerden biridir. Diğer taraftan son dönemde Almanya'nın Doğu Avrupa'ya yönelik genişleme politikası gereği Hırvatistan ile Slovenya'ya verdiği desteğin Avrupa'nın diğer büyük devletlerinden İngiltere ile Fransa'yı rahatsız etmesi⁵⁴⁶ ve Fransa'nın Sırbistan'ı desteklemesi nedeniyle bölgede sürekli bir istikrarın sağlanamaması, Slav kökenli Balkan Milletleri vasıtasıyla bölgedeki eski nüfuzuna kavuşmak isteyen Rusya'nın ve bu doğrultuda çıkarları bazen örtüşen, bazen çatışan Yunanistan'ın faaliyetleri ve Balkan ülkeleri arasındaki çeşitli sınır sorunlarının bulunması ile konu Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. Yunanistan bölgedeki sorunlar

543 ABD'nin Balkan ülkelerinde (Bulgaristan ve Romanya) üsler kurmasının temelinde enerji güvenliğini sağlama politikası yatmaktadır.

544 Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001

545 CIA Fact Book 2004, CIA WEB sitesi

546 KENNEDY Paul, 21nci Yüzyıla Girerken, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1997, S. 350

açısından kendini bir denge unsuru olarak görmekte ve bölgenin Batı ile entegrasyonunda önemli bir rolü olduğunu ve olacağını ilan etmektedir.⁵⁴⁷

4.1.3 Balkanlar'ın Politik Yapısı

500 yılı aşkın bir süre Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında kalan bölge, 1789 Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından fazlasıyla etkilenmiş, bölge milletleri, XIX'ncü yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bağımsızlık hareketlerine başlamış; Rusya, İngiltere ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi Avrupa devletlerinin de desteğini alarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Bölgede Osmanlı Devleti'nden kopma süreci, 1829 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığı ile başlamış ve 1913 yılında Arnavutluk'un bağımsızlığını almasıyla sona ermiştir.⁵⁴⁸

Önce özerklik şeklinde başlatılan bu bağımsızlık hareketlerine, diğer Avrupa devletlerinin müdahale etmeleri nedeniyle gelişmeler devamlı olarak uluslararası nitelik kazanmıştır. Gerçekte, XIX'ncü yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden pay almak, hemen hemen Avrupa'daki tüm etkin devletler için vazgeçilmez bir amaç olmuştur.

Ekim 1918'de Zagreb'de, Yugo-Slav Milli Konseyi teşkil edilmiş ve sonradan adı Yugoslavya olacak olan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuştur⁵⁴⁹. Ancak bu Krallık, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Karadağ ve Sırbistan Cumhuriyetleri'nden oluşan Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür.

Soğuk Savaş döneminde ise, çift kutuplu yapılanmanın bir yansıması olarak bölgesel dengelerden çok, küresel dengelerden (SSCB ve ABD çekişmesi) etkilenen Balkanlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde, bölgesel sorunların ön plana çıktığı bir yer haline gelmiştir. Bunun en önemli

547 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 1.3

548 AKŞİN, Sina-FIRAT, Melek: "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", Balkanlar, İstanbul, 1993

549 ALP, İlker: "Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler", Askeri Tarih Bülteni, Y.23, S.44, Şubat 1998.

nedeninin, bölgenin iç dinamiklerinin ve karmaşık etnik/dini yapısının bölgesel politikaları doğrudan etkileyecek nitelikte olmasından ve batılı ülkelerin çıkarlarını koruma amacından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Komünizmin çöküşü, ideolojik, askerî ve ekonomik bloklaşmanın ortadan kalkması, batı tipi demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin bölge halkları tarafından da desteklenen ulusal amaçlar olarak kabul edilmesi bu değişimin en belirgin özelliklerini teşkil etmiştir. Buna karşılık, Balkanlar'ın geleneksel yapısından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmıştır. Özellikle 1990'lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya'nın dağılması, Bosna ve Kosova'da yaşanan iç karışıklıklar ve çatışmalar, dinsel çatışmaların ve buna dayalı bloklaşmaların habercisi olmuştur. Ayrıca, ırksal ve kültürel milliyetçiliğin yan etkisi olan "Asimilasyon" politikaları da, bölge ülkelerinin içindeki sosyal parçalanmaları körüklemiş ve çatışmaların daha da artmasına neden olmuştur.

Neticede, "etnik milliyetçilik" hareketleri, sosyalist rejimlerin çökmesiyle birlikte bölgede ortaya çıkan siyasi ve ideolojik boşluğu doldurmaya başlamıştır.

Bugün, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en kanlı savaş olarak adlandırılan Bosna'daki savaş 1997 yılında imzalanan "Dayton Anlaşması", Kosova Krizi, 10 Haziran 1999'da NATO ve Yugoslav askeri yetkilileri arasında imzalanan "Birleşmiş Milletler Barış Anlaşması" ve Makedonya'daki çatışmalar ise 13 Ağustos 2001 tarihinde ülkedeki Arnavut azınlık partisi liderleri ile Makedonya hükümeti arasında imzalanan andlaşma ile sona erdirilmiş gibi gözükse de hala belirli kriz nedenleri Balkanlar'ı tehdit etmektedir. Çünkü gerek andlaşma yoluyla, gerek NATO müdahalesi ile bölgede oluşturulmaya çalışılan düzenin, bölgede bir barışı sağlama konusunda hala yeterli bir garanti oluşturmadığı değerlendirilmektedir.

Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın bağımsızlıklarını kazanmış olmalarına rağmen, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC)'nin parçalanma sürecinin tamamlandığını söylemek

mümkün değildir. Halen YFC'ye bağlı özerk bir bölge olan Kosova bağımsızlık peşindedir. Diğer taraftan şimdiki YFC'yi oluşturan Sırbistan ve Karadağ arasındaki ilişkiler gergin olup, Karadağ, Sırbistan ile arasındaki bağların yeniden tanımlanmasını istemektedir. 2001 yılı Nisan ayında yapılan Karadağ seçimlerini az bir farkla bağımsızlık yanlısı güçler kazanmıştır. Bu seçim bundan sonraki süreci etkileyecek mahiyettedir. Ayrıca, YFC'nin kuzeyinde yer alan özerk Voyvodina'nın %50'sinin Sırp'lardan oluşması, yeni kıyırdanmalarda önemli bir faktör olarak ortaya çıkabilecektir.

Romanya ve eski YFC'nin bir kısım topraklarını dışarıda bırakmasına rağmen, genel olarak Tuna ve Sava Nehirleri'nin güneyi olarak kabul edilen, son zamanlarda Güneydoğu Avrupa olarak ta adlandırılan, "üzeri sık ormanlarla kaplı sıradağ" anlamında Türkçe bir isim olan "Balkanlar" şeklinde anılan bölgedeki ülkelerin etnik ve dinsel yapıları bir mozaik görünümündedir.

Romanya ve Bulgaristan'ın %85, Makedonya'nın %67, Arnavutluk'un %70, Sırbistan'ın %75, Karadağ'ın %68, Hırvatistan'ın %65, Slovenya'nın %91, Bosna-Hersek'in %42 ve Yunanistan'ın %80'inin dışında kalan nüfusları farklı etnik ve dini mezheplerden oluşmaktadır.⁵⁵⁰

Bu bölgedeki devletler arasında, ikili ya da çok taraflı, toprak, sınır ve azınlık sorunları vardır. Makedonya üzerinde Yunanistan, Arnavutluk, Sırbistan ve Bulgaristan'ın; Kosova üzerinde ise Arnavutluk ve Sırbistan'ın emelleri mevcuttur. Yunanistan'ın Makedonya ile isim, Arnavutluk ile Epir Bölgesi sorunları mevcuttur. Belirtilen bu toprak sorunlarının dışında Balkan ülkeleri arasında azınlık sorunları mevcuttur. Balkan ülkeleri soğuk savaş dönemi sonrası yönlerini Batıya çevirmiş durumdadırlar. Bu konuda Yunanistan ve Türkiye birbirine rakip durumdadır.⁵⁵¹ Yunanistan kendinin bölgedeki hem AB, hem BAB ve hem de NATO üyesi durumundaki tek ülke

550 CIA Fact Book, CIA WEB sitesi

551 YURDASEV Nuri, BAĞCI Hüseyin, Türkiye ve Avrupa, Ankara, İmge Kitabevi, 1997, S.127

olmasının verdiği avantajı kullanmakta ve bu ülkeleri Avrupa ile bütünleştirecek tek ülke olarak kendini sunmaktadır.⁵⁵²

Balkanlar'ın sosyalist sistemin çökmesinden sonra yaşadığı belirsiz ortamın ve halen de bölgede kalıcı bir siyasal istikrarın sağlanamayışı, bazı Balkan ülkelerinde savunma harcamalarının artışına, bu durum da ülke bütçelerine ağır bir yük getirmesine neden olmuştur. Bu nedenle yakın gelecekte de bölge ülkelerinin iktisadi açıdan kalkınmaları için gereken tasarruf birikimini kendi iç kaynaklarıyla elde etmelerinin mümkün olmadığı, önemli ölçüde yabancı yatırımlara ihtiyaç duyulacağı değerlendirilmektedir.

Balkanlar'ın son on yıllık tarihi, her aşamasında aktörlerin sayısının arttığı ve aynı tarafta yer alanlar arasında dahi temel konularda görüş ayrılıklarının ortaya çıktığı bir süreç olarak görülmektedir. Günümüzde Balkanlarda, çatışmaların kaynağı olan iki önemli bölge vardır. Bunların ilki, Bosna-Hersek'i de içine alan, ancak daha geniş bir çerçevede Sırp-Hırvat ilişkilerini de içeren Balkanlar'ın Kuzey bölgesidir.

İkincisi ise Kosova'yı merkez alan ve Sırbistan, Arnavutluk ile Makedonya'yı doğrudan, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye'yi de potansiyel olarak ilgilendiren Balkanlar'ın Güney bölgesidir⁵⁵³.

“Stratejik konum, fiziksel coğrafya ve etnik –dinsel yapı açılarından bölgenin stratejik ve jeopolitik çekirdeği eski Yugoslavya'dır. Bölgenin, bu günkü “kararsız ve karmaşık doğası”nın en önemli nedenlerinden bir tanesi, ulus ve din bağı dolayısı ile Balkanlı kardeşlerini sözde koruması altına almaya çalışan “O zamanın Rusya'sı”nın aslında, bahse konu ülkelerini sınırlarını, sırf emperyalist emelleri doğrultusunda. harita başında ve tepeden empoze etmiş olmasıdır.⁵⁵⁴

4.1.4 Balkanlar'ın Ekonomik Yapısı

552 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 1.2

553 Barışa Çağrı, Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu, Mart 1998

554 GÜRKAN İhsan “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945-1989)” Türkiye ve Balkanlar Yön. İsmail SOYSAL OBİV Yayınları I.B. 1993 İSTANBUL s.265

Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte, Türkiye ve Yunanistan hariç siyasi açıdan değişim sürecine paralel olarak ekonomik açıdan da köklü değişiklikler içerisine girmiş olan Balkan ülkeleri, bir çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik açıdan zayıf olan Balkan ülkeleri, sosyalist düzende devletin tamamen hakimiyetinde olan ekonomilerinin liberalleşmesi ve serbest piyasa ekonomisine geçmekte zorluklarla karşılaşmışlardır.

Balkanlar'ın mevcut ekonomik durumu, Balkan ülkelerini dış finansman kaynakları bulmaya yöneltmiş ve yabancı sermaye arayışına sokmuştur. Balkan ülkelerinin zayıf ekonomisi, Yunanistan, İtalya ve Almanya başta olmak üzere bir çok Avrupa ülkesi için yatırım yapmak, pazar bulmak ve nihai hedefleri olan siyasi etki sağlamak için birbirleriyle yarıştıkları birer arena konumuna getirmiştir⁵⁵⁵.

Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri, Balkan ülkelerini başta kendi mallarını satmak için sadece ticari birer pazar olarak görmekteyken son yıllarda sermayelerini de bu ülkelere sokarak uzun vadeli yatırımlarla bölgeye girmeye başlamışlardır. Ulaştırma, haberleşme ve bankacılık gibi bölge ülkelerinin gelişmemiş sektörlerine yönelen yabancı sermaye, yatırımın özelliğine göre bulunduğu ülkede uzun süre kalmanın yanı sıra bazı ekonomik ve siyasi ayrıcalıklar da elde edebilmektedir.

Ekonomik açıdan, ileri teknolojiye sahip olan yabancı sermaye bulunduğu ülkede çoğunlukla kendisiyle rekabet edebilecek kapasitede bir yerli firma bulunmadığından piyasanın tamamını ele geçirip, rekabetsiz bir ortamda karını en yüksek orana çıkarma olanağına kavuşmaktadır. Diğer yandan haberleşme ve ulaştırma gibi yatırımların süreklilik arz etmesi ve yapılan yatırımlarla yeni iş alanlarının açılması, ülkede mevcut siyasi iktidarlar tarafından sermaye sahibi ülkeye ister istemez bazı öncelikler ve ayrıcalıklar verilmesine neden olmaktadır.

555 ÜNAL, Hasan: "Balkan Diplomasinden Bir Kesit: Bulgaristan'ın Bağımsızlık İlanı ve Osmanlı Dış Politikası, 1908-1909", (Der. SAYBAŞLI Kemal -GENCER Özcan) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, 1.B., İstanbul, 1997

Avrupa Birliği uzmanları, Kosova'ya yönelik NATO bombardımanı sonucunda sadece Sırp bölgesindeki elektrik santrallerinin, televizyon istasyonlarının, yol ve köprülerin, merkezi ısıtma sistemi ile yıkılan kamu binalarının yeniden inşası için 23 ila 40 milyar dolar yardım gerektiğini ifade etmişlerdir. Yapılan hesaplara göre, sadece yıkılan 50 köprünün inşasının 20 yıl süreceği ve 13 milyar dolara mal olacağı belirtilmektedir⁵⁵⁶. Yani bölgede geniş bir iş ve pazar imkanı mevcuttur.

Balkan ülkelerinin başlıca ticari partnerlerinin başında Almanya, İtalya, Rusya ve ABD gelmektedir. Bulgaristan için en büyük partner Rusya, ikinci sırada Almanya, üçüncü sırada Türkiye olurken, Romanya için Almanya, Fransa, İtalya ve Türkiye başlıca ticaret ortaklığı niteliğini taşımaktadır. Arnavutluk için, İtalya, Yunanistan ve Hırvatistan; Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya için Almanya ve İtalya ve Türkiye sırasıyla yer almaktadır.

Balkanlar bölgesinde en çok ticari ve yatırım faaliyeti olan ABD, Almanya, İtalya ve Rusya'nın yanında Yunanistan, özellikle son yıllarda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Yunanistan bölgedeki anlaşmazlık ve çatışmaları kendi güvenliği açısından da bir tehdit olarak görmektedir.⁵⁵⁷

4.2 Bölge Dışı Devlet ve Kurumların Balkan Politikaları

Günümüzde Balkanlar, ekonomik sıkıntıları ve etnik ayrımcılığa dayalı kavgaları ile yeniden yapılanmasını sağlamaya çalışırken, yarımada olmaya, ancak şu veya bu şekilde bölge ile ilgilenen devletlerin politikaları arasında kalmıştır.

4.2.1 A.B.D.'nin Balkanlar Politikası

⁵⁵⁶ 12 Haziran 1999 tarihli Hürriyet Gazetesi.

⁵⁵⁷ Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 1.3

ABD'nin Balkanlar'a yönelik ilgisi, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile rakip olması sonucu oluşmuştur. Bu dönemde; hem Batı'nın güvenliğinin sağlanması, hem de bölgede Sovyet kontrolünün daha da yayılmasını engellemek amacıyla ABD, önce Türkiye ve Yunanistan, sonra Sovyet yörüngesinden çıkıp bağımsız bir politika izlemeye başlayan Yugoslavya'ya önemli yardımlarda bulunmuştur. ABD ayrıca, 1965 yılından sonra Romanya'nın izlediği otonom politikayı önemli ölçüde desteklemiştir.⁵⁵⁸ Sovyetlerin dağılmasından sonra ABD'nin Balkanlar'a yönelik politikasının, 1994 yılı sonuna kadar bölgeden uzak durma ile taraf olma arasında gidip geldiği görülmektedir. ABD'nin soğuk savaş sonrası Balkanlarda insan hakları, demokrasi ve serbest pazar ekonomisinin teşviki gibi bir çok genel bazı ilkelerin, dışında çerçevesi çizilmiş ve içeriği doldurulmuş genel siyaseti oluşmamış, aktif müdahale yerine Avrupa'nın sorunlarının çözümünü, Avrupalılara bırakmak tarzında hareket ederken, savaşın tüm Balkanlara yayılmasını önlemek amacıyla küçük çaplı bir takım girişimlerde bulunmuştur.

Ancak, Bosna-Hersek'te yaşanan kriz, ciddi bir şekilde NATO'nun, Balkanlar'ın ve Avrupa'nın güvenliğini tehdit eder boyuta geldiğinde ve medyanın ilgisini çektiğinde ABD, direkt olarak Bosna'daki olaylara müdahale etmeye başlamıştır. Mart 1994'te kurulan yeni Bosna-Hırvat Federasyonu, ABD'nin ilk dolaysız başarısını ve yatırımını temsil etmiştir. Bu durum, politik, ekonomik ve askeri açıdan bölgede önemli bir rol oynayan ABD'nin, Balkanlar'da istikrarın sağlanması yönünde hala kilit bir konumda olduğunu göstermiştir. Çünkü, bir taraftan dünya siyasetinin tek belirleyicisi olmanın getirdiği sorumluluk, diğer taraftan Rusya'nın Balkanlar'da tekrar nüfuz sahibi olmasından duyulan endişe, ABD'yi Balkanlar'da öne çıkarmıştır. Bu öne çıkışta, Balkan devletlerinin yüzlerini Batı'ya, özellikle de ABD'ye, dönmüş olmalarının da payı vardır.

Bununla birlikte, şu andaki ABD yönetiminin ve Başkanı George W. Bush'un, 2000 yılı seçimlerinden önce, Balkanlar'daki ABD varlığını eleştirmesi ve seçimi kazandığında "Avrupalıların bölgedeki barışı koruma

558 ÜNAL, Hasan: "Balkan Diplomasinden Bir Kesit: Bulgaristan'ın Bağımsızlık İlanı ve Osmanlı Dış Politikası, 1908-1909", (Der. Kemali SAYBAŞLI-Gencer ÖZCAN) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, 1.B., İstanbul, 1997

operasyonlarından sorumlu olurken, ABD'nin Avrupa dışındaki çatışmaları engellemeden sorumlu olacağı bir iş bölümünden” bahsetmesi bölge ülkelerini ciddi şekilde endişelendirmiştir.⁵⁵⁹ Ancak BUSH yönetiminin seçimleri kazanıp göreve başlamasından beri, ABD'nin Balkanlar'daki askeri varlığında bir indirime gitmediği görülmektedir. Aslında Körfez Savaşı sırasında Avrupa dışı alanlardaki varlığını gösteren ABD, Balkanlar'da yaşanan etnik çatışmalarda sergilediği tavır ile Avrupa'daki düzenleyici işlevini teyit etme olanağını bulmuştur.

Başlangıç aşamasında ki bu süreç esnasında A.B.D kendisi olmadan Avrupa sorunlarını aşılamayacağını ve Avrupa'da ki varlığının gerekli olduğunu da Avrupalılara ispata çalışmıştır. Özellikle bölgede Macar, Hırvat ve Sloven unsurların Almanya'ya; Sırp unsurların Rusya'ya; Bulgar, Rumen ve Yunan unsurların konjonktürel olarak her iki tarafa yakın bir politika izlediklerini gören ABD'nin, Arnavut ve Boşnak unsurları dengeleyici aktörleri olarak devrede tutmaya çalışmasının bölgedeki varlığını pekiştirdiği değerlendirilmektedir.

Çünkü, önce Kosova, sonra da Makedonya'da yaşanan etnik çatışmaların sonra erdirilmesinde ABD'nin çok önemli bir rol oynaması, bu ülkenin bölgedeki askeri varlığının devamlılığının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Artık, eskiden zorla sınırlarının değiştirilebildiği uluslar arası sistemin, tarihe gömüldüğü tezini uluslar arası topluma kabul ettirmek çabasında olduğu izlenimini veren A.B.D., her zaman olduğu gibi, insan hakları savunuluculuğuna da soyunmuştur. Müslüman dünyanın belirli bir kesimiyle olan ilişkilerin de bu husus da etkili olduğu düşünülen, özellikle Bosna-Hersek ve Kosova'da ki girişimleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bu noktada izlenen A.B.D politikası, zorunlu olarak Türkiye'nin politikası ile Avrupa'nın kurmaya çalıştığı ekonomik hegemonya etkisinin karşısında A.B.D. 'nin varlığını kurmak ve korumak hesaplarıdır.

Diğer taraftan, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terör olaylarının ABD'nin Balkan politikası üzerinde ne gibi etkiler doğuracağı hususunun

559 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia “Greece's New Geopolitics” RAND, 2001.s.57

belirli bir süre belirsizliğini koruyacağı değerlendirilmektedir. Fakat ABD'nin, terörizmle mücadele ederken Balkanlar'da istikrarın bozularak bölgede çatışmaların tekrar yaşanmasına da izin vermeyeceği düşünülmektedir. Ancak orta vadede ABD'nin, Avrupa dışındaki, özellikle de Asya ve Ortadoğu'da, güvenlik problemleri ve terörizmle meşgul olurken Balkanlar'daki istikrarın daha da sağlamlaştırılması için AB'den politik ve askeri açıdan bölgedeki etkinliğini artırmasını isteyebileceğinin de göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan ABD'nin, Balkanlar'daki askeri varlığının çekilmesinin gündeme gelmesi durumunda; ABD'den boşalan yeri AB dolduramadığı takdirde, kısmen Rusya merkezli ve Yunanistan'ın öne çıkabileceği Ortodoks/Slav ittifakının gerçekleştirilebileceği hususunun dikkate alınması gerekmektedir. Ortodoks/Slav ittifakı Kosova hareketinde kara harekâtını önlemek için ABD'ye her türlü baskıyı yapmıştır. ABD, Balkanlardaki Ortodoks ve Slav halkların şiddetli tepkisiyle karşılaşmıştır. Yunanistan'da kamuoyu Sırlara destek vermiştir. NATO üyesi Yunanistan'da halk sokaklara dökülmüş ve ABD aleyhinde gösteriler yapılmış ve başkan Clinton'un resmi yakılmıştır.

Kuzey ve Güney Amerika Rum Ortodoks kilisesinin lideri Başpiskopos Spiridon, 23 Mart 1999 tarihinde ABD Başkanı Clinton'a yolladığı mektupta "Yugoslavya'ya yapılan saldırı gayri ahlakidir... şeklinde sert bir açıklamada bulunmuştur.

Rusya ve AB'nin etki sahasında bulunan Balkanları, Ortodoks/Slav ittifakına çözüm bulmadan kontrol edemeyeceğini anlayan ABD son yıllarda Balkanlar için yeni politikalar geliştirmektedir. Bu kapsamda attığı önemli adımlardan birini Fener Rum Patrikhanesini kontrolü altına alma girişimi teşkil etmektedir. Patrikhaneyi kontrol ederek 250-300 milyon arasındaki Ortodoks/Slav dünyasını etki altına almaya çalışmaktadır. Bunu sağlamak için Patrikhaneye ekümenik statüsünü sağlamayı, Türkiye'de bağımsız hale gelmesini yani Vatikanlaşmasını arzulamaktadır. Bu girişimlerinde Yunanistan'ı yanında bulmaktadır.

Balkanlarda bulunan Müslüman halkları kontrol etmek için Türkiye'nin gücünden faydalanan ABD yeni politikası ekseninde Türkiye'yi zaman zaman sıkıştırmaktadır.

4.2.2 AB'nin Balkanlar Politikası

1990 sonrasında hem Eski Yugoslavya'nın çözülmesi, yeni devletlerin oluşması hem de Sovyet tehdidinin ortadan kalkması Balkanlar'da değişim için önemli bir fırsat yaratmıştır. AB birleşik ve genişletilmiş bir Avrupa içinde Balkanları nüfuz alanı ilan etmiş ve Güneydoğu Avrupa ismiyle yeniden tanımlamıştır. Birinci aşamadaki Doğu Avrupa ülkelerinden sonra bazı ülkeler hem AB, hem de NATO içine dahil edilme yoluna gireceklerdir. Yakın bir gelecekte Bulgaristan ve Romanya, orta vadede Hırvatistan ve Slovenya ile Makedonya, uzun vadede Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile Bosna Hersek, Arnavutluk AB'nin tam üyesi olabileceklerdir. AB'nin Osmanlı'dan gelen Balkan kelimesi yerine Güneydoğu Avrupa tanımlamasını yapması hem Osmanlı'nın bölgedeki son izlerini silmek hem de Balkanları tam anlamıyla sahiplenmekten kaynaklanmaktadır.

AB'nin birlik üyesi olmayan ülkelere karşı uyguladığı politikalarda oluşan kanı şudur ki, çevresindeki olaylar dramatik hale gelmedikçe üye devletler pek aceleci davranmamaktadırlar. Yalnız AB'nin Balkanlarda dış politika oluşturmasında iki devletin etkisi vardır. Yugoslavya'da krizin başlamasından itibaren Avrupa devletleri kararlı bir tutum izleyemezken, krizin tırmanmasına yol açacak karar Almanya tarafından alınmış diğer üye devletler Yugoslavya'nın parçalanmasını istemezken, Almanya, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanımıştır.⁵⁶⁰ Bu gibi olaylar, etki alanlarının artırılmasındaki çıkar çatışmalarının sonucu oluşmuştur.⁵⁶¹

Almanya Yugoslavya'nın parçalanmasını destekleyerek Sırp şovenizmi ve katliamlarını davet eden ülke olmuştur. Fransa, İngiltere ve ABD'ye meydan okumuştur. İki Almanya'nın birleşmesinden sonra aktif politika

⁵⁶⁰ Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001

⁵⁶¹ HOLBROOKE, Richard, Bir Savaşı Bitirmek, İş Bankası Yay.s.52, İstanbul, 1999

izleyen Almanya artık bunu saklama ihtiyacı duymamaktadır. Zaten bu günkü mevcut durum itibariyle Balkanlar'da ki beklentisini büyük ölçüde tatmin etmiştir.

Almanya'da bulunan mültecilerin geri dönmelerini sağlamaya, Slav-Ortodoks ittifakına engel olarak, Rusya'nın Balkanlar üzerindeki nüfuzunu arttırmasını önlemeye, savaşın yayılmasını engellemeye yönelik politikalar uygulamıştır. Bu kapsamda, Balkanlar'da ki ekonomik ve kültürel etki alanını genişleterek emniyete almaya ve A.B.D.'nin yerine Avrupa liderliğini ele geçirerek, Avrupa'nın problemlerini çözebileceğini ispatlamaya çalışmıştır.

Diğer önemli aktör İngiltere'dir. İngiltere, Balkanlardaki mevcut ekonomik yapı ve güçler dengesinin korunması, Almanya ve Rusya'nın nüfus alanlarının genişletmesinin önlenmesini ve özellikle Bosna-Hersek gibi, Arnavutluk gibi, Kosova gibi Müslüman nüfuslu bölgelerin oluşmasına engel olunması ilkeleri doğrultusunda bir politika izlemiştir. Almanya'nın aksine Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü savunmuş güç kullanılmasına karşı çıkmıştır. Parçalanmanın önünü alamayacağını anladığında ise Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i tanımıştır.

Avrupa'nın güvenliğini tehdit edebilecek boyutlara ulaşmış bir savaşın yaşanmaması için diplomatik çabalar içerisinde girmiştir. Çatışmanın yayılması sonucu Rusya'nın istenmeyen bir şekilde ancak muhtemelen doğrudan müdahale edebileceği hususunu sürekli dikkate alarak hareket etmiştir. Avrupa'nın sorunlarını A.B.D. ile birlikte çözmeye soyunmuş böylece hem Fransa ve Almanya'nın nüfus alanlarını sınırlamaya hem de (Birleşmiş Milletler Genel Konseyi) B.M.G.K. 'nin daimi üyesi olarak dünya üzerindeki etkinliğini sürdürmeye çalışmıştır. Daha sonra ortaya çıkan bütün girişimlerde aktif rol almıştır.

Fransa ise Balkanlardaki mevcut güçler dengesinin korunması yeni nüfus alanlarının oluşturulmaması, savaşın yayılmasının önlenmesi ve sorunun Avrupalılar tarafından çözülmesi yönünde politikalar üretmiş ve uygulamıştır. Bu kapsamda Balkanlarda muhtemel bir Alman nüfus alanı ile Müslüman

nüfuz bölgelerinin oluşturulmasında engel olmaya Avrupa'nın sorunlarının A.B.D. olmadan da çözülebileceğini göstermeye ve Avrupa Birliği (A.B.) için ortak bir dış savunma politikası oluşturarak AB siyasal liderliğine soyunduğu ve bu konuda başarıyla faaliyet gösterebileceğini ispat etmeye çalışmıştır

Krizin aşılması konusunda derin anlaşmazlıklara düşen Almanya ve Fransa gibi devletlerin tutumları, sorunların daha da tırmanmasına neden olmuştur. Balkanlar'a yönelik politikalarında ortak bir tavır sergileyemeyen AB, Yugoslavya'da meydana gelen gelişmelerin İtalya, Almanya ve özellikle de Yunanistan'ı tehdit etmesi sonucu, yeniden yapılanma sürecinde Maastricht Andlaşması ile birlikte dış politika konusunda yeni adımlar atmanın gerekliliğini duymuştur.⁵⁶²

Bunun sebepleri, kısaca kaçak göç, güvenlik tehdidi ve ekonomik sebepler olarak sıralanabilir. Bu çerçevede, AB 1996 yılından itibaren Balkanlar'a yönelik "bölgesel yaklaşım" olarak nitelendirdiği yöntemi geliştirmiştir.

İlk kez Nisan 1999 yılında Almanya'nın Balkan İstikrar Pakti'na (İP) ilişkin bir taslak metnini Avrupa Birliği Komisyonu'na sunması ile başlayan ve 10 Haziran 1999'da AB Bakanlar Konseyi tarafından Köln'de, 28 ülke ile yirmiyi aşkın uluslararası ve bölgesel kuruluşun katıldığı toplantıda kurulan İP, AB'nin önemli bir başarısıdır.

Bu yeni yaklaşım, bölgede barış ve istikrarın sağlanması, ekonomik yenilenmenin teşviki ve desteklenmesi konularını içermektedir. Bu yeni yaklaşımın kapsadığı ülkeler, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya, Makedonya ve Arnavutluk'tur⁵⁶³. Ancak bu yaklaşımın, taraflar için başarılı olarak yürütülebildiğini ve taraf olan Balkan ülkelerini daha fazla AB tarafına çekerek barışı ve istikrarı sağladığını söylemek mümkün değildir. Çünkü, önce Kosova ve sonrada Makedonya'da yaşanan çatışmalar, bölgede halen etnik çatışmaların ne derecede önemli ve bölgenin istikrardan ne kadar uzak

562 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.61

563 TOKAY, Gül A.: "Makedonya Sorununa Tarihsel Bir Bakış: 1878-1908" (Der. Kemali SAYBAŞLI-Gencer ÖZCAN) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, 1.B., İstanbul, 1997.

olduğunun bir göstergesini teşkil etmektedir. Özellikle Kosova krizi ve NATO askeri müdahalesinden sonra AB, bölgesel işbirliğini daha da artırmak ve Balkan ülkelerini AB'ye daha da yakınlaştırmak için "İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları"nı gündeme getirmiştir. Bu anlaşmaların amacı, Balkan ülkelerini AB'ye daha da yakınlaştırmak ve AB yapısına entegre etmektir.

Kısacası, AB, Balkanlar'a yönelik politikasını her zaman için istikrarın sağlanması ve kendi çıkarlarını göz önünde tutarak yürütmeye çalışmıştır⁵⁶⁴. AB'nin bu politikasının temelinde, AB'nin siyasi ve stratejik alanda etki sahasını genişletmeye çalışmasının yatmakta olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Yugoslavya'da Milošević'in iktidardan uzaklaştırılmasından sonra Yugoslavya ile ilişkilerinin normalleşmesi sürecine gireceği ümidinde olan AB, Kostunitsa yönetimini desteklemiş ve Yugoslavya'nın Batı'ya entegre olabilmesi ile demokratikleşmesinin getireceği istikrarın sağlanabilmesi için Batılı kurumlara kabulünü hızlandırmış ve aynı zamanda gerekli mali desteği sağlamıştır.

Bu yönde AB, 9 Ekim 2000 tarihi itibarıyla Yugoslavya'ya yönelik olarak uygulamakta olduğu ambargoyu kaldırarak, Yugoslavya'nın uluslararası toplumla bütünleşmesinin önündeki en önemli engelin aşılmasını sağlamıştır.⁵⁶⁵ 26 Ekim 2000'de Bükreş'te yapılan toplantı sonunda Yugoslavya'nın İP'ye resmi kabulü ilan edildi. Böylece İP Yugoslavya'nın katıldığı ilk uluslararası oluşum olmuştur. Yugoslavya'nın pakta alınması Balkanlar'da yeni bir sayfa açmıştır. Tarihte Balkan trafiğinin merkezi olarak bilinen Yugoslavya'nın pakta girmesi ile ciddi bir boşluk giderilmiş olmaktadır.

AB, Balkan ülkelerine yönelik en çok yardım yapan kurumlar arasında yer almaktadır. 1991 yılından 2001 yılına kadar olan dönemde AB, çeşitli yardım programları adı altında Balkanlar'a 7.1 Milyar Euro (yaklaşık 6 milyar dolar) yardım yapmıştır. Bu yardımın 840 milyon doları, 2001 yılı yardım programlarını kapsamaktadır. Yardımların yaklaşık 2 milyar 300 milyon doları

⁵⁶⁴ Balkan Diplomasisi, AVSAM yayınları, 2001

⁵⁶⁵ TOKAY, Gül A.: "Makedonya Sorununa Tarihsel Bir Bakış: 1878-1908" (Der. Kemali SAYBAŞLI-Gencer ÖZCAN) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, 1.B., İstanbul, 1997.

Bosna-Hersek, 367 milyon doları Hırvatistan, yaklaşık 1 milyar doları Arnavutluk, 452 milyon doları Makedonya ve 1,9 milyar doları ise Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne verilmiştir⁵⁶⁶. Ayrıca AB, aday ülke olan Romanya ve Bulgaristan'a, "katılım öncesi yardım" adı altında her yıl yaklaşık 850 milyon dolar yardımda bulunmaktadır.

Ancak, Kosova ve özellikle de 2001 yılında Makedonya'da yaşanan çatışmaların, AB'nin krizi önleme konusundaki politikalarının etkisizliğini ve sadece ekonomik araçlarla Balkanlar'daki sorunların çözülemeyeceğini ortaya koyduğu değerlendirilmektedir. Yugoslavya Devlet Başkanı'nın demokratik yollarla değişmesinden sonra AB'nin demokratik yolların kullanılması yolunda verdiği desteğin, Balkanlar'da demokrasinin ve bu yolla istikrarın tesisine yönelik olduğu mütalaa edilmektedir. Bu nedenle, etnik çatışmaların getirdiği belirsizlik ve kriz ortamlarının aşılabilmesi için AB'nin takip ettiği uzun vadeli stratejiler ile ileride Kosova veya Makedonya'da meydana gelebilecek çatışmaları engelleyebileceği düşünülmektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terörist eylem sonucunda AB'nin, Balkanlar'a yönelik ekonomi ağırlıklı politikasında herhangi bir değişikliğe gitmeyeceği, ancak bu politikanın askeri yönüne de ağırlık vereceği değerlendirilmektedir.

AB bugün Balkanlar'da uygulamaya çalıştığı politikasında istikrarı gözetmektedir. Özellikle Kafkaslardan temin edeceği enerji kaynaklarının yolu üzerinde bulunan Balkanları kontrol etmek istemektedir. Fakat içerisinde Balkanlardan farklı beklentileri olan ülkeler barındırması nedeniyle gelecekte çıkması muhtemel krizlerle karşılaştığında karar almak ve uygulamakta zorluk çekeceği değerlendirilmektedir.

4.2.3 Rusya'nın Balkanlar Politikası

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Rus dış politikası açısından sorunların genel kapsamının değişmesine neden olmuştur. Bunlardan en önemlisi, belki

566 AB Resmi İnternet Sitesi

de Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ertesinde yeni bir kimlik geliştirip, küresel ekonomik gelişmelere, demokratik bir ülke olarak katılıp katılmayacağı ile ilgiliydi. Bu yönde Rusya'nın önündeki en önemli engeller, zayıf ekonomisi, Rus askeri yapısının siyasetle iç içe olması, saldırgan ve aşırı iddialı Rus dış politikası olmuştur.

1990'lı yılların başlarında Rus dış politikası, Rusya'nın Batı Avrupa medeniyetlerinin bir parçası olduğu yönünde bir liberal anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. 1992 yılında Yugoslavya Federasyonu'nun parçalanmasını da bu liberal dış politika çerçevesinde karşılayan Rusya, Hırvatistan ve Bosna Hersek'in bağımsızlıklarının uluslararası camia tarafından tanınmasını eleştirse de, durumun çaresizliği karşısında kendisi de bu sürece katılmak zorunda kalmıştır⁵⁶⁷.

Ancak, 1993 yılından itibaren Rus dış politikasının, liberal dış politika eğiliminin yerine, devletçi ve milliyetçi bir eğilime yöneldiği görülmektedir.

1993 yılından itibaren belirmeye başlayan bu yeni Rus dış politikasının temel tezi, Rusya'nın "büyük güç" olarak uluslararası ilişkilerde temel ve özel bir role sahip olduğudur. Bu da, Rus politikacıların gerek yakın çevresinde ve gerekse dünyanın diğer stratejik bölgelerindeki milli çıkarlarını koruyabilmesi için özel bir takım haklara sahip olduğu iddiasının temelini oluşturuyordu. Böylece Rusya'da, saldırgan ve tavizsiz bir dış politika eğilimi ağırlık kazanmaya başladı. Rusya, özellikle 1995 yılından itibaren soğuk savaş dönemindekine benzer bir akıl yürütmeye Batı'nın bütün tasarruflarında kendi hayat sahalarını kısıtlamayı hedeflediğine ve bununda en bariz göstergesinin NATO'nun genişlemesi olduğuna; Rusya'nın tecrit edilerek hatta iç karışıklıklarının kullanılması suretiyle parçalanarak ABD kontrollü tek kutuplu bir dünyanın pekiştirilmesinin amaçlandığına inanmaktadırlar. İçinde yaşadığı çeşitli paradokslar Rusları kendilerini tanımlarken ülkenin ve kültürlerinin farklı yanlarını vurgulamaya zorlamakta; Rusya'nın dış politika oryantasyonunda da özünde Batı dünyasına karşıtlığı temsil eden

567 LÜTEM, Ömer E., ÇOŞKUN, Birgül Demirtaş, "Balkan Diplomasisi" AVSAM yayınları,2001,s.269

Avrasyacılık yada Ortodoksluk (ve Slavlık) gibi akımların etkili olmasını sağlamaktadırlar.

Rusya'nın, Çeçenistan'a müdahalesi, Dağlık Karabağ ve Abhazya problemlerine yaklaşımı, Bosna Savaşı ve özellikle Kosova'ya NATO müdahalesi esnasında izlediği siyaset, Rus dış politikasının dönüşümünü ve sancılarını yansıtmaktadır. Bu yönde, Rusya başta BM olmak üzere uluslararası kurumların karar verme mekanizmalarını Sırp yanlısı bir tutumla etkilemeye çalışmış ve Sırp'ların üzerinde tek etkili gücün kendisi olduğu bilincinden hareketle enerjisini mekik diplomasisine yöneltmiştir.⁵⁶⁸

1990 sonrasında Rusya'nın, Balkanlar'da ciddi sorun olarak hissedilen "Slav-Ortodoks" eksenini oluşturma yönündeki gayretlerini de görmek mümkündür. Rusya'nın başını çektiği bu çabanın içinde, Slav kökenli bir nüfusa sahip olmamasına rağmen "Ortodoks" temelinde Yunanistan da yer almıştır. Ancak Rusya'nın, "Ortodoks mihveri" üzerinden yeniden Balkanlar'a dönme eğilimi, 1990 sonrasında bağımsızlığını kazanan ve AB kurumlarına entegre olmak isteyen Balkan ülkelerini endişeye sevk etmiştir.

Bu ülkeler, Rusya'nın bu politika ile Balkanlar'a geri dönüşünü engellemek için AB ve ABD ile ilişkilerini daha da geliştirme gayretleri içerisine girmişlerdir⁵⁶⁹. Önceleri "Ortodoks Mihveri" düşüncesine ılımlı bakan ve hatta Sırp'ları destekleyen Yunanistan, böylesi bir politikanın ilerde AB ve NATO içinde kendisini zor duruma düşüreceğini ve özellikle bu politikanın bölgede yeni kutuplaşmalara yol açacağını hesaplayarak bölgeye yönelik AB destekli ve ekonomi ağırlıklı bir strateji izlemeye başlamıştır.

Balkanlar da ve Kosova savaşı sırasında Sırbistan Rusya için bir amaç değil, araç olarak işlev görmüştür. Bu durum, yüzyıllardır Balkanlar'daki Ortodoks/Slav kardeşlerini korumaya kararlı büyük birader mitinin ulusal çıkarlarla tezatlığını bir kez daha göstermesi bakımından önemli bir olgudur.

568 LÜTEM, Ömer E., ÇOŞKUN, Birgül Demirtaş, "Balkan Diplomasisi" AVSAM yayınları,2001,s.265

569 LÜTEM, Ömer E., ÇOŞKUN, Birgül Demirtaş, "Balkan Diplomasisi" AVSAM yayınları,2001,..s.267

Rusya'nın Balkan siyasetini incelerken üzerinde durulması gereken iki soru vardır.

Birincisi Kosova krizi sırasında Rus kamuoyunda ve siyasetçileri arasında seslendirilmeye başlanan Ortodoks/Slav mevhumları bir dış politika parametresi olarak mı, yoksa iç siyasete yönelik mesajlar olarak mı algılanmalıdır?

İkincisi ise Sırbistan ile Rusya'yı buluşturan etkenler tarihsel dostlukla mı ilintilidir, yoksa batı özellikle de Amerikan karşıtlığı perde arkasındaki katalizör olarak mı ele alınmalıdır?

İşte bu iki sorunun cevabı ışığında Rusya'nın 1991 yılından günümüze kadar olan politikasını aydınlayabiliriz. Rusya Yugoslavya meselesinin başlangıcında Yugoslavya'nın bölünmemesine yönelik Batı politikasını desteklemiş, hatta 1992 yılında Yugoslavya'ya karşı alınan ambargo kararını veto etmemiştir. 1994 yılına kadar batı yanlısı politika izlediği bir gerçek olarak kabul edilebilir. (Körfez hareketini desteklemiştir.) 1994 yılına gelindiğinde kamuoyunda Sırpların yalnız bırakıldığını düşünen muhalefet artık güçlenmiş, ve dış politikanın değiştirilmesini sağlamıştır.

Ortodoksluğu seçen Rusya'nın tarihte kendine has bir yol izlediğine ve Katolik - Protestan Batı dünyasından bu nedenle ayrıldığına inanan Rus düşünürleri için Rusya'nın farklılıkları daima bir polemik konusu oluşturmuştur. Bu durumun Rusya'ya Hıristiyanlık harici kültürlere karşı özel bir misyonu olduğunu savunmuşlardır.

Bu yaklaşım Çarlık otokrasisinin resmi meşruiyet kaynağı olarak işlev gördüğü gibi, duygusal patlamalarına Balkanlar'da şahit olduğumuz romantik Rus milliyetçiliğinin de temelini oluşturmaktadır. Rus edebiyatına da yansıyan yaklaşımda Tolstoy'un savaş ve barışında Osmanlı zulmüne karşı direnen Ortodoks/ Slav kardeşliğinden, Turgenyev'in Arefe'sinde ise ülkesini Türk boyunduruğundan kurtarmaya çalışan Bulgar gencine aşık olan Rus kızı

teması işlenmiştir.Bu romantik milliyetçilik “Slav ve Ortodoks kardeşliği” ve “Büyük birader Rusya” mitini doğurur.

Fakat reel politik çok farklıdır. Bağımsızlığını kazanmasına yardım ettiği Bulgarlar Balkan savaşında Çatalca önlerine gelince İstanbul’u almasından korkarak durduran Ruslardır.Yani Rus çıkarları söz konusu olduğunda Ortodoks/Slav dayanışması hasır altı edilebilmektedir. ⁵⁷⁰

İçerideki Slav milliyetçiliği dış politikada Rusya’nın hızla kan kaybettiği bir dönemde ve coğrafya da bir ilaç olarak algılanmış ve uygulanmıştır.Bu şekilde Sırbistan’a destek vermek ve ABD kontrollü hareketin önüne set çekmek için dış politika parametresi olarak kullanılmıştır.

Bölge ülkelerinin AB merkezli bir politika izlemeleri, Mıloseviç’in iktidardan uzaklaştırılması ve özellikle de 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de yaşanan terör olaylarının, bölgede Rusya’nın uygulamaya çalıştığı “Ortodoks” eksenli politikasına büyük sekte vurduğu değerlendirilmektedir. Çünkü, Mıloseviç’in iktidarda olduğu sürece Rusya, Belgrad ile tek bağlantısı olan devlet konumundaydı. Mıloseviç’in gitmesi ile birlikte Rusya’nın, Sırbistan kartını oynama ve kritik bir arabulucu gibi hareket etme yeteneklerini kısmen kaybettiği düşünülmektedir.

Rejim değişikliğinden sonra Sırbistan, doğudan çok batıya yönelmeye ve Avrupa-Atlantik kurumları, özellikle de AB ile ilişkilerini geliştirmeye özel bir önem vermeye başlamıştır. Bu durumun ileride Sırbistan-Rusya ilişkilerinde, nispi bir zayıflamayı da beraberinde getirebileceği değerlendirilmektedir.

Balkanlar’da Yunanistan, Rus kartını oynayabilir, ancak böyle bir durumun bölgede Rusya’nın hegemonyasından rahatsızlık duyan Balkan

komşuları ve Batılı müttefikleri arasında Yunanistan'a karşı şüphe ve güvensizliğe neden olabileceği düşünülmektedir.⁵⁷¹

Ancak tarihsel olarak bölgede önemli roller üstlenen Rusya'nın, Balkanlar'da oynanan oyunun tamamen dışında olduğunu/olacağını düşünmek yanlış olacaktır. Balkanlar'da bulunan ABD askerlerinin diğer bölgelere kaydırılması kararını alması⁵⁷² ve ABD'den boşalan yeri AB'nin dolduramadığı takdirde, Rusya'nın bu boşluğu doldurabileceği ve bölgede önemli bir rol oynayabileceği hususunun göz önünde bulundurulmasının gerektiği değerlendirilmektedir.⁵⁷³

Yeltsin döneminde Balkanlar Rusya'nın Batı ile zıtlaşmayı göze aldığı en önemli coğrafyadır. Yeltsin'in yerine geçen Putin döneminde açıklanan yeni dış politika konseptine (10 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girdi.) göre önceliğin, Rus dış politikasının ekonomik boyutunu geliştirmek olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle Miloşeviç'in devrilmesine seyirci kalmıştır. Ancak Balkanlarda ki bu durum Rusya'nın bir geri çekilmesi değil, yeni bir savaş için tahkimattır.

4.3 Yunanistan'ın Balkanlar Üzerindeki Stratejik Hedefleri

4.3.1 Yunanistan'ın Genel Balkan Politikası

4.3.1.1 Genel Politika

1990'ların başında Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Balkanlar'daki sosyalist yapıların dağılmasıyla birlikte Balkanlar'da yaşanan gelişmelerden ve dönüşümlerden etkilenerek dış politikasını gözden geçiren ülkelerden biri de

571 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003.s.66

572 Kathimerini, 17.10.2001(<http://www.ekathimerini.com/news/content.asp?aid=103925>)

573 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.66

Yunanistan'dır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan yeni sınırlar ve çatışmalar, en fazla Yunanistan'ı rahatsız etmiştir. Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması, "Büyük Arnavutluk" söylemlerinin artması ve özellikle de Balkanlar'daki bu yeni oluşum sırasında "Türkiye Balkanlar'daki nüfuzunu artırıyor" şeklindeki Yunan algılamaları, Yunanistan'ın Soğuk Savaş boyunca Doğu-Batı kutuplu düzen içinde bölgeye dönük sürdürüldüğü dış politikasında farklı bir açılıma gitmesine neden olmuştur. Bu dönemde Yunanistan, Sırp yanlısı tutumu ve Arnavutluk ve Makedonya'ya yönelik uyguladığı sert politikalarla dikkat çekmiştir.

Ancak, 1995 yılından sonra Yunanistan, Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik sert ve dışlayıcı politikasından vazgeçerek, ekonomik alan başta olmak üzere bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Çünkü Yunanistan'ın, Arnavutluk ve Makedonya'ya yönelik sert ve dışlayıcı politikasının; bölgedeki çatışmaları daha da artırarak kendi ülkesine sıçrayabileceği, AB'nin bölgeye yönelik politikaları ile ters düşeceği ve özellikle bölgeye yönelik ekonomik stratejisine büyük bir sekte vuracağı, bunun da Yunan ekonomisini kötüye götüreceği ihtimalleri nedeniyle farklı bir politik açılım sergilemeye başladığı değerlendirilmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın, bölgede ekonomi/ticari ağırlıklı etkisinin daha rahat siyasi etki yaratma imkanı sağlayacağını göz önünde bulundurduğu da düşünülmektedir.⁵⁷⁴

Bu yeni Yunan politikasının, Sımitis hükümeti döneminde oldukça başarılı bir biçimde uygulandığı, ekonomik ve siyasi açıdan tam anlamıyla AB kurumlarına entegre olma, bölgesel sorunları, Türk-Yunan Sorunları da dahil, AB içerisine çekerek birlik içerisinde çözme yönündeki Yunan politikalarının, Yunanistan'ın AB içindeki konumunu sağlamlaştırarak, ekonomik ve siyasi açıdan Balkanlar'da etkinliğini daha da artırdığı düşünülmektedir. Kısacası Sımitis Hükümeti'nin, Balkanlar'da işbirliğini geliştirmek ve bu yolla bir dostluk havası yaratarak bölgedeki ihtilafların çözümünü kolaylaştırmak ve özellikle de bölge ülkelerinin AB'ye adaylıklarını destekleyerek, adaylık ile üyelik müzakerelerinin başlaması arasında geçecek sürede AB'nin şemsiyesini ve

⁵⁷⁴ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

gerekirse baskısını kullanarak bölgesel sorunlara kendi lehine çözümler bulma yönünde bir stratejiyi uygulamaya koyduğu değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda Yunanistan'ın soyunduğu ve kabaca *hami rolü* olarak tanımlanabilecek bu rolün altını çizmek gerekmektedir. Yunanistan'ın özellikle Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen Balkan ve Baltık ülkelerine karşı bu türden bir siyaset izlediği dikkat çekmektedir.⁵⁷⁵ Yunanistan, bir taraftan Avrupa Birliği'nin adeta bir *elçisi* gibi davranmakta diğer tarafta da usta bir *komisyoncu* gibi Avrupa Birliği kapısında bekleyen bu ülkelerden yardımlarına karşılık olarak dış politika dış desteğini tahsil edeceği günü beklemektedir. Kosova krizi ertesinde Selanik şehrinin Balkanlar'ın yeniden yapılanması çabalarının merkezi ilan edilmesi, Yunanistan'ın soyunduğu Avrupa Birliği'nin elçisi olma rolünü pekiştirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi, bir büyük ülke gibi kendisine ait nüfus alanı kurmaya çalışan Yunanistan'ın öncelikle de Balkanlar'daki etkinliğini kısıtlayacağı için engellenmesi gerekli bir olaya dönüşmektedir.

Balkanlar'a verilen bu önemin ana nedeni, Yunan dış politikası seçkinlerinin, dünyanın en önemli enerji kaynaklarına giden yolun yanıbaşında yer alan Türkiye'nin gelecekteki kazanımlarını dengelemenin bir yolu olarak dikkatlerini Balkanlar'da yoğunlaştırmayı seçmeleridir.

Balkanlar Yunanistan'ın *doğal bir nüfuz alanı* olarak değerlendirilmektedir. Yunanlılara göre, bunun çeşitli nedenleri vardır. Bir kere, Yunanistan Türkiye hariç diğer Balkan devletlerinin hepsinden daha güçlü bir uluslararası pozisyon sahibidir. Üstelik, Avrupa Birliği üyesi olan tek Balkan ülkesidir ve ABD ile Türkiye'ye rakip özel bir yakınlık içindedir. Yunanistan ayrıca, Balkanlar'dan kaynaklanan güvenlik sorunlarının kendi geleceğini doğrudan tehdit edebileceği düşüncesini de taşımaktadır. Yugoslavya'nın dağılması sırasında ortaya çıkan üç istikrarsızlık kaynağı (Yugoslavya, Arnavutluk ve Makedonya) Yunanistan'ı doğrudan ilgilendirmektedir. Yunanistan'ın Slovenya Bulgaristan, Romanya ve

⁵⁷⁵ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

Hırvatistan'a olan ilgisi ise, baştaki üç cumhuriyetten farklı olarak Avrupa Birliği çatısı altında canlandırılmaya çalışılan bir ilişkidir.

Yunan resmi söylemi, her ne kadar Balkanlar'da güvenliğin ve istikrarın tesis edilmesi tüm Avrupa Birliği üyelerini ilgilendirir şeklinde olsa bile, bir tek Yunanistan'ın Balkanların istikrarsız bölgesi ile sınırdaş olması nedeniyle tüm gücünü bölgenin yeniden inşası için harcamak durumundadır. Zaten, başıdan itibaren, Yunanistan Balkanların yeniden yapılanmasında Avrupa Birliği'nin merkezi bir rol oynamasında ısrar etmektedir. Aslında Yunanistan Balkanlar'da kendine önemli bir rol biçmekte ve bunu Avrupa Birliği adına üstlenmek istemektedir. Yunanistan ayrıca önemli bir stratejik oyuncu olarak Rusya Federasyonu'nu da Balkan denklemine sokmak ve bundan kendi adına çıkar sağlamak niyetindedir.

Yunanistan'ın ekonomi-politik ağırlıklı bu politikasının temelinde; bölge ile derin tarihi bağları olan Türkiye'nin Balkanlar'daki etkinliğini azaltma, bölgede yaşanacak etnik çatışmaların kendi ülkesine sıçramasını engelleme ve özellikle de bölge ülkelerini ekonomik açıdan kendisine bağımlı kılarak politik hedeflerini bu yolla gerçekleştirme hususları ile kendisine istikrarın hüküm sürdüğü bir çevre kuşak yaratmak görüşünde olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁷⁶

4.3.1.2 Yunanistan'ın Balkanlar'da Uygulamaya Çalıştığı Politikalar

- Balkanları, kendisini Avrupa'ya bağlayan bir bölge ve ticari alanda etkilemesi kolay bir pazar olarak görmesi nedeniyle; AB'nin mali desteğini arkasına alarak politik ve ekonomik zaafiyetleri olan Makedonya ve Arnavutluk gibi ülkeleri kendi siyasi ve ekonomik etki alanına alma çabasına girmek,

⁵⁷⁶ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

- Etnik çatışmaların kendi ülkesine sığmamasını engellemek maksadıyla; sınırların değişmezliği ilkesinin kabul edilmesini sağlamak, bu yönde özellikle Kosova sorununun çözümlenmesinde Kosova'ya "Self Determination" hakkının verilmesi yerine, "Otonom" bir yapıya kavuşturulması gerektiği tezini savunmak⁵⁷⁷,
- AB ve NATO üyesi olmak isteyen Romanya ve Bulgaristan başta olmak üzere bölge ülkelerine üyelik konusunda destek sözleri vermek suretiyle AB ve NATO üyeliğini siyasi bir istismar aracı yapmak,
- Fener Rum Patrikhanesi'nin etkinliğini arttırarak Ortodoks ülkelerinin hamiliğine soyunmak,

Diğer taraftan, 11-12 Aralık 1999 tarihinde Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesinden sonra Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde nispi bir yumuşamaya gidilmesi⁵⁷⁸ ile Kosova ve Makedonya'daki çatışmaların sona ermesinin, Balkanlar'da Yunanistan'ın uygulamaya çalıştığı yukarıda belirtilen politikalarının önünü açtığı düşünülmektedir.

Özellikle de, Sırbistan'da yaşanan rejim değişikliğinin (2000 yılında Milošević'in iktidardan uzaklaştırılması ve yargılanması), Sırbistan ile ilişkileri yüzünden sürekli eleştirilen Yunanistan'ın rahat bir nefes almasını sağlamış ve ilişkilerin geliştirilmesinin önündeki en büyük engeli ortadan kaldırmıştır. Çünkü, Sırbistan nezdinde gerekli politik güven ve ticari bağlantıya sahip olan Yunanistan'ın, Sırbistan'ın uluslararası topluma yeniden entegrasyonu için anahtar bir rol oynayabileceği değerlendirilmektedir.

577 Ağustos 2001 tarihinde Yunanistan Savunma Bakanı Tsohatzopoulos'un, "4-5 yıl sonra Balkanlar'da yeni sınırların çizilmesi konusunda uluslararası bir konferansın yapılması ihtimalinden bahsederek bundan sonra bölgede her olasılığın dikkate alınması gerektiğini, ancak Yunanistan'ın bölgede sınırların değişmemesi ilkesini kabul ettiğini ve bu yönde çaba göstereceklerini belirtmesinin altında; bölgede yaşanacak herhangi bir sınır değişikliğinin kendi ülkesine sığmayacağı endişesinin yatmakta olduğu düşünülmektedir.

578 Ancak Yunanistan, Türkiye'ye karşı; mevcut ana sorunların varlığını reddetme, Yunanistan'ca "sorun" olarak kabul edilen hususlarda Türkiye'nin Lahey Adalet Divanı'nın yetkisini tanıması yönündeki politikasına devam etme, ana sorunlara ilişkin olarak ikili diplomatik-siyasi temas ve görüşmelerle çözüm bulunması tutumuna yanaşmama, GKRY'nin koşulsuz AB'ye girişi yönündeki temel politikalarından hala vazgeçmemiştir.

AB üyesi olan Yunanistan'ın, Balkan ülkelerinin AB kurumlarına entegrasyon sürecinde, en azından Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler tam üye oluncaya kadar, önemli bir konumda kalacağı düşünülmektedir. Çünkü AB ve NATO üyesi olan Yunanistan'ın, diğer Balkan ülkeleri içinde ekonomik açıdan zengin ve politik açıdan da Balkanlar'ın en istikrarlı ülkesi olarak görülmektedir.

Bu üstünlüklerin, Yunanistan'a, Balkanlar'da uygulamaya çalıştığı politikalarını gerçekleştirmek için önemli bir fırsat verdiği düşünülmektedir.

Ayrıca, Yunan Hükümeti, 17 Ekim 2001 tarihinde Balkanlar'daki askeri varlığını artırma kararı almıştır. Yunanistan Hükümeti, özellikle NATO'nun, Balkanlar'da bulunan ABD askerlerini Orta Asya'ya kaydırma kararı almasını, Yunanistan'ın bölgedeki istikrarın korunması ve etkinliğini artırması yönünde önemli bir fırsat olarak gördüklerini belirtmiştir⁵⁷⁹.

Aslında Yunanistan'ın, ABD askerlerinin çekilmesi ile bölgedeki diplomatik, ekonomik ve politik pozisyonunu daha da güçlendireceğini ve ABD'den boşalan yeri kendisinin dolduracağını hesapladığı değerlendirilmektedir.

4.3.1.3 Balkanlar'da, Yunanistan'ın Önündeki En Önemli Engeller

- Önümüzdeki yıllarda Sırbistan'ın, iç ve dış politikasında yaşanacak gelişmelerin Yunanistan'ın güvenliği için önemli bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir. Çünkü, her ne kadar MILOSEVIÇ iktidardan uzaklaştırılsa da, Karadağ'ın ileride bağımsızlık talebinde bulunma ihtimali, Kosova'nın nihai statüsünün hala belirsizliğini koruması ve Sırbistan'ın demokratikleşme sürecinin ileride nasıl bir yön alacağı hususlarının, bölgede Yunan politikasının önündeki engellerin başında yer aldığı düşünülmektedir.

579 Kathimerini, 17.10.2001(<http://www.ekathimerini.com/news/content.asp?aid=103925>)

- 2001 bahar ve yaz aylarında Makedonya’da yaşanan çatışmalar ve Yunanistan’ın bu ülke ile olan sorunları (isim sorunu ve paylaşılmayan tarih) göz önünde bulundurulduğunda; önümüzdeki dönemde bu ülkedeki Slav çoğunluk ve Arnavut toplum arasında çatışmaların tekrar ortaya çıkması ve bu çatışmaların az da olsa Yunanistan’a sıçrama ihtimalinin olması, Yunanistan’ın Balkan politikasının önündeki ikinci engel olduğu değerlendirilmektedir.
- Yunanistan’ın Balkan politikasını etkileyecek olan üçüncü hususun; Arnavutluk’ta yaşayan Yunan azınlığın “**otonomi**” taleplerinin artması durumunda, Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin kötüleşerek Arnavut milliyetçiliğinin artmasına neden olabileceği mütalaa edilmektedir.

Bu çerçevede, Yunanistan’ın, önündeki engelleri kaldırmak için yoğun bir çaba içerisine girdiği gözlemlenmektedir. Bu yönde Yunanistan’ın, gerek AB çerçevesinde gerekse Balkanlar’da çok güçlü çıkarları olan İtalya ve Avusturya gibi AB üyesi ülkelerle, Balkanlar’a yönelik uyumlu bir bölgesel politika oluşturmak için çok sıkı bir işbirliği içerisine girmeye çalıştığı değerlendirilmektedir.

4.3.2 Yunanistan’ın Balkanlar’a Yönelik Ekonomi Politikası

4.3.2.1 Yunan Ekonomisinin Genel Yapısı

1970’lerden 1980’lerin başına kadar olan dönemde Yunan ekonomisi, Avrupa’yı yakalama sürecinde gereken yapısal değişikliği gerçekleştirememiş ve sadece geleneksel tekstil, yiyecek, içecek ve yapı malzemeleri gibi dünya pazarlarındaki talebi gerileyen ikincil sektörde büyüme gösterebilmiş, yüksek

ve gelişmiş teknoloji isteyen yeni ve karlı üretim alanlarına yatırım yapmamıştır⁵⁸⁰.

Ancak, 1981 yılında AB'ye tam üye olan Yunanistan, bu yıldan itibaren AB'nin mali açıdan büyük desteğini görmüş ve yıllık ortalaması yaklaşık 5 milyar doları bulan AB yardımları ile dış ticaret hacmini ve makro ekonomik göstergelerini iyileştirmeye başlamıştır. 1981-1999 yılları arasında AB'den toplam 57.851 milyar dolar yardım alan Yunanistan'ın, diğer AB ülkelerinde gerçekleşen ekonomik büyümeyi ve yapısal değişikliği tam anlamıyla sağlayamasa da, ekonomisinde belirgin bir iyileşme gözlenmektedir⁵⁸¹. Bu çerçevede, 2000 yılında 131 milyar dolar olarak gerçekleşen Yunan Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) ve elde edilen % 4,1 büyüme Yunanistan'da son yıllarda ulaşılan en büyük büyüme oranlarından birisi olmuştur. GSYH'nin sektörler arasında paylaşımı ise; tarım alanında % 8.7, sanayide % 23.7 ve hizmetlerde ise % 67.6'dır.

1993 yılında Yunanistan ile AB komisyonu arasında 1994-1999 dönemini kapsayan "AB ile Ekonomik ve Parasal Birlik" sağlanması yönünde 2 nci Dönem "Uyum Planı" anlaşması imzalanmıştır. Uyum Planı'ndaki temel hedefler doğrultusundaki politikaların uygulanmasına 1999 yılında da devam edilmiştir.

Özellikle 1999 yılı içinde tüm ekonomik politikalarını Avrupa Para Birliği (APB)'ne girme yönünde uygulayan Yunanistan, 01 Ocak 2002 tarihinden itibaren de fiili olarak Avrupa ortak para birimi Euro'ya geçmiştir.

Yunanistan'ın Euro'ya geçişinden sonra, Yunan ekonomisinin iyileştirilmesi ve diğer AB ülkeleri ile aynı ekonomik seviyeye gelmesi için 2000-2006 yılları arasındaki dönemde "Üçüncü AB Destekleme Fonu" adı altında yaklaşık 30 milyar ABD doları yardımda bulunulacağı AB Komisyonu tarafından belirtilmiştir⁵⁸².

580 ERALP, Atilla, Türkiye ve AB, İmge Yayınları, 1997, s. 99

581 Yunanistan Ülke Raporu

582 17.03.2001 Dünya Gazetesi

Yunanistan'a yaklaşık 30 milyar dolar yapısal yardım musluğunu açan AB, ilk olarak, Yunanistan'da enformasyon teknolojisinin ve enformasyon toplumunun gelişmesi için 2.8 milyar Euro'luk programı Mart 2001 ayında onaylamış ve bir başka program çerçevesinde de, Yunan ekonomisinin rekabet gücünün artmasını sağlamak amacıyla 2 milyar Euro aktarılmasına yeşil ışık yakmıştır⁵⁸³.

Bu çerçevede, önümüzdeki dönemlerde Yunan ekonomisinde belirgin bir iyileşmenin devam edeceği ve bunun Balkanlar'a yansımalarının da Yunanistan lehine olacağı değerlendirilmektedir.

4.3.2.2 Yunanistan'ın Balkanlar'a Yönelik Ekonomik Yaklaşımı

Soğuk Savaş sonrası dönemde Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik sert bir politika izleyen Yunanistan, 1995 yılından itibaren politikasından vazgeçerek Balkan ülkelerine yönelik ekonomi-politika ağırlıklı bir strateji izlemeye başlamıştır.

Bu yönde Yunanistan, Balkan ülkelerini başta kendi mallarını satmak için sadece ticari birer pazar olarak görmekteyken son yıllarda Yunan ekonomisinin iyileşmesine paralel olarak sermayelerini de bu ülkelere sokarak uzun vadeli yatırımlarla da bölgeye girmeye başlamış ve özellikle de bölge ülkelerinde gelişmemiş sektörler olan ulaştırma, haberleşme, bankacılık gibi kolay kar üreten alanlara yönelmiştir. Diğer taraftan bölgenin yeniden inşasından pay kapmaya çalışan Yunanistan'ın, iletişim, inşaat ve gıda gibi sektörlerde yatırımlarını artırdığı görülmektedir. Bölgede siyasi ve ekonomik açıdan sürekli kalmayı hedefleyen Yunanistan'ın, geleceğe yatırım

⁵⁸³ Yunanistan'ın, 2002 yılı başında fiilen APB'ye girmesi ve 2000-2006 yılları arasındaki dönemde AB'den 30 milyar dolar yardım almasının Yunan ekonomisinin rekabet gücünün artırarak dışa bağımlılığının azalacağı, ekonomisinin ani bir kriz içerisine girmesi ve ülkeye özgü ekonomik şokların meydana gelmesi olasılığını engelleyebileceği, Yunan ekonomisinin yıllık büyüme oranının % 5-6 oranında olacağı ve ülke ticaretinin teşvik edilerek üretimde kalıcı bir artışa neden olacağı, 150.000 yeni iş olanağı yaratacağı, bunun da işsizliği düşüreceği, ortalama yaşam standartlarını % 90 düzeyinde artırarak, diğer AB ülkeleri düzeyine getireceği değerlendirilmektedir.

yaparak bölge ülkelerini kendisine daha çok bağımlı hale getirmeyi planladığı değerlendirilmektedir.⁵⁸⁴

Bu çerçevede, 2000 yılı sonu itibariyle Balkan ülkelerine, yaklaşık 3500 Yunan Firması ve Yunan Hükümeti tarafından yapılan yatırımların toplamı yaklaşık 3 milyar doları bulmuştur⁵⁸⁵. Bu yatırımların, 150 milyon doları Arnavutluk, 456 milyon doları Bulgaristan, 1 milyar doları Yugoslavya, 300 milyon doları Makedonya ve 427.4 milyon doları ise Romanya'ya yapılmıştır. Sadece Yunanistan'ın bölgeye yönelik bankacılık alanında yaptığı yatırımın toplamı ise 400 milyon dolardır.

2000 yılında Yunanistan'ın Balkan ülkelere yönelik toplam ihracatı yaklaşık 1.4 milyar dolardır. Bu durum, Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikasında ekonomik yönün giderek artmasının bir göstergesini teşkil etmektedir. 60 milyon nüfusa sahip olan bu pazarın, gelecek 10 yıl içerisinde ekonomik açıdan büyük değişikliklere sahne olma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle bölgeye yatırım yapmak isteyen Yunan şirketlerinin ilgisini çekmiştir. Ayrıca Balkanlar'daki çatışmaların durması nedeniyle yatırım yapma riskinin azalmasının, bölgeye yönelik yabancı yatırımlarının artmasına da neden olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca Yunanistan'ın, 2000-2004 yılları arasında Balkan ülkelere yönelik yaklaşık 325 milyon dolar mali yardım yapmayı kararlaştırdığı Yunan Ekonomi Bakanlığı'nın 1999 yılında hazırladığı "Balkanların Yeniden Ekonomik Yapılanması için Helen Planı" raporunda belirtilmektedir. Beş yıllık bir zaman dilimini kapsayacak bu plan dahilindeki yardımların Sırbistan, Kosova, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, ve Makedonya'ya yönelik olacağı belirtilmiştir. Bahse konu planda, söz konusu yardımların bölge ülkelerinin "sosyal altyapısı", "ekonomik altyapısı" ve "üretim sektörleri"ni kapsayacak şekilde finanse edileceği belirtilmektedir. Toplam 325 milyon dolar olan

584 12 Haziran 1999 Hürriyet Gazetesi

585 Yunanistan Resmi Web Sitesi

yardımın; % 25'nin Kosova, % 24'ünün Romanya, % 18,5'inin Bulgaristan, % 17'sinin Arnavutluk ve % 15,5'inin Makedonya'ya verileceği ifade edilmiştir. Bu durum Yunanistan'ın, bir yandan Balkan ülkelerine yönelik yatırımlarını artırırken, diğer yandan da küçük dilimlerle de olsa bölge ülkelerine ekonomik yardım yaparak kendi etki alanına alma gayretlerinin bir göstergesini teşkil etmektedir⁵⁸⁶.

4.3.2.3 Yunanistan'ın Balkanlar'a Yönelik Ekonomik Faaliyetleri

Son yıllarda Yunan özel şirketlerinin Balkanlar'a yönelik yatırımlarını hızlandırdığı görülmektedir. 3500 küçük ölçekli Yunan şirketinin faaliyetlerine karşılık büyük Yunan şirketlerinin stratejik amaçlarının; özellikle haberleşme ve bankacılık gibi sektörlerde, "kilit rol" oynamak olduğu ve böylelikle Yunanistan'ın komşuları arasında bir noktadan diğer bir noktaya geçişte bütün geçişlerin merkezi olmayı planladığı değerlendirilmektedir.

4.3.2.3.1 Yunanistan Telekomünikasyon Şirketi (OTE)'nin Faaliyetleri

Bu sektörler içinde en önemli konumda olan Yunan Haberleşme Kurumu OTE (Hellenic Telecommunications Organization), Balkanlar'a yönelik olarak toplam 2.5 milyar dolar yatırım yapmıştır.

Bu yatırımların bir getirisi olarak OTE, 1997 yılında Sırp Telekom'un % 20'si, 1998 yılının Kasım ayında Romen Kamu Haberleşme Organizasyonu (Romanian Public Telecommunication Organization)'nun % 35'i ve son dönemde de Arnavutluk Mobil Telefon Şirketi'nin % 80 hissesini satın almıştır⁵⁸⁷. Böylelikle OTE, Romanya, Sırbistan ve Arnavutluk telekom şirketlerinin stratejik seviyede hisselerini satın alarak Balkanlar'da en büyük yatırım yapan kuruluş olmuştur. Ayrıca OTE, Makedonya ve Arnavutluk devlet telefon şirketlerinin hisselerine teklifte bulunmuştur. Arnavutluk'ta özelleştirme programı kapsamında satılacak olan Arnavutluk cep telefonu

586 1999 yılında Yunan Ulusal Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanan "Balkanların Yeniden Yapılanması için Helen Planı" adlı raporu.

587 Yunan telekomünikasyon şirketi (OTE)'nin İnternet Sitesi

AMC'nin önemli bir hisse payını almak için Yunan Cosmote şirketi girişimlerde bulunmaktadır.⁵⁸⁸

Yunan OTE şirketi, Balkanlar ve Ana Kıtası'ndaki telekomünikasyon hizmetlerini Akdeniz ve Karadeniz'de inşa edilen fiber optik kablo sistemleri vasıtasıyla daha da çeşitlendirme imkanına sahiptir. Bu kapsamda, bir konsorsiyum ile inşa edilen Varna, Odessa, Novorossiysk noktalarından Karadeniz'de Fiber Optik Kablo Sistemi adı altında bir sisteme sahiptir. Bu sistem, Kuzey/Merkez/Doğu Avrupa, Ortadoğu, Akdeniz, Kafkaslar ve ötesine bağlanmaktadır. OTE bu yatırıma 16.8 milyon dolar ile katılmıştır. Bu miktar, toplam projenin % 33'üdür.

4.3.2.3.2 Yunanistan Milli Bankası'nın Faaliyetleri

Balkanlar'da Yunan OTE şirketinden sonra en büyük yatırım yapan Yunan kuruluşu, Yunan Merkez Bankası'dır. Yunan Merkez Bankası'nın, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve Makedonya'da şubeleri bulunmaktadır. Balkanlar'daki Yunan bankacılık yatırımları, toplam 400 milyon dolardır. EFG Ergasias Ticari Bankası Bulgaristan'da, Alpha Bankası ise Romanya'da faaliyet göstermektedir.

4.3.2.3.3 Yunanistan'ın Enerji Alanındaki Faaliyetleri

Balkanlar'da haberleşme ve bankacılık yatırımlarından sonra gelen üçüncü önemli Yunan yatırım alanı ise, petrol ve enerji sektörüdür. Yunan firmaları enerji yatırımı konusunda Balkanlar bölgesinde stratejilerini gözden geçirmektedir.⁵⁸⁹ 2001 yılı içerisinde Balkan ülkelerinde yapılması düşünülen özelleştirmelerden daha çok pay almayı istemektedirler. Bu yönde Helen Petrol Şirketi (Hellenic Petroleum), Selanik-Üsküp Boru Hattı Projesi için Makedonya ve Arnavutluk'a 90 milyon dolarlık yatırım yapmıştır. Ayrıca

⁵⁸⁸ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.84

⁵⁸⁹ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.85

Yunan şirketlerinden bir konsorsiyum, Makedonya'da 59 milyon dolara termo elektrik santral istasyonu inşa etmek için bir anlaşma yapmıştır. Bu santralin kömür ihtiyacı Kuzey Yunanistan'dan sağlanacaktır. Üretilen elektrik ise, Makedonya ve Kuzey Yunanistan'daki fabrikalarda kullanılacaktır.⁵⁹⁰

4.3.2.3.4 Yunanistan'ın Diğer Sahalardaki Yatırımları

Coca-Cola'nın dünyadaki beşinci büyük şirketi olan "Hellenic Bottling Company", Moldova, Hırvatistan, Slovenya ve Güney Balkanlar'da üretim tesisleri kurmak amacıyla 250 milyon dolardan fazla yatırım yapmıştır.⁵⁹¹ % 20'si Fransız şirketi Danone'ye ait olan Yunan yiyecek ve gıda endüstrisinin önemli şirketlerinden Delta Grubu'nun, Bulgaristan, Sırbistan ve Romanya'da dondurma fabrikaları ve 50 milyon dolarlık yatırımı vardır.

Yunanistan'ın çimento sektöründeki iki büyük şirketinden bir olan TITAN Grubu'nun, Bulgaristan, Makedonya ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yönelik yaptığı yatırımların toplamı yaklaşık 49 milyon dolardır. Ayrıca, Bulgar çimento piyasasının % 17'sini elinde bulunduran Plevinski Çimento'nun % 83'ü Titan grubu tarafından satın alınmış ve yıllık çimento üretimi 360.000 tona çıkarılmıştır.⁵⁹²

4.4 Yunanistan'ın Balkan Ülkeleri İle İlişkileri

Balkanlar; ırk, dil, din hatta mezhepler bakımından dünyanın en karmaşık ve sorunlu bölgelerinden birisidir. Coğrafi yapıdaki bu karışık mozaik, tarihi geçmiş, tarihi ihtiraslar, bölge devletlerinin ve özellikle de büyük devletlerin bölgedeki çıkarları, zaman zaman ihtilaflara, devletler arası savaşa ve hatta dünya savaşına yol açmıştır. 1990 yılında meydana gelen

590 www.eia.doe.gov/emeu/cabs/greece.html

591 HERMES Magazine, 1999

592 <http://www.mjourney.com/news/companies.html>

jeopolitik değişimler nedeniyle bölgede oluşan istikrarsızlık ve çatışmalar halen sürmektedir.⁵⁹³

Yunanistan, sınır komşusu olduğu veya aynı coğrafi bölgeyi paylaştığı Balkan ülkeleri ile ilişkileri aşığıda sunulmuştur.

4.4.1 Yunanistan ve Arnavutluk Arasındaki İlişkiler

Balkan Yarımadası'nın batısında yer alan ve 28.748 km²'lik yüzölçümü ile Avrupa'nın en küçük ülkelerinden birisi olan Arnavutluk, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra serbest piyasa ekonomisi ve demokratikleşme yönünde önemli adımlar atmıştır. Enver Hoca yönetimi altında yalnızlık politikası izleyen Arnavutluk 1990 yılından itibaren uluslar arası konjonktürdeki gelişmelere paralel olarak dışa açılma politikası izlemeye başlamıştır.

Bu yönde, 11 Mart 1992 tarihinde yapılan ilk demokratik ve çok partili seçimlerden büyük bir zaferle çıkan Sali Berisa, Devlet Başkanı olarak Amerika ve Batı dünyasının güvenini kazanmıştır. Dış politikada dengeli bir tutum izleyen Berisa, Yunanistan ve Sırbistan arasında sıkışıp kalmamak için, bölge ülkeleri ile kapsamlı ilişkiler kurma gayreti içerisine girmiştir. Arnavutluk'un Berisa döneminde izlediği politikaların, belli ölçülerde Sırbistan'ın Kosova, Yunanistan'ın ise Kuzey Epir'de daha ihtiyatlı politikalar izlemesine neden olduğu değerlendirilmektedir.

Sali BERİSA yönetimi süresince (1992-1997), Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki ilişkilerin çok iyi olduğu söylenemez. İki ülke ilişkilerini etkileyen en önemli etken azınlıklar ve göçmenler sorunu olmuştur. Arnavutluk resmi makamlarınca ülkede yaşayan Yunan azınlığın 40-50 bin civarında olduğu belirtilirken, Yunanistan bu rakamın 300-400 bin olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan, ülkedeki Yunan azınlığın yeterince hakka sahip olmadığını savunmakta ve Arnavutluk'un Kosova'daki Arnavutlar için talep ettiği hakların aynısının kendi ülkesinde yaşayan Yunan azınlığa

593 Türk-Yunan İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, HAK, Nisan 1994

uygulanmasını istemektedir. Yunanistan, bu talebi dile getirirken Kosova'nın 1974 Yugoslav anayasasıyla özerk bölge olduğunu, ancak Yunan topluluğunun Arnavutluk'un güneyinde yaşadığı bölge için böyle bir statünün olmadığı gerçeğini göz ardı etmektedir.

Resmi Yunan kaynaklarında belirtilmemekle birlikte, Yunanistan'da bugün Ortodoks Arnavut'lar (Arnavitisler); çoğunluğu Müslüman, bir kısmı ise Ortodoks olan Çamides'ler ve ekonomik zaruretler dolayısıyla Yunanistan'a göç eden ve sayıları 300.000'i bulduğu ifade edilen Arnavutluk vatandaşları olmak üzere üç ayrı kategoride Arnavut nüfus yaşamaktadır. Arnavutluk'taki Ortodoks nüfus ise, Arnavut kaynaklarına göre 600.000, Yunan kaynaklarına göre ise 400.000' dir.

Çoğunluğu Güney Epir (Kuzey batı Yunanistan'da Yanya ve civarı)' de yaşayan Çamides' lerin varlığını göz ardı eden Yunanistan, Arnavutluğun güney bölgelerinde (Kuzey Epir) yaşayan Ortodoks nüfusunu kullanmak suretiyle Arnavutluk üzerinde etkili olmanın yollarını aramaktadır.

Yunanistan'ın Arnavutluk üzerindeki gizli hedefi Arnavutluğun güney kısmını Helenleştirmektir, bu kapsamda, Arnavutluk'taki Ortodoks Kilisesini açık olarak destekleyerek Ortodoksluğun yayılması için büyük gayret sarf etmektedir.⁵⁹⁴

1993 yılında, Yunanlı bir rahip olan Archimandrite Chryostomos, Arnavutluk karşıtı faaliyetlere giriştiği iddiasıyla sınır dışı edilmesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerde gergin bir döneme girilmiştir. Tiran yönetimi, Yunanlı papazı, "enosis" gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan ile işbirliği içerisinde olduğu ithamında bulunmuştur. Yunanlı papazın sınır dışı edilmesinin akabinde Güney Arnavutluk'taki Yunan gayrimenkullerine yönelik geniş çaplı saldırılarda bulunulmuştur. Buna karşılık Yunanistan ise, 30.000

594 TOURAİNE Marisol, Alt Üst Olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, S.96

Arnavut göçmeni sınır dışı etmesi iki ülke arasındaki tansiyonu daha da artırmıştır⁵⁹⁵.

1994 yılının Nisan ayında, aşırı milliyetçi etnik Yunan militan grubu olan Kuzey Epirus Özgürlük Cephesi (MAVI)'nin, bir Arnavut askeri kışlasına saldırıp iki askeri öldürmesiyle ilk silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu olayın akabinde Arnavutluk'taki Yunan azınlığın çıkarlarını koruma iddiasıyla kurulan OMONIA örgütünün üyesi beş Yunan asıllı terörist saldırılara yardım ve yataklık etmekten tutuklanmıştır. Bu gelişmeler, Arnavutluk-Yunanistan ilişkilerinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Berisa, sorunların had safhaya çıktığı bu dönemde Yunanistan'ı Arnavutluk'a soğuk savaş başlatmakla suçlamıştır⁵⁹⁶.

İki ülke arasında soruna neden olan diğer azınlık ise, Çamerya Arnavutları'dır. Yunanistan'da yaşamakta olan Çamerya Arnavutları'nın büyük bir kısmı, 1946-1949 yılları arasında ülkede yaşanan iç savaşın ardından katliama maruz kalmış ve bir kısmı da sınır dışı edilmiştir. Arnavutluk'a yerleşen Çamerya Arnavutları, 1990'ların başından itibaren Yunanistan'da kalan mal ve mülkleri için tazminat talebinde bulunmaktadır.

Bu olaylara rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerde 1995 yılından itibaren yavaş yavaş bir yumuşamaya doğru gidildiği görülmektedir.⁵⁹⁷

Aslında iki ülke arasında bir yakınlaşmaya gidilmesinin nedeninin altında; Berisa hükümetinin, Arnavutluk'a tehdit oluşturan Sırbistan ve Yunanistan arasında sıkışıp kalmamak ve özellikle de AB ve NATO üyeliğine yönelik politikalarında Yunanistan engeline takılmamak için Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmeye çalışması hem de Türkiye gibi diğer bölge ülkelerle kapsamlı ilişkiler kurarak Tiran'a en uygun dengeler oluşturmaya gayret

595 International Crisis Group reports 2001

596 ÜNAL, Hasan, "Balkanlar'da Arnavut Sorunu", Avrasya Dosyası, İlkbahar-Yaz 1998, Sayı : 1-2, s.143

597 TOURAİNE Marisol, Alt Üst Olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, S.185

göstermesinin yatmakta olduğu değerlendirilmektedir⁵⁹⁸. Arnavutluk bu kapsamda, İslam Konferansı Örgütü ile Türkiye çevresinde örgütlenmiş olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesine katılmak suretiyle, kararlı bir şekilde Müslüman dayanışmasının damgası altında yer alan bir uluslararası bütünleşme stratejisi tercihi yapmıştır.

Berisa'nın uzunca süre bu politikalarla başarılı olduğu söylenebilir. Özellikle 1995 yılında 5 OMONIA üyesinin serbest bırakılması ve Arnavutluk Meclisi'nin özel dini okulların ve yabancı dilde eğitim yapan liselerin kurulmasına yönelik bir yasayı kabul etmesini, Yunan Cumhurbaşkanı Stefanoploulos'un 1996 yılında Tiran'ı ziyaret etmesi izlemiştir. Bu ziyaret kapsamında. 22 Mart 1996 tarihinde iki ülke arasında dostluk, işbirliği, iyi komşuluk ve güvenlik anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma tarihi bir gelişme olarak nitelenmiştir.

Bu anlaşma aynı zamanda, iki ülke arasında Yunan dilinde eğitim veren okulların açılması ve Yunan azınlığın haklarının korunması konusunda bir "Dostluk Andlaşması" niteliğini de taşıyordu⁵⁹⁹. Böylece Yunanistan'la ilişkilerde büyük sorun oluşturan Yunan azınlığın durumu konusu, Arnavutluk'un verdiği bu tavizle büyük ölçüde çözüme kavuşmuş gözükmektedir.

Yunanistan özellikle Arnavutluğun ekonomisi üzerinde söz sahibi olmak amacıyla her alanda (ekonomik işbirliği, ulaştırma, deniz ticareti, tarım, telekomünikasyon) anlaşma imzalamıştır.

26 Mart 1996 tarihinde Arnavutluk iki ülke arasında 3 adet yeni sınır kapısı açılmasını kabul ettiğini açıklamıştır.

Ancak dış politikada dengeli bir politika izleyen BERİSA yönetiminin, ülke içindeki anti-demokratik uygulamalarına (Anayasa Mahkemesi'ne müdahale etmesi, mahkeme başkanını görevden alması ve siyasi muhaliflerine yönelik baskıları) kötü ekonomik koşulların eklenmesi halkta

598 International Crisis Group reports 2001

599 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bütün bunlara bankerler krizinin de eklenmesi ülkenin kısa sürede bir kargaşa ortamına sürüklenmesine neden olmuştur. Bankerler krizi olarak bilinen hükümete karşı silahlı ayaklanmanın Ortodoks nüfusun yoğun olarak yaşadığı Arnavutluk'un güney kesiminde baş göstermesi, isyanın liderliğini yapan Albert SHYTI'nin Yunan makamları ile bağlantılı olduğunun iddia edilmesi ve isyancıların karışıklıklar sırasında Sırlara sempati duyduklarını gizlememeleri, bu olayların gerçekleşmesinde mali faktörlerle birlikte, Yunanistan ve Sırbistan'ın rol oynadığı düşüncesine ağırlık kazandırmaktadır. Çünkü, Arnavutluk'taki karışıklıkların akabinde, Sırbistan'ın Kosova'da etnik temizlik hareketine girişmesi, Yunanistan'ın ise Kuzey Epir Bölgesi'nin özerkliğini gündeme getirmesi, bu iki ülkenin de Arnavutluk'ta sistemli ve müşterek bir politika izlediklerinin bir göstergesini teşkil etmektedir.

Arnavutluk'ta yaşanan kargaşanın giderilmesi ve kamu düzeninin sağlanması yönünde Avrupa Birliği'nin girişimleri neticesinde ülkeye çok uluslu bir güç gönderilmiştir. Ancak, çok uluslu güç ülkede kamu düzeninin sağlanması yönünde olumlu adımlar atamamıştır. Neticede, 29 Haziran 1997 tarihinde AGİT gözetiminde yapılan seçimleri, bu defa ezici bir çoğunlukla sosyalist parti kazanmıştır.

Yapılan seçimler ertesinde yönetime gelen Fatos Nano Hükümeti, Berisa Hükümeti'nin izlediği dengeli dış politikayı terk ederek, Yunanistan ve Sırbistan'a karşı bir yakınlaşma stratejisi izlemeye başlamıştır.

Öyle ki, Arnavutluk'a yönelik toprak taleplerinden (Kuzey Epir) vazgeçmemiş olan bir Yunanistan ile NANO Hükümeti, başta askeri olmak üzere çeşitli alanlarda antlaşmalar imzalamıştır.⁶⁰⁰ Örneğin, 04 Kasım 1998 tarihinde Arnavutluk ile Yunanistan arasında imzalanan "Kültür Antlaşması"ndan sonra, Arnavutluk Eğitim Bakan Yardımcısı Andreas MARKOS'un Yunanistan'ın Sesi Radyosu'na yaptığı açıklamada "İmzalanan

600 ÜNAL, Hasan, "Balkanlar'da Arnavut Sorunu", Avrasya Dosyası, İlkbahar-Yaz 1998, Sayı : 1-2, s.143

Kültür Antlaşması'nın Yunan Dili'nin öğrenilmesini kolaylaştıracağını” belirtmesi, Yunanistan'ın Arnavutluk'u nasıl etkisi altına aldığı ve Kuzey Epir'e yönelik politikalarının başarıya ulaşmakta olduğunu bir göstergesini teşkil etmektedir. Ayrıca, Arnavutluk anayasasına soktuğu bir madde ile kilisenin de mal edinme gibi haklar elde etmesini sağlamıştır.

8 Eylül 1998 tarihinde ise iki ülke arasında Arnavutluk'un AB ve NATO'ya girme çabalarına Yunanistan'ın destek sağlamasını öngören bir protokol imzalanmıştır. Söz konusu protokol, Arnavutluk hükümetinin bir AB üyesi ülke ile imzaladığı ilk anlaşma olmuştur.⁶⁰¹

1998 yılından beri Arnavutluk' da yaşanan iç politika değişiklikleri, Yunanistan'a bu ülkede etkili olmak açısından beklediği fırsatı vermiştir. Ortaya çıkan fırsatı iyi değerlendiren Yunanistan, Arnavutluk Anayasasının hazırlanmasından, eğitim ve güvenlik sistemlerinin yeniden yapılmasına, askeri alanda eğitim ve lojistik yardımlaşmaya kadar pek çok alanda Arnavutluk ile yakın ilişkiler kurmayı başarmıştır. Aynı süre zarfında iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler de hızla geliştirilmiştir.

Halen Yunanistan, Arnavutluk' un AB ile olan sınırlı ilişkilerinde arabulucu rolü oynamayı sürdürmektedir. Nano Hükümeti'ni ekonomik yardımlarıyla kendisine bağlamayı başaran Yunanistan'ın, bilhassa Arnavutluk ordusunun eğitimini Yunanistan Genelkurmayı'nın üstlenmesine ilişkin olarak yaptığı antlaşmalar, Nano Hükümeti'nin sert bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur.

NANO Hükümeti'nin Yunan yanlısı politikalar izlemesine Demokrat Parti'nin önde gelen milletvekili olan Azem Haydari'nin öldürülmesinin eklenmesi, Arnavutluk'ta tekrar olayların çıkmasına neden olmuştur. Meydana gelen olaylar neticesinde iyice yıpranan Sosyalist Başbakan Fatos NANO istifa etmek zorunda kalmıştır. Yerine Sosyalist Parti'nin Genel Sekreteri Rum asıllı Pandeli Mayko atanmıştır.

601 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

2001 yılında yapılan son seçimlerde % 41 oy alarak tekrar iktidara gelen SP'nin yeni lideri Ilir Meta'nın, bir yandan iç ekonomik dinamikleri oturtmaya çalışarak halkın gözünde iyi görünmeye çalışırken, diğer yandan da Yunanistan ile ilişkilere Nano döneminde olduğu gibi özel bir önem vereceği düşünülmektedir.

Siyasi ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ekonomik ilişkilerde canlanma yaşanmış ve Yunanistan'ın Arnavutluk'a yönelik yatırımların artmasına neden olmuştur. Arnavutluk'ta gözle görülen Yunan sermayesi, halk arasında sempatiyle karşılanmasa da yavaş yavaş yer etmeye ve kendisini Arnavut halkına kabul ettirmeye başlamıştır. Yaklaşık 250 Yunan girişimcinin iş yaptığı Arnavutluk'ta; 5.5 milyon dolar ile Pire Bankası, 5.1 milyon dolar sermaye ile Alfa Kredi Bankası en önemli Yunan yatırımları arasındadır. Bu bankaların, Arnavutluk'taki Yunan ekonomik varlığının finansal kesimini oluşturduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın, Tiran'ın merkezinde bir ticaret merkezi kurarak, özellikle sigara, şişe suyu, şarap, bira ve meyve suyu başta olmak üzere her türlü meşrubat pazarının neredeyse yarısını eline geçirdiği değerlendirilmektedir. Arnavutluk'un, Yunanistan'la olan dış ticaret hacmi 2000 yılında % 12'den fazla bir büyüme göstererek 361.760.000 dolara ulaşmıştır⁶⁰².

Arnavutluk'un ithalini yaptığı toplam gıda maddelerinin % 20'si, ithal edilen içme suyunun % 63'ü ve biranın % 59'u Yunanistan'dan gelmektedir. Ayrıca 1999 yılında Arnavutluk, toplam tahıl ihtiyacının % 25'ini, metal ihtiyacının % 40'ünü, inşaat demirinin % 41'ini, çelik ihtiyacının % 15'ini ve ilaç gereksiniminin de % 18'ini, Yunanistan'dan ithal etmiştir.

Halen 200'ü aşkın projede 150 milyon dolarlık bir yatırıma sahip olan Yunanistan'ın, bu yatırımlarının % 72'lik bölümünü Güney Arnavutluk'ta Yunanistan sınırına yakın olan, Gjirokaster (Ergürü), Delvina, Saranda ve Korça (Görece) gibi kentlerde yoğunlaştırdığı görülmektedir⁶⁰³.

602 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

603 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

Yunanistan'ın, en önemli inşaat şirketlerinden olan Sarantopulos, Gener, Etena, Eucleides, Hellenic Hydrokataskevi'nin yanısıra Hellenic Petroleum, ülke çapında benzin istasyonları kurmaya devam etmektedirler. Ayrıca Rekor Ayakkabı Fabrikaları, Michailidis Tütün Sanayii, Kondelis Traktör Sanayii ve Loulis Değirmencilik, bu ülkedeki en faal Yunan sanayi kuruluşlarıdır. Ayrıca, 2001 yılının sonunda üç yeni sınır kapısının açılması ile iki ülke sınırları üzerinde sınır bölgelerinde sürekli ikamet edenler için hareket özgürlüğüne izin verecek olan 25 km'lik serbest bölgenin kurulmasının, iki ülke arasındaki ticari ilişkileri daha da güçlendireceği değerlendirilmektedir.

Arnavutluk'ta, bir yandan İtalyan ve Yunan yatırımlarının Arnavutluk ekonomisi içinde önemli bir paya sahip olması, diğer yandan da AB'nin, "İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları" çerçevesinde Arnavutluk'a, 1991-2000 yılları arasında 1.092 milyon dolar yardımda bulunması hususları göz önünde bulundurulduğunda; AB'nin, bu yardımlarla Arnavutluk'un politik, ekonomik ve sosyal yapısını kendi politik ve ekonomik çıkarları çerçevesinde düzenlemeye çalıştığı, bu durumun da bölgede Yunanistan'a önemli avantajlar sağladığı değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede Yunanistan'ın, Arnavutluk'ta barış ve istikrarın kurulmasında aktif bir şekilde yer alarak, kendi çıkarlarını etkileyecek her olay ve gelişmede söz sahibi olmak istediği; halihazırda ikili ilişkilerde tesis ettiği bu imkanı, uluslararası kuruluşlar nezdinde de elde ederek "Arnavutluk'un içişlerine müdahale ettiği" yönündeki eleştirileri etkisiz kılmayı amaçladığı düşünülmektedir.

Ayrıca, Yunanistan'ın 1995 yılından sonra Balkan politikasında yaptığı değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye ile olan yumuşama politikasının da aynı genel dış politikanın bölgesel düzeydeki değişimi çerçevesinde Yunanistan'ın çıkarlarına çok daha uygun bir yörengeye oturduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; Yunanistan açısından Balkanlardaki en önemli ülkenin

Arnavutluk olduğu yapılan anlaşmalardan da görölmektedir. Yunanistan açısından Arnavutluk'un dost veya düşman olması hayati önem taşıyan bir husustur ve sürekli dikkate alınması gereken bir konudur

4.4.2 Yunanistan ve Makedonya Arasındaki İlişkiler

Makedonya, coğrafi yapısı itibariyle Balkan yarımadasının kalbi konumundadır. Toplam yüzölçümü 67.900 km² olan eski Makedonya; şimdiki Makedonya Cumhuriyeti'nin bulunduğu "Vardar Makedonyası", Yunanistan'ın sınırları içinde bulunan "Ege Makedonyası" ve Bulgaristan'da bulunan "Pirin Makedonyası" olmak üzere toplam üç bölgeden oluşmaktadır. Bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nin ise, kuzeyinde Sırbistan, batısında Arnavutluk, güneyinde Yunanistan ve doğusunda Bulgaristan yer almakta olup, toplam yüzölçümü 25.713 km²'dir⁶⁰⁴. Genel anlamda bütün Makedonya'nın, özel olarak ise günümüzdeki Makedonya Cumhuriyeti'nin konumunun ne kadar hassas bir bölgeyi kapsadığı, gerek cumhuriyetin ilk kuruluş aşamasındaki Yunan tepkileri, gerekse Bosna, Kosova ve Makedonya içinde yaşanan çatışmalardan anlaşılmıştır.

Makedonya Cumhuriyeti, 1991 yılında henüz kuruluş aşamasını yaşarken, komşusu Yunanistan'ın takındığı olumsuz ve sert tavırla uğraşmak zorunda kalmıştır. Temmuz 2000 itibariyle 2.050.000 civarında olan nüfusun; % 67'sini Makedonlar, % 21'ini Arnavutlar, % 5'ini Türkler ve daha az orandaki Romanlar ve Ulahlar oluşturmaktadır⁶⁰⁵.

Bu çerçevede Makedonya Cumhuriyeti'nin dış politikası, Yunanistan, Bulgaristan ve Arnavutluk gibi komşu ülkelerdeki Makedon azınlıkların varlığıyla da ister istemez çok yakından etkileşim içerisindedir. Dolayısıyla Makedonya'nın dış ilişkilerinin, bir taraftan iç dinamikleri ile yakın çevre arasındaki dengeleri kollamak, bir taraftan da genel Balkan dengelerini gözeterek küreselleşme sürecinde ülkeye Avrupa-Atlantik ekseninde bir yer aramakla şekillendiği söylenebilir.

604 UZGEL, İlhan: "Balkanlarda Yeni Gelişmeler ve Makedonya Sorunu", , Nisan 1992. s.142

605 KOLOĞLU, Orhan: "Osmanlı Döneminde Balkanlar, İstanbul, 1993.

Yukarıda maruz hususlar nedeniyle, Makedonya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından sonra Yunanistan, çeşitli uluslararası forumlarda ve özellikle üyesi bulunduğu AB bünyesinde bir dizi girişim başlatarak "Makedonya" adını kullandığı takdirde bu yeni devleti tanımayacağını açıklamıştır. Bu yönde Yunanistan, Makedonya adının ve Büyük İskender'in Yunan olduğu ve Yunan olmayan bir devletin bu adı taşımayacağı ve ve Üsküp'ün bu adı sahiplenerek Yunanistan'ın toprak bütünlüğünü tehdit ettiği iddiasını ileri sürmüştür. Ayrıca Makedonya anayasasında yer alan yurt dışındaki Makedonlarla ilgilenilmesine dair bir madde dolayısıyla da rahatsızlığını ortaya koymuştur. Bu nedenleri ileri sürerek, Makedonya'nın tanınmaması için yoğun bir ekonomik ve siyasi baskı uygulamıştır. Uyguladığı ekonomik ve siyasi baskı ile Yunanistan, Makedonya'yı köşeye sıkıştırarak isteklerini bu yolla kabul ettirmeye çalışmıştır.

Ayrıca Yunanistan, gelecekte Makedonya'nın Ege Makedonya'sı üzerinde herhangi bir hak iddiasında bulunmasını engellemek için, dünya kamuoyunda "Makedonya Yunandır" propagandasını ortaya atmıştır. Bu durum, Yunanistan'da Makedonya düşmanlığının giderek artmasına ve bir devlet politikası olmanın ötesinde toplumsal bir rahatsızlık haline dönüşmesine neden olmuştur. Yunanistan'ın bu dönemde güttüğü politikanın temel amacı, Makedonya Cumhuriyeti'nin adını, bayrağını ve anayasasını değiştirmeye çalışmak olmuştur. Yunanistan bu yönde bir politika izlerken, Makedonya'nın tanınmaması için üçüncü devletler nezdinde baskı uygulamış ve Makedonya'nın uluslararası örgütlere üyeliğini vetolarla engellemiştir.⁶⁰⁶

Ancak, Yunanistan, söz konusu ülkenin Ocak 1993'de, eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) adıyla tanınmasına yol açan gelişmeleri engelleyememiştir.

⁶⁰⁶ LESSER, Ian, LARRABEE, F. Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS, Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2003

Türkiye 06 Şubat 1992'de diğer eski Yugoslavya cumhuriyetleri ile birlikte aynı anda Makedonya Cumhuriyeti'ni de tanıırken, ABD yönetimi 09 Şubat 1994'te Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımıştır.⁶⁰⁷

Bunun yanında Türkiye'nin Makedonya'yı tanıyan ilk devlet olması ve Yunanistan hariç AB üyelerinin Atina'nın itirazlarını dikkate almaksızın Makedonya'yı gecikme ile de olsa eş zamanlı olarak tanımaları, bu ülkenin bağımsızlığından rahatsızlık duyan Atina'yı büsbütün huzursuzluğa sevk etmiştir. 16 Şubat 1994 tarihinden itibaren Makedonya Cumhuriyeti'ne ekonomik ambargo uygulamaya başlayan Yunanistan, bu uygulaması sonucunda uluslararası baskılara maruz kalmıştır.

Neticede, ABD'nin ve Birleşmiş Milletler'in etkin diplomatik girişimleri sonucunda, 15 Eylül 1995'de New-York'ta Yunanistan ile Makedonya arasında bir Geçici Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, Makedonya, Yunanistan'ın kendi ulusal sembollerini taşıdığını iddia ettiği bayrağını değiştirmeyi kabul etmiş, isim konusu dondurulmuş ve Yunanistan, Makedonya'yı "Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya" adıyla tanımıştır.⁶⁰⁸

Makedonya ise 1995 uzlaşması sayesinde isim değişikliğinin ön koşul olmaktan çıkmasını, Yunanistan'ın kendisini tanımasını, uluslararası örgütlere üyeliğine karşı vetosunu ve Selanik ambargosunu kaldırmasını sağlamıştır.

Yunanistan, tarihi nedenlerle Makedonya'nın ismine itiraz ederken, ülkesindeki tüm azınlıkların olduğu gibi, Ege Makedonya'sında yaşayan ve güvenilir kaynaklara göre, sayıları 1 milyonu bulan Makedon asılların da etnik kimliğini tanımamaktadır.

Makedonya bölgesindeki etnik ihtilaf, aslında XIX. yüzyıldan beri devam etmektedir. Osmanlılar döneminde kendilerine tanınan haklar çerçevesinde 1870'den bu yana "Otonom Makedon Ortodoks Kilisesi"ne dahi sahip

607 UZGEL, İlhan: "Balkanlarda Yeni Gelişmeleri ve Makedonya Sorunu", Nisan 1992,s.142,

608 ABD, Kasım 2004 ayı içerisinde Makedonya Cumhuriyeti'ni resmen tanıdığını ilan etmiştir. ASAM Günlük Değerlendirme Bülteni, 05 Kasım 2004

bulunmalarına rağmen, Yunanistan sınırları içinde yaşayan Makedonlar bugün, milli lisanlarını kullanmak hakkından mahrum durumdadırlar. Ayrıca, Yunan hükümetleri bölgeye” Helenizm Hisleri Kuvvetli” Yunan vatandaşlarının iskanını teşvik etmek suretiyle, nüfusun Yunan asıllılar lehine gelişmesi için gayret sarf etmektedir. Bununla birlikte, BM gözetiminde iki ülke arasında isim konusunda bugüne kadar yürütülen görüşmelerden halen bir sonuç alınamamıştır.

Anlaşmanın 13 Ekim 1995 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra, Yunanistan, Makedonya'ya karşı 16 Şubat 1994 tarihinden beri uyguladığı ambargoyu 1996 yılında kaldırmıştır.

Yunanistan'ın Makedonya'ya yönelik ambargoyu kaldırması ile iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde bir canlanma yaşanmaya başlanmıştır. Ancak, Yunanistan, denize çıkışı bulunmayan, ekonomisi zayıf, güvenlik kaygıları büyük, bu yeni bağımsız, küçük komşusunu ekonomik zaafiyetlerinden yararlanarak kendisine bağımlı bir hale getirebilecek bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bu yönde Yunanistan, 1996 yılı sonundan itibaren Makedonya'yı önce ekonomik, müteakiben askeri alan da dahil olmak üzere tam nüfuzu altına alma hedefini ortaya koymuş ve bu planı uygulamaya başlamıştır. Dolayısıyla, son birkaç yıl içerisinde özellikle iş çevreleri Makedonya'da önemli yatırımlara girişmiş ve bu ülkenin özelleştirme sürecinden kendilerine pay kapmışlardır.⁶⁰⁹

Yunanistan ile Makedonya Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesini öngören anlaşmanın 13 Ekim 1995 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra Yunan Savunma Bakanı Çohacopulos'un 25 Nisan 1998 tarihinde Makedonya'ya yaptığı ziyaret, askeri alanda gerçekleştirilen ilk ziyaret olmuştur.

Söz konusu ziyaret esnasında yapılan görüşmelerde; kurulma çalışmaları sürdürülen Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü'nün rolü

609 LESSER, Ian, LARRABEE, F. Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS, Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.100

ve Kosova sorunu ele alınmış, ayrıca Yunanistan ile Makedonya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve sınırların güvenliğinin sağlanması için iki ülke Silahlı Kuvvetlerinin işbirliği yapmaları kararlaştırılmıştır.

Yunanistan, Makedonya'nın Almanya'dan sonra ikinci ticari ortağıdır. 2001 yılı itibariyle Makedonya'ya yapılan Yunan yatırımları 300 milyon doları bulurken, Yunanistan'ın 2000 yılı itibariyle Makedonya'ya yaptığı ihracat 474.820.097 dolara ulaşmıştır⁶¹⁰. Ayrıca 1999 yılında hazırlanan "Balkanların Yeniden Ekonomik Yapılanması için Helen Planı" çerçevesinde Yunanistan, Makedonya'ya 50 milyon dolar yardım yapacağını belirtmiştir.

Özellikle Simitis'in uygulamaya koyduğu plan çerçevesinde Yunanistan, Makedonya ile ticari ilişkilerini devlet destekli olarak geliştirmeye başlamıştır. Bu plan çerçevesinde, Kuzey Yunanistan'daki küçük ve orta ölçekli firmalar Makedonya'da yatırım yapmaya özendirilmiştir. Örneğin, yılda 100.000 dolar kar eden kuruluşlara devlet destekli olarak aynı işi Makedonya'da yapmaları halinde yıllık karlarında ortaya çıkabilecek noksanlığın devlet tarafından karşılanma garantisi verilmiştir.

Bu çerçevede Hellenic Petroleum SA, Makedonya'daki kamuya ait olan OKTA Petrol Rafinerisi'ni 182 milyon dolara satın almış ve Üsküp-Selanik arasındaki petrol boru hattının da inşasını üstlenmiştir. Bu petrol boru hattına yaklaşık 90 milyon dolar harcanacağı, ancak bitimi ile birlikte yıllık kapasitesinin 2.5 milyon ton olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, Makedonya'nın çimento sektöründeki en büyük firmalarından Usje Çimento Şirketi'nin % 80'ini Titan Grubu ve İsveç Semayeli Holderbank tarafından 52 milyon marka satın alınmıştır.

Çok uluslu Yunan tütün şirketi Kapniki MICHALIDE SA, 1996 yılının sonunda, Makedonya'daki Strumica Tütün Fabrikası'nın % 40'ünü 8.58 milyon marka satın almıştır.

610 Yunanistan Resmi internet Sitesi

Daha sonra Makedonya'daki özelleştirme faaliyetleri kapsamında bu şirketin, % 20'si yerel hükümet ve % 40'ı ise fabrika işçileri tarafından satın alınmıştır. Ancak halen Yunan şirketi, fabrikanın % 40'ını elinde bulundurmaktadır.

Yunan Milli Bankası (NBG), 2000 yılının Mart ayında Makedonya'nın en geniş ağa sahip bankası olan Stopanska Bankası'nın çoğunluk hissesini 116 milyon marka satın alarak, bankanın en büyük hissedarı olmuştur. Banka ile birlikte bankaya ipotekli olan birçok firma da Stopanska Bankası'nın, dolayısıyla Yunanistan'ın kontrolü altına girmiştir. Ayrıca, halen Makedonya PTT şirketinin Yunan TELEKOM şirketine satılması konusunda görüşmeler de devam etmektedir.

Ekonomi alanında Makedonya'da önemli yatırımlar yapan Yunanistan'ın, özellikle 2000 yılından itibaren Makedonya ile askeri alanda da ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu yönde Yunanistan'ın, 14 Aralık 1999 tarihinde Makedonya ile imzaladığı Savunma İşbirliği Anlaşması kapsamında, Mayıs 2000'de Makedonya Genelkurmay Başkanı'nın Atina'yı ziyaretinde Makedon subayların Yunanistan'da eğitilmesi ve savunma sanayii konularında da işbirliği imkanları araştırılmıştır. Ayrıca, 10 adet ZPT ile 10 adet Jeep, Yunanistan Savunma Bakanı'nın katıldığı bir törenle Makedonya'ya teslim edilmiştir.

Ancak, Makedonya ve Yunanistan arasında ekonomik ve askeri yönden önemli gelişmeler olmasına rağmen, iki ülke arasında herhangi bir antlaşma ile halledilmeyecek derinlikte sorunlar olan "Paylaşılmayan Tarih", "Makedon Ulusal Kimliği" ve "Makedon Azınlık" meselelerinin, ileride iki ülke arasındaki gerginliğin özünü oluşturacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle Makedonya'nın, "Makedonya" ismi ile Yunanistan tarafından tanınmasının; Yunanistan'ın tarihsel ve kültürel mirası olan "Antik Yunan Tarihi"nin inkarı ve ülkesinde bir Makedon azınlığın varlığını kabul etmesi anlamına geleceğini çok iyi bilen Yunanistan, ülkesindeki Makedon azınlığa karşı yoğun siyasal ve kültürel baskı uygulamakta ve ülkesinde bir Makedon azınlık olmadığını sürekli dile getirmektedir.

Kısacası Yunanistan, ekonomik açıdan Makedonya'yı kendisine bağlamaya çalışsa da, ülkesindeki Makedon azınlığa karşı politik ve kültürel değişiklikler yapmadıkça, ya da ülkesindeki tüm Makedon azınlığı asimile etmedikçe, adı ne olursa olsun bu kuzey komşusundan kısmen tehdit algılamaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, 2001 bahar ve yaz aylarında Makedonya'da yaşanan çatışmalar neticesinde ülkedeki Arnavutlar ve Makedonlar arasında gerginliğin artması, Balkanlar'daki istikrarı ve dolayısıyla Yunanistan'ın güvenliğini tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. Çünkü, Makedonya'da yaşanacak bir kargaşanın, ülkesinde bulunan Makedon azınlık nedeniyle Yunanistan'a sıçrama ihtimali Yunan Hükümetini telaşlandırmıştır. Ayrıca Makedonya'da çatışmaların artması, Kosova probleminin çözümünü zorlaştırabileceği gibi, Arnavutluk ile Yunanistan arasındaki ilişkileri daha da karmaşık hale getirebilirdi ⁶¹¹. Bu nedenle Yunanistan'ın, Balkanlar'da istikrarın sağlanması yönünde gerek bölge ülkeleri gerekse de uluslararası platformlarda yoğun bir çaba içerisine girerek Balkanlar'da "sınırların değişmezliği" ilkesini savunduğu görülmektedir.

Yunanistan'ın, Ege, Kıbrıs ve Batı Trakya sorunlarına ilave olarak, kuzeyinde de yeni sorunlar çıkması ihtimali, Yunan siyasi ve askeri çevrelerinde ülke güvenliğine ilişkin olarak endişe yaratmıştır. Aslında bu durum Yunanistan'ın, çeşitli cephelerde ihtilafların ortaya çıkmasını engelleyecek bir stratejiye sahip olmadığının bir göstergesini teşkil etmektedir. Bu nedenle Yunanistan'ın, kendisinin kuzeyden kuşatılmasına imkan veren Makedonya'yı ekonomik açıdan kendisine bağımlı hale getirmeyi hedeflediği ve bu hedefini gerçekleştirmek için AB ve NATO üyeliğini çok etkin bir şekilde kullanmaya çalıştığı görülmektedir.

611 Genel olarak Balkanlar'daki dengenin sağlanması ve Makedonya'nın geleceğinin, bu ülkede yaşanan Arnavutların Makedon politik ve ekonomik yaşamına entegre edip edememe derecesine bağlı olacağı değerlendirilmektedir. Eğer Arnavut toplumu, Makedon Devleti'nin bir parçası olduğuna inanmazsa, Arnavutlar arasında ayrılma taraftarlarının baskılarının artabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, Kosova'nın nihai statüsünün de önümüzdeki dönemde ne gibi seyir alacağı yönündeki gelişmelerin, Makedonya'nın iç dengelerini etkileme ihtimalinin çok yüksek olduğu mütalaa edilmektedir. Çünkü, 2001 bahar ve yaz aylarında Makedonya'da yaşanan etnik çatışmalar olduğunda, bunun Kosova ve Makedonya'nın iç dengelerindeki gelişmeler arasında güçlü bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.

Bir kara ülkesi olan Makedonya açısından Yunanistan büyük bir öneme sahiptir. Ancak, aynı zamanda Yunanistan'daki Makedon etnik azınlık ise bu aşamada Yunanistan'ın hassas bir noktası olup sadece bir iç politika sorunu olarak ortaya çıkmamaktadır. Makedonya'nın gelişmesine bağlı olarak sorunun büyümesinin de ihtimal dahilinde olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın, Balkanlarda direkt ilgi alanında bulunan Makedonya ile ilişkilerini geliştirme gayretlerini her türlü ortamda sürdüreceği, bu maksatla Balkan İstikrar Paktını kullanacağı, isim sorunun etkisini kaybetmeye başladığı, orta vadede birbirlerine olan ihtiyaç nedeniyle iki ülkenin olumlu ilişkilerini artıracakları, bu durumun tersinin Makedonya'da iç politika gelişmeleri sonucu Yunanistan karşıtı grupların iktidara gelmesiyle oluşabileceği değerlendirilmektedir.

4.4.3 Yunanistan ve Bulgaristan Arasındaki ilişkiler

Yunanistan-Bulgaristan arasındaki ilişkiler özellikle Bulgaristan'ın Türk azınlığa yönelik uyguladığı baskı politikasını artırdığı 1980'li yıllarda önemli ölçüde gelişmiştir. 1989 yılında Yunan Başbakanı PAPANDREOU, Bulgaristan'ın baskıları sonucunda Türklerin yoğun olarak göç ettirildiği bir dönemde Bulgaristan'ı ziyaret ederek, Yunanistan'ın azınlıklarla ilgili konularda Bulgaristan'ı destekleyeceğini belirtmiştir⁶¹². Bu durum, o dönemde Türkiye'ye karşı bir Atina-Sofya ekseninin kurulduğu yolunda görüşlerin gündeme gelmesine neden olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki ilişkiler, bölgede meydana gelen siyasi değişikliklerden olumlu yönde etkilenmiştir. Yunanistan, Balkan ülkelerine uygulamak arzusunda olduğu öncülük siyaseti çerçevesinde, Bulgaristan'ın AB ve NATO'ya üyeliğine yardımcı olmak gayreti içinde görünmektedir. Bunun yanı sıra askeri, sağlık, ticaret, maliye ve gümrük alanlarında karşılıklı temas ve ziyaret hız kazanmıştır.

⁶¹² Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001

Yunanistan ve Bulgaristan'ın aralarına Romanya'yı da alarak kurdukları üçlü işbirliği mekanizması, bölgedeki işbirliğine yönelik gelişmelerin somut örneğini teşkil etmektedir.

Bulgaristan, dış politikasında yeni açılımlara yönelmiştir. Bu açılımlar içerisindeki en önemli hususlar; Bulgar dış politikasının ideolojik öğelerden arındırılması, dış politika karar alma sürecinde Komünist Parti'nin tekeline son verilmesi ve şeffaflık sağlanması, AB ve NATO ile entegrasyon süreçlerinin hızlandırılması şeklinde özetlenebilir. Bu çerçevede Bulgaristan, bölgede meydana gelen çatışmalar karşısında komşularıyla işbirliği yaparak bir güven ortamı yaratmak yönünde yoğun bir çaba içerisine girdiği görülmüştür. Özellikle de, Bulgaristan'ın ülkesinde yaşayan Türk azınlığa karşı uyguladığı baskı politikasından vazgeçerek bu azınlığın haklarını tanıması, Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Ayrıca Bulgaristan, Türkiye ile gelişen ilişkiler karşısında bir AB üyesi olan Yunanistan'ın endişe duymasını engellemek için Türkiye ile Yunanistan arasında dengeli bir politika izlemiştir. Bu yönde Bulgaristan, Türkiye ile imzaladığı anlaşmaların benzerlerini Yunanistan'la da imzalamıştır⁶¹³. Kısacası Bulgaristan'ın, Yunanistan'la yakın ilişkiler kurmak istemesinin nedeninin altında; AB üyelik konusunda Balkanlar'da tek AB üyesi olan Yunanistan'ın desteğini sağlayarak AB tam üyelik sürecinin hızlandırılması hususunun yattığı değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda Bulgaristan'ın dış politikadaki önceliklerini çok iyi bilen Yunanistan, Bulgaristan'la ilişkilerini hemen her alanda geliştirmeye başlamıştır. 1991 yılında Yunanistan ile Bulgaristan arasında Sofya'da dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği anlaşmasının imzalanmasından sonra, iki ülke arasındaki temaslar yoğunlaşmıştır. Bulgaristan ile Yunanistan arasında ticaret ve ekonomik işbirliği müşterek komitesi mevcut olup 18 Nisan 1995 tarihinde bir ekonomik işbirliği protokolü imzalanmıştır.⁶¹⁴ İmzalanan protokolde aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

613 Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001

614 Yunanistan Beyaz Kitap 2000. Bölüm 3.2

- Rus petrolü için petrol boru hattı inşa edilmesi,
- İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi,
- Ortak yatırım alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi,
- Protokolde ayrıca sanayi, enerji, sosyal güvenlik, turizm ve bankacılık alanlarında işbirliğine gidilmesini de öngörmektedir.

Ekonomik alanda ise Yunanistan'ın GKRY ile birlikte yatırımlarının önemli bir yer tuttuğu gözlenmektedir. Yeni sınır kapılarının inşası ile birlikte Yunanlı firmaların Bulgaristan'a yoğun ilgi gösterecekleri ve AB üyeliğinin sağladığı avantajları Bulgaristan ekonomisi üzerinde daha fazla söz sahibi olabilecektir.

Bugün Bulgaristan'da faaliyet gösteren 1300 kadar Yunan firmasından, özellikle 450'si, haberleşme, biracılık, tekstil, ayakkabıcılık, ilaç ve hastane ürünleri, plastik, kimyasal ürünler, enerji, ulaşım, turizm ve hizmetler sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca Yunanistan, 2000 yılında 782 milyon dolar dış ticaret hacmi ve 475 milyon dolar ihracatı ile Almanya ve İtalya'nın ardından Bulgaristan'a ihracat yapan üçüncü ülke konumuna gelmiştir.

1990'lı yıllarda Bulgaristan ile siyasi ve ekonomik alanda ilişkilerini hızlandıran Yunanistan, Bulgaristan'a 2000 yılında 242 milyon dolar ve 2001 yılının ilk altı ayında ise 142 milyon dolarlık yatırım yapmıştır⁶¹⁵. Bu yönde Bulgaristan'a yatırım yapan başlıca Yunan şirketleri; Coca Cola distribütörü 3E 55 milyon dolar, Post Bank'ın % 78'ni alan Eurobank 38 milyon dolar, Intracom Grubu'nun 8 milyon dolar; gıda sektöründeki Delta Grubu ve Chipita Şirketinin 5 milyon dolar, fast food zincirine sahip olan Goody ve inşaat şirketi Mekhaniki Grubu 1 milyon dolar, Ionian Bank 3 milyon dolar yatırımla en önemli Yunan yatırımları arasındadır. Ayrıca Xios, Ionian ve Yunan Merkez Bankası'nın, Bulgaristan'da bir çok şubesi bulunmaktadır.

⁶¹⁵ Yunan kaynaklarına göre ise Yunanistan'ın Bulgaristan'a 2000 yılındaki yatırımının 456 milyon dolar olduğu belirtilmektedir.

Özellikle Yunan Ticaret Bankası, Bulgar Yatırım Bankası'nın % 86'sını satın almıştır.⁶¹⁶

Bulgaristan'daki en büyük bira üretimi yapan Brewinvets şirketi, bir Yunan firmasına ait olup, işleri iyi gittiği takdirde Üsküp'te de bir bira fabrikası açmayı planlamaktadır. Sermayesi 2.3 milyon dolar olan ve % 50 Athenian Brewery SA (Athinaiki Ziphopii AE), % 50'si ise Hellenic Bottling Company SA'ya ait olan Brewinvest, Bulgaristan biracılık sektörünü elinde tutmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu şirket, 1994 yılından beri Bulgaristan'daki en büyük bira şirketi olan Zagorka AD'nin % 80'ini kontrol etmektedir. Bu kontrolün Brewinvest'e maliyeti 21 milyon dolardır.⁶¹⁷

1999 yılında Yunan Telekomünikasyon Şirketi (OTE), Hollanda Telekomünikasyon Şirketi (KPN) ile birlikte Bulgar Devlet Telekomünikasyon Şirketi (BTK)'nin % 51'lik hissesini satın almıştır. Yunanistan ve Hollanda telekomünikasyon şirketleri, Bulgar Telekomünikasyon Şirketi (BTK)'nin yeniden modernizasyonu için 2000 milyon dolarlık yatırım yapmayı taahhüt etmişlerdir.

Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde diğer önemli konular ise, ileride inşa edilmesi planlanan boru hattı ve otoyol projesidir. Balkanlar'dan geçmesi muhtemel, birbirine rakip iki boru hattı güzergahı mevcuttur. Her iki hattında başlangıç noktası, Bulgaristan'ın Burgaz limanıdır. Hatlardan biri Yunanistan'ın Dedeağaç limanına uzanmakta, diğer güzergah ise Makedonya üzerinden geçmekte ve Arnavutluk'un Avlonya kentinde son bulmaktadır. Bakü-Ceyhan petrol boru hattına rakip olan her iki hattı içinde Yunanistan, özellikle Burgaz-Dedeağaç hattının inşası için yoğun çaba harcamaktadır. Bu yönde, 1999 yılında Rus, Yunan, Bulgar ve Kazak yetkililerin bir araya gelmesi ile Hazar petrolünü taşıyacak Transbalkan Petrol Boru Hattı şirketinin kurulması kararlaştırılmıştır.

616 HERMES magazine, Haziran 1999

617 Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, 2001

Novorossisk ve Supsa limanlarından tankerlerle Burgaz limanına ve buradan da petrol boru hattı ile Dedeağaç'a intikali planlanmaktadır.⁶¹⁸ Yunanistan'ın, bu projenin inşası ile Kafkaslar'daki petrolün, Avrupa'daki kontrol noktası konumuna gelmeyi amaçladığı değerlendirilmektedir.⁶¹⁹

Soğuk Savaş döneminde, Balkanlar'daki ticaret yolu, tarihi Doğu-Batı ekseninden çıkartılıp, Kuzey-Güney eksenine oturtulmuştu. Bu dönemde Belgrad-Üsküp-Selanik-Atina hattı Balkanlar'ın Akdeniz'e ulaşımını sağlarken, İstanbul'un Balkanlar'daki ticaret yolu ise Sofya-Niş üzerinden yine Belgrad'a bağlanmıştı. Böylelikle, Balkanlar'ın güneyinde Türkiye'ye derinden bağlı olan kesimlerin, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'nın İstanbul ve Anadolu ile doğrudan bağlantısı kesilmişti. Berisa döneminde Türkiye, elindeki ekspres yol kozunu kullanıp, Dures-Tiran-Pogradets-Ohri-Üsküp-Filibe-Edirne-İstanbul yolunu açmayı başaramamıştır.

Ancak, AB'den 450 milyon Euro'luk bir kredi alan Yunanistan, Egnatia olarak adlandırılan ve Roma ve Bizans döneminin güzergahı olan Düres-Tiran-Igomenitsa-Selanik-İstanbul otoyol projesini üstlendi. Bu proje ile Yunanistan'ın, 1985 yılında başlatmış olduğu Egnatia otoyolu projesi ile tüm Kuzey Yunanistan'ı Balkanlar ile Orta Avrupa'ya bağlamayı hedeflemekte olduğu değerlendirilmektedir. 2002 yılının başında trafiğe açılması planlanan EGNATIA otoyolu projesi ile birlikte, bu otoyola paralel 8 numaralı Avrupa Ulaştırma Koridoru'nun (Tiran-Üsküp-Sofya-Burgaz-Varna) hayata geçirilmesi ihtimalini zayıflatabileceği değerlendirilmektedir. Her ne kadar 8 numaralı Avrupa Ulaştırma Koridoru ikinci planda kalsa da bu güzergahın, Türkiye için Bulgaristan ve Makedonya üzerinden Arnavutluk'a açılmış son derece stratejik bir yol olma karakterini korumakta olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca Yunanistan ve Bulgaristan arasında Egnatia otoyolu ile paralel olarak Sofya-Selanik arasında Struma otoyolu yapımı için 2000 yılında bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu projenin finansmanın AB'den sağlanacağı belirtilmiştir.

⁶¹⁸ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.100

⁶¹⁹ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.102

Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki siyasi ve askeri gelişmeler gelecekte yakın işbirliği sağlayacak seviyeye ulaşmış durumdadır. Siyasi alanda Bulgaristan'ın özellikle NATO ve AB üyeliği için Yunanistan'ın desteğine muhtaç olması, Selanik ve Kavala limanlarının Bulgaristan için taşıdığı önem⁶²⁰ ile Yunanistan'ın uzun vadede kendi sınırları etrafında bir güvenlik ve refah kuşağı yaratma amacı dikkate alındığında iki ülke ilişkilerinin gelecekte gelişmeye devam etmesi beklenebilir. Bu kapsamda azınlıkların bazı sorunlar yaratabileceği düşünülse bile her iki ülkenin de stratejik hedefleri kapsamında bu konuyu göz ardı edebilecekleri değerlendirilmektedir.

Sınır aşan sular statüsünde bulunan Nestos Nehri de iki ülke arasında sorun oluşturma potansiyeline sahiptir. Nehir, Bulgaristan'dan doğarak Ege'de Yunanistan topraklarında denize dökülmektedir. Yunanistan, Nestos Nehri sularından daha fazla yararlanmak istemekte ve bu nedenle, Bulgaristan'ın bu nehir üzerindeki her türlü faaliyetini ikili ve uluslar arası düzeyde gündeme getirerek buna engel olmaya çalışmakta ve Bulgaristan'ın kurmuş olduğu barajlardan daha fazla su istemektedir. Özellikle, kurak geçen mevsimlerde sorun iki ülke arasında tırmanma göstermektedir.

Ayrıca Bulgaristan'ın anlaşmalardan doğan ve Yunanistan üzerinden Ege'ye çıkış sağlayacak koridorla ilgili talepleri de mevcuttur.

Yunanistan'ın, Bulgar ekonomisi üzerindeki etkinliğini gün geçtikçe artırması, ileride Türkiye'nin Bulgaristan üzerindeki siyasi ve ekonomik etkisinin azalmasına neden olabilecektir.

620 Yunanistan'ın Jeostratejik Konumu. Yunan savunma Bakanlığı web sayfası

4.4.4 Yunanistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) Arasındaki İlişkiler

Yugoslavya federal Cumhuriyeti (YFC) Yunanistan'ın Balkanlarda en yakın ilişkiler içinde olduğu ülkedir. Bunda, iki ülke arasındaki dini ve kültürel ortak bağların yanı sıra, YFC' nin yalnızlıktan kurtulma çabalarına en olumlu cevabın, bölgesel öncülük peşinde koşan Yunanistan' dan gelmesinin de büyük etkisi olmuştur denebilir.

Yunanistan eski Yugoslavya'nın dağılmasını izleyen dönemde YFC'ne destek vermiş ve böylece, bu ülkeye uygulanan uluslar arası ambargonun etkisiz kalmasında önemli rol oynamıştır. YFC'nin de buna karşılık Yunanistan'a Balkan işbirliği forumlarında destek sözü verdiği anlaşılmaktadır. Bu karşılıklı destek Yunanistan'ın kuzey komşularıyla ilişkileri açısından denge unsuru teşkil ederken, bir taraftan da bölgedeki Türk-Müslüman etkisinin kontrol altında tutulmasını amaçlamaktadır.

Ancak YFC' nin Makedonya'yı anayasal ismi olan "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla tanıması, konuyu çok önemli bir iç ve dış politika malzemesi haline getirmiş olan Yunanistan'da büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. İki ülke arasındaki diğer bir pürüz de YFC' nin Selanik Limanından yararlanma hakkı talebine Yunanistan'ın olumlu cevap vermemiş olmasıdır.

YFC içinde gelişen Kosova krizi, Yunanistan'ın Balkan siyasetinin önemli uygulama alanlarından birini oluşturmuştur.⁶²¹ Her şeyden önce, krizin aşılmasına yapacağı katkının, bölgede oynamak istediği öncü rolü destekleyeceği hesabıyla faal olmak yollarını aramıştır. Ancak gelişen olayların aldığı boyut ve büyük devletler ile uluslar arası güçlerin Kosova krizi karşısında takındıkları tavır dolayısıyla, Yunanistan'ın kısıtlı ağırlığı, Kosova krizine çözüm bulunmasına yeterli olmamıştır. Bunun üzerine konferans diplomasisini, ismini duyurmak için geniş ölçüde kullanmakla yetinmiştir.

⁶²¹ LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.100

Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan yeni sınırlar ve çatışmaların bir sonucu olarak Yunanistan, bu yeni oluşumların kendi güvenliğini direkt olarak etkileyeceği düşüncesinden hareketle tepki göstermiştir.

Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik sert dış politika izleyen ve Sırp yanlısı tutumuyla dikkati çeken Yunanistan, 1995 yılında uygulamaya çalıştığı yeni dış politika perspektifi ile Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik bir yakınlaşma stratejisi izlerken, Yugoslavya'ya yönelik olarak da mesafeli bir tutum takınmaya başlamıştır. Ancak 1999 yılında NATO'nun Kosova Operasyonu sırasında da Yugoslavya yanlısı bir politika izlemeye devam etmiştir ⁶²². Çünkü Yunanistan'ın, Sırbistan'ı desteklemesinde tarihsel faktörler bir etken olmakla birlikte asıl nedenin "güvenlik endişeleri" olduğu değerlendirilmektedir. Yunanistan, Sırbistan'da yaşanacak yeni bölünmelerin kendi ülkesini doğrudan etkileyebileceği endişesiyle başından beri bu ülkeye karşı ılımlı yaklaşmış ve bölgede "sınırların değişmezliği" ilkesini hemen her platformda dile getirmiştir.

Aslında Yunanistan, Miloseviç'in iktidarda bulunduğu 2000 yılına kadar bölgede uyguladığı şiddet politikasının kendisinin 1995 yılından sonra bölgeye yönelik uygulamaya çalıştığı ekonomi-politik ağırlıklı stratejisinin önündeki en önemli engel olduğunu bilmekteydi. Bu nedenle Yunanistan, Sırbistan'a yönelik ambargonun kaldırılması ve bu ülkenin AB kurumlarına entegre edilmesi yönünde yoğun bir çaba içerisine girmiştir. ⁶²³

24 Eylül 2000 tarihinde Sırbistan'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde MİLOSEVIÇ'in iktidardan uzaklaştırılmasının, Balkanlar'da sağlanacak istikrar ve güven ortamının sağlanması ve Sırbistan'ın demokratikleşmesi ve AB kurumlarına entegrasyonu yönündeki ümitleri artırdığı düşünülmektedir.

622 ÜNAL, Hasan: "Balkan Diplomasinden Bir Kesit: Bulgaristan'ın Bağımsızlık İlanı ve Osmanlı Dış Politikası, 1908-1909", (Der. Kemali SAYBAŞLI-Gencer ÖZCAN) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, 1.B., İstanbul, 1997.

623 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS, Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001.s.41

Sırbistan'da yaşanan rejim değişikliğinin, Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik uygulamaya çalıştığı ekonomi ağırlıklı politikasının önünü açtığı değerlendirilmektedir. Sırbistan ile olan güçlü tarihi bağları nedeniyle Yunanistan'ın, bu ülkenin demokratikleşme ve AB kurumlarına entegrasyon sürecinde çok önemli bir rol oynayabileceği bilinmelidir. Ancak, 10 yıllık bir savaş döneminin sonucunda ekonomik açıdan çok kötü durumda olan Sırbistan'ın, demokratikleşme sürecinin uzun ve zor olacağı göz ardı edilmemelidir. Çünkü, Kosova'nın nihai statüsünün ne olacağı ve Karadağ'ın ileride alacağı durumun Sırbistan'ın geleceği üzerinde önemli etkisi olacağı değerlendirilmektedir.

Kosova gibi Karadağ'da da MİLOSEVIÇ'in iktidardan uzaklaştırılması ile birlikte bağımsızlık yanlılarının baskıları artmıştır. Çünkü 1990 yılından beri Karadağ, MİLOSEVIÇ'in uyguladığı politikalar nedeniyle kendini ekonomik ve politik açıdan Sırbistan'dan uzaklaştırdı. Şu an Karadağ'da etkin bir şekilde faaliyette bulunan tek Sırp kurumu, Yugoslav ordusudur. 2001 Nisan ayında Karadağ'da yapılan parlamento seçimlerinde, bağımsızlık taraftarları Anayasa değişikliği için gerekli olan 2/3 çoğunluğu elde edememişler, ancak Karadağ Parlamentosu'nun 74 sandalyesinin 44'ünü kazanarak bu basit çoğunluğu sağlamışlardır. Seçim sonuçlarının, kısa dönemde bağımsızlığa yönelik hareketi yavaşlatabileceği, ancak uzun dönemde Karadağ'ın bağımsızlığına yönelik hareketlerin artmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir⁶²⁴.

Eğer önümüzdeki dönemlerde Karadağ'ın bağımsızlık yönünde talepleri artar ve talepler bir çatışmaya dönüşürse Yugoslavya'nın tekrar bir karışıklık içerisine sürüklenmesinin kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, 2001 Kasım ayında Kosova'da yapılacak seçimlerin sonucunda eğer Kosova bağımsızlık yönünde önemli bir adım atarsa, bunun doğrudan Karadağ ve Voyvodina üzerinde etkisi olabileceği veya tam tersi olarak Karadağ'ın bağımsızlık yönünde bir adım atması halinde bunun doğrudan Kosova ve Voyvodina'daki bağımsızlık hareketlerini hızlandırabileceği öngörülmektedir.

Miloseviç'in iktidardan uzaklaştırılmasından sonra Yunanistan'ın, Sırbistan'a yönelik ekonomik yatırımlarını daha da artırmaya başladığı değerlendirilmektedir. 1998 yılında Yunanistan'ın, Yugoslavya'ya yaptığı toplam ihracatı 192.8 milyon dolar, ithalatı ise 115.4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Yugoslavya'ya yönelik Yunanistan'ın ihraç ettiği ürünler; petrol ürünleri, tekstil, tütün ve et ürünleridir. Yaklaşık olarak 150 Yunan firması Yugoslavya'da faaliyet göstermektedir.

2000 yılı sonu itibariyle Yunanistan'ın, Sırbistan'a yaptığı yatırımların toplam miktarı 1 milyar dolar olup, bu yatırımın % 90'ı Yunan Telefon Şirketi (OTE) tarafından yapılmıştır. OTE, Haziran 1997'de 640 milyon mark yatırımla % 20'sini satın aldığı Sırbistan telefon şirketinde, Yugoslavya'daki bir Sırp şirketi ile Yunan şirketi arasında inşaat faaliyetleri için bir anlaşma imzalanmıştır⁶²⁵. Ayrıca Mytilinaious ile Trebca Şirketi arasında yapılan 517 milyon dolarlık Sırbistan'daki bakır madeni kompleksi, RTB Bor'dur. Buraya yapılan yatırımın önümüzdeki yedi yıl içinde 1 milyar doları bulması beklenmektedir.

Bölgedeki diğer Yunan yatırımları; Coca Cola'nın dünyadaki beşinci büyük şirketi olan The Hellenic Bottling Company, 42 milyon dolar, yiyecek sektöründe Delta Grubu 28 milyon dolar, INTRACOM Grubu 18 milyon dolarlık yatırımla ilk sırada yer almaktadır. Görüldüğü gibi MİLOSEVIÇ'in iktidardan uzaklaşmasından sonra Yunanistan'ın, Sırbistan'la bir yandan politik ilişkilerini geliştirip, bu ülkenin Batı kurumlarına entegrasyonunu hızlandırma çabası içerisine girerken diğer yandan da bu ülke ile ekonomik ilişkilerini geliştirme gayreti içerisine girdiği görülmektedir.

4.4.5 Yunanistan ve Romanya Arasındaki İlişkiler

Romanya, Balkanlarda Yunanistan'ın ilişkilerinin en sorunsuz olduğu ülke özelliğini taşımaktadır. Bunda iki ülke arasında ciddi bir azınlık sorununun kalmayışının da rolü olduğunu kabul etmek gerekir. Kuzey Yunanistan' da yaşayan ve Ulahlar olarak adlandırılan Romen azınlığı, günümüzde asimilasyona uğramış ve etnik özelliklerini kaybetmek durumuna gelmiştir.

Romanya ve Yunanistan arasındaki Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması 1991 yılında imzalanmıştır. Soğuk savaşı müteakiben Romanya'da meydana gelen rejim değişikliğinden sonra, Romanya ile Yunanistan arasındaki üst düzey ziyaretler hız kazanmıştır. Bu kapsamda; Yunanistan Cumhurbaşkanı Stefanopulos 2-5 Kasım 1995 tarihlerinde yaptığı Romanya ziyaretinde Dışişleri Bakanları arasında 3 Kasım 1995 tarihinde bir kültür anlaşması imzalanmıştır.⁶²⁶

Romanya ile Yunanistan arasındaki bilinen ilk askeri işbirliği anlaşması 16 Şubat 1995 tarihinde Milli Savunma Bakanları arasında Romanya'da imzalanmıştır. Anlaşma sonucu daha yakın işbirliği sağlanacağı, karşılıklı bilgi mübadelesi yapılacağı, müşterek tatbikatlar planlanacağı, savunma sanayi konusunda işbirliği yapılacağı açıklanmıştır. İki ülkenin harp okullarında karşılıklı olarak öğrenim yapılması konusunda bir protokol mevcuttur.

Yunanistan her ülkeye karşı olduğu gibi AB ve NATO üyeliği kartını Romanya'ya da başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Merkezi sistemli bir yönetimden sonra kapitalist sisteme geçiş sancılarını yaşayan Romanya ise bölgede ekonomik gücü nispi olarak gelişmiş olan Yunanistan ile iyi ilişkilerini arzuları dahilinde olmasa bile idame ettirmek gerçeği ile karşı karşıyadır.

⁶²⁶ Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 3.2

Diğer taraftan Balkanların hassas etnik yapısının ve siyasi oluşumunun iki ülke ilişkilerine de yansıdığı gözlenmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın, Romanya- Bulgaristan ikilisinden Bulgaristan'a nispi bir öncelik vermeye çalıştığı, iki ülke askeri ilişkilerinin Yunanistan tarafından arzu edilen seviyede olmadığı, askeri eğitim alanındaki ilişkilerin gelişebileceği, savunma sanayii konusunda önemli bir işbirliği olmayacağı, kısa vadede her hangi bir sorunun yaşanmayacağı değerlendirilmektedir. Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya ile birlikte olan üçlü işbirliğinin geliştirilmesi çalışmalarına devam etmektedir.

Romanya'da halkın %87'si Ortodoks'tur.⁶²⁷ Özellikle 1989 devriminden sonra kilisenin idare ve halk üzerinde önemli etkileri vardır. Aralık 1989 tarihinden sonra Romanya'da köklü bir rejim değişikliği yaşanmıştır. Ülkede serbest piyasa ekonomisine ve liberal ekonominin tüm araçlarının uygulanmasına geçilmiş ve bu yönde yabancı sermaye kanunu ve özelleştirme kanunu gibi çeşitli kanunlar hazırlanmıştır.

AB'ye tam üyelik yönünde ilerleyen Romanya'nın, çeşitli sosyo-ekonomik faktörler nedeniyle, AB üyelik sürecinin Polonya, Macaristan ve Slovakya'daki kadar çabuk olmayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede AB'ye tam üyelik yönünde ilerleyen Romanya, bölgede hem AB hem de NATO üyesi olan Yunanistan ile ilişkilerine özel bir önem verdiği değerlendirilmektedir.

Son zamanlarda Yunanistan ile Romanya arasında ilişkilerin ekonomi alanına kaydığı görülmektedir. Bu yönde Yunanistan ve Romanya, kanunlarını harmonize etmek ve ticari ilişkilerini geliştirmek için yoğun bir çaba içerisinde girmişlerdir. 1995 yılına kadar iki ülke arasındaki ticari denge Yunanistan için negatifti. Fakat 1995 yılından sonra Yunanistan'ın Romanya'ya yönelik ihracatında kayda değer gelişmeler olmuştur. Örneğin, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 1996 yılında 363 milyon dolar, 1997 yılında ise 366.8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

627 CIA Fact Book, CIA WEB sitesi

1999 yılının ilk altı ayında Yunanistan'ın Romanya'ya toplam ihracatı 82 milyon dolar olurken, ithalatı ise 92 milyon dolara ulaşmıştır. Yunanistan'ın Romanya'ya ihraç ettiği başlıca ürünler; meyve, sebze, yiyecek ve petrol ürünleri, pamuklu kumaş, alüminyum ve tütündür.

Romanya'nın, Balkanlar'da en geniş ikinci pazara sahip olması bir çok Yunan firmasının Romanya'ya yatırım yapmasına neden olmuştur. Bugün Romanya'da yabancı yatırımcı sıralamasında 6 ncı sırada bulunan Yunanistan, 1680 Yunan firması ile bu ülkede faaliyet göstermektedir. 1680 Yunan firmasının, Romanya'ya yaptığı toplam yatırım 900 milyon doları geçmektedir. Toplam yabancı yatırımlar içinde Yunanistan'ın Romanya'ya yatırımı ise, % 2.3 civarındadır.

Yunanistan, Romen bankacılık sektöründe de etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. Romanya genelinde 16 şubesi ile faaliyet gösteren Romen "Banca Bucuresti", Yunan Alpha Credit Bank'ın bir alt kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca Yunan Milli Bankası ve Yunan Ticaret Bankası da Romanya'da faaliyet gösteren diğer Yunan bankalarıdır. Romanya'da Yunan sermayesi ile yapılan büyük yatırımları aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür;

1998 yılında ise Yunan Telekomünikasyon Şirketi (OTE) 675 milyon dolarla Romanya Devlet Telekomünikasyon Şirketi'nin (ROMTELECOM), % 35'lik hissesini satın almıştır. 675 milyon dolarlık yatırımı ile OTE, Romanya ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır.⁶²⁸

Ayrıca elektronik ve telekomünikasyon malzemesi üreten Romen Intrarom SA şirketinin toplam % 65 hissesini Yunan Intracom SA, % 35'lik hissesini ise Romen bilgisayar şirketi Automatica satın almıştır. Şirketin sermayesi 7.5 milyon dolar olup toplam 140 işçi çalışmaktadır.

5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

5.1 Soğuk Savaş Sonrası Türkiye

Sovyetler birliğinin dağılması, ideolojik savaşın ve doğu-batı kutuplaşmasının ortadan kalkması Türkiye'nin genel olarak bölgesel konumunu etkilemiştir. Doğu Bloku destekli "Güney Tehdidi" ortadan kalkmış, buna karşılık,"Türkiye'nin Bölgesel Güç Odağı Olmasından Rahatsız Olan Ülkelerin" yeni tür tehditleri ortaya çıkmıştır. Buna karşılık ise Türkiye'nin dış politika dinamiklerini daha rahat ve etkin kullanabilme imkanı doğmuştur.

Türkiye Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra güvenlik kaygıları azalmayan ve bulunduğu konum itibariyle stratejik önemi artan birkaç devletten birisidir. Bilindiği gibi ülkemiz yer aldığı coğrafi bölge içindeki jeostratejik ve jeopolitik konumu itibariyle çok boyutlu çapraşık tehditlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye sahip olduğu imkanları ve bulunduğu coğrafyanın getirdiği şartları da göz önüne alarak, 21 nci yüzyılın"Global Bir Devleti ve Bölgesel Oyuncusu" olabilmek için dış politikasında ve milli güvenlik politikasında önemli değişiklikler yapmaktadır. Zbigniew Brzezinski "Büyük Satranç Tahtası" isimli kitabında Türkiye'yi "Önemi, sahip olduğu gücün etkisi yerine, bulunduğu hassas konumundan kaynaklanan jeopolitik pivot" olarak tanımlamaktadır. Türkiye 21 nci yüzyılda jeostratejik konumunu milli güç unsurlarıyla birleştirerek "Global Bir Lider" olma yolundadır.

Batının köklü demokrasileri ve pazar ekonomileriyle doğunun ümit veren genç demokrasilerini, Karadeniz ile Akdeniz'i, NATO ile İslam Dünyasını ve gelişmiş ülkelerle gelişmekte olanları ve farklı kıtaları birbirine bağlayan Türkiye, İslam ve Hıristiyan dünyası arasında da bir dostluk ve işbirliği köprüsüdür.

Türkiye doğuyu batıya, batıyı doğuya, kuzeyi güneye, güneyi kuzeye karşı kapatan, bu iki eksenin kesiştiği noktada yer alır. Avrupa ile Asya arasında en kısa yolun geçtiği doğal bir köprü konumundadır. ABD eski Dışişleri Bakanı James BAKER'in dediği gibi, " Değişen med cezir olaylarının olduğu bir bölgede, bir istikrar gemisidir."

Türkiye'nin coğrafi konumu, dünya üzerinde politik anlaşmazlıkların kesiştiği noktadadır.⁶²⁹ Türkiye, batılıların Şark Meselesi (Doğu Sorunu) olarak adlandırdıkları bir coğrafyada bulunmaktadır.

Türkiye; bu coğrafyada olup biten her şeyle, istese de istemese de ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Çevresindeki coğrafyada; Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması neticesinde onlarca devlet ortaya çıkmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye, günümüzde Doğu Avrupa'dan batı Çin'e kadar uzanan ve hızla gelişen bir Türk bölgesinin merkezinde yerini almıştır. Bu jeopolitik değişiklikler ve Türkiye'nin uluslar arası alanda ortaya çıkan yeni etkinliği, Türkiye'nin kendisine ve diğer ülkelere bakışını ve diğer ülkelerin de Türkiye'ye yönelik düşüncelerini büyük ölçüde etkiledi. Türkiye bugün kendisi strateji üreten bir ülke durumuna gelmiştir .⁶³⁰

İdeolojik yönden de, batımızda tarihi "Ortodoks Misyonu ve Megali-İdea," kuzeyde "Sıcak Denizlere İnme" ideali, doğumuzda "Siyasi İslam ve Şii Yayılımacılığı," güneyimizde ise tarihi "Arap Yayılımacılığı" ve "Büyük Suriye Hayali" cereyanları zaman zaman da olsa şartlara bağlı olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Ayrıca Türkiye, bölgede çıkması muhtemel olayların kontrol altına alınabilmesi ve enerjinin Batı'ya salimen akması bakımından Yunanistan ile kıyaslanmayacak bir özelliğe sahip bulunmaktadır.⁶³¹

629 TOURAİNE Marisol, Alt Üst Olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, S.353

630 Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Çokuluslu Balkan Gücü Türkiye inisiyatifinde doğmuştur.

631 Batı ile Türkiye'nin İlişkilerinin Geleceği, www.rand.org

5.2 Türkiye'nin Dış Politika Hedef ve Prensipleri İle Yunanistan'la İlgili Politikası

5.2.1 Türk Dış Politikasının Dayandığı Esaslar

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasına yön veren temel ilke ATATÜRK'ün " Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesidir. Bu temel ilke uyarınca Türkiye, başta komşuları olmak üzere bütün ülkeler ile, birbirinin egemenliğine, güvenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, eşitlik, hakkaniyet, karşılıklı çıkarların dengelenmesi esaslarına göre ilişkiler kurmak ve geliştirmek için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye, kendi bölgesinde ve bütün dünyada barışa, istikrara, karşılıklı çıkarlara ve uluslararası işbirliğine hizmette ve katkıda bulunmayı samimiyetle arzu etmektedir. Türkiye, bu düşüncelerden hareketle, anlaşmazlıkların diyalog ve müzakerelerle çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'nin dış ilişkilerine yön veren bir başka temel ilke de ahdî mükellefiyetlere ve diğer taahhütlere saygıdır. Türkiye bu ilkeye uygun hareket etmeye özen gösterdiği gibi, diğer devletlerin de aynı şekilde davranmalarını beklemektedir.⁶³²

Türkiye'nin demokrasi ve insan haklarına bağlılığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında ATATÜRK tarafından belirlenen temel devlet felsefesinin bir gereğidir. Bu temel felsefe, Türk insanı tarafından vazgeçilmez bir hayat tarzı olarak benimsenmiştir.

5.2.2 Türkiye'nin Dış Politika Hedef ve Prensipleri

Türkiye Cumhuriyeti; Osmanlı İmparatorluğu'nun siyaset sahnesinden çekilmesinden sonra, 1923 yılında kurulmuştur.

⁶³² Türkiye, yakın geçmişte İki Kızca Kayalıkları Krizi ve Suriye örneğinde olduğu gibi beklentilerine saygı göstermeyen ülkelere hak ettikleri cevabı verebilecek güç ve kudrettedir.

O zamandan beri Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası; Cumhuriyetin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ATATÜRK'ün açıkladığı "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesine uygun olarak yürütülmektedir.

Türkiye; Asya ve Avrupa'nın kesişim noktasında yer almaktadır. Bu üstün coğrafi konum Türkiye'ye; Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar, Akdeniz ve Asya devleti olma özelliği kazandırmakta ve çok boyutlu bir dış politika izlemeyi dikte ettirmektedir. Türkiye; etkili bir dış politikanın, coğrafya ile uyum içerisinde yürütülmesi gerektiğinin tam olarak bilincindedir.

Türkiye'nin etrafındaki coğrafyanın değişken ve istikrarsız yapısı, Türkiye'nin politik düşüncelerinde, istikrar, barış, dostluk ve işbirliğini öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Türk dış politikasının temel hedefi; tüm ülkelerle dostane ilişkileri temin etmek ve geliştirmek, özellikle anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünü sağlamak ve bölgesel barış, istikrar, güvenlik ve refaha katkıda bulunmak maksadıyla; komşu ülkelerle bölgesel ve uluslar arası işbirliğine gitmektir.⁶³³

Uluslar arası toplum ile, özellikle batılı kurumlar başta olmak üzere daha yakın bir bütünleşme Türk dış politikasının bir önceliğini teşkil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel yaklaşımları, ülkenin etrafındaki bölgenin istikrarsızlık ve değişkenliğine rağmen, istikrarlı ve devamlı bir dış politikayı yansıtmaktadır.

5.2.3 Yunanistan İle İlgili Politikası

Yunanistan ile ilişkiler Türk dış politikasının önemli bir yansımasını göstermektedir. İki devlet arasında mevcut bulunan uzun süreli sorunlara rağmen Türkiye; aynı coğrafya ve Batı dünyasının ortak ideallerini paylaşan NATO müttefiki ve komşusu ile iyi ilişkiler ve işbirliğinin karşılıklı yararına inanmaktadır.

633 TC Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi

Türkiye tarihin kendine verdiği ve yukarıda anlatılan avantajları kullanabilecek kapasitededir. Ancak, komşusunun engellerinden ziyade işbirliğini talep etmektedir. Ayrıca; bu istikrarsız coğrafyada önemli ve istikrarlı iki ülke olarak aralarında oluşturulabilecek işbirliği ve ortaklık, Balkanlar ve civarındaki bölgesel istikrar üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır.

Özellikle soğuk savaş sonrası Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmesi sonucu Yunanistan, Türkiye'nin bu aktif politikasından rahatsız olmuş ve Türkiye ile arasındaki bariz dengesizlikten kaynaklanan karamsarlık içinde, Türkiye'nin artan gücünü kırmak ve uluslararası politikada gücünü arttırmak için 1990'ların başında yeni bir dış politika vizyonu geliştirmeye yönelmiştir.

Aslında, Yunanistan öteden beri, Türkiye karşısında gücünü artırmak için ittifaklara başvurmakta ve başta da büyük güçlerin desteğini alarak Türkiye'den ödünler kopartmayı, onu tavizlere zorlamayı denemektedir. Ancak, 1990'ların ortalarında ana çizgilerine kavuşan yeni Yunan dış politika ve güvenlik stratejisinin geçmişten en önemli farkı, Yunanistan'ın bu kez daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere eskisinden çok daha "geniş kapsamlı", "esnek" ve "çok yönlü" arayışlar içine girmiş olmasıdır.

Eski Yunan Genelkurmay Başkanı Hristos : "Askeri tehdit sözcüğünden anlaşılması gereken, bir üçüncü ülkenin Yunanistan'ın ulusal güvenlik hedeflerinin gerçekleşmesini engellemesidir. Yapılan tüm değerlendirmeler sonrasında bir tek Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenebilir."⁶³⁴ demiştir .

Ancak Balkanlarda 90'lı yıllarda meydana gelen son gelişmeler, Yunanistan'ın Balkan ülkeleri ile olan ikili ilişkileri göz önüne alındığında (özellikle Arnavutluk ve Makedonya) ülke güvenliği için yeni bir takım şartların şekillenmesine neden olmuştur. Böylece, doğu kaynaklı geleneksel tehdidin dışında tarihinde ilk kez olmak üzere Yunanistan, kuzey sınırlarındaki istikrarsızlık kaynaklarını da ikinci bir tehdit olarak algılamaya başlamıştır.

634 GENCER Özcan, KUT Şule, En Uzun On Yıl, İstanbul, Boyut Kitapları, 1998, S.149

Bu durum soğuk savaş sonrası Yunanistan'da oluşan Türkiye tarafından çevrenleme korkusunu yoğunlaştırmıştır. Türkiye ise her zaman yukarıda dış politika konusunda ifade edildiği gibi komşusu ile dostane ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır.

Zamanın Türkiye dışişleri bakanı İsmail Cem ile Yunanistan dışişleri bakanı Yorgo Papandreou'nun ortak çabaları sonucu ilişkilerde yaşanan gelişmeyi Cem "İlişkiler, bir sene önce hayal bile edemeyeceğimiz noktaya geldi. İyi niyetliyiz, ciddiyyiz ve içteniz. Bunu, sadece Yunanistan'ı hoşnut etmek için değil, ortak menfaat için yaptık. Artık jest yok, hakikat var. Biz bu sürecin devam etmesini istiyoruz. Şimdi hüner, siyasetçilerin, iki toplumun menfaatine olmayan şeyleri yapmamasıdır. Önümüzdeki tarihsel imkanları birlikte kullanmasıdır. Yunanistan ile olan ilişkilerimizi kalıcı kılmak istiyoruz. Ben Yunanistan'ın böyle konulara geçmişin ipoteğinde değil, Ege'nin geleceği, çocuklarımızın geleceği ve bölgedeki barış, istikrar ve ekonominin gelişmesi yönünde yaklaşmasını bekliyorum." diyerek belirtmiştir.⁶³⁵

Başbakan Bülent Ecevit ise; benzer şekilde "Yunanistan'la müttefik ve komşuyuz. Aramızda yaşan sorunların diyalog yoluyla çözülmesinden yanayız. AB' nin adaylık statüsünü vermesi de neredeyse bu yaklaşımı "mecburiyet" haline getiriyor. Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu arasında umut verici bir diyalog başladı. Bu diyalogun en kısa zamanda hassas konulara da yansımaları ümit ediyorum. Aramızdaki sorunları diyalog veya hakemlik aracılığıyla çözümlenmezsek Uluslararası Adalet Divanı'na gitmeyi düşünebiliriz. Ancak mahkemeye gerek kalmadan bunları halledebileceğimizi düşünüyorum. Yunanistan'ın bir karış toprağında gözümüz yok." şeklinde açıklama yapmıştır.⁶³⁶ Türkiye ve Yunanistan arasındaki son zamanlardaki yapıcı diyalog, çeşitli işbirliği alanlarında birçok anlaşmanın imzalanmasına öncülük etmiştir.

635 4 Aralık 1999, Milliyet.

636 4 Aralık 1999, Basın

İkili ilişkilerdeki ilerlemenin önümüzdeki dönemde devam etmesi, tüm Ege konularında kademeli olarak çözüme ulaşma ve iki ülke ve bir bütün olarak bölgenin yararına faydalı işbirliği atmosferi doğuracaktır. Bu yönde 2000 yılında Türkiye tarafından başlatılan Güven Artırıcı Önlemler (GAÖ) görüşmeleri kapsamında her iki ülke tarafından bazı önlemler kabul edilmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır.

Özellikle 1999'daki Marmara ve Atina depremleri sonrası Türkiye ile Yunanistan arasında bir yakınlaşma başlamıştır. Buna ilave olarak her iki ülkede de iktidarların değişmesi sonucu Türkiye'de Tayyip Erdoğan'ın, Yunanistan'da Karamanlis'in iktidara gelişleriyle ilişkilerde ciddi bir değişim yaşanmıştır.

İki lider Cem-Papandreou döneminde başlayan iyi ilişkileri sürdürme eğilimlerini sürdürmektedir.⁶³⁷ Tayyip Erdoğan 16 yıl sonra başbakan düzeyinde Atina'yı ziyaret etmiştir. Yunan lider Karamanlis, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini 'hararetle' desteklediğini ve Rum Yönetimi'nin de bu desteğin arkasında olması için elinden geleni yapacağını ayrıca "Geleceğe bakma zamanı gelmiştir. Kalkınma, ilerleme ve refaha yatırım yapmalıyız. Bu bizim stratejik seçimimizdir" demiştir.⁶³⁸

İkili ilişkilerin iyi seviyede olduğunun bir göstergesi de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kızının düğününe Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis'in eşiyle birlikte katılması olmuştur. Karamanlis "Benim için unutulmaz bir deneyim. Tören bir şeyleri doğru yaptığımızın göstergesi. Birkaç yıl önce bir Yunan temsilcinin bir Türk başbakanının düğün törenine katılmasını düşünemezdik" demiştir.⁶³⁹

637 İki ülke arasında son zamanlara ortaya çıkan en büyük sorun , 17 Aralık AB Zirvesi öncesi ve sonrasında Türkiye-GKRY ilişkilerinde meydana gelen gerilim olmuştur.

638 Radikal Gazetesi, 08 Mayıs 2004

639 Radikal Gazetesi, 12 Temmuz 2004

Yunan Dışışleri Bakanı Petros Molivyatis, Dışışleri Bakanı Abdullah Gül'ün daveti üzerine 12-13 Nisan 2005 tarihinde Türkiye'ye gelmiştir. İki bakan bölgede ikili işbirliğinin geliştirilmesi yolunda temaslarda bulunmuşlardır. Ancak Yunan dışışleri bakanı Türkiye'de bulunduğu tarihlerde Ege'de Yunanistan tarafından gerginlik artırılmıştır.⁶⁴⁰

Sonuç olarak, Yunanistan sahip olduğu potansiyeli ile Türkiye'yi, çıkarlarını elde etme noktasında engelleyebilecek potansiyele sahip bir ülke değildir ve şimdiye kadar da olmamıştır. Yunanistan tarihi boyunca Türkiye ile eşit koşullarda karşı karşıya gelmemiştir. Her zaman arkasına büyük bir gücü almış veya başka bir deyişle büyük güçlerin piyonu olarak öne sürülmüştür. Bugünde bunun bilinci ile Yunanistan, AB'ye üye olmaya çalışan Türkiye'den koparmak istediği tavizleri AB aracılığı ile almaya çalışmaktadır. Son durum itibariyle Yunanistan, özellikle Kıbrıs konusunda istediklerini almış görünmektedir. Ege'de mevcut sorunların çözümü noktasında Türkiye'nin karşısına Yunanistan yerine AB çıkacaktır.

Çözüm olarak Türkiye iç dinamiklerinin verdiği güçle bölgede etkin bir aktör olarak ortaya çıkmadığı sürece, Yunanistan'la sorunları olacaktır. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK'ün Harp Akademileri Komutanlığı'nda 20 Nisan 2005 tarihinde yaptığı konuşmada yer alan şu cümleler bölgesel aktör olma yolunda bulunduğumuz yeri göstermesi açısından manidardır :

“ ...2003 Yılında bana bir nezaket ziyaretinde bulunan bir Güney Amerika ülkesinin Savunma Bakanı; “ Türkiye'den önce Çin'i ve Hindistan'ı ziyaret ettim. Siz dahil bu üç ülke gerek politik gerekse diğer alanlarda büyük bir potansiyel vaat etmektedir...”⁶⁴¹

640 Türkiye Basını, 12-13 Nisan 2005

641 Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK'ün Harp Akademileri Komutanlığı'nda 20 Nisan 2005 tarihinde yaptığı konuşma, Türkiye Basını, 21 Nisan 2005

6. TÜRKİYE-YUNANİSTAN STRATEJİ MODELİ

Stratejinin Latince bir kelime olan “Stratos Ago”dan geldiği tahmin edilmektedir. Stratos, ordu; Ago’da kullanma anlamlarına geldiklerinden “Stratos Ago”, orduyu kullanma dolayısıyla generalin sanatı, sevk ve idare etme anlamına gelmektedir.⁶⁴²

Strateji kavramı ile ilgili çok sayıda tanım bulunmaktadır. Karl Von Clausewitz’in tanımına göre strateji; “ Harbi kazanmak için muharebeleri kullanma sanatıdır. Harbin sevk ve idaresi, muharebelerin tertip ve tanzimi demektir. Moltke’ye göre strateji; “ Bir çare bulma en zor şartlar altında icraatta bulunma sanatıdır.” Lidell Hart’ın tanımına göre strateji, “ Siyasi amaçlara ulaşmak için askeri imkanlar tahsis ve kullanma sanatıdır.” General Andre Beaufre için strateji; “siyasi amaçlar istikametinde kuvvet kullanma sanatıdır.” Türk Stratejik Etütler Dairesi’nin tanımında ise strateji; “ milli kaynakların milli gayelere erişilmesi için verimli şekilde kullanılmasıdır.”⁶⁴³

Ancak aşağıda tanımı verilen strateji kavramı konumuz bağlamında temel olarak kabul edilecektir.

“ Strateji, bugünün koşullarında alınmış kararlarla gelecekte gerçekleşmesi istenen herhangi siyasal, ekonomik veya toplumsal amaçlar arasındaki bağlantıyı kuran vasıtalarıdır.”⁶⁴⁴

Yukarıdaki tanımın paralelinde, strateji; kim, ne zaman, nerede, nasıl ve niçin sorularına cevap bulmakla bütünlüğe erişir. Ancak bu sorular yanıtlarındaki belirsizlikten dolayı stratejinin ana faktörleri değildirler. Bu bağlamda ana faktörler olarak karşımıza stratejinin yapıtaşları olarak kabul edilen zaman, yer ve kuvvet üçlüsü çıkmaktadır. Bu üç yapıtaşının doğru ve etkili kullanımı, stratejileri gerçekleştirme yolunda başarı derecesini tayin edecektir.

642 KONA, Gamze, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.146

643 CÖMERT Servet, Jeopolitik, Jeostrateji Ve Strateji, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000, s. 134-138

644 OKMAN, Cengiz Strateji Teorisine Giriş, Deniz Harp Okulu Yayınları, İstanbul, 1995, s. 9-13

Türkiye kuruluşu aşamasında, Osmanlı sistemindeki devlet, toplum ve askeri kurumların dönüşümü gibi hususlarla büyük oranda uğraştığı ve varlığını devam ettirebilecek güce ulaşma amacı içerisinde olduğundan dolayı gelecek için farklı stratejiler geliştirebilecek konumda değildi.

II. Dünya Savaşı sonrası, ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeni, bu kapsamda SSCB'nin Türkiye'den boğazları istemesi ve toprak talebinde bulunması, ayrıca rejimini ihraç etme çabası karşısında Türkiye, ABD öncülüğündeki batıyla yakınlaşmış ve Soğuk Savaş süresince SSCB tehdidi nedeniyle Batılı devletlerin Türkiye için belirledikleri stratejiler ön plana çıkmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin kendi yapısına uygun hedefler için, Türkiye'ye özgü stratejiler Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1989 yılına kadar geliştirilememiştir.

Türkiye, Soğuk Savaş sürecinde dünyada mevcut konjonktürel yapının zorlaması ile strateji belirleme işini batıya devretmiş ve doğal olarak ta batı tarafından "Türkiye için" üretilen stratejiler, batı çıkarları doğrultusunda olmuştur. SSCB'nin dağılması ile Türkiye bölge gücü olabilme hedefi kapsamında stratejiye en fazla ihtiyaç duyduğu anda "stratejisizlik" kavramı ile karşılaşmış ve elde edilebilecek ciddi kazanımlar avucunun içinden kayıp gitmiştir.

İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi ile Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar'da meydana gelen gelişmeler Türkiye'nin uluslararası arenada tekrar büyük bir güç olarak ortaya çıkmasını sağlayacak potansiyele sahipti. Türkiye tarihi dinamiklerini kullanarak izleyeceği tutarlı stratejilerle bölgede başat bir güç olma hedefine ulaşabilirdi. Ancak başlangıçta sahip olduğu imveyi zamanla kaybetmiş ve elindeki büyük fırsatı "şimdilik" kaçırmıştır.

Türkiye sahip olduğu iç dinamikleri ve genç nüfusu ile her türlü zaman kaybını telafi edebilecek güçlü devlet geleneğine sahiptir, yeter ki kendi bünyesine uygun ve Türkiye'ye dünya sahnesinde hak ettiği yeri aldırabilecek potansiyele sahip hedefler ve bu hedefleri hayata geçirebilecek stratejiler üretilebilsin.

Bu çalışmanın amacı yukarıda ifade edilen strateji üretim sürecine bir katkıda bulunarak geleceğe yön verebilmektir. Geleceğe yön vermek, bir “stratejik öngörü” -geçmişte ve günümüzde yaşanan olayların, neden-sonuç ilişkisi içerisinde uzman kişilerce çok iyi tahlil edilmesi ve bilimsel verilerin ışığında gelecekte gerçekleşme ihtimali sıfırdan yüksek olan olayların belirlenmesi- ile öngörülen her duruma hazır olmak için üretilecek planla mümkün olabilir. Stratejik öngörü, geçmişten gelip bugün varolan ve geleceği etkilemesi mümkün eğilimleri göz önüne alarak, geleceğe ilişkin stratejik planlama yapılmasını sağlar.⁶⁴⁵

Bu stratejiler her bir plan/senaryo için ayrı ayrı oluşturulmalıdır ki içerisinde bulunulan şartlarda yaşanan bir değişim sonucunda meydana gelebilecek yeni durumlara, öngörülen bir planla vakit kaybedilmeden anında uyum sağlanabilsin. Çünkü strateji yarınlar için hazırlanır ve hazır olmayı gerektirir.

Bu kapsamda devletin ilgili kurumlarına, üniversitelere, sivil düşünce kuruluşlarına, strateji üretim merkezlerine ve bilim adamlarına büyük görevler düşmektedir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Yunanistan için günümüzden itibaren kısa vadede 3 yıl, orta vadede 10 yıl, uzun vadede 25-30 yıl baz alınarak, geleceğe yönelik stratejik öngöründe bulunularak stratejik senaryolar oluşturulacaktır. Türkiye-Yunanistan ilişkilerini etkileyebilecek hemen hemen bütün alanlarda gerçekleşmesi öngörülen yerel ve küresel durumlar, senaryolar dahilinde incelenecek olup, gerçekleşme ihtimali çok düşük olanlara değinilmeyecektir.

Yunanistan ile ilgili stratejik senaryolar iyimser ve kötümser olmak üzere iki ana kısma ayrılmıştır. Bunlar da kendi aralarında kısa, orta ve uzun vade de iyimser ve kötümser senaryolar olarak incelenmiştir.⁶⁴⁶

645 EMANET, Hakan Deniz Hakimiyetinden Dünya Hakimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.129

646 Bu senaryolar sadece çalışmayı kaleme alanın şahsi görüşleri olup, hiçbir kişi, kurum veya kuruluşu bağlamamaktadır.

6.1 İyimser Senaryolar

Bu senaryo, devletin resmi kuruluşları tarafından planlanan faaliyetlerin ve hedeflerin planlandığı şekilde gerçekleşeceği ve de olumlu sonuçların alınabileceği düşüncesinden hareketle oluşturulan bir senaryodur. İyimser senaryolara ilişkin öngörüler aşağıda sunulmuştur.⁶⁴⁷

6.1.1 Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2008)

Türkiye, soğuk savaşın sona ermesi ve Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da "demir perde"nin kalkması ile bahse konu bölgelere dönük aktif bir dış politika izleme yönünde adımlar atmıştır. Özellikle Asya Türkleri ile yarım yüzyıldan beri batı dünyası içerisinde yer almış Türkiye Türkleri bir araya gelebilir ve güç ve deneyimlerini birleştirebilirlerdi ancak bu süreç değişik girdilerle engellenmiştir.⁶⁴⁸

Türkiye'nin potansiyelinin farkında olan batılı güçler özellikle iki kutuplu düzenin sona ermesi ile bölgesel bir güç olma yolunda ilerleyen Türkiye'yi engellemek adına içeride ve dışarıda bir çok faaliyet icra etmektedirler. Soğuk savaş sonrası ortamda Orta Asya'ya yapacağı ekonomik katkılarla bölge üzerinde etkinliği önemli ölçüde artabilecek olan Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler bu faaliyetlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Türk ekonomisinin üzerinde oynanan oyunların paralelinde Türkiye aşağıda açıkça belirtildiği üzere batılı güçler tarafından kısıpaca alınmakta adeta Sevr hortlatılmak istenmektedir.

- Türkiye, Ermeni Soykırımı safsataları ile uluslararası ortamda soykırımı tanıma yolunda sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Birçok ülke parlamentosu tarafından kabul edilen Soykırım tasarısı ve bahse konu ülkelerde dikilen soykırım anıtlarının Türkiye'nin karşısına ileride tazminattan öte toprak talebi olarak çıkması muhtemeldir. Ermenistan'ın Türkiye ile bugünkü sınırlarını kabul etmediği bilinmektedir.

647 EMANET, Hakan Deniz Hakimiyetinden Dünya Hakimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 132

648 YILDIRIM, Mustafa Sivil Örumceğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s. 81

- Türkiye, Ekim 2005'te başladığı müzakere sürecinde Kopenhag Kriterleri ile başlayan, AB uyum yasaları ile devam eden ve gerçekleştirilmesi istenen şartları sağlama noktasında ilerlemekte ancak ülkenin geleceğini ilgilendiren önemli konulardaki kararlar (azınlıklar ve hakları, anadilde eğitim, yabancıların Türkiye'de mülk edinme koşulları vb.) ülkenin bölünmez bütünlüğüne tehdit teşkil edecek bir potansiyel taşımakta ve ülke içerisinde ciddi tartışmalar yaşanmasına neden olmaktadır.
- Irak'ın kuzeyinde Kürt Devleti'nin kurulma süreci hızla devam ettirilmektedir. ABD'nin Irak'ı işgali öncesi Irak'ın kuzeyinde bölgede etkin bir güç olan TSK'nın imajı, haince bir plan sonucu ABD askerlerince başlarına çuval geçirilmesi sonucu yerle bir edilmiş, Türkiye bölgeden dışlanmıştır.⁶⁴⁹ Aynı zamanda dünyada terörizmi önlemek adına Irak'ı işgal eden ABD, Türkiye'nin bütün taleplerine rağmen terörizmle mücadele kapsamında 30 bin Türk'ün şehit olmasına ve milyarlarca doların harcanmasına neden olan terörist örgüt PKK/Kongra-Gel'in bölgede barınmasına ve 2005 yılı itibarıyla Türkiye'de gerçekleştirmeye başladığı faaliyetlere göz yummaktadır.
- Türkiye, ABD'nin soğuk savaş sonrası 92 ülkede yürürlüğe koyduğu ve en ünlü aktörü olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da meyvelerini veren "Project Democracy"nin hedefi konumundadır.⁶⁵⁰ Project Democracy kısaca batılı devletlerin çıkarlarının sağlanması amacıyla ithal demokrasi yapılanmasıdır. ABD'nin ünlü yöneticilerinden CIA eski direktörü Colby, Project Democracy kapsamında yapılanlar için " Eskiden CIA'nın örtülü olarak yaptıklarını şimdi açıktan yapıyoruz. " demiştir.⁶⁵¹

649 Bu durum Türk halkının onurunu ve gururunu ciddi manada kırmıştır ve ABD'nin bu girişimi Türk halkı tarafından "not" edilmiştir.

650 Project Democracy ve ABD'nin Türkiye'de desteklediği sivil toplum örgütleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, Mustafa Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004

651 YILDIRIM, Mustafa Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004, s. 32

- AB uyum yasaları kapsamında çıkarılan kanunlar ile ülke genelinde hızla yayılan misyonerlik faaliyetleri sonucu binlerce Türk hristiyan yapılmıştır. Ayrıca yabancılar Türkiye'den, dünyanın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar kolaylıkla ciddi oranda toprak satın almaktadırlar. Özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında oldukça verimli hale gelen topraklar İsrail⁶⁵² tarafından, Ege ve Akdeniz Bölgesi'ndeki sahil şeridi ise genelde Alman, İngiliz ve Fransızlar tarafından satın alınmaktadır.
- Türkiye geneline yayım yapan basın yayın organları tarafından geleneksel Türk aile yapısını bozucu mahiyetteki yayınlara hız verilmiştir. Ayrıca ön plana çıkarılan futbol ile gençliğin beyni uyuşturulmaktadır.
- Türkiye, GKRY'nin anlaşmalara aykırı olarak 1 Mayıs 2005 tarihinde AB'ye üye olması sonucu Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmelere karşı kararlı bir tutum sergileyememiştir. Bu bağlamda Türk dünyasının 21. yüzyılda yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biri olan sayın Rauf Denktaş yalnız bırakılmış ve Kıbrıs Sorunu'ndan el çekmesi sağlanmıştır. Sonuçta, Kıbrıs'ta yaşanan süreç Girit'in Türklerin elinden alınışı ile benzer bir süreç takip etmektedir.

Türkiye'nin 2005 yılı itibarıyla içerisinde bulunduğu durum yukarıda belirtilmiştir. Bu kapsamda geline aşamada kamuoyunda meydana gelen ciddi tepkiler sonucunda devletin ilgili kurumları gerekli önlemleri alarak yukarıda belirtilen faaliyetlerin engellenmesi en azından etkilerini asgariye indirme noktasında yapılması gerekenler konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ülkenin bölgesel bir güç olması yolunda yapılması gerekenler üzerinde de bir mutabakat sağlanmış bu amaçla yapılması gerekenler bir plan dahilinde belirlenmiştir.

652 İsrail, sahip olduğu toprakların büyük bir kısmını Araplar'dan satın alarak bir devlet haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin güney doğusunda bahse konu devlet tarafından yapılan toprak alımları manidardır.

Bu amaçla Türkiye, ülkenin birliği ve bölünmez bütünlüğüne zarar vermeyi amaçlamadığı sürece AB üyeliği konusunda yerine getirmesi gereken tüm şartları sağlama kararlılığındadır.

Ayrıca AB'ye alternatif olarak öncelikle Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği konusunda gerekli girişimler yapılmış bilahare diğer güç merkezleri ile karşılıklı ilişkileri geliştirme yolunda adımlar atılmış ülke çıkarları kapsamında denge siyaseti izlenmiştir. İlk aşamada, Kıbrıs konusunda aktif politika izlenmesi kararlaştırılmıştır.

Bu bağlamda Kıbrıs'ta 25 Nisan 2004 tarihinde yapılan Annan Planı referandumunda GKRY tarafının olumsuz tavır sergilemesi dünya kamuoyuna her türlü vasıta ile duyurulmuş, çözümü engelleyen tarafın sanılanın aksine Türkler değil Rumlar olduğunun anlaşılması sonucunu doğurmuş, bu durum sorunun çözümü kapsamında KKTC ve Türkiye'nin elini güçlendirmiştir.

Türkiye'de ekonomik gelişme paralelinde artacak enerji ihtiyacının karşılanması konusunda yapılan çalışmalar neticesinde; sürdürülebilirliği olmayan rüzgar enerjisinin pahalı enerji üretimi sağlayan ve çevre kirliliğine yol açan aynı zamanda da ihtiyaçlara cevap vermeyen hidroelektrik santralleri vb. yolların yerine; dünyanın gelişmiş ülkelerinde var olan, enerji açısından dışa bağımlılığı azaltan, sürdürülebilir olan ve kendi kendine yeterliliği sağlayan nükleer enerji santralleri kurulması gereği bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Başlangıçtan beri yaşanan tüm tartışmalara devlet tarafından nokta konulmuş ve 2008 yılı itibarıyla nükleer santralin inşasına başlanacağı belirtilmiştir.⁶⁵³

Türkiye, teknoloji üretimi konusunda özellikle geleceğin teknolojileri olarak kabul edilen nanoteknoloji, moleküler biyoloji, genetik, yazılım ve elektronik alanlarında teknoloji üretebilecek seviyeye gelme adına ar-ge faaliyetleri için bütçeden ciddi kaynaklar ayırmış, teknoloji üretimi için gerekli altyapı çalışmalarına başlamıştır.⁶⁵⁴

Bir zamanlar tarım ve hayvancılığı ile kendi kendine yeten bir ülke konumunda olan Türkiye, günümüz itibarıyla bu yeteneğinden uzaklaşmış durumdadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin tamamlanması ile oluşturulan yeni tarım ve hayvancılık politikaları ile yakın zamanda tarım ve hayvan ürünleri ihraç edebilecek konuma gelmesi için gerekli düzenlemeler hayata geçirilmeye başlanmıştır.⁶⁵⁵

Ayrıca üç tarafının denizlerle çevrili olduğu gerçeğinden hareketle, denizci bir devlet olamamanın Türkiye'de ortaya çıkardığı ekonomik dezavantajların farkına varılarak öncelikle bir denizcilik bakanlığı kurulması, ulaşım ve taşımacılık sektöründe denizlerin etkili bir şekilde kullanımı, ardından da dünyada hatırı sayılır bir Türk Deniz Ticaret Filosu kurulması yönünde önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.

TSK, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda anayasanın kendisine yüklediği ülkenin bölünmez bütünlüğü, laik, demokratik, sosyal hukuk yapısını koruma ve kollama görevini kararlılıkla yürütebilecek bir güç yapısı için bulunduğu bölgede nicelik üstünlüğünden nitelik üstünlüğüne geçme yolunda karar almış ve bu bağlamda ileri teknoloji ile donatılmış, çağın gereklerine uygun profesyonel bir ordu yapısına ulaşma noktasında gerekli girişimlere hız vermiştir.

654 Ayrıntılı bilgi için bkz. AYHAN, Ahmet, Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Beta Yay. İstanbul, 2002, s.361-377

655 T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Web Sitesi

Ayrıca 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesine rağmen ülkenin doğusunda yaşayan kız çocuklarının büyük bir kısmı ancak 2005 yılında başlatılan kampanya sonucu okula gönderilmeye başlanmış, eğitimde her kademedeki kalite ve fırsat eşitliği sağlanması ve sanayi ve hizmet sektöründeki ara eleman eksikliğinin giderilmesi konularında yoğun çalışmalar başlatılmıştır.

6.1.2 Orta Vadede İyimser Senaryolar (2015)

AB ile müzakereler devam etmekte, 2020 yılı itibarıyla AB'ye tam üye olunacağı değerlendirilmektedir. Ancak gelinen noktada yaşanan gelişmeler Türkiye'nin yakın vadede AB'ye alınmayacağı ve kapısında yıllarca oyalandığı ve üyelik sürecinde halihazırda türlü baskılara maruz kaldığı AB'ye üye olmadan da sorunlarını çözebileceği ve bir bölge gücü olma yolunda ilerleyebileceği sonucunu doğurmaktadır.

Bu kapsamda daha önceden AB'ye alternatif olarak başlatılan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği için altyapı oluşturma çabalarına hız verilmiş, somut gelişmeler sağlanmış. 2020 yılı başında bu işbirliği çalışmalarının tamamlanacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmaların paralelinde Rusya ile Orta Asya ve Kafkasya'da işbirliği olanakları araştırılmış ve çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. Komşu devletlerle ilişkiler imzalanan karşılıklı anlaşmalar ile geliştirilmiştir.

Türkiye ekonomik alanda dünyada bir ilki gerçekleştirerek Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası destekli ekonomik program sonucu düzlüğe çıkan tek ülke olmuştur. Uygulanan politikalar sonucu, üretim artışı, ihracat artışı, turizm gelirlerinin artışı ve özelleştirmelerin istenen seviyede gerçekleşmesi ile enflasyon %5'in altına düşürülmüş, ekonomide gelişme sağlanmış, fert başına düşen milli gelir 9000 dolar⁶⁵⁶ seviyesine ulaşmış, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi ve yolsuzluklarla mücadelede konularında yapılan ciddi girişimler sonucu çözüm yolunda bir hayli mesafe kat edilerek dünya ekonomisine entegre olunmuştur.

656 AKAT, Asaf Savaş Türkiye'nin AB üyeliği, Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme 06.06.2002

Türkiye, teknoloji üretimi konusunda özellikle nanoteknoloji, moleküler biyoloji, genetik, yazılım alanlarında teknoloji üretebilecek seviyeye gelme adına yapılan ar-ge faaliyetleri ile sağlanan gelişmelerin paralelinde artık teknoloji ithaline gerek duymayan, kendi kendine yetebilen bir ülke durumundadır.⁶⁵⁷

2005 Yılı sonrası yürürlüğe konan yeni tarım ve hayvancılık politikaları meyve vermeye başlamış, Türkiye büyük oranda GAP sayesinde 2010 yılı itibarıyla kendi kendine yeten bir ülke konumuna gelmiştir. Müteakip senelerde ise tarım ve hayvancılık ürünlerini ihraç edebilecek potansiyele kavuşacağı değerlendirilmektedir.

Bakü-Ceyhan petrol boru hattı etkin olarak faaliyete geçmiştir. Türkiye'ye hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli katkıda bulunmaya başlamıştır. Ekonomi ve eğitim alanlarında yaşanan gelişmeler neticesinde devletin birliği ve bütünlüğü aleyhine faaliyet gösteren yıkıcı ve bölücü çete/grup/örgütlerin barındığı ve beslendiği bataklıkların kurutulması ile sosyal yapıda hissedilir bir iyileşme sağlanmıştır.

2008 Yılında Türkiye'de şartların zorlaması ile en sonunda Denizcilik Bakanlığı kurulmuş, taşımacılık ve ulaşım sektörlerinde denizlerin kullanım oranı artırılmış ilave olarak devletin desteği ve yönlendirmesi ile Türk Deniz Ticaret Filosu'nun oluşturulması kapsamında önemli gelişmeler yaşanmış 2010 yılı itibarıyla Akdeniz'de büyük ticaret filolarının arasına girilmiştir.

Enerji açısından dışa bağımlılığı azaltmak ve artan enerji talebini karşılamak üzere planlanan İlk nükleer santralin inşası tamamlanmış ve santral 2013 yılında faaliyete geçmiştir. Kurulması planlanan ilave santraller için teklifler alınmaya başlanmıştır.

657 Ayrıntılı bilgi için bkz. AYHAN, Ahmet, Düünden Bugüne Türkiye'de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Beta Yay. İstanbul, 2002, s.361-377

TSK'nın profesyonel orduya geçiş hazırlıkları belirli bir aşamaya gelmiş ve 2020 yılında profesyonel orduya geçileceği bu bağlamda zorunlu askerliğin kaldırılacağı değerlendirilmektedir. Gelişen yerli savunma sanayisi (ASELSAN, HAVELSAN vb.) ile milli yazılım sistemleri, modern silah ve teçhizatlar büyük oranda Türkiye'de yapılmaya başlanmış, silah ve teknoloji ihracatına kısmen başlanmıştır.

Türkiye gelişen ekonomisi, genç ve dinamik nüfusu ile bir bölge gücü olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üye olması ile Yunanistan'ın Türkiye karşısındaki tek üstünlüğü olan AB üyeliği kartının bir işlevi kalmayacaktır.

Bu durum Yunanistan'ın, Türkiye'ye ilişkin politikalarını tekrar gözden geçirmesi ve uzun vadeli çıkarları gereği Türkiye'ye karşı ihtiyatlı bir politika izlemesi gereğini dikte etmiştir. Yunanistan ile yapılan ortak komisyon çalışmaları neticesinde sorunların çözümü kapsamında bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda ;

- Batı Trakya Türk Azınlığı'nın haklarının iyileştirilmesi sağlanmış,
- Lozan'da silahsızlandırılmış statüde bulunması gerektiği öngörülen adaların askersizleştirme ve silahsızlandırma işlemleri tamamlanarak Lozan'a uygun hale getirilmiş, ayrıca Yunanistan, Ege'de 12 mil olarak kabul ettiği karasuları sınırı kararından vazgeçtiğini açıklamış, bunların karşılığında ise Türkiye, Ege Ordusu'nu lağvetme kararı aldığını tüm dünyaya duyurmuştur.
- Kıbrıs Sorunu'na BM tarafından yeniden düzenlenen ANNAN planı ile Türk tarafının isteklerine (garantörlük hakkı, Türk askerinin adada bulunması vb.) büyük ölçüde cevap veren bir çözüm bulunmuş,
- Etkili bir diplomasi ile Yunanistan'ın, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yürütölen Pontusçuluk faaliyetlerine destek vermemesi sağlanmış ve

- Fener Rum Patrikhanesi'nin ekümenik olma yolundaki çalışmaları devletin ilgili kurumları tarafından yakın takibe alınmış ve engelleyici gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

6.1.3 Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030)

2030 yılına gelindiğinde Türkiye 10 yıldır AB üyesidir. AB üyesi Türkiye, AB'nin Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya ve Orta Doğu'ya açılan kapısı olarak jeopolitik açıdan AB'nin en önemli ülkesi konumuna gelmiş aynı zamanda da AB'yi "küresel aktör " konumuna yükseltmiştir. Bu durumda Türkiye aşama kaydederek, Yunanistan içinde bulunduğu ülkeler sınıfından "devler ligine" terfi etmiştir. Genç nüfusu, sahip olduğu güçlü devlet geleneği, gelişen ekonomisi ile AB'nin başat gücü olmuştur. Türkiye AB üyesi olmanın kazandırdığı güç ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için bir model ülke konumuna gelmiş olacak Orta Asya ile daha önceden başlattığı işbirliği süreci ile gücünü katlayacaktır veya;

2020 yılına gelindiğinde Türkiye, AB'ye üye olarak alınmayacağını kesinleşmesi üzerine daha önceden AB'ye alternatif olarak gördüğü ve altyapı çalışmalarına başladığı Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile işbirliğini 2020 yılı itibarıyla tamamlamıştır. Sahip olduğu tecrübe ve devlet geleneği ile Türk cumhuriyetlerinin lideri konumuna gelmiştir.

.Kişi başına düşen milli geliri 15000 dolar seviyesine ulaşmış⁶⁵⁸, enflasyon sorunu kalmamış, turizm gelirleri 45 milyar dolara çıkmış ve sahip olduğu ekonomi ile dünyanın en güçlü ilk 10 ekonomisi arasına girmiştir. Teknoloji ihraç edebilen bir bölge gücü olmasının yanı sıra uluslararası arenada tarihi dinamiklerinin etkisi ile hak ettiği yeri almış bir "küresel güç" olma hedefine bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

Nükleer enerji üretimine 2013 yılında başlayan Türkiye, kurduğu ilave nükleer santrallerle ekonomisi üzerinde ciddi bir yük oluşturan enerji problemini çözmüştür.

658 AKAT, Asaf Savaş Türkiye'nin AB üyeliği, Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme 06.06.2002

Ekonominin gelişmesi paralelinde eğitim alanında yaşanan iyileştirmelerle okula gitmeyen kız çocuğu, ara eleman eksikliği sorunu kalmamış, kaliteli yüksek öğrenim görmüş insan sayısı gelişmiş ülkelerle aynı seviyeye gelmiştir.

Türkiye, teknoloji üretimi konusunda büyük ilerleme kaydetmiş ve dünyanın teknoloji merkezlerine sahip bir ülke durumundadır. Özellikle nanoteknoloji, moleküler biyoloji, genetik, yazılım alanlarında teknoloji ihraç eden bir ülke haline gelmiştir.⁶⁵⁹

Bu bağlamda, Türkiye güçlü pozisyonu ile Balkan ülkeleri için bir cazibe merkezi haline gelecektir. Bu durum Türkiye'nin Balkanlarda çıkarları gereği nüfuz sahası oluşturma sürecini doğurmuştur. Ayrıca Balkanlar'da inisiyatifin Türkiye'nin elinde bulunduğu bir Balkan Paketi oluşumu gündeme gelmiştir.

6.2. Kötümser Senaryolar

Bu senaryo ise olağan gelişmelerin biraz dışına çıkılarak ve Türkiye açısından hemen her olaya biraz olumsuz bakılarak üretilmeye çalışılmıştır.

6.2.1 Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2008)

Türkiye, soğuk savaşın sona ermesi ve Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da "demir perde"nin kalkması ile bahse konu bölgelere dönük aktif bir dış politika izleme yönünde adımlar atmıştır.

Özellikle Asya Türkleri ile yarım yüzyıldan beri batı dünyası içerisinde yer almış Türkiye Türkleri bir araya gelebilir ve güç ve deneyimlerini birleştirebilirlerdi ancak bu süreç değişik girdilerle engellenmiştir.⁶⁶⁰

659 Ayrıntılı bilgi için bkz. AYHAN, Ahmet, Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Beta Yay. İstanbul, 2002, s.361-377

660 YILDIRIM, Mustafa Sivil Örumceğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s. 81

Türkiye'nin potansiyelinin farkında olan batılı güçler özellikle iki kutuplu düzenin sona ermesi ile bölgesel bir güç olma yolunda ilerleyen Türkiye'yi engellemek adına içeride ve dışarıda bir çok faaliyet icra etmektedirler. Soğuk savaş sonrası ortamda Orta Asya'ya yapacağı ekonomik katkılarla bölge üzerinde etkinliği önemli ölçüde artabilecek olan Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler bu faaliyetlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda 1995 yılında imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması sonucu özellikle ihracat ve üçüncü ülkeler ile ekonomik birlikler için Türkiye'nin eli tek yanlı olarak bağlanmış ileride yaşanacak ekonomik krizler için temel atılmıştır. Türk ekonomisinin üzerinde oynanan oyunların paralelinde Türkiye aşağıda açıkça belirtildiği üzere batılı güçler tarafından kısıtlanmakta adeta Sevr hortlatılmak istenmektedir.

- Türkiye, Ekim 2005'te başladığı müzakere sürecinde Kopenhag Kriterleri ile başlayan, AB uyum yasaları ile devam eden ve gerçekleştirilmesi istenen şartları sağlama noktasında ilerlemekte ancak ülkenin geleceğini ilgilendiren önemli konulardaki kararlar (azınlıklar ve hakları, anadilde eğitim, yabancıların Türkiye'de mülk edinme koşulları vb.) ülkenin bölünmez bütünlüğüne tehdit teşkil edecek bir potansiyel taşımakta ve ülke içerisinde ciddi tartışmalar yaşanmasına neden olmaktadır.
- Türkiye, Ermeni Soykırımı safsataları ile uluslararası ortamda soykırımı tanıma yolunda sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Birçok ülke parlamentosu tarafından kabul edilen Soykırım tasarısı ve bahse konu ülkelerde dikilen soykırım anıtlarının Türkiye'nin karşısına ileride tazminattan öte toprak talebi olarak çıkması muhtemeldir. Ermenistan'ın Türkiye ile bugünkü sınırlarını kabul etmediği bilinmektedir.
- Türkiye geneline yayım yapan basın yayın organları tarafından geleneksel Türk aile yapısını bozucu mahiyetteki yayınlara hız verilmiştir. Ayrıca ön plana çıkarılan futbol ile gençliğin beyni uyuşturulmaktadır.

- Irak'ın kuzeyinde Kürt Devleti'nin kurulma süreci hızla devam ettirilmektedir. ABD'nin Irak'ı işgali öncesi Irak'ın kuzeyinde bölgede etkin bir güç olan TSK'nın imajı, haince bir plan sonucu ABD askerlerince başlarına çuval geçirilmesi sonucu yerle bir edilmiş, Türkiye bölgeden dışlanmışır.⁶⁶¹ Aynı zamanda dünyada terörizmi önlemek adına Irak'ı işgal eden ABD, Türkiye'nin bütün taleplerine rağmen terörizmle mücadele kapsamında 30 bin Türk'ün şehit olmasına ve milyarlarca doların harcanmasına neden olan terörist örgüt PKK/Kongra-Gel'in bölgede barınmasına ve 2005 yılı itibarıyla Türkiye'de gerçekleştirmeye başladığı faaliyetlere göz yummaktadır.
- AB uyum yasaları kapsamında çıkarılan kanunlar ile ülke genelinde hızla yayılan misyonerlik faaliyetleri sonucu binlerce Türk hristiyan yapılmıştır. Ayrıca yabancılar Türkiye'den, dünyanın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar kolaylıkla ciddi oranda toprak satın almaktadırlar. Özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında oldukça verimli hale gelen topraklar İsrail⁶⁶² tarafından, Ege ve Akdeniz Bölgesi'ndeki sahil şeridi ise genelde Alman, İngiliz ve Fransızlar tarafından satın alınmaktadır.
- Türkiye, ABD'nin soğuk savaş sonrası 92 ülkede yürürlüğe koyduğu ve en ünlü aktörü olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da meyvelerini veren "Project Democracy"nin hedefi konumundadır.⁶⁶³ Project Democracy kısaca batılı devletlerin çıkarlarının sağlanması amacıyla ithal demokrasi yapılanmasıdır.

661 Bu durum Türk halkının onurunu ve gururunu ciddi manada kırmıştır ve ABD'nin bu girişimi "not" edilmiştir.

662 İsrail, sahip olduğu toprakların büyük bir kısmını Araplar'dan satın alarak bir devlet haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin güney doğusunda bahse konu devlet tarafından yapılan toprak alımları manidardır.

663 Project Democracy ve ABD'nin Türkiye'de desteklediği sivil toplum örgütleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, Mustafa Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004

ABD'nin ünlü yöneticilerinden CIA eski direktörü Colby, Project Democracy kapsamında yapılanlar için “ Eskiden CIA'nın örtülü olarak yaptıklarını şimdi açıktan yapıyoruz. “ demiştir.⁶⁶⁴

- Türkiye, GKRY'nin anlaşmalara aykırı olarak 1 Mayıs 2005 tarihinde AB'ye üye olması sonucu Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmelere karşı kararlı bir tutum sergileyememiştir. Bu bağlamda Türk dünyasının 21. yüzyılda yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biri olan sayın Rauf Denktaş yalnız bırakılmış ve Kıbrıs Sorunu'ndan el çekmesi sağlanmıştır. Sonuçta, Kıbrıs'ta yaşanan süreç Girit'in Türklerin elinden alınışı ile benzer bir süreç takip etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kronik sorunlarından biri olan bilimsel ve teknolojik açıdan geri kalmışlık Türkiye'nin de sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Türkiye 21. yüzyılın teknolojileri sayılan malzeme, enformasyon, imalat, enerji vb. alanlarda bir varlık gösterememektedir. Ülkede mevcut olanlarda ithal edilmiş teknolojilerdir.

Türkiye'de nükleer enerji santralleri kurulması gereği bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ancak yapımı konusunda belirsizlik devam etmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin tamamlanması ile oluşturulan yeni tarım ve hayvancılık politikaları uygulamalarında problemler yaşanmakta, GAP'ın potansiyeli kullanılamamaktadır. Denizcilik bakanlığı kurulması yönünde çalışmalar yapılmakla beraber kesin bir sonuç için yeterli değildir.

TSK, bulunduğu bölgede nicelik üstünlüğünden nitelik üstünlüğüne geçme yolunda karar almış ve bu bağlamda ileri teknoloji ile donatılmış, çağın gereklerine uygun profesyonel bir ordu yapısına ulaşmak için gerekli girişimlere hız vermiştir. Ancak ekonomik yetersizlik bu süreci yavaşlatmıştır.

664 YILDIRIM, Mustafa Sivil Örumceğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004, s. 32

Türkiye, gelir dağılımındaki adaletsizliklerle ve köyden kente göçün ortaya çıkardığı problemlerle boğuşmaktadır. Her türlü irticai, terörist, yıkıcı ve bölücü akım ve unsurların barınması için uygun bir ortam olan bu sosyal yapı hali hazırda devam etmektedir. Ayrıca 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesine rağmen ülkenin doğusunda yaşayan kız çocuklarının büyük bir kısmı ancak 2005 yılında başlatılan kampanya sonucu okula gönderilmeye başlanmış -halihazırda okula gidemeyen kız çocuğu sayısı yapılan kampanyalara rağmen oldukça fazladır-, eğitimde fırsat eşitliği sağlanamamış ve yüksek öğrenimde istenilen seviyeye ulaşılamamıştır.

Diğer yandan yolsuzlukla mücadele ülkenin en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Bir diğer önemli sorun olan sanayi ve hizmet sektöründeki ara eleman eksikliği ise sürmektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nun uygulanması kapsamında yargısal alanda yaşanan bir takım sorunlar devam etmektedir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen iletişim alanındaki gelişmelerin paralelinde dinamik ve genç bir nüfusa sahip olan Türkiye çağdaş bir yapılanma amacıyla bünyesinde mevcut gelişimi önleyici unsurların üstesinden gelebilecek kararlılığa doğru yavaş da olsa ilerlemektedir.

Tüm bunların Yunanistan'la ilişkilere yansımalarına gelince; GKRY'nin anlaşmalara aykırı olarak 1 Mayıs 2005 tarihinde AB'ye girişi sonrası oluşan ortamda, Kıbrıs Sorunu üzerinde kararlı bir tutum sergileyememiştir. AB, Kıbrıslı Rumların 25 Nisan 2004 tarihinde yapılan ANNAN Planı referandumuna karşı olumsuz tavır sergilemesine rağmen halen daha Türk tarafının ödün vermesini istemektedir. AB önceden almış olduğu bir kararla zaten Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesi için Kıbrıs ve Ege'de mevcut sorunların çözümünü şart koşturmuştur. Bu bağlamda Yunanistan, Kıbrıs Sorunu kapsamında GKRY ile birlikte AB'yi de arkasına alarak KKTC Türklerini etkisizleştiren, Türkiye'nin garantörlük haklarını ortadan kaldıran ve Türk askerinin adadan çekilmesini sağlayan bir planın kabulü için Türkiye'yi sıkıştırma politikası uygulamıştır.

Yunanistan, Türkiye'nin bir bölge gücü olarak ortaya çıkmasını engelleme çabası içerisine girmiştir. Bu yüzden SSCB dağıldıktan sonra Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile yakın ilişki kurma çabalarının, Türkiye'nin Pantürkist amaçlarının bir yansıması olduğunu ve sonuçta Türkiye'nin buradan alacağı güçle önce Kıbrıs daha sonra ise Ege Denizi'nde emperyalist hedeflerini gerçekleştireceğini ifade etmiş ve dünya kamuoyunu buna inandırmaya çalışmıştır.

Bu bağlamda Yunanistan Ege Denizi'nde çıkardığı bir gerginliği tırmandırılmış ve savaş boyutuna getirmiştir. Ancak gerilen durumun neticesinde AB aldığı bir karar doğrultusunda Yunanistan ile Türkiye arasında çıkabilecek bir savaş durumunda taraf olacağını belirtmiştir.

PKK'nın etkisini kaybetmesi ile Karadeniz bölgesi üzerine yoğunlaşan Yunanistan, bölgede bir pontus devleti kurulması yönünde çaba harcamaya başlamıştır. Pontusçuluk faaliyetlerinin yanı sıra 2005 yılında Türkiye'de tekrar terörist eylemlere başlayan PKK'ya da geçmişte olduğu gibi destek vermiştir.

6.2.2 Orta Vadede Kötümser Senaryolar (2015)

Türkiye, Ekim 2005'te başladığı müzakere sürecinde Kopenhag Kriterleri ile başlayan, AB uyum yasaları ile devam eden ve gerçekleştirilmesi istenen şartları sağlama noktasında ilerlemekte ancak ülkenin geleceğini ilgilendiren önemli konulardaki kararlar (azınlıklar ve hakları, anadilde eğitim, yabancıların Türkiye'de mülk edinme koşulları vb.) ülkenin bölünmez bütünlüğüne tehdit teşkil edecek bir potansiyel taşımakta ve ülke içerisinde ciddi tartışmalar yaşanmasına neden olmaktadır.

Ermeni Soykırımı'nın dünyada almış olduğu destek sonucu gelinen noktada Türkiye'den Doğu Anadolu'nun bir kısmı tazminat olarak talep edilmektedir.

Irak'ın kuzeyinde bir Kürt Devleti kurulmuştur ve Türkiye'den toprak talep etmektedir. Türkiye içinde desteklenen örgütler ve PKK'nın desteği ile ayrılıkçı faaliyetler artarak devam etmektedir.

AB uyum yasaları kapsamında çıkarılan kanunlar ile ülke genelinde hızla yayılan misyonerlik faaliyetleri sonucu hristiyanlaşan Türk sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca yabancılar (İsrail⁶⁶⁵,Almanya, İngiltere ve Fransa vatandaşları) Türkiye'den, toprak satın almaya devam etmektedirler.

Türkiye, ABD'nin soğuk savaş sonrası 92 ülkede yürürlüğe koyduğu ve en ünlü aktörü olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da meyvelerini veren "Project Democracy" faaliyetlerinin odak noktası konumundadır.

Türkiye geneline yayım yapan basın yayın organları tarafından geleneksel Türk aile yapısını bozucu mahiyetteki yayınlar artarak devam etmektedir.

Türkiye, GKRY'nin anlaşmalara aykırı olarak 1 Mayıs 2005 tarihinde AB'ye üye olması sonucu Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmelere karşı kararlı bir tutum sergileyememiştir. Bu bağlamda Türk dünyasının 21. yüzyılda yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biri olan sayın Rauf DENKTAŞ yalnız bırakılmış ve Kıbrıs Sorunu'ndan el çekmesi sağlanmıştır. Yaşanan gelişmelerle Türkiye'nin adadaki askeri varlığı sona ermiş ve garantörlük hakkı ortadan kaldırılmıştır.

Türkiye, ekonomide ilerlemeyi sağlayamamış kişi başına düşen milli geliri 4000-4500 dolar seviyesinin üzerine çıkamamış, üretim artışı beklenenden düşük olmuş, gelir dağılımındaki farklar aynen devam etmiştir. Yolsuzluklarla mücadele kapsamında ise önemli bir ilerleme sağlanamamıştır.

665 İsrail, sahip olduğu toprakların büyük bir kısmını Araplar'dan satın alarak bir devlet haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin güney doğusunda bahse konu devlet tarafından yapılan toprak alımları manidardır.

GAP bekleneni verememiş, yapılan yatırımların karşılığı alınamamıştır. Tarım ve hayvancılık konusunda herhangi bir ilerleme sağlanamamış, dışa bağımlılık artmıştır. Devletin birliği ve bütünlüğü aleyhine faaliyet gösteren yıkıcı ve bölücü çete/grup/örgütlerin yok edilmesi kapsamında eğitim alanında bazı çalışmalar yapılmış ancak ekonomik şartlarda kayda değer bir iyileşme yaşanmaması nedeni ile bahse konu çabalar yeterli olmamıştır. Demografik yapıya gelince; köyden kente göçün hızı azalmakla beraber devam etmiştir. Enerji açısından dışa bağımlılık artarak devam etmiş ve nükleer santral kurulması yönünde ciddi bir çaba gösterilememiştir.

Türkiye, PKK'nın siyasallaşması sürecinde ayrılıkçı/bölücü kürt faaliyetleri ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Özellikle ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında bölgede bir Kürt devleti kurulması yolunda çalışmalar başlamıştır.

Hükümet AB ile entegrasyona odaklandığı için bu konuda yeterli kararlılığı gösterememektedir. Ancak Türkiye'nin üyelik müzakereleri kapsamında gerekli düzenlemeleri yerine getirmemesi nedeni ile AB ile tartışmalar ortaya çıkmakta bu durum Türkiye'nin tam üyeliğinin ileri bir tarihe ertelenmesine neden olmaktadır. Sonuçta Türkiye'deki AB tartışmaları alevlenmektedir.

TSK'nın konumu ve amacında herhangi bir değişiklik öngörülmemiştir. Yalnız ekonomide gelişme sağlanamaması neticesinde profesyonel orduya geçiş süreci iyice yavaşlamış, stratejik önemdeki silah alımları ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Bu süreçte Yunanistan'la ilgili yaşanan gelişmelere gelince; Yunanistan Türkiye'nin AB üyeliğini engelleyici yönde faaliyetlerine devam etmiştir. Çünkü Türkiye AB'ye üye olduğunda Yunanistan'ın Türkiye karşısındaki tek üstünlüğü olan AB üyeliği kartının bir işlevi kalmayacaktır. Yunanistan, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yürüttüğü Pontusçuluk faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam etmiş ve Fener Rum Patrikhanesi'nin ekümenik olma yolundaki çalışmalarına destek vermiştir.

Heybeliada Ruhban okulu açılmış ve Türkiye'nin üniter yapısına ve toprak bütünlüğüne karşı olan gençleri yetiştiren bir fesat yuvası olarak faaliyetine yeniden başlamıştır.

Yunanistan, AB'nin Balkanlar'a yönelik ekonomi programının uygulayıcısı durumundadır. Böylelikle Yunanistan AB üyeliğini ve bu ekonomik yardımları Balkan devletleri üzerinde politik çıkarlarını elde etme aracı olarak kullanmaktadır. Ayrıca anılan devletlere yaptığı ekonomik yatırımlarla dış politikalarını etkileyebilecek duruma gelmeyi hedeflemiştir. Böylelikle Türkiye'yi bölgeden dışlayıcı güce ulaşmıştır.

ABD'nin Irak'a Türkiye üzerinden girmesine izin verecek 1 Mart 2004 tarihli tezkerenin TBMM'de kabul edilmemesi ile Türkiye-ABD ilişkileri gerilmiştir. Irak'ın kuzeyinde ABD destekli bir Kürt Devleti'nin kurulması Türkiye-ABD ilişkilerinin kopmasına neden olmuştur. Buna karşılık olarak ABD, Balkanlar'da Türkiye'nin yerine Yunanistan'ın ön plana çıkmasını desteklemiştir.

Ayrıca Fener Rum Patrikhane'sini kontrol altına alarak dünyadaki özellikle de Balkanlar'daki Ortodoksları etki altına almak isteyen ABD, bu bakımdan da Yunanistan ile işbirliği içerisine girmiştir.

6.2.3 Uzun Vadede Kötümser Senaryolar (2030)

Türkiye, Ekim 2005'te başladığı müzakere sürecinde Kopenhag Kriterleri ile başlayan, AB uyum yasaları ile devam eden ve gerçekleştirilmesi istenen şartları sağlama noktasında ilerlemekte ancak ülkenin geleceğini ilgilendiren önemli konulardaki kararlar (azınlıklar ve hakları, anadilde eğitim, yabancıların Türkiye'de mülk edinme koşulları vb.) ülkenin bölünmez bütünlüğüne tehdit teşkil ettiği için ülkedeki tartışmalar iyice alevlenmeye ve AB üyelik süreci şimdiye kadar hiç olmadığı bir biçimde sorgulanmaya başlanmıştır.

Türkiye batılı güçler tarafından Sevr'in hortlatılması kapsamında iyice sıkıştırılmakta, doğuda Ermenistan'a Ermeni Soykırımı kapsamında toprak verilmesi, güney doğusunun ise Kürt devletine katılması yolunda ayrılıkçı faaliyetler desteklenmektedir.

AB uyum yasaları kapsamında çıkarılan kanunlar ile ülke genelinde hızla yayılan misyonerlik faaliyetleri sonucu hristiyanlaşan Türk sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca yabancılar (İsrail⁶⁶⁶,Almanya, İngiltere ve Fransa vatandaşları) Türkiye'den, toprak satın almaya devam etmektedirler.

Türkiye, ABD'nin soğuk savaş sonrası 92 ülkede yürürlüğe koyduğu ve en ünlü aktörü olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da meyvelerini veren "Project Democracy" faaliyetlerinin odak noktası konumundadır.

Kıbrıs'ta gelineen noktada yaşanan beceriksizlikler nedeni ile Türkiye'nin elleri kolları bağlanmış durumdadır. Tarih tekerrür etmiş ve Kıbrıs ikinci bir Girit olmuştur.

Türkiye, son 20 yıldır gerekli düzenleme ve atılımlar yapılamadığından ekonomide büyüme sağlayamamış, kişi başına düşen milli gelir 5000 doların üzerine çıkamamış, teknolojik seviyesi düşük, bölgedeki istikrarsızlıkların etkilerinden sıyrılamamış, bölgesinde belirleyici bir güç olmaktan uzak bir devlet konumundadır.

AB ile tam üyelik için yapılan müzakerelerin sonuçlanmasını müteakip Fransa'da "Türkiye'nin AB üyeliğine layık olup olmadığı" konusunda yapılan ankette çıkan olumsuz sonuçtan dolayı Türkiye AB'ye girememiştir. Bu durum Türkiye'de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

⁶⁶⁶ İsrail, sahip olduğu toprakların büyük bir kısmını Araplar'dan satın alarak bir devlet haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin güney doğusunda bahse konu devlet tarafından yapılan toprak alımları manidardır.

Sonuçta Türkiye, AB'ye üye yapılmayacağını en sonunda anlamış, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile AB benzeri bir yapı için işbirliğine gitme kararı alınmış ancak bu kapsamda o güne kadar yapılan bir hazırlık olmadığı için 2030 itibarıyla birlik oluşumu kapsamında çalışmalarda geç kalınmış, Türkiye'nin bölgenin enerji kaynakları, madenlerin işletilmesi, yabancı ülkeler tarafından yapıldığı için bu pazara Türkiye girmekte geç kalmıştır.

Bu senaryoya göre 2030 yılında Yunanistan'la ilişkilere gelince; Ege'de sorunlar devam etmiş ancak dünya kamuoyunda Yunanistan'ı destekleyici tavırlar sergilenmekte ve çözümü engelleyen taraf olarak Türkiye'ye baskı yapılmaya çalışılmaktadır.

6.3 Senaryoların Değerlendirilmesi

Açıklanan senaryolar başlıklarından da anlaşılacağı üzere iyimser ve kötümser olup, gelecekte karşılaşılabileceğimiz senaryolar her birinden bir parça içerebilir, senaryolardan biri yada diğeri veyahut ikisinin de karışımı olabilir. Hangi senaryonun yaşanacağı tamamen ülkenin yöneticilerinin politika yapıcı ve uygulayıcılarının elinde olacaktır. Ancak bu politika yapıcı ve uygulayıcıların doğru kararlar alıp tatbik mevkiine konulabilmesi için devletin ilgili kurumlarına, strateji üretim merkezlerine ve bilim adamlarına büyük görevler düşmektedir.

Sonuç olarak devam etmekte olan süreç baz alındığında 2020'li yıllar için öngörülen senaryo şöyle özetlenebilir :

- 2015 Yılı itibarıyla Türkiye AB'ye üye olamayacağını kesin bir şekilde anladığı için Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile 2005 yılından itibaren altyapısını oluşturduğu birlik için çalışmalarını hızlandırarak AB benzeri bir birlik oluşumunu 2020 yılında tamamlamıştır. Bu durum ekonomisi üzerine olumlu şekilde tesir etmiş ve kısa zamanda bir bölge gücü olma statüsü kazanmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak ülke AB sürecinde dayatılan ülke bütünlüğünü tehdit eden faaliyetlerin etkisinden kurtulmuş, genç, dinamik ve köklü bir devlet geleneğine sahip yapısı ile bölgesel bir güç olma yolunda ilerlemeye başlamıştır.

- Kıbrıs'ta yeniden düzenlenen Annan Planı kapsamında baskılar sonucu Türk tarafı anlaşmaya evet demiş ancak uzun vadede Girit Adası'nın Osmanlı'nın elinden alınışının benzeri bir tarihi süreç "tekerrür" etmiştir.
- Ege'de sorunların çözümü konusunda belirsizlik devam etmiştir.
- Türkiye, Balkanlar'da gelişen ekonomik ve teknolojik gücü ile varlığını devam ettirmiştir.
- Karadeniz Bölgesi'nde Pontusçuluk faaliyetlerini engelleme konusunda devletin ilgili birimleri tarafından yapılan çalışmalarla pontusçuluk sorun olmaktan çıkmıştır.
- Fener Rum Patrikhanesi ekümeniklik konusunda faaliyetlerine ve dış destek sağlama çabalarına devam etmiş, Heybeliada ruhban okulu açılmış, bir sonraki hedef olan Vatikanvari bir yapı için uygun ortam beklenmeye başlanmıştır.
- Batı Trakya Türk Azınlığı bu çalışmada belirtilen şartlarla aynı şartlarda varlığını sıkıntılı da olsa sürdürmüştür.

7. SONUÇ ve GELECEK İÇİN ÖNERİLER

Rumlar 19. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devleti içerisinde barış içerisinde yaşamışlardır. Osmanlı Devleti'nin parçalanması yolunda, Rusya ve batılı güçlerin kışkırtma ve destekleri ile isyana teşvik edilmişlerdir. Bu amaçla ilk olarak Rusya'nın desteği ile 1814 tarihinde Odesa'da Filiki Eteryia Örgütü kurulmuştur. Bu örgütün girişimleri sonucu 1820 yılında Mora'da ayaklanma çıkarılmış ve ayaklanma Osmanlı Devleti tarafından bastırılmıştır. Ancak verilen destekler sonucu isyanlar devam etmiştir.

Rusya ve İngiltere 4 Nisan 1826'da imzaladıkları "Petersburg Protokolü" ile özerk bir Yunanistan kurulması konusunda anlaşmışlardır. 6 Temmuz 1827'de Londra'da, Rusya, İngiltere ve Fransa, Petersburg Protokolü'nü doğrulayan ve onayan "I. Londra Protokolü"nü imzalayıp Osmanlı Devleti'ne sunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin anılan protokolü kabul etmemesi üzerine 1827 Haziran'ında Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır birleşik donanması Rus-İngiliz-Fransız birleşik donanması tarafından yakılmıştır.

14 Eylül 1829 tarihinde Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Edirne Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti Petersburg Protokolü'nü zorunlu olarak tanımıştır. 13 Şubat 1830'da Londra Protokolü'nün üçüncüsü anılan devletler tarafından imzalanmıştır. Buna göre Yunanistan Osmanlı Devleti'nden bağımsız bir devlet olmuştur. 24 Nisan 1830'da Osmanlı Devleti, yayılmacı ve zorba devletler olan Rusya, İngiltere ve Fransa'nın " III. Londra Protokolü " ile yarattığı bağımsız Yunanistan devletinin varlığını kabul etmek zorunda kaldı.

Yunanistan, Megali İdea hedefine ulaşmak için yine Rusya, İngiltere ve Fransa'nın destek ve teşviki sonucu takip ettiği stratejiler ile Türk toprakları aleyhine sürekli olarak büyümüştür. Önce Mora Yarımadası, ardından Batı Trakya, Rodos, Girit, oniki adalar derken, şimdi de gözünü Megali İdea'nın bir diğer hedefi olan Kıbrıs'a dikmiş bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, İstiklal Savaşı'nı Yunanistan'a karşı kazanmış olduğu zaferle taçlandırmış ve bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Yunanistan, günümüze kadar takip ettiği politikalarla Türkiye'yi sürekli olarak sınırlamaya çalışmış ve gelişimini engelleyecek yönde faaliyetlere destek vermiştir.

SSCB'nin yıkılması sonucu Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'da meydana gelen gelişmeler Türkiye'nin sahip olduğu potansiyelin ne kadar önemli ve büyük olduğunu ortaya çıkarmış, bu durum ise Yunanistan'ı bir hayli telaşlandırmıştır.

Bu kapsamda Türkiye'yi sınırlamak adına PKK'yı desteklemiş, devamlı olarak Türkiye'ye karşı düşmanca politikalar izlemiş ve bu bağlamda Türkiye'nin etrafındaki ülkeler ile Türkiye'ye karşı işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Halihazırda Yunanistan AB üyeliğini, Türkiye ile sorunlarında kendi lehine bir sonuç elde etme noktasında baskı aracı olarak kullanmaktadır. Özellikle Kıbrıs ve Ege Denizi ile alakalı sorunların, üyesi olduğu AB çatısı altında çözümünü sağlamaya yönelik politikalar izlemektedir.

Türkiye'yi AB'de daha fazla sıkıştırabilmek ve Kıbrıs sorununun çözümü yolunda AB'yi taraf yapmak isteyen Yunanistan, bu bağlamda GKRY'nin AB'ye üye olmasını sağlamıştır.

90'lı yılların başlarında Türkiye'nin Balkanlar bölgesinde bağımsızlıklarına kavuşan ülkeler özellikle de Makedonya ve Arnavutluk ile ilişkilerini geliştirme gayreti içerisine girmesi Yunanistan'ı telaşlandırmış ve bölgeye olan ilgisini daha da artırmış ve bölgeye dönük politikalarını tekrar gözden geçirmesini sağlamıştır.

Sonuçta Balkanlarda AB'nin ekonomik desteği ile Türkiye'yi dengelemiş ve Türkiye'nin başlangıçta uyguladığı aktif ve etkili politikayı sürdürmemesi, etki bakımından Yunanistan'ı az da olsa ön plana çıkarmıştır.

Yunanistan'ın Türkiye ve Balkanlar üzerindeki stratejilerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkan sonuç ve öneriler aşağıda sunulmuştur.

7.1 Sonuç

- Yunanistan, Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinde önemli enerji kaynaklarına ait ağların bitiş noktası olan merkezi bir konuma ulaşmayı, bu bağlamda Balkanlar bölgesinde güçlü silahlı kuvvetleri, sosyal ve siyasi istikrarı, ekonomik alandaki gelişmişliği ile bu bölgede istikrar unsuru olarak önemli bir rol oynayabilecek konumu hedeflemektedir.⁶⁶⁷
- Yunanistan, Avrupa Birliği ve ABD ile olan ilişkisini de pekiştiren bir üslupla bugün ağırlığı Balkanlara verse de dış politikasını bir bölge ile sınırlamamakta, Ortadoğu'da, Güney Kafkasya'da da ağırlığını arttırmaya çalışmakta hatta Orta Asya ülkeleriyle iktisadi ilişkiler kurabileceği platformlar yaratmaya gayret etmektedir.⁶⁶⁸
- 1990'ların sonuna doğru Yunanistan'ın Türkiye'nin gücünü dengeleme arayışları içinde Balkan politikasının apayrı bir önem kazandığı dikkat çekmektedir. Yunanistan'ın bu politikasının en önemli kaynağı ise, sahip olduğu Avrupa Birliği üyeliğidir. Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya ve Romanya karşısında kendi imkanları ile değil, Avrupa Birliği'nin maddi imkanlarını onlara sağlayacağını vaat eden bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır ve Türkiye karşısında yakaladığı bu avantajı sonuna kadar kullanmaya çalışacak gibi de gözükmektedir.
- Yunan diasporası özellikle ABD'de oluşturduğu rum lobisi (SAE (Dünya Helenler Konseyi), ve AHI (Amerikan Helen Enstitüsü) gibi) ile ABD karar alma sürecini Türkiye aleyhine etkileyebilecek güce ulaşmıştır.

667 Yunanistan Beyaz Kitabı 2000. Bölüm 1.2

668 7-8 Şubat 2000 tarihinde Selanik'te toplanan Asya 2000 forumu bunun işaretlerinden sadece birisi olmuştur.

- Balkanlarda soğuk savaş sonrası dönemde bölgede var olan uluslar arası aktörlerin arasına ABD'de eklenmiştir. Jeoetnik ve jeopolitik yapı, ABD'nin bölgesel etkinliğini Germen ve Slav etkinlik alanları dışında kalan unsurlara dayandırmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durumda ABD ister istemez Arnavut ve Boşnak unsurlarla temas ederek bunları bölgenin dengeleyici aktörleri olarak devrede tutmaya çalışacaktır.
- Soğuk savaş sonrasında Arnavutların ve Boşnakların kültürel geçmişlerine yakın bir siyasi yapı oluşturmaları Balkanlar'da Türkiye'nin elini güçlendirmiştir.
- Gelecek 20 yıl içinde Balkanların önemli bir kısmı AB'nin bir parçası olacaktır. AB dışında kalanlar da AB'nin nüfuz alanı, etki alanı içine girecekler ve bölge tamamen AB'nin ekonomik etkisi içinde kalacaktır.
- İnşa halinde olan Avrupa-Asya karayolu ve ulaşım sisteminin Balkanların gelecekteki ekonomik yapısına etkileri ile Türkiye-Balkan ülkeleri ilişkilerine etkisinin incelenmesi gerekmektedir. Bu proje sadece otoyol sistemi olmayıp, içinde demiryolu, limanlar, deniz geçişleri hatta hava limanları ile entegre bir sistemi barındırması planlanmıştır. Yani büyük bir program ve plan ve yatırım hacmini ortaya çıkarmaktadır.⁶⁶⁹

7.2 Gelecek İçin Öneriler

7.2.1 Kısa Vadeli Çözüm Önerileri

- Yunanistan'ın Megali İdea'sı milletlerin gelişmesi ve ilerlemesi yolunda ortak bir ölküye sahip olmaları açısından bakıldığında her ülkede bulunması gereken ölkünün Türkiye aleyhine bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

669 LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001. s.27

Genç ve dinamik Türkiye’de amaçsız politikanın yönelmesi gereken mantıklı ve halk seviyesine indirgenmiş toplumun tüm tabakaları tarafından benimsenebilecek milli bir hedef belirlenmesi, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma yolunda ülkemiz için bir gerekliliktir.

- Türkiye’de hükümetler değiştikçe dış politika üretim merkezi olan dışişleri kadroları da değişmekte ve dış politikada süreklilik arz etmeyen bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu durum ülke politikalarının hayata geçirilmesi sürecinde sıkıntılara yol açmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin her alanda olduğu gibi Balkanlarda da milli menfaatlerini koruyabilmesi ve milli hedeflerine ulaşabilmesi için, istikrarlı ve güçlü hükümetler ile uzun süreyle görevde kalan tek elden ve koordineyle yürütülen bir dış politikayı uygulayabilecek dışişleri ekibinin varlığı önem kazanmaktadır.
- Tüm Balkan ülkelerine etkin bir dışişleri mekik diplomasisi ile geçmişten gelen tarihi bütün korku ve güvensizlik izleri silinmeli, Türkiye'nin öncelikle laik, demokratik ve barışçı bir ülke olduğu, hiçbir ülkenin bir karış toprağında gözü olmadığı, ancak hiçbir ülkenin de kendi toprağına göz dikmesini istemediğini kamuoylarına vurgulamalıdır.
- Arnavutların ve Boşnakların Balkanlarda etkili ve istikrarlı olmadığı bir durumda Türkiye'nin Doğu Trakya ve Anadolu'da huzurlu olması mümkün görülmemektedir.⁶⁷⁰ Bu nedenle Türkiye bu iki toplumun istikrarını sağlayacak politikalar geliştirmek durumundadır.
- Türkiye, Bosna ve Kosova'daki Sırp katliamı ve onun sonucunda gerçekleşen NATO müdahalesi ile tekrar gündeme gelen Balkanlar ile ilgili stratejiyi, uzun dönemli açılımlara ayak uydurabilecek bir takım temel önceliklere ve ilkelere göre yeniden belirlemelidir.
- Balkan ülkelerinde özellikle telekomünikasyon, alt yapı, madencilik gibi stratejik alanlardaki özelleştirme ihaleleri dikkatle takip edilmeli ve Türk firmalarının kazanması için gerekli destek sağlanmalıdır.

670 DAVUTOĞLU, Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 15. Baskı, s.317

- Türkiye, bölgeler arası bağımlılık avantajını ve istisnai jeopolitik konumunu Balkan devletleri nezdinde en iyi şekilde kullanabilmesi maksadıyla özellikle Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki komşularıyla ilişkilerini her alanda geliştirmeli, ekonomik ve ticari anlaşmalar yapmalı, bunun için iç kurumları arasında stratejik koordinasyonu ve gayret birliğini sağlamalıdır.
- Türk iş adamlarının Balkan devletlerine yatırım yapmaları teşvik edilmeli, stratejik yatırımlarla bölgenin Türkiye'nin ekonomik alanına girmesi sağlanmalı ve bu ülkelerin ekonomik hayatında mümkün olabildiğince büyük yer sağlanmalıdır. Bölge ile ilgili ticari faaliyetler, devletin planlamacılığı ve koordinatörlüğünde yürütülmelidir.
- Türkiye'de; Balkan ülkelerinde her türlü meslek kuruluşuna üye olan sanayici, doktor, öğretmen, din adamı, hukukçu, vb. meslek sahiplerinin katılımının sağlanacağı bilgi-görgü artırma, araştırma ve incelemeler yapma şeklinde seminerler düzenlenmelidir.
- Türkiye'nin Balkanlardaki kültürel mirasını koruyacak ulusal ve uluslararası tedbirler alınmalı, sürekli bakım ve idamesini sağlayacak teşkiller oluşturulmalıdır. UNESCO ve İslam ülkeleri konferansı gibi uluslararası kuruluşlar bu maksatla devreye sokulmalıdır.
- Balkan ülkelerinin tamamında Türkiye'ye sempati ile bakan; Türk, Arnavut, Boşnak, Makedon, Yunan, Romen ve Bulgar, sanatçı, entelektüel, bilim adamı, iş adamı ve sivil toplum örgütleri desteklenmelidir.

7.2.2 Orta Vadeli Çözüm Önerileri

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının refah düzeyi, sosyal ve kültürel seviyeleri yükseltilerek; Türkiye, yaşam biçimi ve kurumları ile komşu ülke vatandaşları için bölgesel bir cazibe merkezi haline getirilmelidir. Güçlü ve üstün güvenlik yapısı muhafaza edilerek dost çevre ülkeleri ve uluslar arası sermaye çevreleri için güven telkin etmelidir.

- Yunanistan'ın Balkan ülkelerine yönelik her alandaki faaliyetleri çok iyi bir istihbaratla takip edilmelidir. Bu kapsamda Yunanistan'ın üyesi olduğu AB siyasi nüfuzunu bölge ülkeleri, özellikle Arnavutluk ve Makedonya üzerinde Türkiye'nin etkinliğini ortadan kaldıracak ve şantajcı bir tarzda kullanmasına, denge siyaseti ve ABD, NATO, KEİB ile İKÖ gibi diğer küresel stratejik araçların ustalıkla kullanılması suretiyle karşılık verilmelidir.
- Türkiye'de uzun vadeli stratejiler üretecek, yönlendirebilecek, aktif güvenlik siyaseti yürütebilecek ulusal kaynaklı kurumsal yapılar (think-tank) oluşturulmalıdır.
- Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek arasında yakınlaşma ve işbirliği geliştirilmeli ve ilişkiler, din, mezhep, ırk farkı gözetmeyen ve yayılcı olmayan her ülkeye açık, rasyonel politikalarla desteklenerek güven ortamı tesis edilmeli, böylelikle Ortodoks-Slav eksenini oluşturmak isteyen RF-Sırp-Yunan üçlüsünün etki alanı daraltılmalıdır.
- Makedonya, Arnavutluk ve Bosna-Hersek arasındaki siyasi ilişkiler karşılıklı bağımlılık ve ortak projeler yoluyla geliştirilmelidir. Öncelikle Makedonya ile Arnavutluk arasındaki ve Makedonya içindeki Arnavutlar ile yönetimin problemleri, her iki tarafa eşit mesafeli ve dostça yaklaşarak çözümlenmeli, sosyal birliktelik ve ortak aidiyet duygusu sürekli beslenmelidir.
- Bilgi Harbi faaliyetlerine ağırlık verilmeli, Balkan ülkeleri kamuoylarının kazanılması bu bağlamda ortak tarih bilincinin oluşturulması kapsamında her türlü basın yayın organları vasıtasıyla bütün Balkan ülkelerine yerel dillerde (Boşnakça, Arnavutça, Makedonca, Bulgarca, Romence, Yunanca) ulaşılmalı, ve Türkiye aleyhine yapılan bilgi harbi faaliyetlerini tespit edip gerekli önlemleri alacak altyapı oluşturulmalıdır.

- Türkiye ve Avrupa'da Balkanlara yönelik insani amaçlı dernekler kurulmalı bu dernekler vasıtasıyla soydaşlarımıza ve Türkiye'nin etki alanındaki toplumlara maddi ve manevi destek sağlanmalıdır.
- Bosna-Hersek ve özellikle Arnavutluk'ta Müslüman kimlik ve kültürü eritmek maksadıyla, çeşitli propaganda yöntemleri kullanılarak Ortodoks Kilisesinin inanç sistemini yayıcı misyonerlik faaliyetleri etkili olarak devam etmektedir. Bu konuda gerekli girişimler yapılmalıdır.

7.2.3 Uzun Vadeli Çözüm Önerileri

- Türkiye'nin AB kapısında oyalandığı ve üye olarak kabul edilmeyeceği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin AB'ye alternatif olarak gelecekte bölge gücü olması adına Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile SSCB dağıldıktan sonra uygulamaya çalıştığı işbirliği süreci tekrar canlandırılmalı ve bölge devletleri ile işbirliği sürecine girilmelidir.
- Ortak tarih ve kültür mirası ile ilgili araştırma enstitüleri veya merkezleri oluşturulmalı, eğitim alanında işbirliği geliştirilerek üniversiteler arası karşılıklı öğrenci değişim programları uygulanmalı bu bağlamda bu ülke vatandaşlarının Türkiye'de eğitim görmeleri özendirilmelidir. Ayrıca tüm bölge için Türkiye'de bir üniversite kurulması yolunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Türkiye'nin petrol ve doğal gaz enerji merkezi özelliği kazanmasına bağlı olarak, boru hatları ile Balkanlara enerji sağlayacak konuma gelmeli ve bu husus Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda kullanılmalıdır.
- Balkan ülkelerinde yaşayan Türklerin bu ülkelerle yapılacak kültürel ve eğitim işbirliği anlaşmaları ile, bir teşkilat altında örgütlenmeleri, güçlü bir Türkiye yaratılmasında kendilerine de büyük görevler düştüğü bilinci yerleştirilmeli ve yaşadıkları ülkede önemli ve karar verici makamlara gelerek ülkeleri ile Türkiye arasında köprü teşkil etmelerinin Türkiye'nin menfaatine olacağı sürekli olarak vurgulanmalıdır.

- Bulgaristan ve Romanya ile özel ikili ilişkiler geliştirilmeli, karşılıklı bağımlılık sağlayıcı askeri siyasi anlaşmalar yapılmalı, ilişkiler önce müttefiklik, daha sonra stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmelidir.
- AB'ne girmiş veya girmekte olan bir Türkiye olarak gelecek on yıldan sonra siyasal ve ekonomik etki alanını batıda, Yunanistan'ı da içine alacak şekilde Hırvatistan-Macaristan-Ukrayna hattına kadar genişletecek vizyon ve alt hedefler geliştirilmelidir.
- Bir bölge gücü olma hedefine sahip Türkiye'nin, Arnavutluk ve Bosna-Hersek'te TSK'ne sürekli kara, hava ve deniz üsleri sağlayacak şekilde anlaşmalar yapması gerekmektedir.
- Uluslararası üne kavuşmuş Türk sanatçıları ve edebiyatçılarının gönüllü işbirliği ile Balkanlarda Türk varlığının ve kültürünün dünyaya tanıtımı yapılmalı, Balkanlı Türklerin, Boşnakların ve Kosovalı'ların uğramış oldukları haksızlıklara ve etnik temizlik eylemlerine eserlerinde yer vermeleri sağlanmalıdır.
- Türkiye Bosna-Hersek, Makedonya ve Arnavutluk arasında her alandaki etkinliklerle çeşitlendirilmiş, tarihi anlayış birliğine dayalı ve uluslararası alanda kabul edilebilir bir kültür ve anlayış birliği geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. AHMET, Sadık,” Batı Trakya’da Yaşayan Türk Toplumunun Şikayetleri “Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt. 15
2. AKMAN Vedat, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Alfa Basın Yayın Dağıtım,İstanbul, 1998
3. AKŞİN, Sina-FIRAT, Melek: “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, İstanbul, 1993
4. AKYOL Taha, Sovyet Rus Stratejisi ve Türkiye, Ötüken Yayınları, 2.B., İstanbul,1979
5. AKYÜZ Y., Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1988'e, 3. Bsk., Ankara, 1989
6. ALEXANDRIS, Alexis; The Greek Minority of Istanbul and Greek Turkish Relations 1918-1974, Center for Asia Minor Studies, Second Edition Athens, 1992
7. ALKAN, Haluk, Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar.ASAM Yay. Ankara,2002
8. ALP, İlker: “Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler”, Askeri Tarih Bülteni, Y.23, S.44, Şubat 1998
9. ALTINDAL Aytunç Türkiye ve Ortodokslar, Anahtar Kitaplar, İstanbul,1995
10. ARİBOĞAN, Deniz Ülke, Kabileden Küreselleşmeye, Sarmal Yayınevi, İstanbul,1998
11. ARMAOĞLU Fahir,20 Y.Y. Siyasi Tarihi,Kıbrıs Sorunu, Türkiye İş Bankası Yayınları Ankara,1986
12. APATAY (E).Amiral Çetinkaya, Yaşadıklarım ve Ege’de Olup Bitenler, İstanbul, 1995
13. Atatürk’ün Dış Politikası I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994
14. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri-III (1918-1937) Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1961
15. AYHAN, Ahmet, Dünden Bugüne Türkiye’de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Beta Yay. İstanbul, 2002

16. Avrupa Birliği ve Türkiye, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, Ankara, 1999
17. AYMAN Gülden, "Türk – Yunan İlişkilerinde Güç ve Tehdit", Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul 1998
18. BAHÇELİ Tözün, Greek-Turkish Relations Since 1955, İstanbul,1990
19. Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu, Harp Akademileri Yayını, 1999
20. BAŞAR Cem, Türk-Yunan İlişkilerinin Gerçek Yüzü, İstanbul, 1988
21. BAŞAR Cem, Terör Dosyası ve Yunanistan, INAF Yay. İstanbul, 1993
22. BELEN,Alb.Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, HAK Yayınları, İstanbul, 1995
23. BENLİSOY Yorgo, MACAR Elçin, Fener Patrikhanesi , İletişim Yayınları,ANKARA-1996
24. BERBER Engin, Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı, Ayraç Yay., Ankara, 1997
25. BİLGE, A.Suat, Büyük Düş Türk Yunan Siyasi İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000
26. BİRAND M. Ali, Türkiye'nin Avrupa Macerası 1959-1999, Doğan Kitap, İstanbul,2000
27. BİRAND Mehmet Ali, Diyet, İstanbul: Milliyet Yay. 1985
28. BOZKURT Veysel, Avrupa Birliği Ve Türkiye, Vipaş Yay., İstanbul, 2001
29. BÖLÜKBAŞI, Süha, Türkiye'nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri: Türk-Yunan Sorunları, Avrasya Dosyası, Cilt:4
30. BÖLÜKBAŞI, S., "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler:1954-1996 Arası Barışçı Çözömsüzlük",Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001
31. Büyük Larousse Cilt 3
32. CASTELLAN Georges Balkanların Tarihi Milliyet Yayınları Çev. Dr. Ayşegöl Yaraman BAŞBUĞU, İstanbul,1995
33. CİHANGİR Erol, Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk-Ortodoks Patrikhanesi,Turan Yay. İstanbul, 1996

34. CLOGG, Richard, Modern Yunanistan Tarihi, iletişim Yayınları, İstanbul, 1997
35. CORNELL Eric, Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde, Cem/Kültür Yay, İstanbul, 1998
36. CÖMERT Servet, Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000
37. ÇAKAR Yıldız, F., " Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs", Uluslar arası Güvenlik Sorunları, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002
38. ÇİLOĞLU (E) P. Alb. İlhan, Bir Askerden Makaleler, İstanbul, 2001
39. ÇÖREKÇİ Ahmet, E. Org. Türkiye Yunanistan İlişkileri, İstanbul, 2000
40. DAVUTOĞLU, Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2001
41. DEMİRTAŞ Coşkun, Birgül, LÜTEM, Ömer E., " Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001
42. DÜSTUR, T. III, C. 26, s. 1034; R. G., 12 Haziran 1945
43. EGELİ S., Kürşat F., Altan M., Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi, Ankara, 1978
44. EMANET, Hakan Deniz Hakimiyetinden Dünya Hakimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003
45. ERALP Atilla, Türkiye ve Avrupa, İmge Yayınları, Ankara, 1997
46. ERENDİL (E) Tümg. Muzaffer, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Ankara, 1986
47. ERHAN Cagri, "AT'yle İlişkiler", Turk Dis Politikasi Kurtulus Savaşından Bugüne, (ed.) Baskın Oran cilt. I, İstanbul, İletişim Yay., 2001
48. ERİM Nihat, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, TTK. Basımevi, ANKARA, 1953
49. ERİŞ Metin, Amerika / Rus Emperyalizmi, Boğaziçi Yayınları 2.B. İSTANBUL, 1978
50. ERKİN Feridun Cemal, Türk-Sovyet ilişkileri ve Boğazlar Meselesi, Başnur Matbaası, 1.B., ANKARA, 1968
51. ERYILMAZ Bilal, Osmanlı Devletinde Millet Sistemi. Ağaç Yay., İstanbul, 1992
52. Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü Yarını, Hak Yayını

53. FIRAT, Mehmet, 1960-1980 "Görelî Özerklik-III", Türk Dış Politikası, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001
54. FULLER Graham, LESSER, Ian o. Turkey's New Geopolitics From The Balkans to China, 1993
55. GENÇER Özcan, KUT Şule, En Uzun On Yıl, Boyut Kitapları, , İstanbul, 1998
56. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Ankara, 1985
57. GÖKAY Bülent, Türkiye Avrupa'nın Neresinde? Gümrük Birliği Anlaşması'nın Düşündürdüğüleri, Ayraç Yay, Ankara, 1997
58. GÖLOĞLU Mahmut, Anadolu'nun Milli Devleti Pontus, Ankara, 1973
59. GOTTHARD Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, (çev: Cemal KÖPRÜLÜ) TTK.Yay, Ankara, 1991
60. GÜLER, Yard. Doç. Dr Ali-; Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ocak Yayınları, Ankara 1999
61. GÜLER Yard. Doç. Dr. ALİ, İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988
62. GÜREL Şükrü Sina, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, Ümit Yay., Ankara, 1993
63. GÜRKAN İ, " 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama " , Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001
64. GÜRKAN İhsan "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945-1989)" Türkiye ve Balkanlar Yön. İsmail SOYSAL OBİV Yayınları I.B. İstanbul, 1993
65. GÜVENÇ, Necati, Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye, Çağdaş Politika Yayınları, İstanbul, 1984
66. HATİBOĞLU M.Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, Ankara, 1997
67. Balkanlar konusunda ayrıntılı ve çarpıcı bilgi için bkz.HOLBROOKE, Richard, Bir Savaş Bitirmek, İş Bankası Yay. İstanbul, 1999
68. HUNTINGTON, Samuel, Üçüncü Dalga, Söylem Yayıncılık, İstanbul, 1996

69. İNAN Kamran, Türk Yunan İlişkilerinde Dinamikler, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Ankara,1986
70. İNAN, Yüksel, Sertaç H. Başeren, Status of İkizce Rocks / İkizce Kayalıklarının Statüsü, Ankara, 1997
71. İSMAİL, Sabahattin-; Kıbrıs Sorununun Kökleri (İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul ,2000
72. İSMAİL, Sabahattin,150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998
73. KALPAKÇIOĞLU Özdemir, Yunan'dan Dost Olmaz, İstanbul, 1994
74. KARAL Enver Z., Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri, Cilt IV, Ankara,TTK Yay., 4. Baskı,Ankara, 1998
75. KARLUK, S. Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basın Yayım Yay.,İstanbul,1998
76. KENNEDY Paul, 21nci Yüzyıla Girerken, İş Bankası Yayınları, İstanbul,1997
77. KOCABAŞOĞLU U., Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, Misyoner Okulları, İstanbul, 1989
78. KOLOĞLU, Orhan: "Osmanlı Döneminde Balkanlar, İstanbul, 1993
79. KONA, Dr. Gamze, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları,IQ Yayıncılık, İstanbul, 2002
80. KUMKALE Tamer, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Problemler, İstanbul, 1984
81. KURUMAHMUT Ali , Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, TTK Yayınları ,Ankara, 1998
82. KURT, Yılmaz, Pontus Meselesi, TBMM Basımevi, Ankara, 1995
83. KUT Şule, GENCER Özcan, , En Uzun On Yıl, Boyut Kitapları, İstanbul 1998
84. LESSER, Ian, LARRABEE, F.Stehen, ZANINI, Michele, VLACHOS,Katia "Greece's New Geopolitics" RAND, 2001
85. LESSER, Ian,O, LARABEE, F. Stephen, Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty,RAND, 2003
86. LÜTEM Ö.E. - ÇOŞKUN B.Demirtaş, Balkan Diplomasisi Ankara-2001

87. MANİSALI Erol, Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, Derin Yayınları, Ankara, 2003
88. MAVROYİANNİS Andreas, "Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi," Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Der. Semih Vaner, Metis Yayınları, İstanbul, 1989
89. MC CARTHY Justin, Müslümanlar ve Azınlıklar, İnkılâp Yay., İstanbul, 1998
90. MC CARTHY Justin Ölüm ve Sürgün, İnkılap Yay, İstanbul 1998
91. MİROĞLU İ., "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çay Yayınları, C: X, İstanbul, 1989
92. MÜMTAZ, Hüseyin, Karadeniz'in Kitabı, Kuşak Ofset Yayınları, İstanbul, 2000
93. OKMAN, Cengiz, Strateji Teorisine Giriş, Deniz Harp Okulu Yayınları, İstanbul, 1995
94. Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara SBF Yayınları, 1982
95. ORAN, Baskın, Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Bilgi Yayınevi, Güncelleştirilmiş II. Baskı, Ankara, 1991
96. ORTAYLI İlber, Tanzimat Döneminde Yunanistan, İllincü Askeri Tarih Semineri, Ankara, 1986
97. ÖZCAN Mehmet, Avrupa Birliği'nde Fikri ve Sınai Haklar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999
98. ÖZCAN Murat, Tarihin Işığında Yunan Mezalimi, IQ Yay. İstanbul, 2003
99. ÖNGİDER Seyfi, "İki Avrupa, İki Türkiye ve AB" içinde Sibel Özbudun & Temel Demirel, Avrupa Birliği Ve Sosyalistler Akıntıya Karşı, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2000
100. ÖYMEN Onur, Bir mücadele Sanatı olarak Diplomasi, İstanbul, 2002
101. PANTAZİS Terlexis, Greece's Policy and Attitude Towards the Problem of Cyprus, New York: N.Y. University, 1968
102. PAZARCI H., "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü," Türk-Yunan Uyuşmazlığı, İstanbul, 2000
103. PEHLİVANLI, Hamit, Tarih Perspektifi İçerisinde Pontus Olayı: Yakın Tarihimize ve Günümüze Etkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999

104. POTYEMKİN Vladimir Uluslar Arası İlişkiler Tarihi May yayıları I.B. Çev. Atilla TOKATLI ,Ankara,1977.
105. POULTON Hugh, Balkanlar Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler Sarmal Yayınevi Çev. Yavuz ALAGON I.B., İstanbul,1993
106. RANDOLPH Bernard, Ege Takımadaları Arşipelago, İstanbul, 1998
107. SAGAY Reşat, Milletlerarası Önemli Meseleler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İSTANBUL,1972
108. SAKA Mehmet, Ege Denizi'nde Türk Hakları, İstanbul, 1974
109. SALIŞIK Selahattin;Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etniki Eterniya, Kastaş Yay. 1999, İstanbul
110. SANDER Oral, Siyasi Tarih 1914-1994, İmge Kitabevi yayınları, İstanbul 1994
111. SANDIKLI Atilla, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Yayını, İstanbul,2001
112. SARINAY Yusuf - SÜN BÜL Tahir, Emperyalizm ve Büyük Hayal, Günce Yay. Ankara, 1999
113. SOFUOĞLU Dr. Adnan Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri İstanbul,1996
114. SOYSAL,İ. Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye Olaylar Kronolojisi (1945-1975), İstanbul, 1997
115. SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler, Der Yayınları, İstanbul, 2000
116. SÖNMEZOĞLU Faruk, "Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri," Türk Dış Politikasında Sorunlar, der. Esat Çam Der Yay. , İstanbul 1989
117. SÜRGEVİL Dr.Sabri, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir, Illncü Askeri Tarih Semineri, Ankara,1986
118. ŞAHİN M.Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul,1999
119. UĞUR Mehmet, ,Avrupa Birliği ve Türkiye, Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi,Everest Yay., İstanbul, 2000
120. ULUBELEN Erol, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, Aykaç Kitabevi, İSTANBUL, 1967
121. UYSAL Mehmet, Aldatma İle Örtülen Yunan Yayılması, HAK Yayınları, İstanbul, 1996

122. UZGEL, İlhan: “Balkanlarda Yeni Gelişmeler ve Makedonya Sorunu”, İstanbul,1992
123. ÜLGER, İsmail,“Türkiye Yunanistan Arasındaki Temel sorunlar”, “Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi ”, Ahsen Yayınları,İstanbul, 2002
124. ÜNAL, Hasan “Balkan Diplomasisinden Bir Kesit: Bulgaristan’ın Bağımsızlık İlanı ve Osmanlı Dış Politikası, 1908-1909”, (Der. SAYBAŞILI Kemali-GENCER Özcan) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, İstanbul, 1997
125. ÜNAL, Hasan, “Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, Avrasya Dosyası, İkbahar-Yaz 1998
126. TEKELİ İlhan İLKİN Selim,Türkiye ve Avrupa Birliği Ulus Devletini Aşma Aşamasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara, ,2000
127. TOKAY, Gül A.: “Makedonya Sorununa Tarihsel Bir Bakış: 1878-1908)” (Der. SAYBAŞILI Kemali -GENCER Özcan) Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, İstanbul, 1997
128. TOLUNER,Sevin Milletlerarası Hukuk Dersleri, İstanbul, 1996
129. TOLUNER Sevin, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları, Beta Yayıncılık, İstanbul 2000
130. TOURAİNE, Marisol, Alt Üst Olan Dünya, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997
131. Türk-Yunan İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, HAK. Yay., İstanbul,1994
132. Türkiye Avrupa Birliği Özel Komisyon Raporu, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, , DPT Yayınları, 2000
133. TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu,Ankara,1987
134. VAHAPOĞLU M.H., Osmanlılardan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, Yönetimler Açısından, Ankara. 1990
135. YALÇINKAYA Yrd..Doç..Dr. Alaeddin, Türk Yunan İlişkileri, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü,1997
136. YAVUZCAN Ercan “Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü” Üçüncü Askeri Tarih Semineri-Türk-Yunan İlişkileri, ATASE, 1986

137. YERASİMOS Stefanos, "Pontus Meselesi (1912-1923), İletişim Yay. İstanbul,1992
138. YERASİMOS, Stefanos, Ortadoğu, İletişim Yay., 2. baskı, İstanbul 1995
139. YENİGÜN Cemal, " 12 Mil Karasuları Meselesi ve Ege Sorunu" Değişen Dünya ve Türkiye,İstanbul, 1996
140. YERGİN Daniel, Petrol,Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1994
141. YILMAZ Dr. Tezcan Türk Yunan İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını, Harp Akademileri Basımevi 1994
142. YILMAZ Veli, Siyasi Tarih, HAK Yayınları, İstanbul, 1998
143. Yunanistan Beyaz Kitap (2004)
144. YURDASEV Nuri, BAĞCI Hüseyin, Türkiye ve Avrupa, İmge Kitabevi,Ankara 1997

DERGİ/BÜLTENLER

1. G-7 Hareketi ve Geleceği, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 2001
2. ÖZKAN Cemal E.Tümg., Tarihte Türk –Yunan İlişkileri, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 1985
3. Stratejik Analiz Dergisi, Ekim 2003, C. 4 , S.42
4. M5 savunma ve Silah Sistemleri Dergisi, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1985, sayı.12
5. Avrasya Dosyası, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1998, sayı.1-2
6. Dimitri Kitsikis, I. Singritiki İstoratis Elladoske Turkiastan, 20 Atina, 1978'den özet çeviri. Abdürrahim Dede, Türk
7. Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 8, Ekim 1980
8. Askeri Tarih Bülteni, Gnkur. Basımevi Ağustos,1985
9. Megolammatis Prof.Dr.A., Sabah Gazetesi, 18 Mart 1995
10. M5 Savunma Ve Silah Sistemleri Dergisi, Yunanistan Özel Sayısı, Ankara, 1985, Sayı.12

11. ELEKDAĞ Şükrü, Kardak Krizi'nin Sorumluları, Milliyet Gazetesi, 14 Şubat 1996
12. Karaosmanoğlu Ali L, "Türkiye'nin Karadeniz Güvenliğine Bakışı" Strateji Dergisi 95/1
13. Ilgar, İhsan Hayat Tarih Mecmuası – 1969
14. Reuters, 5 Mart 1987
15. Dışişleri Bakanlığı Basın Yayın Enformasyon Bülteni , 5-6 Mart 1987
16. Hasan Cemal, "Ege Planına Asker Sıcak", Milliyet, 23 Mayıs 2000
17. Önder Yılmaz, "Ege'de Barış Atağı", Milliyet, 23 Mayıs 2000
18. Ertuğrul Özkök, "Gürel'in Ege Ordusu Cevabı", Hürriyet, 23 Mayıs 2000
19. Ege Ordusu Kalıyor", Milliyet, 24 Mayıs 2000
20. Helsinki Watch, Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece, August 1990, Helsinki Watch Report
21. Türk, Hikmet Sami;Tarih Boyunca Kıbrıs Sorunu,Özgür İnsan Dergisi,Eylül 1974
22. Börklü, Meşkure Yılmaz, Tarihsel Boyutu İçinde Kıbrıstaki Gelişmeler ve Türkiyenin Kıbrıs Politikası, Avrasya Dosyası Cilt IV
23. Börklü, Meşkure Yılmaz, Lozan Sonrası Batı Trakya Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri, Avrasya Dosyası, Cilt IV
24. Öztürk, O.M., "Kofi Annan'ın Çözüm Paketi Kıbrıs İçin mi?" 2023 Dergisi, Sayı:20,15 Aralık 2002
25. Haber Analiz Dergisi, Kıbrıs laboratuvarı-2, 09 EYLÜL 2004
26. Manisalı Erol, "Kıbrıs'ta Oynan Oyunlar", Cumhuriyet, 27 Ocak 1999
27. Akay Cemal, "Konfederasyon Sürprizi", Milliyet, 1 Eylül 2000,
28. Kohen Sami, "Çözüm İçin Son Şans da Gitti", Milliyet, 1 Eylül 1998
29. Reşat Akar – Alper Ballı, "Kıbrıs'ta Konfederasyon",Cumhuriyet, 1 Eylül 1998,
30. "Entegrasyon Öncesi Son Adım", Cumhuriyet, 2 Eylül 1999
31. Anadolu Ajansı 17 Aralık 2004
32. Toplum ve Bilim, Sayı:43/44, (Güz 1988-Kış 1989),
33. Belleten, C: IX

34. ELEKDAĞ Şükrü, "Patrikhane'nin statüsü" Milliyet, 3 Aralık 1995,
35. İber Ortaylı Milliyet, 19. Aralık 2004, 04 Aralık 2004
36. "Ekümenlik tartışmaları yine alevlendi", Sabah Gazetesi, 16.12.2004;
37. Ekümenlik Tartışması, Milliyet Gazetesi, 20.12.2004,
38. Bizim Mekke'yi Tanıyın, Hürriyet Gazetesi, 11.12.2004
39. Ömer Sami Coşar "Patrikhane Dosyası" Hürriyet, 18 Ağustos 1976
40. Calan G., "Fener Patrikhanesi Vatikan Olma Yolunda", Nokta Dergisi , 4-10 Eylül 1994, s. 31; A. Gül'ün Değerlendirmesi
41. Ö. Hersan, "Yunanistan'a Jest Hazırlığı", Sabah Gazetesi, 20.09.1997
42. Şentürk H., "Fener'in Sinyalleri", Panorama Dergisi , 20-26 Nisan 1994
43. Hasan Ünal " Patrikhaneyi kapatmalı mı? ", Milliyet, 21 Kasım 1995
44. Hakan Hanlı, "EU-Turkish Relations" Insight Turkey V.1, January-March, 1999
45. Deniz Sektörü Raporu, 2000.
46. "Avrupa Birliği Türkiye'den Ne İstiyor? " Stratejik Analiz Dergisi, ASAM Yayını, sayı 21, Ocak 2002
47. ERİM. Nihat;" Milletlerarası Adalet Divanı, Türkiye-Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi " , AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, c: 2
48. Balkan ve Doğu Federasyonu Kurma İddiası", Türk Dünyası Araştırmaları, s.75, Aralık 1991
49. Barışa Çağrı, Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu, Mart 1998
50. Kathimerini, 17.10.2001
51. Kathimerini, 17.10.2001
52. International Crisis Group Reports 2001

İNTERNET KAYNAKLARI

1. Yeni ABD Yönetimine Tavsiyeler, RAND Corp., www.rand.org
2. Ian O. Lesser, RAND New Challenges and Opportunities, www.rand.org
3. Türkiye ile Batı'nın İlişkilerinin Geleceği, www.rand.org
4. CIA World Factbook Country Profiles-Greece,2004
5. TC. Ticaret Bakanlığı Web Sitesi
6. OECD verileri, OECD WEB sitesi
7. PKK ve Yunanistan, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı WEB Sayfası.
8. Hellenic Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/agreen.htm>. (Unilateral Turkish Claims in the Aegean).
9. Annan Planı için bkz. <http://www.ctpkibris.org/Belgeler/SoruCevap.Annan.html>
10. www.stradigma.com
11. www.kibris.gen.tr,makaleler
12. www.forsnet.com.tr.
13. Encyclopedia Britannica: <http://corporate.britannica.com/>
14. Pontus İddiaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Web Sitesi
15. Kara Harp Okulu Web Sitesi/atasayfa/buynutuk/bolum13
16. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newsbul/thaber.htm> (21.05.1999).
17. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/teror/171097/kapak.gif> (21.05.1999).
18. <http://www.turkatak.gen.tr/guncel/rum.htm>. (16.03.2001)
19. www.eureptr.org.tr
20. <http://www.dtm.gov.tr/ab/TABgb/2.htm> Gümrük Birliği
21. <http://www.milliyet.com.tr/ozel/helsinki/tarihce/tar02.html>
22. http://europa.eu.int/comm/external_relations
23. <http://www.ote.gr>
24. <http://www.greece.gr/POLITICS/SouthEastEurope/fyrominfocu>

25. http://www.bfia.org/Investment_Statistics/index.htm.
26. www.greece.gr
27. <http://www.balkanonline.net>
28. www.turkatak.gen.tr
29. www.avsam.org
30. www.turk_yunan.gen.tr
31. www.abhaber.com
32. www.dtm.gov.tr
33. www.byegm.gov.tr
34. www.tasam.org
35. <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan>

ÖZGEÇMİŞ

1980 Yılında Derepazarı/RİZE'de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Rize'de tamamladıktan sonra 1994 yılında Deniz Lisesi'ne girdim. 4 Yıllık eğitim sonrasında 1998 yılında mezun olarak Deniz Harp Okulu'nda eğitimime devam ettim. 2002 Yılında, Deniz Harp Okulu'ndaki mühendislik programlarından Endüstri Mühendisliği bölümünü iyi derece ile bitirerek mezun oldum. 30 Ağustos 2002 tarihi itibarı ile Deniz Teğmen olarak donanmaya katıldım.

Deniz Harp Okulu'ndaki öğrencilik yıllarımda eğitim kapsamında, Gürcistan, Romanya, Bulgaristan, İtalya, İspanya, Tunus ve Arnavutluk'ta bulundum.

2002 Yılında Deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığı bağlısı okul gemilerinde çalışmaya başladım. 2003 yılı içerisinde Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Strateji Ana Bilim Dalı'nda yapmaya başladığım Yüksek Lisans öğrenimimi Haziran 2005 tarihinde tamamladım

Halihazırda Sahil Güvenlik Komutanlığı bağlısı botlarda görev yapmaktayım.